

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

**TÜRKİYE'DEKİ HALK KÜTÜPHANELERİNİN AFET YÖNETİMİ
AÇISINDAN YÖNETİCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

İdris Semih KAYA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

TÜRKİYE'DEKİ HALK KÜTÜPHANELERİNİN AFET YÖNETİMİ
AÇISINDAN YÖNETİCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ

İdris Semih KAYA

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

İdris Semih KAYA tarafından hazırlanan ‘‘Türkiye’deki Halk Kütüphanelerinin Afet Yönetimi Açısından Yönetici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi’’ başlıklı bu çalışma, 30.05.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Doğan ATILGAN (Başkan)

Prof. Dr. Bülent YILMAZ (Danışman)

Doç. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOğLU (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

[İmza]

İdris Semih KAYA

“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Bülent YILMAZ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

[İmza]

İdris Semih KAYA

TEŞEKKÜR

Tez çalışmasının olgunlaşmasında ve gerçekleşmesinde çok yönlü yaklaşımları ile beni yönlendiren, bana akademik anlamda önemli katkı sunan, değerli bilgilerini ve tecrübesini benden esirgemeyen, beni her zaman destekleyen, ne zaman yardım istesem ilgi gösteren kıymetli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Bülent YILMAZ'a teşekkürlerim az bile kalır.

Tez Savunma Jürisi'nde yer almayı kabul ederek tez çalışmasının zenginleşmesi ve niteliğinin artması için değerli görüş ve önerilerini bizimle paylaşan değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Doğan ATILGAN ve Doç. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU'na çok teşekkür ederim.

Tez çalışmasındaki görüşme sorularını samimiyetle cevaplayan Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Kütüphaneler Daire Başkanı Ahmet ALDEMİR'e sonsuz teşekkürler.

Tez çalışmasında uygulanan ön test için desteğini esirgemeyen kütüphane yöneticileri ve meslektaşlarım; Bilecik İl Halk Kütüphanesinde ilk göreve başladığımda birlikte çalışma fırsatı bulduğum Muğla Hoca Mustafa Efendi İl Halk Kütüphanesi Müdürü M. Pınar DENGİZ'e, Manisa İl Halk Kütüphanesi Müdürü Ayşin KİBRİT'e, dönemin Düzce İl Halk Kütüphanesi Müdür Vekili Hilay AY'a. Eskişehir İl Halk Kütüphanesi Müdür Yardımcısı Şebnem DAĞASLAN'a ve Şanlıurfa İl Halk Kütüphanesi Müdürü Hakan YÜCEL'e teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimine başlamak gibi bir düşüncem olmamasına rağmen beni cesaretlendiren ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen hocam Levent SELVİ'ye çok teşekkür ederim.

Disiplinlerarası yapılan tez çalışmamızda afet yönetimi ve afet risk yönetimi konularında beni destekleyen hatta bazı durumlarda düzeltten Gülgün TEZGİDER'e teşekkürü borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimi sırasında ders veren, katkıda bulunan, zaman zaman fikir alışverişinde bulunduğum Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğretim üyelerine teşekkür ederim.

Anket sorularını sabırla cevaplayan ve tez çalışmasına en önemli katkıyı veren halk kütüphanesi yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimine başladığım günden beri dualarını esirgemeyen **ANNEM** ve **BABAMA** bu zamana kadar verdiğim zahmetler için teşekkür ederim.

ÖZET

KAYA, İdris Semih. *Türkiye'deki Halk Kütüphanelerinin Afet Yönetimi Açısından Yönetici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Halk kütüphanelerindeki eserler; doğa kaynaklı afet, acil durum, insan kaynaklı riskler, çevresel koşullar ve iç ortam koşulları gibi etmenlerden olumsuz etkilenebilmektedir. Yapıları itibarıyla bu eserler hasar görme veya yok olma tehlikesi altındadır. Eserlerin yanı sıra personel ve kullanıcılar da bu etmenlerden olumsuz etkilenebilmektedir. Önleyici tedbirlerin alınarak, geçmiş ile gelecek arasında tarihi, sosyal ve kültürel köprü görevi gören halk kütüphanelerindeki değerli eserleri gelecek nesillere ulaştırmak öncelikle ele alınması gereken bir konudur. Eserlerin gelecek nesillere aktarılması için afetlerden korunması ve iç ortam koşullarının düzenli izlenerek risk belirleme ve değerlendirme çalışmalarının sürdürülmesi gerekmektedir. Önleyici çalışmalar yapılarak risk meydana gelmeden önce önlemler belirlenmeli; varsa mevcut tehlikeler zaman kaybetmeksizin azaltılmalıdır. Önlemlerin alınması personel, kullanıcı ve eserlerin olası doğa/insan kaynaklı afet ve acil durum ya da iç ortam koşullarının oluşturacağı kayıp ve hasarı maddi ve manevi olarak en aza indirecektir. Bu çalışmada gözetilen amaç, yapısal ve yapısal olmayan etkenler açısından güvenli olması gereken halk kütüphanelerindeki dermenin yapısal olmayan elemanlardan kaynaklanabilecek risklere karşı korunup korunmadığını belirlemektir. Bir diğer amaç ise, halk kütüphanelerinde bu yönde alınması gereken önleyici uygulamaları ve tedbirleri ortaya koymaktır. Yöneticilerde oluşturulacak bu farkındalık sonrasında yapısal olmayan unsurlardan kaynaklı afet risklerinin belirlenmesi ve olası afet, acil durum ve iç ortam koşulları etkilerinin azaltılması mevcut durumun iyileştirilmesine katkı sunacaktır. Betimleme yöntemine dayalı olarak yapılan araştırmada veriler anket ve görüşme yoluyla elde edilmiştir. Çalışmanın evrenini T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı il ve ilçe halk kütüphaneleri oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre, halk kütüphaneleri yöneticilerinin afet risk yönetimi ve afet yönetimi açısından konuyu bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmedeği anlaşılmıştır. Araştırmada, birlikte çalışması ve birbirini tamamlar nitelikte olması gereken yaklaşım ve sistemler henüz halk kütüphanelerinde bütünlük içerisinde yer almadığı için yapısal olmayan elemanlar açısından alınan önleyici tedbirlerin belirlenen standartlarda ve yeterince etkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada elde edilen

bulgular ve ulaşılan sonuçlar çerçevesinde, halk kütüphanelerinde insanlara ve dermeye zarar verebilecek iç ortam koşulları standartlara uygun olarak düzenlenmesi, doğa/insan kaynaklı afetlere karşı alınacak önlemlerin yerleşim afet tehlikeleri ile bir bütün olarak düşünülmesi ve değerlendirilmesi önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Halk kütüphaneleri, afet yönetimi, risk yönetimi, önleyici tedbirler, kütüphanelerde afet-risk yönetimi, Türkiye.

ABSTRACT

KAYA, İdris Semih. *Evaluation of Disaster Management in Public Libraries in Turkey in terms of Executive Opinion*. Master's Thesis, Ankara, 2022.

Works in public libraries can be adversely affected by such factors as natural hazard-induced disasters, emergencies, human-induced risks, environmental as well as indoor conditions. Due to their structure, these works are in danger of being damaged or destroyed. In addition to the works, personnel and users can also be adversely affected by these factors. Delivering valuable works in public libraries, which serve as a historical, social and cultural bridge between the past and the future, to future generations by taking preventive measures is a matter of first priority. Transferring the works to future generations intact requires protection from disasters and carrying out risk identification and assessment studies by regularly monitoring the indoor conditions. For this purpose, preventive studies should be carried out, measures should be determined before the risk occurs and existing risks, if any, should be tackled without delay. Taking precautions will minimize tangible and intangible damage to personnel, users and works caused by possible natural hazard-induced/human-induced disasters and emergencies or indoor environmental conditions. The aim of this study is to determine whether the collections in public libraries, which are supposed to be structurally safe, are protected against the risks that may arise from non-structural elements. Another aim is to reveal the preventive practices and measures that should be taken for this purpose in public libraries. After this awareness to be acquired by administrators, identification of disaster risks arising from non-structural factors and reducing the effects of possible disasters, emergency and indoor conditions will contribute to the improvement of the existing situation. In this descriptive research, the data were obtained through questionnaires and interviews. The population of the study is composed of provincial and district public libraries affiliated to the Ministry of Culture and Tourism of the Turkish Republic. The research findings showed that public library administrators did not evaluate the issue with a holistic approach in terms of disaster risk management and disaster management. Accordingly, it was concluded that the preventive measures taken in terms of non-structural elements are not at the specified standards and are not effective enough, since the approaches and systems that should work together and complement each other are not yet integrated in

public libraries. As a result, it is suggested that the indoor conditions that may harm people and collections in public libraries should be arranged in accordance with the standards, and the preventive measures for natural hazard-induced/human-induced disasters should be considered and evaluated as a whole with the disaster hazards-of their settlements.

Keywords

Public libraries, disaster management, risk management, preventive measures, disaster-risk management in libraries, Turkey.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
TABLolar DİZİNİ	xviii
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	xxi
1. BÖLÜM GİRİŞ	1
1.1. KONUNUN ÖNEMİ	2
1.2. LİTERATÜR ÖZETİ.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI, PROBLEMİ VE HİPOTEZİ	7
1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	9
1.5. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	10
1.6. ARAŞTIRMA DÜZENİ	12
1.7. KAYNAKLAR	13
2. BÖLÜM AFET VE KÜTÜPHANELER	16
2.1. GİRİŞ	16
2.2. AFETLER: TANIM, TARİHÇE VE TÜRLER	18
2.2.1. Doğa kaynaklı afetler (jeolojik-jeo fiziksel, hidro- meteorolojik, klimatolojik, biyolojik karakterli olaylar).....	21
2.2.1.1. Deprem.....	22
2.2.1.2. Taşkın, sel ve su baskını	24
2.2.1.3. Yıldırım.....	25
2.2.1.4. Heyelan	25
2.2.1.5. Çığlar.....	26
2.2.1.6. Fırtına.....	27
2.2.2. İnsan kaynaklı afetler (teknoloji, endüstri, maden, ulaştırma kazaları, altyapı çökmeleri vd. büyük ölçekli, kitlesel yaralanmalı, ağır kayıplı olaylar).....	27

2.2.2.1. Yangın.....	28
2.2.3. Çevresel faktörler ve iç ortam koşulları	32
2.2.3.1. Hava kirleticileri, parçacık kirliliği ve toz	33
2.2.3.2. Sıcaklık ve bağıl nem.....	35
2.2.3.3. Küf ve rutubet	36
2.2.3.4. Böcekler ve haşereler	36
2.2.3.5. Işık (aydınlatma)	37
2.2.3.6. Gürültü	38
2.2.4. Diğer acil durumlar ve sorun kaynakları	39
2.2.4.1. Çatışma kaynaklı (sosyal) olaylar (karmaşık acil durum).....	39
2.2.4.2. Hırsızlık ve vandalizm (güvenlik ile ilgili sorunlar).....	40
2.3. AFETLERİN VE İÇ ORTAM KOŞULLARININ KÜTÜPHANELERE ETKİLERİ	40
2.3.1. Depremin kütüphanelere etkisi	40
2.3.2. Sel/su baskını ve taşkınının kütüphanelere etkisi	44
2.3.3. Yıldırımın kütüphanelere etkisi	47
2.3.4. Çıgın ve heyelanın kütüphanelere etkisi.....	47
2.3.5. Fırtınanın kütüphanelere etkisi	48
2.3.6. Yangının kütüphanelere etkisi	49
2.3.7. Çevresel faktörler ve iç ortam koşullarının kütüphanelere etkisi	54
2.3.8. Hava kirliliğinin kütüphanelere etkisi	56
2.3.9. Sıcaklık ve bağıl nemin kütüphanelere etkisi	61
2.3.10. Küf ve rutubetin kütüphanelere etkisi	67
2.3.11. Böcek ve haşerelerin kütüphanelere etkisi	70
2.3.12. Işığın kütüphanelere etkisi.....	72
2.3.13. Gürültünün kütüphanelere etkisi	76
2.3.14. Savaş, çatışma ve terörizmin kütüphanelere etkisi.....	76
2.3.15. Hırsızlık ve vandalizmin kütüphanelere etkisi	77
2.4. DÜNYADA AFETLER VE KÜTÜPHANELERE ETKİLERİ.....	79
2.5. TÜRKİYE'DE AFETLER VE HALK KÜTÜPHANELERİ ÖZELİNDE KÜTÜPHANELERE ETKİLERİ	87
3. BÖLÜM AFET/ACİL DURUM YÖNETİMİ VE KÜTÜPHANELER	97

3.1. AFET RİSK YÖNETİMİ.....	102
3.1.1. Ülkelerin afet yönetimi yaklaşımı ve kütüphanelerin konumu	105
3.1.1.1. Türkiye’de Afet Yönetimi ve Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD).....	105
3.1.1.2. Ülkelerin afet yönetim politikaları.....	107
3.1.1.3. Afet yönetimi ile ilgili kurumlar ve kütüphaneler	110
3.1.1.4. Afet yönetiminde uluslararası iş birliği ve kütüphaneler.....	113
3.2. AFET RİSK DEĞERLENDİRMESİ.....	117
3.3. AFET/ACİL DURUM BİLGİ YÖNETİMİ SİSTEMLERİ.....	120
3.4. AFET/ACİL DURUM YÖNETİM AŞAMALARI (BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİM SÜRECİ).....	122
3.4.1. Önleme (risk ve zarar azaltma).....	123
3.4.2. Hazırlık (afet/acil durum öncesi).....	126
3.4.2.1. Afet ve acil durum planlamasının önemi	130
3.4.2.2. İş sürekliliği planı ve veri kurtarma merkezlerinin önemi.....	143
3.4.2.3. Personel eğitimi ve tatbikatların önemi	147
3.4.3. Müdahale (afet/acil durum sırası).....	150
3.4.4. İyileştirme (afet/acil durum sonrası).....	151
4. BÖLÜM BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	155
4.1. HALK KÜTÜPHANESİ PERSONELİ VE BİNALARI HAKKINDA GENEL BULGULAR	156
4.2. HALK KÜTÜPHANESİ YÖNETİCİLERİNİN AFET RİSK YÖNETİMİ VE AFET YÖNETİMİ HAKKINDAKİ GENEL DÜŞÜNCELERİ.....	164
4.3. HALK KÜTÜPHANELERİNİN AFET RİSK YÖNETİMİ VE AFET YÖNETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	171
4.3.1. Afet Risk Azaltma ve Hazırlık Önlemleri ve Organizasyonu ile İlgili Bulgular	172
4.3.1.1. Halk Kütüphanelerinin Afet Risk Azaltma ve Hazırlık Önlemleri Hakkında Bulgular.....	172
4.3.1.2. Halk Kütüphanelerinde Çevresel Faktörler için Alınan Önlemlerle İlgili Bulgular.....	179

4.3.1.3. Halk Kütüphanelerinde Yangınla Mücadele Kapsamında Alınan Önlemlerle İlgili Bulgular	181
4.3.1.4. Afet Risk Azaltma Konusunda Halk Kütüphanelerinin Yönetici/Personel Sorumluluğu ile İlgili Bulgular	184
4.3.1.5. Halk Kütüphanelerinin Afet Risk Azaltma Konusunda İlgili Kanun ve Yönetmeliklere Göre Durumu ile İlgili Bulgular.....	188
4.3.2. Personel ve Kullanıcı/Ziyaretçi Güvenliği ile İlgili Bulgular	193
4.3.2.1. Kullanıcı ve Ziyaretçilerin Güvenliği için Alınması Gereken Önlemler ile İlgili Bulgular	193
4.3.2.2. Olası Afet Durumunda Personel ve Kullanıcıların Tahliyesi için Yapılması Gereken Uygulamalar ile İlgili Bulgular.....	197
4.3.3. Personelin Çalışma Ortamlarının Güvenliği ve Afet Risk Yönetimi Konusunda Düzenlenmesi Gereken Eğitimler ile İlgili Bulgular	200
4.3.3.1. Personelin Sağlık Durumu Konusunda Değerlendirilmesi Gereken Unsurlar ile İlgili Bulgular	200
4.3.3.2. Personele Yönelik Düzenlenmesi Gereken Eğitimler ve Kayıt Altına Alınması Gereken Unsurlar ile İlgili Bulgular.....	203
4.3.4. Materyal/Eşya/Mobilya/Donanım Güvenliği ile İlgili Bulgular	207
4.3.5. Kritik Sistemlerin Güvenliği ile İlgili Bulgular.....	210
4.3.5.1. Halk Kütüphanelerinde Yangına Bağlı Sistemlerin Kurulması ve Bakımı ile İlgili Bulgular	211
4.3.5.2. Halk Kütüphanelerinde Afeti Önlemek İçin Kurulan Sistemler ve Bakımı ile İlgili Bulgular	215
4.4. KYGM'NİN AFET RİSK YÖNETİMİ VE AFET YÖNETİMİNE YAKLAŞIMI VE KONU HAKKINDAKİ ÇALIŞMALARI İLE İLGİLİ BULGULAR	219
4.4.1. KYGM ile Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları Arasında İşbirliği Çerçevesi.....	220
4.4.2. Afet Risk Azaltma ve Hazırlık Önlemleri	221
4.4.3. Afet Risk Azaltma Konusundaki Kurum İçi Çalışmalar	221
4.4.4. Bina, Personel, Derme ve Kullanıcı Açısından Koruma Politikaları	225

4.4.5. Kütüphane Binalarının Yapımında Yer Seçimi.....	226
5. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER	228
KAYNAKÇA.....	257
EKLER.....	281
EK 1. TÜRKİYE'DEKİ HALK KÜTÜPHANELERİ AFET YÖNETİMİ DEĞERLENDİRME FORMU	281
EK 2. GÖRÜŞME SORULARI.....	295
EK 3. ETİK KOMİSYON İZİNİ.....	298
EK 4. GENEL MÜDÜRLÜK İZİNİ	299
EK 5. ORJİNALLİK RAPORU.....	300

KISALTMALAR DİZİNİ

ABİS	Afet Bilgi Sistemi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AYDES	Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi
BAKANLIK	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
BN	Bağıl Nem
BTGM	Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
CCYV	Video İzleme ve Kapalı Devreli Televizyon
FEMA	Federal Acil Durum Yönetim Kurumu
GENEL MÜDÜRLÜK	Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü
GPS	Küresel Konumlandırma Sistemi
HBS	Hasta Bina Sendromu
HFA	Hyogo Çerçeve Eylem Planı
IDNDR	Uluslararası Doğal Afet Azaltma On Yılı
IEMS	Bütünleşik Acil Durum Yönetim Sistemi

IFLA	Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu
JICA	Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KAP	Kütüphane Afet ve Acil Durum Planı
KYGM	Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü
NEMA	Nijerya Ulusal Acil Durum Yönetimi Birliği
OECD	İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
PAC	Muhafaza ve Koruma Strateji Programı
RFID	Elektromanyetik ve Radyo Frekansı Tanımlama
SFDRR	Afet Risk Azaltma için Sendai Çerçevesi
SOP	Standart Operasyon Prosedürleri
TYEKB	Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
UNDRR	Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi
USGS	ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNDRO	İnsani Yardım Koordinatörlüğü Ofisi
UNFCC	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
WHO	Birleşmiş Milletler Dünya Meteoroloji Örgütü

YSC

Seyyar Yangın Söndürme Cihazları

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.	Kütüphanelerin Statüye Göre Dağılımı.....	155
Tablo 2.	Kütüphane Yöneticilerinin Eğitim Düzeyleri.....	156
Tablo 3.	Kütüphane Yöneticilerinin Mezun Olduğu Bölümler.....	157
Tablo 4.	Kütüphane Yöneticilerinin Görev Süreleri.....	158
Tablo 5.	Kütüphaneler Çalışan İlgili Bölüm Mezunu Personel (Kütüphaneci) Sayısı.....	159
Tablo 6.	Kütüphane Binalarının Yapılış, Bakım/Onarım ve Restorasyon Tarihleri.....	160
Tablo 7.	Kütüphane Binasının Yapısı Türü.....	161
Tablo 8.	Kütüphane Binalarının Isıtma Yöntemleri.....	162
Tablo 9.	Kütüphane Binalarının Soğutma Yöntemleri.....	163
Tablo 10.	Kütüphane Yöneticileri Görüşlerine Göre Kütüphanelerin Afetlere Hazırlık, Dayanıklılık ve Yeterlik Durumu.....	164
Tablo 11.	Kütüphane Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Kütüphanelerin Afetlere Hazırlık, Uygulama ve Yeterlik Konularında Yöneticilerin ve Personelin Yeterlik Düzeyleri.....	165
Tablo 12.	Halk Kütüphanelerinde Afet/Acil Durum Yönetimi Konusunda Yöneticilerin ve Personelin Hizmet İçi vb. Sertifikalı Eğitim Alma Durumu	166

Tablo 13.	Kütüphanelerin Afetlere Karşı Hazırlıklı ve Yeterli Olmamasının Yönetici Görüşlerine Göre Nedenleri.....	167
Tablo 14.	Personel Sayısı Durumuna Göre Kütüphanelerin Afetlere Karşı Hazırlıklı ve Yeterli Olmama Nedenleri.....	168
Tablo 15.	Halk Kütüphanelerinde Afetlerle İlgili Önlemleri Alma ve Kütüphaneyi Bu Konuda Yeterli Hale Getirme Sorumluluğunun Kütüphane Yöneticileri Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi.....	169
Tablo 16.	Kütüphanenizde Afet Risk Yönetimi ve Afet Yönetimi ile İlgili Eğitim, Hazırlıklar, Uygulamalar vb. Konularda Daha Çok İşbirliği Yapılan Kuruluşlar.....	170
Tablo 17.	Kütüphanelerin Afet Risk Yönetimi ile İlgili Mevzuatın Uygun ve Yeterli Olup Olmadığına İlişkin Yönetici Görüşleri.....	171
Tablo 18.	Halk Kütüphanelerinin Afet Risk Azaltma ve Hazırlık Önlemleri Hakkında Bulgular.....	173
Tablo 19.	Halk Kütüphanelerinde Çevresel Faktörler için Alınan Önlemlerle İlgili Bulgular.....	180
Tablo 20.	Halk Kütüphanelerinde Yangınla Mücadele Kapsamında Alınan Önlemlerle İlgili Bulgular.....	182
Tablo 21.	Afet Risk Azaltma Konusunda Halk Kütüphanelerinin Yönetici/Personel Sorumluluğu ile İlgili Bulgular.....	185
Tablo 22.	Halk Kütüphanelerinin Afet Risk Azaltma Konusunda İlgili Kanun ve Yönetmeliklere Göre Durumu ile İlgili Bulgular.....	189

Tablo 23.	Kütüphane Alanında Personel (Sürekli Kullanıcı), Kullanıcı ve Ziyaretçilerin Güvenliği için Alınması Gereken Önlemler ile İlgili Bulgular.....	194
Tablo 24.	Halk Kütüphanelerinde Olası Afet Durumunda Personel ve Kullanıcıların Tahliye Edilmesi ile İlgili Yapılması Gereken Uygulamalar İlişkin Bulgular.....	198
Tablo 25.	Personelin Sağlık Durumu Konusunda Değerlendirilmesi Gereken Unsurlar ile İlgili Bulgular.....	201
Tablo 26.	Personele Yönelik Düzenlenmesi Gereken Eğitimler ve Kayıt Altına Alınması Gereken Unsurlar ile İlgili Bulgular.....	204
Tablo 27.	Halk Kütüphanelerinde Materyal/Eşya/Mobilya/Donanım Güvenliği ile İlgili Bulgular.....	208
Tablo 28.	Halk Kütüphanelerinde Yangına Bağlı Sistemlerin Kurulması ve Bakımı ile İlgili Bulgular.....	212
Tablo 29.	Halk Kütüphanelerinde Afeti Önlemek İçin Kurulması Gereken Sistemler ve Bakımı ile İlgili Bulgular.....	216

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1.	Tribhuvan Üniversitesi Merkez Kütüphanesi afet sonrası.....	40
Fotoğraf 2.	1980 Livermore Depremi Lawrence Livermore Kütüphanesi'ndeki yapısal olmayan hasar.....	41
Fotoğraf 3.	Kathmandu Depremi sonrası Kaiser Kütüphanesi.....	42
Fotoğraf 4.	Cantebury Üniversitesi Kütüphanesi, Yeni Zelanda Cantebury Depremi.....	42
Fotoğraf 5.	Köln Arşiv Binasının çökmesi sonucu arşivlerde meydana gelen hasar (solda)-Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ferit Melen Kütüphanesinde meydana gelen deprem hasarı (sağda).....	43
Fotoğraf 6.	İzmir Depremi sonrası İzmir Atatürk İl Halk Kütüphanesinin durumu ...	44
Fotoğraf 7.	Sel sonrası kütüphane durumu (Yeshiva Üniversitesi Kütüphanesi, New York, ABD, Nisan 2013 (solda); kasırga ve sel sonrası Brooklyn Halk Kütüphanesi, New York, ABD, Ekim 2012).....	45
Fotoğraf 8.	Sel sonrası kurutma işlemleri.....	45
Fotoğraf 9.	Sel sonrası kurutma işlemleri.....	46
Fotoğraf 10.	Bilecik İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü kar ve fırtına sonrası.....	49
Fotoğraf 11.	Tarihi Galatasaray Üniversitesi binası çatı yangını.....	50
Fotoğraf 12.	Jos Kütüphanesi yangın sonrası.....	51
Fotoğraf 13.	Yangın sonrası Jos Kütüphanesinin hali.....	52

Fotoğraf 14.	Kütüphane yangınları (Norwich Central Kütüphanesi, Birleşik Krallık, Ağustos 1994 (solda); Cape Town Üniversitesi Kütüphanesi, Güney Afrika, Nisan 2021).....	53
Fotoğraf 15.	Hareketli yangın söndürücüleri.....	54
Fotoğraf 16.	Kitaplar üzerinde toz oluşumu.....	59
Fotoğraf 17.	HEPA filtreli elektrikli süpürge.....	60
Fotoğraf 18.	Sıcaklık ve bağıl nem değerlerinin ölçümü.....	63
Fotoğraf 19.	İBB Arşiv Müdürlüğü nem alma cihazları.....	65
Fotoğraf 20.	Mikroorganizmaların ve küf gelişiminin neden olduğu tahribat.....	67
Fotoğraf 21.	Küf görülen eserlerin izole edilmesi.....	68
Fotoğraf 22.	Elektrikli süpürge ile eser temizliği.....	69
Fotoğraf 23.	Böcek ve haşerelerin eserde yaratmış olduğu zararlara yönelik örnekler.....	70
Fotoğraf 24.	Kitapların etek kısımlarında oluşan toz ve böcek varlığına işaretler.....	71
Fotoğraf 25.	Tuzakların depolara yerleştirilmesi.....	71
Fotoğraf 26.	Aydınlık seviyesinin ölçümü.....	74
Fotoğraf 27.	Yapay ışık filtrelenmesi.....	75
Fotoğraf 28.	Kitaplar üzerindeki ışıklandırma etkisi ve renk değişimi.....	75
Fotoğraf 29.	Galatasaray Üniversitesi Kütüphanesi Yangını.....	93

- Fotoğraf 30. Şırnak İl Halk Kütüphanesi'ne terör saldırısı ve yangın.....94
- Fotoğraf 31. Atatürk Kitaplığı'ndaki gazete nüshalarına verilen zarar.....95

1. BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanlık tarihi; kültürleri ve medeniyetleri ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan etkileyen afetlerle doludur. Yaşanan afetler kütüphaneleri de etkilemiş, bir kısmı hafif atlatılırken, diğerleri daha ağır sonuçlar doğurmuştur. Afetler etkenleri ve sonuçları ile gerçektir. Kişi, kurum veya sınır tanımazlar. Herhangi bir bölgede herhangi bir biçimde olabilirler. Afet için önceden önlem almak, kütüphanelerin genel yönetim işlevlerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmalıdır (Akussah, 2001, s. 5).

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) Raporu (2018) göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’de heyelan, deprem, sel, çığ vb. doğa kaynaklı ve tehlikeli afetler görülmektedir. Gökçe, Özden ve Demir (2008)’in çalışmalarında afet olay sayısının afet türüne göre dağılımında heyelan ilk sırada yer almakta ve onu deprem ve sel takip etmektedir. Çalışmada afet zararlarının %55’inin depremden kaynaklandığı, %21’inin heyelan ve %8’inin selden oluştuğu belirtilmektedir. Raporda yakın zamanda bu sıralamaların değişmediği görülmektedir. Tüm dünyayı tehdit eden deprem riski, Türkiye’nin de aktif deprem kuşağı üzerinde olması nedeniyle önemle üzerinde durulması gereken bir konudur.

Türkiye’de doğa kaynaklı afetlere yönelik çalışmalar ilk olarak 1939 Erzincan Depremi sonrasında yapılmaya başlamış olsa da dönüm noktası 1999 Marmara Depremi ve sonrasında yaşanan tahribattır. Sonraki yıllarda binaların inşa edilme aşamasında afete karşı önlem alınması, bunun yanında yakın zamanda yaşanan kütüphane yangınları ve depremlerin kütüphanelerde yarattığı tahribat da bu konuya önem verilmesi gerekliliğini gözler önüne sermiştir.

Türkiye’de Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğüne (KYGM) bağlı 278 Halk Kütüphanesi Müdürlüğü vardır. Bunların 81’i İl Halk Kütüphanesi, 194’ü İlçe Halk Kütüphanesi, Cebeci ve Or-An Sevgi Yılı Kütüphanesi ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi Müdürlüğüdür. Ayrıca Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü de KYGM’ye bağlı

olarak hizmet vermektedir. Bazı il ve ilçe halk kütüphanelerinin bünyesinde şube kütüphaneleri ve bağımsız çocuk kütüphaneleri hizmet vermektedir. Bununla birlikte toplam çocuk kütüphanesi sayısı 72'dir. Edebiyat ve Müze Kütüphanelerinin sayısı ise 9'dur. Bu kütüphaneler buldukları bölgedeki il halk kütüphanelerine bağlı ihtisas kütüphaneleri olarak kurulmuşlardır. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı toplam kütüphane sayısı 1.256 olup 66 gezici kütüphane aracı ile hizmet götürülmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022, s.25). Ayrıca halk kütüphanelerindeki kitap sayısı 22.359.038, halk kütüphaneleri tarafından satın alınan kitap sayısı (2021 yılı içerisinde) 1.113.350, kullanıcı sayısı 15.683.134, üye sayısı 4.898.744, ödünç verilen materyal sayısı 7.478.340'tır (Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2022).

1.1. KONUNUN ÖNEMİ

Halk kütüphaneleri bulunduğu bölgede hizmet veren, bünyesinde güncel kaynakların yanı sıra o bölgeye özgü eski ve özel derme de barındıran, doğru ve güvenilir bilgiyi bölge insanına sunan, kullanıcıyı ve barındırdığı dermeyi korumakla görevli olan kuruluşlardır. Dermeyi ve kullanıcıyı doğa/insan kaynaklı afetlerden ve acil durumlardan korumak halk kütüphanelerinin öncelikli görevleri arasında yer almalıdır. Doğa ve insan kaynaklı afetlerin yanı sıra yapısal olmayan eleman (bina iskeleti, duvar, kolon, giriş ve çatı hariç/binaya sonradan monte edilebilen öğeler) kaynaklı konular ile iş sağlığı ve güvenliği konuları da önem arz etmektedir. Kütüphane personelinin olası iş kazaları veya meslek hastalıklarına karşı korunması için risklerin ortadan kaldırılması ya da minimum etki düzeyinde tutularak önleyici tedbirlerin alınması hayati önem taşımaktadır. Bu çerçevede, kütüphanede olağan iş güvenliği kapsamındaki risk yönetimi ile afet güvenliği kapsamındaki risk yönetimi gerekleri, birbirinden farklı kapsam ve içeriklerini de dikkate alarak, bütünlük içerisinde düşünülmelidir.

Türkiye'de geçmiş dönemlerde inşa edilen halk kütüphanesi binaları amacına uygun ve afet güvenliği ihtiyaçları düşünülerek yapılmadığından veya mevcut tarihi binaların kütüphane olarak kullanılmasından dolayı iç ortam koşulları ve afetlere yönelik koruyucu/önleyici standartları taşıyamıyor olabilmektedir. Bu durum göz önüne alındığında kütüphanelerin sahip olduğu derme ve bilgi kaynakları iç ortam koşulları ve olası afet/acil

durumlar bakımından risk altındadır. Bu durum eserlerin gelecek nesillere aktarılması açısından sorun teşkil etmektedir. Bununla birlikte, koruyucu/önleyici yöntemlerle iç ortam koşullarının ve olası afet/acil durumların öncelikle insanlara daha sonra dermeye ve binaya vereceği zarar, depreme dayanıklı binalar ve binalara sonradan monte edilebilecek yapısal olmayan malzemelerin standartlara uygun kullanılması ile en aza indirgenebilir.

Kullanıcılara sunulan hizmetin sürekliliğini sağlamak için dermeyi uzun süre hizmet verecek fiziksel kalitede tutmak gereklidir. Böylece dermeyi kullanıcının hizmetine sunarken gerekli koşulların sağlanarak kullanıcıya açılması, bina şartlarına göre gerekli standartlara, çağdaş ve esnek koşullara uygun olması, olası bir olumsuzlukta hizmete devam edebilme koşullarının sağlanması halk kütüphanelerinin bulunduğu bölgeye sürdürülebilir bir şekilde hizmete devam etmesine olumlu katkı sağlamaktadır. Yani kütüphane binalarının bulunduğu bölge ve binaların kendi yapılarından kaynaklanan olası afet/acil durumlara ve benzer tehlikelere hazırlıklı olmaları gerekmektedir (Yücel, 2015, s. 114).

Halk kütüphanelerinde derme içinde yer alan ve ayrı ayrı değer taşıyan eserler iç ortam koşulları ve afetlerin etkisine epeyce duyarlıdır. İç ortam koşullarının verdiği ve afet sonrasında görülen zarar göz önüne alındığında bu zararı azaltmaya yönelik zorunlu uygulamalar ve düzenlemeler önceden yapılmalıdır (Aziagba ve Edet, 2008, s. 265). Afet sonrası kurtarma işlemleri, kullanıcılara verilen hizmetin kalitesini ve sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkiler. Uzun ve çok pahalı bir süreçtir. Bu nedenle, olası bir afetin olumsuz sonuçlarını en aza indirmek için afetlere hazırlıklı olunması gerekir.

Halk kütüphanelerinin dermeyi korumak için gerçekleştirebileceği iki yaklaşım değerlendirilmektedir. Bunların ilki olan reaktif yaklaşım, kazaların veya doğa kaynaklı afetlerin sonrasında kütüphanelerin ve dermenin incelenmesi ve yeniden düzenlenmesidir. Reaktif yaklaşım, olay meydana geldikten sonra hasar tespiti ve onarımı üzerine çalışmalar gerektirir. Proaktif (önleyici) yaklaşım ise, doğa kaynaklı afet gerçekleşmeden önce ve iç ortam koşulları düzenlenerek yapısal ve yapısal olmayan malzemelerin korunmasına yönelik uygulamalardır. Temel amacı, afet gerçekleşmeden

önce olabilecekleri göz önünde bulundurarak zararları önlemektir (Kuzucuoğlu, 2015a, s. 228).

Afetlerin sonucunda oluşabilecek ekonomik riskleri azaltmak ve kamudaki yönetim süreçlerini sürdürülebilir bir şekilde iyileştirmek için önleyici tedbir konusu önemli bir ön koşuldur. Eğer bu gerçekleşmezse afet esnasında ve sonrasında kişisel, ekonomik ve çevresel kayıplar önemli ölçüde artacaktır. Somut olarak iç ortam koşullarına ve afetlere yönelik alınan önlemler daha sonrasında karşılaşılabilecek zarar ve yıkımın büyümesini engelleyebilir. Afet öncesinde alınan önlemler ile sonrasında ortaya çıkan maliyetler karşılaştırıldığında önceden alınan önlemlerin mali açıdan yüksek olmadığı ortadadır. Kültürel mirası ve hafızayı korumanın ve gelecek nesillere aktarmanın önemli bir adımı önleyici tedbirlerdir (Shaheen, 2008, s. 449). Kurum yöneticileri ve karar vericiler tarafından düzenlenecek ve uygulamaya konulacak tedbirler, dermenin bozulma ve yaşlanmalarını yavaşlatacağı gibi kurumların harcamalarını da en aza indirgeyecektir. Öte yandan bu bozulma ve yaşlanmayı minimize etmek her zaman mümkün olmasa da tedbir alınması zorunludur.

Yapısal olmayan elemanlar üzerinde uygulanması gereken tedbirler çeşitli kanun, yönetmelik ve standartlarla belirlenmiştir. Ancak uygulamada birçok nedenden dolayı sorun yaşanmakta ve bu konuda kullanılacak yeterli kaynak ve deneyimli uzman personel bulunmamaktadır. Dolayısıyla kütüphane binasının ve dermesinin çeşitli nedenlerle bozulmasına, yaşlanmasına ya da yok olmasına karşı ve insan sağlığını korumak için önleyici tedbirlerin alınması yaşamsal önemde bir konudur.

1.2. LİTERATÜR ÖZETİ

Konuyla ilgili literatüre bakıldığında, özellikle Türkiye’de afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında halk kütüphaneleri üzerine çok fazla araştırma yapılmadığı dikkat çekmektedir. Bütün olarak olmasa da afet türlerine veya iç ortam koşullarına göre farklı açılardan ele alınan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmına aşağıda yer verilmektedir.

Yücel (2015) çalışmasında İstanbul sınırları içerisinde bulunan halk kütüphanelerini deprem ve yangın riski bağlamında yapısal olmayan elemanlar açısından değerlendirmiş ve kütüphane binalarının yangın ve depreme karşı hazırlıklı olduğu sonucuna varmıştır. Araştırmada su baskını ve yangın deprem vd. afetlerden sonra ikincil afet konuları olarak değerlendirilmektedir. Araştırma İstanbul il sınırları içerisinde yer alan halk kütüphaneleri ile görüşme, gözlem ve yerinde inceleme yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kitap raflarının yaygın olarak birbirine bağlanmak suretiyle sabitlendiği belirtilmektedir. Araştırmamızda halk kütüphanelerinin yaklaşık olarak beşte üçünde raf sabitlemelerinin yapıldığı sonucuna varılmıştır. Söz konusu çalışma yangın ve depremle sınırlı kaldığı için diğer değişkenleri de değerlendirme ihtiyacı vardır.

İssa, Aliyu, Adedeji ve Rachel (2012) çalışmalarını halk kütüphanelerinde afete hazırlık konusunda yürütmüşlerdir. Afete hazırlık aşamasının en önemli bölümü olan kurtarma planlaması da ele alınmıştır. Planlamanın etkin, hızlı müdahaleyi kolaylaştıracağı ve bilgi kaynaklarını hırsızlık, kasıtlı ya da kasıtlı olmayan hasarlardan koruyacağı üzerine vurgu yapılmaktadır. Ancak çalışma yangın, su ve insan kaynaklı fiziksel hasar olarak sınırlandırılmıştır. Araştırma kapsamında Kwara Halk Kütüphanesi belirtilen afet türlerine göre değerlendirilmiştir. Kütüphane binasının yönetmeliklere uygun şekilde yapıldığı anlaşılacakla birlikte, afet planlama ekibi bulunmamaktadır. Tez çalışmamızın sonuçlarında belirtildiği üzere, Kwara Halk Kütüphanesinde de afet/acil durum için ayrılmış özel bir bütçe bulunmamaktadır. Duman dedektörü, su algılama alarmı vb. gibi önlemeye yönelik cihazların da bulunmadığı belirtilmiştir. Alınan tek hazırlık önleminin iki katlı binanın her katında fazla sayıda yangın söndürücülerin olması denebilir. Kaçış yolları ve acil çıkış kapıları standartlara uygun şekilde işaretlenmemiştir. Periyodik olarak düzenlenmesi gereken yangın tatbikatları gerçekleştirilmemektedir. Dermenin bodrum katta ve su borularının altında –çok uygun şartlar olmamakla birlikte- saklandığı belirtilmektedir. Tez çalışmasında belirtildiği üzere Kwara Halk Kütüphanesi dermesi örneğinde olduğu gibi sigortalama işlemlerinin gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Patin (2020) çalışmasında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki halk kütüphanelerini afet/acil durumda topluluk halinde yapılan/yapılacak olan organizasyonların nasıl belirlendiği ve geliştirildiği üzerine değerlendirmeye almıştır. Elde edilen verilere

dayanarak ekonomik gelişme, sosyal kapasite, bilgi ve iletişim ve toplumsal yeterlilik konularında halk kütüphanelerinin toplumsal dayanıklılığı artırabildiği saptanmıştır. Sonuç olarak, hazırlık planlarını geliştirenlerin kütüphaneleri potansiyel bir kaynak olarak görmedikleri belirlenmiştir. Çalışma kapsamında kütüphaneciler ve afet müdahale ekiplerinin afet/acil duruma bakış açılarındaki farklılıklar belirlenmekte ve iki grup arasındaki farklılıkları gidermek için öneriler sunulmuştur. Afet farkındalığının artırılması için tez çalışmamızda da belirttiğimiz üzere, kütüphanecileri ve afet müdahale ekiplerini bir araya getiren eğitim ve atölye çalışmalarının düzenlenmesi gerektiği önerilmektedir.

Zach (2011) çalışmasında halk kütüphanelerinin afet/acil durumlara karşı verdiği/verebileceği karşılığı genel olarak değerlendirmekte ve olası afet/acil durumda güvenilir ve temel bilgi hizmetlerinin nasıl sağlandığına işaret etmektedir. Kriz zamanlarında halkın bilgi edinmek için kullandığı kaynaklar listesinde, dikkat çekici bir şekilde, kütüphanelerin olmadığı düşünülmektedir. Oysa halk kütüphanelerinin birincil görevi olan bilgi ihtiyacını karşılamanın olası afet/acil durumda da devam etmesi gerekmektedir. Buradan hareketle, afet/acil durumda bilgi arayanlara hızlı, güvenilir ve kolay erişim sağlayarak bölgedeki vatandaşların bilgi kaynaklarından yararlanmalarının sağlanması önerilmektedir.

Çolaklar (2020) ise çalışmasında kütüphanelerde nadir eserlerin de bulunduğu ve bu eserlerin de gelecek nesillere aktarılması için risklerden ve afetlerden korunması gerektiğini belirtmiştir. Bunun için kütüphane binalarının afetlere karşı özenle inşa edilmesi gereği vurgulanmıştır. Çalışmada özellikle bu binalarda deprem sarsıntılarının yapısal olmayan elemanları hasara uğratacağı ve eserlerin de zarar görebileceği belirtilmiştir. Bu zararların azaltılması için kütüphane binalarında yapısal olmayan elemanlardan kaynaklanabilecek risklerin analiz edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kuzucuoğlu (2015) çalışmasını özellikle kütüphane binalarında risk azaltıcı önlemlerin önemi üzerine yürütmüştür. Bu yaklaşım, tez çalışmasında kavramsal çerçevede yer alan risk değerlendirme bölümleri ile kesişmektedir. Çalışmada yapısal olmayan risk analizi ve acil durum planlamasına vurgu yapılmaktadır. Özellikle bina içerisinde yapısal olmayan elemanlardan kaynaklanabilecek ve binanın konumuna göre değerlendirilmesi

gereken riskler göz önüne alındığında benzerlik göstermektedir. Ayrıca tez çalışmasında elde edilen sonuçlara yönelik sunulan önerilerle de örtüşmektedir.

Gönüllü, Bayhan, Avşar ve Arslankaya (2002) araştırmalarında Yıldız Teknik Üniversitesi Şevket Sabancı Kütüphane binasında “Toz Mücadelesiyle İlgili Yönetmelik ve Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği” kapsamında iç ortam koşulları üzerine deneysel bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmada iç ortamdaki hava çekilerek uygun filtre kağıtları ve teknikler kullanılmış ve laboratuvarında gravimetrik testlere tabi tutulmuştur. Ölçümler sonucunda yönetmelikte yer alan sınır değerinin –özellikle kış aylarında– aşıldığı sonucuna varılmıştır. Katlara göre toz değerlerinde değişiklik olduğu gözlemlenmiş ve bunun nedeni olarak zemin döşeme biçimlerinin etkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kütüphanede bakteri ve mantar oluşumunun toz kaynaklı olduğu sonucu çıkarılmıştır.

Güneş, Bozkurt, Sönmez ve Çakır (2015) çalışmalarında Marmara Üniversitesi Merkez Kütüphanesini iç hava kalitesi bağlamında incelemiş ve özellikle sınav dönemlerinde yoğun olmasından dolayı değerlerin olması gerekenden daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Araştırmadan kütüphaneye gelen kullanıcı sayısındaki artışa göre hava kirliliğinin arttığı anlaşılmaktadır. Çalışma sonucunda gerek kütüphane personelinin gerekse kullanıcıların sağlıksız iç ortam kalitesinin etkisi altında olduğu kanısına varılmıştır. Özellikle kış aylarında pencerelerin kapalı olmasından dolayı bina içerisinde yeterli havalandırma sistemlerinin olmamasının partikül madde düzeyinin artışına neden olduğu düşünülmektedir. Kütüphane binasının bulunduğu Kadıköy Bölgesi’nde yapılan ölçümlerin kütüphanede yapılan ölçümler arasında pozitif korelasyon olduğu belirtilmektedir. Ölçülen değerlerin standart seviyelerde tutulabilmesi için havalandırma, iklimlendirme ve toz algılama sistemlerinin kullanılması önerilmektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI, PROBLEMİ VE HİPOTEZİ

Akademisyenler, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneciler iç ortam koşulları, insan ve doğa kaynaklı afete yol açabilecek kütüphaneleri tehdit eden risklerden endişe etmektedir. Konuyla ilgili çalışma ve değerlendirmelerin yaygınlaşmasıyla, bu riskleri azaltmak için son yıllarda farkındalık giderek reaktif önlemlerden proaktif (önleyici) önlemlere doğru

kaymaktadır. İç ortam koşulları, insan ve doğa kaynaklı afet zararlarının gerek insan sağlığı gerekse kütüphane dermesinin bozulmasına yönelik olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için önleyici tedbirlerin alınması önemli bir konudur. Hiçbir kütüphane risk altında olmayan ve afetin yaşanmayacağı bir bölgede değildir. İç ortam koşullarının düzenlenmemesi ciddi ekonomik kayıplara yol açabilmektedir, ayrıca verilen hizmetlerde de aksamalara neden olmaktadır.

Bu bağlamda **araştırmanın amacı**; Türkiye’de halk kütüphanelerindeki kullanıcı ve dermenin yapısal olmayan elemanlardan (bina iskeleti, duvar, kolon, kiriş ve çatı hariç/binaya sonradan monte edilebilen ögeler) kaynaklanabilecek risklere karşı belirlenen standartlar çerçevesinde korunup korunmadığını ve bu konuda alınması gereken önleyici tedbirleri ne ölçüde aldıklarını ortaya koymaktır.

Belirlenen bu amaç doğrultusunda **araştırmanın problemi**; “Türkiye’de halk kütüphaneleri, yapısal olmayan elemanlar (bina iskeleti, duvar, kolon, kiriş ve çatı hariç/binaya sonradan monte edilebilen ögeler) ve iç ortam koşulları (hava kirleticileri, parçacık kirliliği, toz, sıcaklık ve bağıl nem, küf ve rutubet, böcekler, ışık ve gürültü) açısından acil durumlar ya da doğa/insan kaynaklı afetler karşısında insan ve derme güvenliğini sağlayabilecek kapasitede midir?” şeklinde oluşturulmuştur. Araştırmanın alt soruları;

1. İl ve ilçe halk kütüphaneleri afet güvenliği bakımından önleyici tedbir alma aşamasında hangi konulara öncelik vermiştir? Bu kütüphanelerde yürütölen çalışmalardaki farklılıklar nelerdir?
2. Halk kütüphanelerinde yaşanabilecek olası bir acil durum veya doğa/insan kaynaklı afetlere karşı yapısal olmayan malzemeler için uygulanması gereken önleyici tedbirler alınmış mıdır?
3. Halk kütüphanelerindeki iç ortam koşulları (ışık, sıcaklık, bağıl nem, hava kirliliği, havalandırma, toz, gürültü vs.) ile ilgili önlemler alınmış mıdır ve cihazlarla takip edilmekte midir?
4. Halk kütüphanelerinin bir materyal koruma ve güvenlik politikası var mıdır?

5. Halk kütüphanelerinde yapısal olmayan elemanlardan kaynaklanabilecek tehlikeler ile ilgili kullanıcı, personel ve kütüphane malzemelerine yönelik risk analizleri yapılıyor mu?

Araştırma sorusu doğrultusunda çalışma *hipotez*; “Türkiye'deki halk kütüphaneleri var olan iç ortam koşulları (hava kirleticileri, parçacık kirliliği, toz, sıcaklık ve bağıl nem, küf ve rutubet, böcekler, ışık ve gürültü), yapısal olmayan mekân unsurları (bina iskeleti, duvar, kolon, kiriş ve çatı hariç/binaya sonradan monte edilebilen öğeler) ve işleyiş açısından belirlenen standartlara yeterince uygun olmadığı için afetlere karşı önleyici tedbirler alabilecek kapasiteye sahip değildir.” şeklinde oluşturulmuştur.

1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

2021 yıl sonu itibarıyla KYGM'ye bağlı 1215 halk kütüphanesi (geçici olarak kapalı olan kütüphaneler hariç) araştırma evreninde yer almaktadır. İl, ilçe, şube, çocuk, bebek, edebiyat ve müze, semt, kasaba ve köy kütüphaneleri olarak sınıflandırılan bu kütüphaneler arasında araştırmanın evrenini 81 il ve 747 ilçe olmak üzere toplam 828 il ve ilçe halk kütüphanesi oluşturmuştur.

Çalışmada temel alınan iç ortam koşulları olarak ışık, sıcaklık ve bağıl nem, hava ve parçacık kirliliği, toz, küf, rutubet, radyasyon, böcekler ve haşereler vb. alınmıştır (IFLA, 2011). Bu unsurların yanı sıra çalışmada insan veya doğa kaynaklı tehlikelerin yol açabileceği, halk kütüphanelerine afet özelliğinde zarar verebilecek olaylar ise; sel, yangın, fırtına, yıldırım, heyelan, çığ, salgın hastalık, tsunami, savaş, deprem ve yanı sıra, hırsızlık ve vandalizm kapsamıştır (Çolaklar, 2020, s. 242).

Yapısal olmayan eleman (unsur) kavramı ise binanın taşıyıcı sistemi dışında kalan binaya sonradan monte edilebilen ve satın alınabilen öğeleri içermektedir (FEMA, 2012). Yapısal olmayan elemanlar, genel tanımla, binanın taşıyıcı sistemini oluşturan yapısal elemanların (temel, kolonlar, kirişler, taşıyıcı duvarlar, döşemeler vd.) dışında kalan unsurlardır ve esas olarak, a)mekanın amacına uygun hizmet verebilmesi için gerekli kritik sistemler ve tesisatı, b) yapı ile fiziki olarak bütünleşmiş mimari-dekoratif unsurları,

c)çeşitli genel kullanım amaçlı ve/veya birime/hizmete özgü özel materyal, malzeme, eşya ve donanımı kapsamaktadır.

1.5. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmada, Türkiye’deki halk kütüphanelerinin afet risk yönetimi ve afet yönetimi açısından önleyici tedbirleri hangi ölçüde aldığını/almadığını belirlemek amacıyla betimleyici araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, Türkiye’deki halk kütüphanelerinin afet/acil duruma hazırlıklı olup olmadığını değerlendirmek için afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularındaki ilgili literatür incelenmiştir. Kavramsal kısımda akademik çalışmalardan, kanun, yönetmelik, politika ve ilkelerden yararlanılarak kütüphane iç ortam koşullarının ve olası bir afete hazırlıklı olma anlamında belirlenen standartlar, ölçümler vd. açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın amaçlarını ve gereksinimlerini ele alacak ve tarafımızdan *Türkiye’deki Halk Kütüphaneleri Afet Yönetimi Değerlendirme Formu* (EK-1) tasarlanmıştır. Nesnel bir ölçme aracı olarak geliştirilen form Doç. Dr. Alpaslan KUZUCUOĞLU’nun akademik çalışmalarında yararlandığı kontrol listelerinden (Kuzucuoğlu, 2021) ve literatürden elde edilen bilgilerden yola çıkılarak oluşturulmuş ve 10 Ekim 2021 tarihinde uzman görüşü de alınarak son halini almıştır. Form toplamda 6 bölümden ve 144 sorudan oluşmaktadır;

- İlk bölümde *halk kütüphanesi yöneticilerinin eğitim düzeyini, mezun olduğu bölümü, görev süresini, halk kütüphanelerindeki bölüm mezunu personel sayısını, binaların yapılış, bakım ve onarım tarihlerini, türünü, ısıtma ve soğutma yöntemini ve yöneticilerin afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularındaki düşüncelerini* belirlemek için genel bilgiler altında 18 soru,
- İkinci bölümde *halk kütüphanelerinde afet risk azaltma ve hazırlık önlemleri ve organizasyonu ile ilgili hususları* belirlemek için 66 soru,
- Üçüncü bölümde *personel ve kullanıcı/ziyaretçi güvenliği ile ilgili hususları* belirlemek için 18 soru,
- Dördüncü bölümde *olası afet durumunda personel ve kullanıcıların tahliyesi için yapılması gereken uygulamalar ile ilgili hususları* belirlemek için 15 soru,

- Beşinci bölümde *materyal/eşya/mobilya/donanım güvenliği ile ilgili hususları* belirlemek için 9 soru,
- Altıncı bölümde *kritik sistemlerin güvenliği ile ilgili hususları* belirlemek için 18 soru bulunmaktadır.

Formda yer alan sorulara “evet”, “hayır”, “gereksiz” ve “açıklayınız” seçenekleri eklenerek halk kütüphanelerinin yapısal olmayan elemanlar özelinde iç ortam koşulları, olası acil durum veya doğa/insan kaynaklı afetlere hazırlıklı olma durumlarına cevap aranmıştır. Bu formun amacı, halk kütüphanelerinde günümüze kadar yapılan çalışmaların hangi düzeyde olduğunu belirlemektir. Çalışma kapsamında Türkiye’deki halk kütüphanesi yöneticilerine tasarlanan anket uygulanmıştır. Ayrıca bu konuda Türkiye’de ilk kez bu kadar geniş çapta (sadece il ve ilçe halk kütüphanesi yöneticileri değil) araştırma yapılmıştır. Araştırmada ayrıca KYGM Kütüphaneler Daire Başkanı Sn. Ahmet ALDEMİR ile 9 Aralık 2021 tarihinde yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

Araştırma kapsamında anket formunun işlevini yerine getirip getirmediğini anlayabilmek için evrende yer alan halk kütüphanesi yöneticilerine gönderilmeden önce yöneticilerin %10’una ön teste uygulanmıştır. Bu doğrultuda uygulama aşamasında yaşanabilecek sorunlar ele alınmış ve doğru sonuçlar elde edebilmek için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Gerekli ön test uygulamasından sonra anket uygulaması için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu (02.11.2021 tarih ve 1845721 sayılı yazısı/EK-3) ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü’nden (23.11.2021 tarih ve 1923334 sayılı yazısı/EK-4) gerekli onay ve izinler alınmıştır. KYGM’den alınan resmi izin esnasında talep edilen e-posta adreslerine “Google Formlar” aracılığı ile anket formu gönderilmiştir. Çıngı’ya (1990, s.262) göre, 2000 birimlik bir evren 0.03 hoşgörü miktarı ve 0,95 güven düzeyinde 184 kişi ile örneklenebilmektedir. Anketi 29 Kasım 2021-23 Ocak 2022 tarihleri arasında 73 il ve 127 ilçe olmak üzere toplam 200 halk kütüphanesi yöneticisi yanıtlamıştır. Bir başka deyişle, örneklem sayısı 200’dir. Araştırma evreninin 81 il ve 747 ilçe olmak üzere toplam 828 il ve ilçe halk kütüphanesi olduğu göz önüne alındığında örneklemin evreni temsil oranı %24.1’dir. Dolayısıyla örneklem evreni temsil etmektedir.

KYGM Kütüphaneler Daire Başkanı Sn. Ahmet ALDEMİR ile yarı yapılandırılmış görüşme kapsamında 29 soru yanıtlanmıştır (EK-2). Sorular literatürden yararlanılarak, halk kütüphanelerinde afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında KYGM'nin önleyici tedbir alma konusunda yaptığı çalışmalara yönelik verileri elde etmek için hazırlanmıştır. Görüşme soruları aşağıdaki konulara ilişkin verilerin toplanması için kurgulanmıştır.

- KYGM ile diğer kamu kurum ve kuruluşları arasında iş birliği çerçevesi
- Afet risk azaltma ve hazırlık önlemleri
- Afet risk azaltma konusundaki kurum içi çalışmalar
- Bina, personel, derme ve kullanıcı açısından koruma politikaları
- Kütüphane binalarının yapımında yer seçimi

Araştırma verileri, oluşturulan “*Türkiye’deki Halk Kütüphaneleri Afet Yönetimi Değerlendirme Formu*” ile toplanmış ve SPSS 22.0 (Statistical Package of Social Science) istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler sıklık tabloları ile sunulmuş, verileri karşılaştırmak için çapraz tablolar geliştirilmiştir. Gerek il ve ilçe halk kütüphaneleri arasındaki sıklık ilişkilerini gerekse diğer değişken sıklıkları arasındaki ilişkiyi anlamak için çalışmada ki-kare analizi uygulanmıştır.

1.6. ARAŞTIRMA DÜZENİ

Araştırma, beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde konunun önemi, literatür özeti, araştırmanın amacı, hipotezi, kapsamı, yöntemi ve veri toplama teknikleri, düzeni ve kaynakları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

İkinci bölümde literatürde yer alan bilgiler incelenmiştir. Literatür kapsamında doğa ve insan kaynaklı afet türleri, çevresel faktörler ve iç ortam koşulları, diğer acil durumlar ve sorun kaynakları tanımlanarak halk kütüphanelerine etkileri ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye’de ve dünyada yaşanmış afetler ve halk kütüphanelerine etkilerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde afet risk yönetimi ve afet yönetimi çerçevesinde afet/acil durum yönetimi ve yönetim aşamaları (bütünleşik afet yönetim süreci) tanımlanarak halk kütüphanelerinde standart uygulamalar yer almaktadır.

Dördüncü bölümde araştırma kapsamında uygulanan “Türkiye’deki Halk Kütüphaneleri Afet Yönetimi Değerlendirme Formu” sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Beşinci bölümde sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Araştırmanın son kısmında kaynakça ve ekler bulunmaktadır.

1.7. KAYNAKLAR

Araştırma kapsamında, öncelikle halk kütüphanelerinde afet risk yönetimi ve afet yönetimi bağlamında elektronik ve basılı kaynaklara ait literatür taranmıştır.

Araştırma kapsamında kullanılan kaynak listesi şöyledir:

Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (1952-1986)

Türk Kütüphaneciliği (1987-2020)

Bilgi Dünyası (2000-2020)

DergiPark

Türkiye Makaleler Bibliyografyası (1995-2020)

EBSCOHost

Elsevier

EMERALD

ProQuest Dissertations and Theses

Dissertation Abstracts

Open Access Dissertations and Theses

DOAJ-Directory of Open Access Journals

Science Direct

Scopus

SpringerLink

Web of Science

ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı (2002-2020)

Ulusal Toplu Katalog (TO-KAT)

Halk Kütüphaneleri Toplu Kataloğu

YÖK Tez Kataloğu

Hacettepe Üniversitesi BBY Yayınlar Veri Tabanı

Ankara Üniversitesi Açık Erişim Sistemi

Araştırmada Google Scholar tarama motoru da kullanılmıştır. Konuya ilişkin literatür taraması yaparken kullanılan anahtar sözcükler ve konu başlıkları aşağıdaki gibidir:

Afete hazırlık (Disaster preparedness)

Afet yönetimi (Disaster management)

Afet risk azaltma (Disaster risk reduction)

Afet risk yönetimi (Disaster risk management)

Afet planlaması (Disaster planning)

Afet önleme (Disaster prevention)

Afet ve acil durum (Disaster and emergency)

Çevresel faktörler (Environmental factors)

İş sürekliliği yönetimi (Business continuity management)

Risk azaltma (Risk reduction)

Risk yönetimi (Risk management)

Risk analizi (Risk analysis)

Risk değerlendirme (Risk assessment)

Tezin hazırlanışında, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi (2019)* kullanılmıştır. Tezde kullanılan kaynaklar, alıntılar, göndermeler ve tablolar için “Bilimsel Yayınlarda Kaynak Gösterme, Tablo ve Şekil Oluşturma Rehberi *APA 6 Kuralları*” (Şencan ve Doğan, 2017) kullanılmıştır.

2. BÖLÜM

AFETLER VE KÜTÜPHANELER

2.1. GİRİŞ

Türkiye, “jeolojik yapısı ve sahip olduğu morfolojik ve iklim özellikleri nedeni ile büyük can ve mal kayıplarına yol açan doğa kaynaklı afetlerle sık sık karşılaşmaktadır.” Türkiye’de doğa kaynaklı afetlerden kaynaklanan kayıplar ele alındığında, deprem, heyelan ve sel olayları ilk üç sırayı almaktadır. “Türkiye’deki afetler genellikle depremler, kuraklıklar, şiddetli yağış ve seller, heyelanlar, kaya düşmeleri, orman yangınları, sanayi kazaları ve yangınları, rüzgâr ve kar fırtınaları, çığlar, sıcak hava dalgası ve sis bağlantılıdır” (T.C. Kalkınma Bakanlığı, Afet Yönetiminde Etkinlik ÖİK Raporu, 2014, s. 4).

Toplumsal, teknolojik ve bilimsel gelişmeler ve insan hayatının değerinin farkına varılmasıyla toplumların “öngörülemeyen, istenmeyen ve günlük hayatın bir parçası olan kaçınılmaz risk”, afet ve acil durumlara bakış açısı değişmiştir. Zaman içerisinde afetlerin önceden gerekli önlemleri alarak önleneyeği veya zararlarının azaltılabileceği anlaşılmıştır (Aktaran Yılmaz, 2012, s. 62). 2005 yılında Japonya’nın Kobe kentinde toplanan BM Afet Risk Azaltma 2. Dünya Konferansı (“Afet Azaltma Dünya Konferansı”) kapsamında “*Hyogo Çerçeve Eylem Planı/HFA (2005-2015)*” şekillendirilmiştir. Tam adı “Hyogo Çerçeve Eylem Planı 2005-2015: Ulusların ve Toplulukların Afete Karşı Dayanıklılığını Oluşturmak” olan ve Birleşmiş Milletler (BM) üyesi 168 ülke tarafından kabul edilen eylem planında, öncelikle riske bağlı zararların gelecek 10 yıl için azaltılması öngörülmüştür. “Afet risk azaltma süreçlerini farklı sektörlerde ve farklı ölçeklerde ayrıntılı olarak tanımlayan ilk uluslararası belge olarak nitelenmektedir” (Tezgider, 2019b, s. 188). Bu Plan sonrasında dünyada ve Türkiye’de afetle başa çıkabilmek için kriz yönetimi anlayışından risk yönetimi anlayışına geçilmiştir. 2015 yılında Japonya Sendai’de toplanan BM Afet Risk Azaltma 3. Dünya Konferansı sonucunda kabul edilen Sendai Bildirgesi (Afet Risk Azaltma için Sendai

Çerçevesi) ile 2015-2030 yılları arasındaki dönem için afet risklerini azaltma konusunda yol haritası daha da geliştirilerek, 187 ülke tarafından onaylanmıştır.

Sinha (2003) çalışmasında risk azaltma ve afetlerle başa çıkma durumunu, insan yaşamına ve toplumun birçok alanına dokunarak sürdürülebilir kalkınmanın temel görevi olduğunu vurgulanmıştır. Bu nedenle, doğa kaynaklı afetlerin neden olduğu zararların dünya çapında artması ve giderek daha fazla insanı tehdit etmesi endişe kaynağı olarak belirtilmektedir (Sinha, 2003, s. 45). Doğa kaynaklı afetlerin yanı sıra insan kaynaklı afetler (yangın), çevresel ve iç ortam koşulları (ışık, toz, sıcaklık, bağıl nem vd.), emniyet ve güvenlik sorunları (savaş, hırsızlık vd.) gibi nedenlerden dolayı da toplumsal hayat ve bu çerçevede kütüphaneler de aynı şekilde tehdit altındadır.

Kostagiolas, Araka, Theodorou ve Bokos (2011) afetlerin tümünün kütüphane ortak paydasında bulunduğunu çünkü hepsinin kütüphanelerle ilişkili olduğunu belirtmektedir (Kostagiolas ve diğerleri, 2011, s. 516). Afet ve acil durumlar kütüphane binasını, personeli, bütçeyi, dermeyi ve kullanıcıyı olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin, kütüphane binasının büyük bir zarar görmesi halinde hiçbir kullanıcı kısa vadede kütüphane hizmetlerinden yararlanamayacaktır. Büyük olasılıkla dermenin hemen hemen hepsi zarar göreceğinden belki de bütçenin çoğunluğu bir süre için sadece basılı materyal için harcanacaktır. Diğer yandan olası bir savaş veya çatışma halinde personelin hayatı risk altında olacaktır. Mesleklerini icra edemeyecek belki de, yakın geçmişte Irak ve benzeri savaş bölgeleri örneklerinde olduğu gibi, ülkelerinden ayrılmak zorunda kalacaklardır.

Olası bir afet veya acil durumla karşılaşılması halinde verilen kütüphane hizmetlerinde aksamalar meydana gelebilir çünkü hiçbir kütüphane tamamen risksiz, afetle karşılaşmayacak bir bölgede değildir (Matthews ve Eden, 1996, s. 30). Olası afet ya da acil durumlara karşı zarar görebilecek kütüphane türleri içerisinde halk kütüphanelerinin korunması özellikle önem arz etmektedir. Çünkü toplumun her kesimine hizmet verme anlayışını benimseyen halk kütüphaneleri, afet veya acil durum hallerinde toplumun bilgi ihtiyacını karşılayacak en önemli kurumdur. Diğer taraftan bünyesinde bulunan ve bulunduğu bölgeye ait özel eserler barındırmakta ve kullanıcılara sunmaktadır.

Bu bölümde kütüphane binasına, dermesine (koleksiyonuna), mali yapısına ve insan sağlığına zarar verebilecek bütün unsurlar (doğa ve insan kaynaklı afetler, iç ortam koşulları, güvenlik sorunları vb.) değerlendirmeye alınacaktır. Kuramsal çerçevede afet tanımları ve türleri ele alındıktan sonra afetlerin kütüphanelere verdiği veya verebileceği zararlar ve gerekli önlemlere yer verilecektir.

2.2. AFETLER: TANIM, TARİHÇE VE TÜRLER

Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi (önceki UNISDR/şimdi UNDRR) tarafından 2009’da yayınlanan ve 2015’te Sendai’de toplanan BM Afet Risk Azaltma 3. Dünya Konferansı’nda kabul edilen “*Afet Risk Azaltma için Sendai Çerçevesi/SFDRR (2015-2030)*” esas alınarak güncellenen *Afet Risk Azaltma Terminolojisi* çalışmasında afet tanımı şöyledir: “Afet, tehlikeli olayların maruz kalma, zarar görülebilirlik ve kapasite koşullarıyla etkileşiminin insani, maddi, ekonomik ve çevresel kayıp ve etkilerden biri ya da daha fazlasına yol açması sonucunda, bir topluluğun ya da toplumun işleyişinin herhangi bir ölçekte ciddi biçimde kesintiye uğramasıdır”. UNDRR terminoloji çalışmasında afet tehlikeleri, başlıca (Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi/2015-2030 kapsamında belirtildiği üzere, alfabetik sırayla) **biyolojik, çevresel, jeolojik (ya da jeofiziksel), hidro-meteorolojik, teknolojik** süreç ve olaylar olarak tanımlanmaktadır (Afet, 2021).

UNDRR tanımındaki bileşenlerden hareketle, afetler, özet olarak, bir tehlikenin var olması; çevrede söz konusu tehlikeden olumsuz etkilenebilecek (tehlikeye maruz kalan) insanların, diğer canlı, ekonomik, doğal, kültürel vb. varlıkların bulunması; tehlikeye maruz varlıkların tehlikenin yol açabileceği fiziksel, sosyal, ekonomik, çevresel ve diğer kayıplar karşısında baş edebilecek yeterli kapasiteye sahip olmaması, zarar görülebilir olması halinde ortaya çıkabilmektedir. Tehlikeler tek başına, zincirleme ya da birlikte ortaya çıkabilir ve her tehlike konumuna (ortaya çıktığı yer), büyüklüğü ya da şiddetine, oluş sıklığı ve olasılığına göre farklılık gösterebilir (Tezgider, 2019a, s. 4).

UNDRR terminoloji çalışmasında afetlerle ilgili tanımlamalar arasında, ölçüğe göre (küçük ölçekli/büyük ölçekli); meydana gelme (oluş) sıklığına göre (sık görülen/seyrekle görülen); etkilerinin ortaya çıkışına göre (yavaş gelişen/ani gelişen) afet tanımlamaları bulunmaktadır (United Nations Office for Disaster Risk Reduction [UNDRR], 2021).

Afet Yönetiminde Etkinlik ÖİK Raporu'nda tanımlandığı çerçevede, ülkemizde afetler, genel olarak, doğa ve insan kaynaklı afet olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğa Kaynaklı Afetler ve İnsan Kaynaklı Afetler (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014).

Doğa Kaynaklı Afetler: Oluşumları doğa olaylarına dayanan afetlerdir. Doğa kaynaklı afetler kendi içinde şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

- Ani gelişen doğa kaynaklı afetler (deprem, sel, toprak kayması (heyelan), kaya düşmesi, çığ, fırtına, hortum, volkan, yangın vb.),
- Yavaş gelişen doğa kaynaklı afetler (erozyon ve çölleşme, kuraklık, küresel ısınma ve iklim değişikliği, kıtlık, açlık, şiddetli soğuklar vb),

“Doğa olaylarının (başta deprem, sel, küresel iklim değişimi olmak üzere birçok nedenden dolayı) günümüzde sayıları, şiddetleri ve etkili oldukları süre hızla ve katlanarak artmaktadır” (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 4). Ancak doğa olaylarının afete dönüşmesi, olayın şiddetinin yanı sıra risklerin azaltılması faaliyetlerinin yetersizliğinden de kaynaklanmaktadır.

İnsan Kaynaklı Afetler: İnsanın doğaya olan etkileşiminin aşırılışması sonucunda oluşan afetlerdir ve “insani faktörlerin etkin olduğu nükleer, biyolojik, kimyasal kazalar, endüstriyel kazalar ve büyük göçler gibi olayların yanı sıra yanlış ve eksik planlama ve uygulamaların neden olduğu yerel ve bölgesel karakterli olgu ve olaylar ile bunların doğurduğu afet nitelikli sonuçların tümüdür” (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 6).

Oluşumu insana bağlı, çoğunlukla dikkatsizlik, tedbirsizlik, umursamazlık ve sorumsuzluk nedeniyle meydana gelen ve afet boyutu kazanan teknolojik olayların bazıları şunlardır: Asit yağışları, baraj yıkılmaları, kimyasal kazalar, bina, tünel ve maden çökmeleri, cephaneye, maden, bina boru hattı, tesis patlamaları, dikkatsizlik sonucu endüstriyel kazalar, ev ve bina yangınları, gaz ve kimyasal kaçaklar, siberetik saldırılar sonucu geniş kapsamlı bilgisayar sistemleri veya iletişim sistemlerinin çökmesi veya devre dışı kalması, geniş çaplı gıda zehirlenmesi, insani yardım krizleri, hava kirliliği, hayvan ve bitkilerde salgın hastalıklar, hava, su ve çevre kirlenmesi, kıtlık ve açlık, iş kazaları, kara, deniz, hava ve demiryolu kazaları, küresel iklim değişikliği ve ısınma, nükleer ve kimyasal, radyasyon ve radyolojik kazalar ve serpintiler, tehlikeli madde sızıntıları, toksik atıklar, tehlikeli madde taşıyan gemi, tren ve karayolu araçlarında meydana gelen kazalar ile uçak kazaları, toksik, patlayıcı, yanıcı

ve tehlikeli kimyasal maddeler üreten fabrika ve depolarda meydana gelen yangın ve kazalar ve benzerleridir. İnsan faktörlerinin etkin olduğu afetler, bazen kendi başına tetikleneceği gibi bazen de depremin neden olduğu baraj yıkılması, nükleer santral hasarları gibi doğa kökenli bir afet tarafından da tetiklenebilir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 7).

Kısaca belirtmek gerekirse, insan hayatını ve sonrasında kütüphane binasını ve dermesini riske atacak pek çok potansiyel tehlike kaynağı vardır. Doğa ve insan kaynaklı afetlerin yanında insan hayatına, kütüphane binasına ve dermesine zarar verebilecek çevresel faktörler ve iç ortam koşulları da göz önüne alınmalıdır. Bunlar başlıca, hava kirleticileri, toz ve parçacık kirliliği, küf ve rutubet, ışık, böcekler ve haşereler, sıcaklık ve bağıl nem olarak sınıflandırılmaktadır (Kuzucuoğlu ve Polat, 2014, s. 59). Kütüphaneler bakımından insan kaynaklı afetlerin en başında ise yangın gelmektedir. Yine insanların müdahil olduğu ve kütüphane bina ve dermesini tehlikeye sokabilecek çatışma kaynaklı olaylar ve güvenlik/emniyet kaynaklı hırsızlık, vandalizm ve teknik başarısızlık olayları da insan kaynaklı afet nedenleridir.

Bütün bu unsurlar birbirinden farklı olmalarına rağmen birbirlerini etkileyebilen ve tetikleyebilen özelliklere de sahiptirler. Örneğin; kütüphanede çıkan bir yangına müdahale esnasında zaten zarar görmüş dermeye su ile müdahale edilerek ayrıca zarar verilebilir. Ya da bir savaş halinde savaşla hiç alakası olmayan kütüphanelerde yangın meydana gelebilir (Matthews, Smith ve Knowles, 2007, s. 14). Bu ve bunun gibi olaylara müdahale esnasında insan kaynaklı kusurların da birleşmesi kütüphane dermesini daha kırılgan hale getirmektedir (Kuzucuoğlu, 2019a).

“Uygun olmayan sıcaklık ve bağıl nem değerleri haşere istilası riskini; uygun olmayan depo koşulları ise yangın ve su baskını riskleri artırır. Bozulmaların oluşumunda koleksiyonların yapısı da göz önüne alınmalıdır” (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı [TYEKB], 2021b, s. 1). Bunların yanı sıra Kadioğlu (2008b) meteoroloji kaynaklı afetlerin, diğer doğa kaynaklı afetlerden farklı bir özelliği olarak “önceden tahmin edilerek erken uyarılarının yapılabilmesi” şeklinde belirtmiştir (Kadioğlu, 2008b, s. 265). Meteoroloji kaynaklı afetlerin kütüphanelere etkisini azaltmak için önleyici tedbirler alınması ve erken uyarı sistemleri kurularak meteorolojik verilerin önceden elde edilmeleri gerekmektedir. Yaşanabilecek afetler göz önünde bulundurulduğunda, örnek

olarak, IFLA-PC araştırmalarının anket çalışmalarına katılanların verdiği cevaplara göre %41’lik oranla sel ve %61’lik oranla yangın kütüphaneler için birincil risk unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır (McIlwaine, 2006, s. 10).

Durduran ve Geymen (2008) alışmalarında afetin olası boyutlarına etki eden faktörleri özetlemiştir. Buna göre kütüphaneleri yakından ilgilendiren başlıca faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Olayın büyüklüğü,
2. Olayın bölgeye olan uzaklığı,
3. Gelişmişlik seviyesi,
4. Personelinin afet yönetimi konusunda bilgisizlik ve eğitim eksikliği,
5. Yönetiminin afet olayına karşı önceden alabileceği koruyucu ve önleyici tedbirlerin ulaşılabilirlik düzeyidir.

Bu etkenlere bakarak, alınması gereken önlemler kütüphanelerin bulunduğu bölgelere göre farklı afet türleri de göz önüne alınarak belirlenmeli ve uygulamaya konulmalıdır. Tüm afet riskleri düşünüldüğünde insan hayatını ve kütüphaneyi korumak için önleyici (etkileşimli) tedbirler alınarak her türlü senaryoya hazırlıklı olunmalıdır.

2.2.1. Doğa kaynaklı afetler (jeolojik-jeo fiziksel, hidro-meteorolojik, klimatolojik, biyolojik karakterli olaylar)

Amerika Kongre Kütüphanesi doğa kaynaklı afeti "kontrol dışı bir acil durum" olarak kabul etmektedir (Wong ve Green, 2006, s. 71). AFAD ise doğa kaynaklı afetleri “deprem, sel, heyelan, çığ, kuraklık, fırtına, dolu, hortum, göktaşı düşmesi vb. gibi oluşumu engellenemeyen jeolojik, meteorolojik, hidrolojik, klimatolojik, biyolojik ve kaynağı dünya dışında olan tehlikelerden kaynaklanan doğa olaylarının sonuçlarına verilen genel ad” olarak tanımlamaktadır (AFAD, 2018, s. 61).

Çeşitli çalışmalara bakıldığında ise afetin verdiği zararların ciddi ekonomik kayıplara neden olduğu görülmektedir. 1960-2002 yılları arasında yaşanan deprem, heyelan, sel, kaya düşmesi ve çığ gibi doğa kaynaklı afetlerin oluşturduğu ekonomik kayıp 750 milyon

dolar dolaylarındadır (Güler, 2008, s. 40). AFAD'ın (2020) yayınladığı rapora göre ise bu rakamın yıllık ortalama 675,4 milyar dolar olduğu görülmektedir. Yine aynı raporda Türkiye deprem nedeniyle mali zarar gören devletler arasında üst sıralarda yer almaktadır.

Afetin mali zararlarının yanında, insan üzerinde bıraktığı etki ve kütüphane binalarına ve dermelerine dolayısıyla kültürel mirasa verebileceği zarar ise rakamlarla tam olarak ifade edilemez. Can kayıplarının, sosyo-ekonomik etkilerinin yanında doğa kaynaklı afetler, kültürel etkinlikleri ve eserleri tamamen yok etmekte ya da zarar vermektedir. Kültürel faaliyetlere verdiği zarar göz önüne alındığında, doğa kaynaklı afetlerin kütüphane unsurları olarak binalara, kullanıcılara, personele, bütçeye ve dermeye verdiği zarar öne çıkmaktadır. Bu kapsamda, yerleşimin ve kurumun özellikleri dikkate alınarak, kütüphanelerimizde güvenli yapılaşma başta olmak üzere, yapısal, yapısal olmayan ve fonksiyonla/faaliyetle ilgili afet risklerini önlemek ve/veya azaltmak amacıyla gerekli her türlü tedbirin alınması ve sürekli denetlenmesi vazgeçilmez öneme sahiptir.

Yukarıda bahsedilen bütün afetler göz önüne alındığında Türkiye'de haritalanan deprem tehlikesi ve son zamanlarda yaşanan depremlerde kütüphane binalarının ve dermelerin gördüğü zarar, depreme öncelikle önem verilmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

2.2.1.1. Deprem

AFAD'ın hazırlamış olduğu *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimler Sözlüğüne* göre deprem, “tektonik kuvvetlerin veya volkan faaliyetlerinin etkisiyle yer kabuğunun kırılması sonucunda ortaya çıkan enerjinin sismik dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yeryüzünü kuvvetle sarsması olayı” olarak tanımlanmaktadır.

ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu (USGS), dünyada her yıl 20 bin ve günlük 55 dolayında kaydedilebilen deprem olduğunu tahmin etmektedir. 1900 yılından itibaren toplanan veriler ışığında her yıl yaklaşık olarak 16 büyük deprem (7 ve 8 ya da daha büyük ölçekli) olduğu belirtilmiştir. Son 40-50 yıla bakıldığında ise deprem sayılarında 10 kat artış olduğu görülmektedir (United States Geological Survey [USGS], 2021). Türkiye'de ise 1900 yılından itibaren 1796 deprem (5 ölçekli ve daha büyük) kaydedilmiştir. Son 11 yıla bakıldığında ise ortalama olarak yılda 2422 depremin

meydana geldiği tespit edilmiştir (AFAD, 2020, s. 85). Kuşkusuz, rakamlardan görüldüğü gibi bu depremlerin birçoğu insan hayatını etkiler nitelikte ya da yerleşim alanlarına zarar verecek yakınlıkta değildir. Fakat hissedilen bir depremin verebileceği zarara her zaman için hazırlıklı olunmalıdır.

AFAD'ın hazırlamış olduğu raporda Türkiye'de can ve mal kaybına neden olan en büyük afetin deprem olduğu belirtilmiştir. Deprem tehlikesi Türkiye yüzölçümünün ve nüfusunun tamamını ilgilendirmektedir. Meydana gelen afetlerin sonucunda oluşan can kayıplarının %60'ı depremlerden kaynaklanmaktadır (AFAD, 2020, s. 84). Türkiye'nin coğrafi konum olarak en etkili deprem kuşaklarından biri olan Alp-Himalaya kuşağı üzerinde yer aldığı bilinmektedir. Bu kuşak, yeryüzünde oluşan depremlerin yaklaşık olarak %20'sinin meydana geldiği ve Türkiye'de de etkisini her yıl en az bir kez gösterdiği bir kuşaktır. Bu depremler nedeniyle yılda ortalama 7 binden fazla bina yıkılmakta ya da ağır hasar görmektedir (AFAD, 2019, s. 42). Depreme önem verilmelidir çünkü Türkiye'nin yüzey alanının %96'sını ve toplam nüfusun %98'ini etkilemektedir (Durduran ve Geymen, 2008, para. 11). Bir başka deyişle, deprem tehlikesi Türkiye yüzölçümünü ve nüfusunun tamamını ilgilendirmektedir.

Deprem nedeniyle yıkılmaktan kurtulan binalardaki yapısal olmayan elemanların durumu, deprem sırasında kütüphanelerde her zaman olduğundan daha fazla önem arz etmektedir. Bu elemanlar sarsıntı sırasında düşebilir, devrilebilir, kırılabilir, yer değiştirebilir vd. ve sonucunda insan hayatına ve kütüphane dermesine ciddi zararlar verebilir. 1999 Marmara Depremi'nde yaşanan afet sonrasında gerçekleştirilen araştırmalarda “yaralanmaların %50'si ve ölümlerin %3'ü yapısal olmayan elemanlardan” dolayı meydana geldiği belirtilmiştir (Çalışkan ve Kadioğlu, 2009, s. 6). Yapısal olmayan elemanların önceki depremlerin büyüklüğü veya dalgalanmaları sonucunda zarar görmemiş, derme ve insan hayatı açısından olumsuz bir sonuca yol açmamış olması, daha sonra yaşanabilecek depremlerde de kayba yol açmayacağı anlamını taşımamaktadır.

2.2.1.2. Taşkın, sel ve su baskını

AFAD *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimler Sözlüğü*nde sel, “suların bulunduğu yerde yükselerek veya başka bir yerden gelerek, genellikle kuru olan yüzeyleri kaplaması olayı” şeklinde tanımlanmıştır. Kısaca taşkın, “suyun yükselerek akarsu kenarını aşması ve yakın civarı sular altında bırakması”, sel ise “normal koşullar altında sularla kaplı olmayan arazilerin geçici olarak sularla kaplanması” olarak tanımlanabilir (Kadıoğlu, 2019, s. 209).

Oluşum şekillerine göre seller (Köse, 2020, s. 212; AFAD, 2020, s. 91);

1. “Yavaş gelişen seller; bir hafta veya daha uzun bir süre içinde oluşabilir.”
2. “Hızlı gelişen seller; bir-iki gün içinde oluşabilir.”
3. “Ani seller; 6 saat içinde oluşabilir. Ani seller, çöller dahil dünyanın her yerinde görülür.”

Kadıoğlu (2018) çalışmasında en tehlikeli selleri barajların çökmesi sonucu oluşan seller olarak belirtmektedir. Türkiye’de sel ve taşkın sonucunda zarar gören binalar genel olarak akarsu yatağında olmaması gereken binalardan oluşmaktadır (Kadıoğlu, 2018, s. 40). Öte yandan, “her sel bir taşkın değildir!”, bir başka deyişle, sel olabilmesi için bir derenin ya da akarsuyun taşması gerekliliği yoktur. Oluşum yerlerine göre sel çeşitleri (Köse, 2020, s. 212);

1. Dere ve nehir selleri (taşkınlar),
2. Dağlık alan (kuru vadi) selleri,
3. Şehir selleri,
4. Kıyı selleri ve
5. Baraj/gölet selleridir.

Ayrıca altyapı eksikliği ya da sorunlarından kaynaklı olarak kanalizasyon ve içme suyu taşkınları da yaşanmaktadır. Bu tür taşkınlar genel olarak zemin katları etkilediklerinden bu alanlar özellikle koruma altına alınmalıdır. Bina içerisindeki tesisattan geri gelebilecek kanalizasyon taşkınına önlemek için check-valve (tek yönlü valf) kullanılmalıdır. Çalışma

prensibi olarak tek yönlü olduğu için binadan dışarı atılacak atık suyun akış yönünde akarken ters yönde akış olması halinde kapalı olacağından atık su tekrar içeri girmeyecektir.

1950-2019 yılları arasında meydana gelen ve sonuçları itibarıyla, afet/acil durum olarak nitelenebilecek sel/su baskını olaylarının illere göre dağılımı incelendiğinde Erzurum 440 sel olayıyla ilk sırada olduğu görülmektedir. Erzurum’u sırasıyla 319 olayla Sivas, 265 olayla Van, 247 olayla Bitlis ve 215 olayla Kayseri takip etmektedir. Sel/ su baskını olaylarından nispeten az etkilenen iller ise; Yalova, Uşak ve Kilis olarak belirtilmiştir (AFAD, 2020, s. 91).

2.2.1.3.Yıldırım

AFAD *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimler Sözlüğü*nde yıldırım, “yeryüzü ile bulutlar arasında meydana gelen elektrik boşalması olayı” şeklinde tanımlanmıştır. Yıldırımın etki düzeyi, yıldırım oluşumunda içerdiği elektrik yük miktarıyla yakından alakalıdır. Kuzucuoğlu (2011) doktora tezinde elektrik akımına gösterdiği direncin yüksek olduğu materyallerde yıldırımın etki bölgelerinde erimelere neden olabileceğini, az olan materyallerde ise yüksek miktarda ısı ortaya çıkabileceğinden söz etmiştir. “İçerdikleri nem ise patlamayla sonuçlanabilecek ani yüksek basınca neden olmaktadır” (Kuzucuoğlu, 2011, s. 203). Günümüzde yıldırımların yeri tespit edilebilmektedir. Kadioğlu (2018) yıldırım dedektörü adı verilen cihazlarla Amerika’nın batısı, Kanada, Alaska ve Avrupa’nın ormanlık bölgelerinde yıldırımların yerinin tespit edildiğini ve bu konuda oldukça başarılı olduğunu belirtmektedir (Kadioğlu, 2018, s. 111). Bu kapsamda, yıldırım kaynaklı afet/acil durumların önlenmesi için toplumu bilgilendirici erken uyarı ve hazırlık çalışmalarının uygulamaya konulması mümkündür.

2.2.1.4.Heyelan

Heyelan; kaya, toprak, moloz, döküntü, doğada var olan kalıntılar ve bunların karışımının yer çekimi, eğim ve suyun etkisiyle aşağı ve dışarı yönde hareket etmesiyle yerlerinden koparak yer değişimi şeklinde tanımlanmaktadır (Kadioğlu, 2008b, s. 257; AFAD, 2018,

s. 48; Özdikmen, 2014, s. 25). Bu kütlelerin hareket etmesinde depremlerin, yangın sonucu kaybedilen bitki örtüsünün, insanların doğaya müdahalesinin, volkanik hareketlerin, yağmurların ve dalgaların etkisi büyüktür. Türkiye’de genellikle kaya düşmesi, akma ve kayma türündeki heyelanlar görülmektedir. (AFAD, 2018, s. 48).

Heyelan oluşumunda bilindiği üzere suyun ve yükseltinin etkisi önemli bir yer tutmaktadır. Neticede kayaçlar, molozlar vs. ile karışmasa da su, heyelan oluşumunda kayganlaştırıcı etkisiyle zeminde önemli bir rol oynamaktadır. Yükseltinin ve yağışın önemli olduğu bilgisiyle Türkiye’de heyelan, Karadeniz Bölgesinde, Doğu ve Orta Anadolu bölgelerinde sıkça görülmektedir.

Türkiye’de sonuçları itibarıyla, afet/acil durum olarak nitelenebilecek, ortalama yıllık 24 heyelan meydana gelmektedir. 1950-2019 yılları arasında kaydedilen veriler incelendiğinde Trabzon 1673 heyelan ile ilk sırada yer almaktadır. “Bunu 1.319 heyelan ile Rize, 939 heyelan ile Erzurum ve 915 heyelan ile Giresun izlemektedir.” 1950’den bu yana Türkiye’deki heyelanların yaklaşık olarak beşte biri bu illerde meydana gelmiştir. Heyelan olaylarından diğer illere göre nispeten az etkilenen “Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, Kırşehir, Mardin, Şırnak, Kilis, Şanlıurfa, Uşak, Ardahan, Bilecik, İstanbul ve Eskişehir” illerinde yıl içerisinde meydana gelen heyelan sayı ortalaması birden azdır (AFAD, 2020, s. 88).

2.2.1.5.Çığlar

Çığ, eğimli arazilerde birikmiş ve yüzey boyunca yer çekiminin de etkisiyle oldukça hızlı kayan kar akışı şeklinde tanımlanmıştır. Çığ, genel olarak bitki örtüsünün zayıf olduğu veya olmadığı, dağlık ve eğimli arazilerde ve kar yağışının fazla olduğu bölgelerde yaşanmaktadır. Sonuç olarak çığ oluşumu; hava şartları, bitki örtüsü, arazi yapısı, doğadaki sesler, yamacın baktığı yön ve güneşlenme süresi ile ilişkilidir. Bundan dolayı, Türkiye’de Doğu Anadolu, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin dağlık kesimlerinde sıkça görülmektedir (Kadioğlu, 2008b, s. 258; AFAD, 2018, s. 54; Özdikmen, 2014, s. 25). Türkiye’de çığ kavramı genel olarak yukarıda bahsedildiği şekilde tanımlanmaktadır. Daha geniş tanım ise, kaya çığı, moloz çığı ve kar çığı terimlerini de kapsamaktadır (AFAD, 2018, s. 54).

1950-2019 yılları arasında meydana gelen ıg karakterli afet/acil durumlara bakıldığında Bingöl 274 olayla ilk sırada yer almaktadır. Sonrasında 265 olayla Bitlis, 170 olayla Tunceli ve 81 olayla Malatya takip etmektedir. 1950 yılından günümüze kadar yaşanan sürede meydana gelen ıg karakterli afet/acil durumların yaklaşık olarak yarısı bu illerde gerçekleşmiştir. 2019 yılı içerisinde “Kahramanmaraş 4, Tunceli 2, Artvin, Erzurum, Van ve Hakkari ise birer ıg olayı yaşamıştır” (AFAD, 2020, s. 94).

2.2.1.6.Fırtına

AFAD *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimler Sözlüğü*nde fırtına, “doğaya ve insanlara zarar veren, hızı 23 ve 26 m/s arasında değişen rüzgar.” olarak tanımlanmıştır. Kadioğlu’na (2018) göre Türkiye’de ne yöne eserse essin, 14 m/s’ye ulaşan bütün rüzgarlar dikkate alınmalıdır (Kadioğlu, 2018, s. 85).

2.2.2.İnsan kaynaklı afetler (teknoloji, endüstri, maden, ulaştırma kazaları, altyapı çökmeleri vd. büyük ölçekli, kitlesel yaralanmalı, ağır kayıplı olaylar)

İnsan kaynaklı afetler, genel tanımıyla oluşumu insana bağlı, insanların dikkatsiz, özensiz ve tedbirsiz davranışları nedeniyle oluşan olaylara ve bunların sonuçlarına verilen addır (Duruel, 2019, s. 285). Çoğu zaman insan kaynaklı afetler arasında düşünülme de, öncelikle yangın, hava kirliliği, aydınlatma, rutubet, mikroorganizmalar, gürültü, sıcaklık ve nem özellikle kütüphane dermesini ve kütüphane içerisindeki insanları olumsuz etkileyebilecek insan kaynaklı olaylar grubunda yer almaktadır.

Yukarıda (md. 2.2) belirtilen insan kaynaklı afetler kapsamında, tanımda da işaret edilen, insanların dikkatsizliği, özensiz davranışları, kaygısız tutumu, sorumluluklarını ihmal etmesi, erteleme, temizlik ve bakım eksikliği gibi konular da eklenebilir (Onu, 2005, para. 18). Bütün bunlara bakılarak önlenebilecek herhangi bir olayın önüne geçilmesi, afet risklerinin azaltılması bu nedenle mümkün ve önemlidir. Yücel (2015) çalışmasında insan kaynaklı afetlere, ticari ve endüstriyel tesisleşmenin sonucu olarak gelişen durumları,

ulaşım ağından kaynaklı sorunları, kundaklama, vandalizm ve tahrip olaylarını da dahil etmiştir (Yücel, 2015, s. 115).

“Teknoloji kaynaklı afet tehlikeleri, riskleri ve afetlere ilgili sistematik ve detaylı raporlamayı içeren veri tabanı uygulamaları henüz yeterli değildir.” Ulusal ve uluslararası düzeyde yeterli olmayan bu uygulamalar sadece teknoloji kaynaklı değil, genel olarak insan kaynaklı afet tehlikelerini ve risklerini de kapsamaktadır. Bununla birlikte, “ilgili mevzuat, bilgilendirme, denetim çalışmaları ve işletmelerde Acil Durum Planı hazırlık ve uygulamaları sürdürülmektedir.” Bu şekilde, kurum ve işletmelerde yangın, iş sağlığı ve güvenliği süreç ve uygulamalarının afet güvenliği ihtiyaç ve gerekleriyle bütünleştirilmesi yaklaşımı yaygınlaştırılmaktadır (Tezgider, 2019a, s. 5).

2.2.2.1. Yangın

Yangın ilk bakışta genel olarak, doğa kaynaklı bir tehlikenin tetiklediği, doğa kaynaklı afetler arasında düşünölmektedir. Ancak, yangınların başlamasında esas olarak insan faktörü etkindir, müdahil konumdadır. Elbette alınacak önlemlerle yangını önlemek ya da etkilerini azaltmak mümkündür. Önemli olan riski en aza indirgeyerek yangın oluşumunu, giderek afet/acil duruma dönüşmesini tedbirlerle önlemeye/engellemeye çalışmaktır. Yangından korunmada amaç kullanıcıları ve binayı korumak için tehlikenin önlenmesi ve azaltılmasına yönelik olmalıdır. Bunu yaparken binanın özel ihtiyaçları ve sorunları belirlenmeli daha sonra bölgeye göre değişebilecek yangın koruma stratejileriyle dengeli bir koruma oluşturulmalıdır (Özgünler, 2018, s. 18).

Yangın nedenleri çöp, elektrik, ihmal ve kundakçılık şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca elektrik kabloları, elektrikli cihazlar, aydınlatma, ısıtma ve soğutma sistemleri de binalarda yangın riski oluşturabilecek nedenler arasındadır. Yapılan çalışmalarda ölkelerin teknolojik gelişmişlik düzeylerine göre yangın olasılığı ve can kaybının arttığı da belirtilmektedir. Diğer bir ifadeyle teknolojik gelişmeler yaşandııkça, yangın çıkma olasılığı da yükselmektedir (Ataman, 2008, s. 10; Superio, Abaday, Oliveros, Delgado, Palloculo ve Geromiano, 2019, s. 2; Başdemir ve Demirel, 2010, s. 101). Bir başka deyişle, yerleşim/kurum/binalarda afet/acil durum tehlikeleri bakımından değerlendirilen fiziksel,

teknik, ekonomik, sosyal özellikler yangın güvenliği çalışmalarında da dikkate alınmalıdır.

Mevzuata bakıldığında Bakanlar Kurulu Kararı ile 26 Temmuz 2002 tarihinde kabul edilen “Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik” ile yapılan çalışmalarda sorunlar giderilmeye çalışılmıştır (“Binaların Yangından Korunması”, 2007). İlgili Yönetmelik 2007-2020 yılları arasında çeşitli tarihlerde revize edilmiştir. Yönetmelik kapsamında kamu kurum kuruluşları ve özel kurum bina ve tesislerinde yapılması gereken uygulamalar belirtilmiştir.

Yönetmeliğin çeşitli maddelerinde (31, 32, 33, 39, 47 ve 150) acil çıkış zorunluluğu, kaçış yolları kapıları, kaçış yolu sayısı ve genişliği ile kaçış yollarında alınması gereken önlemler ve standartlar belirlenmiştir. Buna göre; “kullanıcı sayısı 50 ila 500 kişi arasında ise kattaki kaçış yolunun genişliği 100 cm’den, 501 ila 2000 kişi arasında ise kattaki bir kaçış yolunun genişliği 150 cm’den, 2001 ve daha fazla ise kattaki bir kaçış yolunun genişliği 200 cm’den az olmayacak şekilde çıkış sayısı bulunur” maddesi yer almaktadır (“Binaların Yangından Korunması”, 2007). Kaçış yolu yangın esnasında dumanın geçiş yapmasına engel olacak şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır. Kaçış yolu etrafında yolu engelleyecek malzeme istiflenmemelidir.

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik’te ayrıca “bütün yapılarda, aksi belirtilmedikçe, en az 2 çıkış tesis edilmesi ve çıkışların korunmuş olması gerekir” maddesi yer almaktadır. Çıkış kapıları ise birbirinden olabildiğince uzakta olmalıdır. İlgili yönetmelikte “Kaçış yolu kapılarında eşik olmaması gerekir. Dönel kapılar ile turnikeler, çıkış kapısı olarak kullanılmaz” maddesi yer almaktadır. Kapılar kilitlenmemelidir (“Binaların Yangından Korunması”, 2007). Gültek’in (2020) çalışmasında öneri olarak sunduğu gibi kapılara içeriden açılabilen fakat dışarıdan bir müdahale ile açılmayan kilit düzeneklerinin kurulması önerilmektedir (Gültek, 2020, s. 130).

Yönetmeliğin 127. maddesine göre yangına müdahale için ekiplerin oluşturulması gerekliliğinden söz edilmiştir. Buna göre Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik (2007) kapsamında:

- a) Söndürme ekibi
- b) Kurtarma ekibi
- c) Koruma ekibi
- d) İlk yardım ekibi

kurulması gerekmektedir. Ayrıca bu ekiplerin isim listeleri, adres ve telefonları bina içerisinde kolay ulaşılabilir alanlarda asılı olmalıdır.

Yönetmelikte binaların yüksekliğine göre itfaiye araçlarının yangına müdahale edebilmesi açısından ana yoldan erişim sağlanan iç ulaşım yolları ile ilgili önlerin bulunması gereken yol genişliği standartları da yer almaktadır:

- Normal şartlarda en az 4 m. genişlik, çıkmaz sokak olması halinde ise 8 m. genişlik olmalı,
- “Dönüşlerde iç yarıçap en az 11 m., dış yarıçap en az 15 m. olmalı,”
- “Eğim en çok %6 olmalı,”
- “Serbest yükseklik en az 4 m. ve taşıma yükü en az 15 ton olmalıdır.”

Havalandırma, basınçlandırma, doğal duman tahliyesi tesisatı, duman çekiş bacaları ve bölmeleri ve alev yönlendirme bacaları ile ilgili binalarda uygulamaya konması gereken standartlar yönetmeliğin 85. ve 86. maddelerinde belirtilmiştir. Buna göre binalarda havalandırma, basınçlandırma ve doğal duman tahliye tesisatı bulundurma ve düzenli/sürekli çalıştırma zorunluluğu vardır (“Binaların Yangından Korunması”, 2007). Ayrıca insan yoğunluğunun olduğu (dolayısıyla kütüphane binaları dahil) binalarda da alev yönlendirme bacalarının kullanılma zorunluluğu getirilmiştir.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı ve Güvenlik Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “Acil Durum Planı Hazırlama Rehberi” tablo 3.1 ve 3.2’de yangın için önleyici ve sınırlandırıcı tedbirler belirlenmiştir (İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü [İSGGM], 2017).

Önleyici tedbirler şu şekildedir;

- Elektrik tesisatının periyodik olarak kontrol edilmesi,
- Gaz dedektörlerinin bulundurulması,
- Gaz hatlarının periyodik olarak kontrol edilmesi,
- Paratonerin periyodik olarak kontrol edilmesi,
- Elektronik cihazların kullanılmadığı mesai saatlerinin dışında prizden çekilmesi,
- Kazan dairesine yetkili kişiler haricinde girilmesinin engellenmesi ve kazanların periyodik olarak kontrol edilmesidir.

Sınırlandırıcı tedbirler ise şöyledir;

- Duman, CO ve CO₂ dedektörlerinin bulunması,
- Yangınla mücadele ekibinin oluşturulması ve ekibe gerekli eğitimlerin verilmesi,
- “Periyodik olarak yangın tatbikatı yapılması,”
- Acil çıkış kapılarının emniyeti,
- Tahliye planlarının binada görünür yerlere asılması,
- Söndürme ekipmanlarının doğru konumlandırılması,
- Yangın söndürme ekipmanları bulundurulması ve periyodik olarak kontrol edilmesi,
- Acil durum vanalarının bulunması ve
- Işıklı ve sesli alarm sistemlerinin olmasıdır.

Yangın zararını azaltmak üzere bulunması gereken sistem ve donanım şu şekilde sıralanmaktadır (Özgünler, 2018, s. 20):

- Yangın algılama sistemleri
- Yangın uyarı sistemleri
- İç ve dış otomatik söndürme sistemleri
- Yeterli basınçta müdahale suyu sağlayacak pompalar

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmeliğin haricinde yangın riskine yönelik yapılacak iş ve işlemler İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik kapsamında da değerlendirmeye alınmıştır. Amaç, “işyerlerinde acil durum planlarının hazırlanması, önleme, koruma, tahliye, **yangınla** mücadele, ilk yardım ve benzer konularda yapılması gereken çalışmalar ile bu durumların güvenli olarak yönetilmesi ve bu konularda görevlendirilecek çalışanların belirlenmesi ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir” (İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik [İADHY], 2013).

2.2.3. Çevresel faktörler ve iç ortam koşulları

Doğa kaynaklı tehlikelerin risk oluşturması ve afete dönüşmesini, kütüphane binasına ve dermesine verebileceği zararı azaltmak için çeşitli önlemler alınabilmektedir, ancak afet risk azaltma önlemleri her zaman yeterli olmayabilir. Doğa ve insan kaynaklı afetlerden kütüphane binası ve dermesi kısmen de olsa korunabilir veya afet sonrasında eserler kurtarılabilir. Diğer yandan kimi iç ortam unsurları derme üzerinde kalıcı hasarlar bırakabilmektedir. Karaca, Alagha ve Gören (2009) eserler üzerindeki bozulmanın sürekli devam eden ve yavaş gelişen bir süreç olduğunu belirtmektedir. İç ortam koşullarının standart seviyelerde olmaması ve bu durumun hava kirliliği ile birleşmesi halinde eserler üzerindeki bozulma hızlanmakta ve şiddeti giderek artmaktadır. Kütüphaneler hava kirliliği ile birleşen iç ortam koşulları kaynaklı risk altındadır (Karaca, Alagha ve Gören, 2009, s. 600). Kütüphane iç ortam koşulları standart seviyelerde tutularak dermede olabilecek bozulmaların önüne geçilebilmektedir. Gürültü, mikroorganizmalar, ışık, havalandırma, sıcaklık ve nem kütüphane çalışma ortamını ve dermeyi etkileyen iç ortam koşulları arasındadır.

Kullanıcı, personel ve derme üzerinde olumsuz etki yaratabilecek iç ortam koşullarından bazıları; hava kirleticileri, ses (gürültü), radyasyon, toz, ışık (aydınlatma), sıcaklık ve bağıl nem, küf ve rutubet, gaz ve partiküller şeklindedir (Çilingiroğlu, 2010, s. 23; Kuzucuoğlu, 2017, s. 341; Beşkonaklı ve Ersen, 2012, s. 8). Bunlara bağlı olarak mikroorganizmalar, böcekler ve haşereler de insan ve derme sağlığına zarar verecek etkenlerdendir. Bu unsurlar sürekli olarak izlenmeli ve kontrol altında tutulmalıdır. İç ortam koşullarını düzenleyecek ve belirlenen standartlara ulaştıracak sistemler yüksek

maliyetli olabilir fakat teknolojik gelişmeler ile birlikte daha hesaplı ve hareketli sensörler kullanılarak bu maliyet düşürülebilir.

2.2.3.1.Hava kirleticileri, parçacık kirliliği ve toz

İnsan yapımı endüstriyel tesislerden yanma, reaksiyon ve imalat sonucu üretilen tanecik, gaz ve tozların havaya karışmasının yanında doğada hali hazırda var olan bakteri, virüs, polen, mikroorganizmalar, tozlar ve buharlaşma sonucu oluşan tanecikler insan hayatına, kütüphane binasına ve dermesine olumsuz etkilerde bulunmaktadır (Çilingiroğlu, 2010, s. 39). Dış ortamda bulunan bu zararlı maddeler doğal yollarla ya da havalandırma sistemleri (HVAC) denilen ısıtma (Heating), havalandırma (Ventilating), iklimlendirme (Air conditioning) ve soğutma (Cooling) ile bina içerisine girmektedir. Ayrıca kütüphane içerisindeki ofis malzemelerinden, kütüphane materyallerinden ve canlılardan iç ortam havasına bu zararlı maddeler karışmaktadır. Bulgurcu, İlten ve Coşgun (2005) çalışmalarında kaliteli filtreye sahip hava temizleyicileri bakterilerin %78'ini, kokuların %32 ile %56'sını, küflerin %97'sini ve uçucu maddelerin %13 ile %29'unu azalttığı belirlemiştir (Bulgurcu, İlten ve Coşgun, 2005, s. 615).

Kapalı alanlardaki iç ortam havasını olumsuz yönde etkileyerek hem insan hem de derme üzerinde izler bırakan “biyolojik, fiziksel ve kimyasal zararlı etkenlerin görülmesine kapalı ortam hava kirliliği” denmektedir. Bu etkenler; “karbon monoksit, kükürt dioksit, nitrojen oksitler, formaldehit, sigara dumanı, radon, asbest, kurşun, uçucu organik moleküller, çeşitli mikroorganizma ve alerjenler” olarak çeşitlendirilmektedir (Soysal ve Demiral, 2007, s. 222). Ayrıca dekorasyon için kullanılan malzemelerdeki yapışkan, döşeme, kaplama, ahşap ürünler, halı, yer karoları, tesisat boruları, plastik panolar, bitkiler, boya, yapıştırıcı, parfüm, ofis malzemeleri, sıcaklık, nem, ışık, bakteri, partikül madde, virüs hava kirliliğine neden olan diğer etkenlerdir (Bulut, 2012, s. 62).

Hava kirleticiler iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar; sülfür oksitler (SO₂) ve azot oksitlerdir. Sülfür oksitler, kömür ve petrol gibi fosil yakıtların yanmasından dolayı havaya karışırken, nitrojen oksitler her türlü yanma işlemi ile oluşmaktadır (Kadioğlu, 2018, s. 139). Güneş ve arkadaşları (2015) ise hava kirleticileri gazlar ve partikül madde (PM) olarak iki gruba ayırmıştır. Gazlar; karbondioksit (CO₂), kükürt dioksit (SO₂),

karbonmonoksit (CO), azot dioksit (NO₂), ozon (O₃), amonyak (NH₃), hidrokarbonlar (HC), O₃ uçucu organik bileşikler (VOC) şeklindedir. Partiküller maddeler ise; kaba (PM₁₀) ve ince (PM_{2,5} PM₁) şeklinde gruplanmıştır (Güneş ve diğerleri, 2015, s. 224).

İç hava kalitesini etkileyen unsurlardan bir tanesi de insanın kendisidir; insanlar nefes alıp verirken karbondioksit salınımı yapmaktadır. “Normal bir iş ile uğraşan bir insan saatte 20 litre (0.02 m³) CO₂ üretir” (Bulut, 2012, s. 62). Bulgurcu, İlten ve Coşgun’un (2005) aktarımında, “68 kg ağırlığındaki bir insan 24 saat boyunca 12 (14.4 kg) hava solumaktadır.” Akciğerlerin havadan aldığı “%21 O₂ ve %0.033 CO₂ içeren havanın bileşimi akciğerlerden çıkarken %16-17 O₂ ve %4 CO₂’ye” dönüştüğü belirtilmiştir (Bulgurcu, İlten ve Coşgun, 2005, s. 602). Kütüphane ofis odaları, okuma ve çalışma salonlarının iyi havalandırılmadığı takdirde içerideki oksijen miktarı düşecek ve tehlike yaşanacaktır. Schramek’ten aktaran Bulut’a (2008) göre “1000 ppm CO₂ konsantrasyonu iç hava kalitesi için temel kabul edilmektedir.” Bu seviyeden düşük CO₂ miktarı kapalı alanlar için kabul edilebilir seviyelerdedir (Bulut, 2008, para. 10).

Kapalı ortam hava kirleticileri ölçüm yapılarak kontrol altında tutulabilir ve ölçüm sonuçlarına göre önlemler alınabilir. Fakat bu ölçümlerden doğru sonuçlar alabilmek için iç ortam hava kirleticilerinin özellikleri bilinmelidir (Soysal ve Demiral, 2007, s. 224):

- “Konsantrasyonu, fiziksel yapısı, partikül boyutu gibi karakteristiklerini bilinmelidir.”
- “Emisyon kaynağı ve özellikleri mutlaka belirlenmelidir.” Kirleticilerin hangi kaynaktan, dış kaynaktan mı yoksa iç kaynaktan mı geldiği ölçüm tekniği ve koruyucu önlemler açısından önemlidir.
- Kirleticilerin derme ve insan sağlığı üzerindeki etkileri belirlenmelidir. İnsan ve derme sağlığı açısından kirleticilerin etkisinin hangi dönemde ortaya çıktığı da belirlenmelidir.
- Hangi kirleticinin hangi koşullarda daha etkili olduğu ve alınacak tedbirler buna göre belirlenmelidir.

Kirlilik nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Bulgurcu, İlten ve Coşgun, 2005, s. 602):

- İç hava kalitesini etkileyen kirleticiler,
- Yapısal ve yapısal olmayan malzeme kaynaklı kirleticiler,
- İnsan ve ofis malzemelerinden kaynaklı kirleticiler,
- Çevreden dolayısıyla havalandırma sistemlerinden kaynaklı kirleticiler.

Partikül madde kaynağı deniz, toprak, bataklık, çöl, volkan vb. doğal kaynaklı ile fosil yakıt, endüstri vb. insan kaynaklı taneciklerdir (Yatkın ve Bayram, 2007, s. 16). Nefes alıp verirken, insanın içine alınabilecek kadar küçük ve havada asılı kalabilen maddeler olarak da adlandırılabilir; genel olarak kaba ve ince şeklinde gruplandırılmaktadır. Bundan dolayı gözle görülebilir partiküllerden görülemeyecek katı ve sıvı partiküllere kadar geniş boyuttadırlar. Partikül maddelerin miktarı genel olarak birim hacimde kütle veya parçacık adedi olarak verilmektedir. “Solunan hava tam bir partikül denizidir. Solunan hava virüslere, bakterilere ve kirleticilere taşıyıcılık yapmaktadır” (Korkmaz, 2007). Partiküllerin alt grubu olan ince tozlar solunum yoluyla akciğerlere ulaşabilmekte ve pnömokonyoz adı verilen hastalıklara neden olmaktadır. Bina içi toplam toz miktarı 15 mg/m^3 ve akciğerlere ulaşan toz miktarı 5 mg/m^3 geçmesi halinde ciddi zararlar oluşturabilir (Gönüllü ve diğerleri, 2002, para. 4).

İç ortam koşullarında bulunan partikülleri solumak çeşitli sağlık sorunlarına neden olmaktadır. İnce partikül maddeler, akciğerin derinliklerine kadar ilerleyebildikleri için insan sağlığı üzerinde büyük tehdit oluşturmaktadır. Partikül madde konsantrasyonları, hava kirleticileri, kütüphane materyalleri, insan davranış ve aktiviteleri, havalandırma sistemleri ve partikül maddelerin boyut dağılımı gibi birçok etkenden meydana gelen karışık kombinasyondurlar (Li ve Chen, 2003).

2.2.3.2.Sıcaklık ve bağıl nem

Sıcaklık ve bağıl nem birbiriyle yakından alakalı olduklarından beraber değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, bağıl nem sıcaklık değerine göre değişiklik gösterse de havanın nemli olup olmadığı ile ilgili çok fazla bilgi vermemektedir. Çok

nemli günlerde %50 dolaylarındaki bağıl nem rakamsal olarak havayı oldukça kuru hissettirebilir. Bağıl nem gece boyunca düşük sıcaklıkta daha yüksek ve gün boyunca yüksek sıcaklıkta daha düşük olur. Bağıl nem %100 olduğunda hava ile su arasında buharlaşma ve yoğuşma ile su molekülü transferi dengelenerek gerçekleşmektedir. Bağıl nem %100'den düşük oranda olduğunda ise; yüzeyden buharlaşma ile havaya su molekülü aktarımı yaşanmaktadır. Bağıl nemin yüksek olması havanın nemli olduğu anlamına gelmez, o yerin yağışlı bir yer veya toprağının nemli olduğu anlamına da gelmez (Kadioğlu, 2019, s. 80). “Sıcaklık arttıkça havanın taşıyabileceği su buharı miktarı da artar. Doygunlukta havanın bağıl nemi %100'dür.” Tam tersi durumlarda yani hava soğuduğunda daha az su buharı taşımakta ve bağıl nem artmaktadır (TYEKB, 2021b, s. 3). Sıcaklık ve bağıl nemdeki gelişmeler düzenli izlenmedikçe, kütüphanelerde insan ve derme sağlığı, yapı güvenliği bakımından hemen anlaşılmayan tehlikeler oluşturabilecektir.

2.2.3.3.Küf ve rutubet

Küf, çok yüksek sıcaklıklarda ve soğuklarda yaşayabilir ve bu koşullarda çoğalabilirler. Rutubet ise küf oluşumunu ve ahşap zararlılarını destekleyen bir etkindir. Beşkonaklı ve Ersen (2012) rutubet miktarının %18'in altında olması halinde ahşap malzemelerde ahşap zararlılarının, üstünde olması halinde ise ahşap malzemelerde küf ve çürük mantarlarından kaynaklı zararlar oluşabileceğini belirtmektedirler (Beşkonaklı ve Ersen, 2012, s. 10). Küf havadaki toz parçacıklarına tutunarak hızla çoğalabilir ve kütüphane dermesine önemli zararlar verebilir ve bozulmalar meydana gelebilir. Kütüphanelerde uygun koşulların sağlanamaması halinde oluşacak olan küf sporlarını temizlemek maliyetli ve zaman alan bir iştir.

2.2.3.4.Böcekler ve haşereleler

IFLA İlkelerinde böcekler; yaygın olarak “hamam böcekleri, gümüşçün, kitap kurtları, kın kanatlılar ve termitler” olarak belirtilmektedir. Haşereleler ise fare ve sıçan gibi kemirici hayvanlardır (IFLA, 2011, s. 36). Mikroorganizma, böcek ve haşerelelerin neden olduğu felaketselere genel olarak biyolojik bozulma adı verilmektedir.

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı eserlere saldırıda bulunabilecek zararlı böcekleri şu şekilde sıralamıştır (TYEKB, 2021c, s. 1);

1. Mobilya böceği (*Anobium punctatum*),
2. Bisküvi böceği (*Stegobium paniceum*),
3. Tütün böceği (*Lasioderma Serricornis*),
4. Gümüştalı böceği (*Lepisma saccharina*),
5. Kitap biti (*Liposcelis divinatorius*),
6. Halı böceği (*Anthrenus verbasci*),
7. Deri böceği (*Dermestes lardarius*),
8. Elbise güvesi (*Tineola bisselliella*),
9. Örümcek böceği (*Ptinus tectus*),
10. Bazı termit ve hamam böceği türleri.
11. Bunlara ek olarak, kağıt güveleri ve kitap kurtlarını kütüphanelerde en yaygın olarak görülen böcek türleri olarak belirtilmektedir (Güneş, 2009, s. 23).

İç ortamı etkileyen unsurların her biri düşünüldüğünde böcek gelişimini en çok besleyen unsur sıcaklıktır. Sıcaklık arttıkça böcekler daha fazla beslenir ve hızla ürer. Serin ortamlarda ise büyümeleri yavaşlar ve gelişimleri durur. Depo alanlarının 18 °C (±1 °C) sıcaklık değerlerinde ve %50-%55 (±2 °C) bağıl nem değerlerinde olması idealdir. Uygun koşulların oluşması halinde bir dişi böcek ortama 30 ile 60 arasında değişen yumurta bırakabilir. Olgunlaşma dönemleri bahar aylarına denk gelmektedir (TYEKB, 2021c).

2.2.3.5. Işık (aydınlatma)

“İnsan gözü, dalga boyu 380 ile 780 nanometre arasında bulunan ışınımara duyarlı olduğundan, bu dalga boyları arasındaki ışınımara ışık denmektedir” (Özbudak, Gümüş ve Çetin, 2003, para. 1). Aydınlatma ise bir nesnenin ya da yüzeyin üzerine düşen ve yansıyan ışık miktarı şeklinde tanımlanmaktadır. Lüks ölçü birimi ile ölçülmektedir (Güler, 2002, s. 26). Işık; görünür, morötesi ve kızılötesi olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Görünür ışık (400-750nm), çevreyi görmemizi sağlayan ışıktır. Fotokimyasal yapısından dolayı malzemelere zarar vermekte ve doğal boyaların solmasına neden olmaktadır. Morötesi ışık (100-380nm), kağıt ve kumaşın sararmasına,

kırılmasına ve yapıştırıcıların özeliğini kaybetmesine neden olmakla beraber renklerin solması, doku ve bağlayıcıları zayıflatarak çürümeye neden olmaktadır. Kızılötesi ışık (750nm'den uzun), ortama verdiği enerji fazlasıyla sıcaklığın artmasına, doğal olarak kütüphanedeki ofis malzemelerinin ve kitapların ısınmasına ve nem dengesinin bozulmasına sebep olarak çatlama ve dökülmelere neden olmaktadır (Beşkonaklı ve Ersen, 2012, s. 11).

Güneş ışığı yaz aylarında ve öğle saatlerinde 100.000 lüks ölçü birimine ulaşmaktadır. Güneşsiz günlerde 1.000 ile 5.000 lüks arasında değişebilir. Yeteri kadar görebilmek için 50 lüks yeterli bir aydınlık seviyesidir. Renklerin ayrılabilmesi için ise 10-30 lüks alt değer olarak kabul edilmektedir (Sirel'den aktaran Kiraz, 2018, s. 166).

İç ortamda bulunan eşya ve eşya düzeni, döşeme malzemesi, perdeler ve bunlarda kullanılan renkler aydınlatmada sanıldığından daha etkilidir (Güler, 2002, s. 26). Bunlara bağlı olarak ihtiyaca uygun olmayan ve yetersiz aydınlatma insan sağlığına göz yorgunluğu (kaşıntı, sulanma, kızarıklık vd.), göz kuruluğu, bulanık görme, baş ağrısı, gözlük ve kontak lenslerin değişmesi gibi zararlar verebilmektedir (Akkaya, 2017, s. 513).

2.2.3.6.Gürültü

İstenmeyen ve genellikle yapay olarak oluşan ya da oluşturulan rahatsız edici sesler olarak tanımlanmaktadır. Gürültü düzeyi dB (desibel) adı verilen ölçü birimiyle ölçülmektedir. Gürültü şiddeti ise sonometre denilen cihazlarla ölçülmektedir. "İnsan kulağı 0.002-200 din aralığındaki ses basınçlarına duyarlı bir organdır" (Güneş, 2009, s. 5). Normal konuşma düzeyi, genellikle 60-65 dB aralığındadır. Kütüphaneler için gürültü değeri ise yaklaşık 50 dB olmalıdır (Aktaran Akkaya, 2017, s. 513). Güler (2002) işyerleri için ses düzeyinin 80 dB değerini aşmaması gerektiğine vurgu yaparken, Güneş (2009) ise kütüphaneler için ses şiddet düzeyinin 30 dB olması gerektiğini belirtmektedir (Güler, 2002, s. 27; Güneş, 2009, s. 5).

2.2.4. Diğer acil durumlar ve sorun kaynakları

2.2.4.1.Çatışma kaynaklı (sosyal) olaylar (karmaşık acil durum)

Güncellenen UNDRR terminoloji çalışmasında (2017), insan kaynaklı tehlike (anthropogenic/human-induced hazard) ifadesi uluslararası insancıl hukuk (savaş hukuku) ve ulusal yasaların konusu olan silahlı çatışma ve diğer toplumsal istikrarsızlık ya da gerginlik durumlarıyla ilgili olayları ve riskleri içermemektedir. Bu şekilde, insan/teknoloji kaynaklı tehlikeler, kasıtsız olaylar karşısında güvende olmak (safety) ile savaş, çatışma, terör gibi ulusal güvenlik, kamu düzeni, asayiş ile ilgili olaylarda güvenlik (security) arasındaki kavram farklılığı da belirginleşmektedir.

Bu kapsamda, dünyanın çeşitli bölgelerinde ve ülkelerinde doğa ve insan/teknoloji kaynaklı afetlerin yanında, sonuçları itibarıyla afet/acil durum özelliği taşıyan insani krizler (humanitarian crisis) de sıklıkla gündeme gelebilmektedir. Birleşmiş Milletler ve uluslararası yardım kuruluşları tarafından Karmaşık Acil Durumlar (Complex Emergencies) olarak da tanımlanan, “siyasi parametrelerle ilişkili iç ve dış çatışmalar, yaygın, şiddet, can kaybı ve olağandışı nüfus hareketlerinin olduğu, sosyal ve ekonomik bakımdan yaygın hasara yol açan, büyük ölçekli ve çok yönlü insani yardım gerektiren,” insani krizlerin kütüphanelere de büyük zararı olmaktadır (Tezgider, 2019a). Kültürel mirasa zarar vermek ve toplumların geçmişe yönelik hafızasını silmek için kütüphanelere yönelik saldırılar da tarih boyunca yaşanmış ve karşımıza çıkmıştır.

İnsani krizlere yol açan etkenlerden savaş; ülkeler, gruplar, farklı bloklar arasında gerçekleşen her iki tarafın da silahlı olduğu mücadele; çatışma iki grup arasında birbirini yaralama veya öldürme sonucu doğuran grupların silahlı olduğu mücadele; terörizm ise daha çok sivillere yönelik olarak gerçekleştirilen ve sadece eylemi gerçekleştiren grubun silahlı olduğu şiddet içerikli olay olarak tanımlanabilir.

2.2.4.2.Hırsızlık ve vandalizm (güvenlik ile ilgili sorunlar)

Hırsızlık ve vandalizm kütüphane dermelerine zarar verebilecek güvenlik ve emniyet olayları olarak önlem alınması gereken günlük acil durumlardandır. Vandalizm, bir kimsenin kamu kurum ve kuruluşlarına veya mallarına, kişiye, ürüne ve araca bilerek ve isteyerek zarar verme eylemidir. Hırsızlık ise kişinin ya da grubun kendisine ait olmayan taşınabilir malları sahibinin izni olmadan bulunduğu yerden alınması olarak tanımlanabilir. Hırsızlık ve Vandalizm ihtimalleri kütüphaneler bakımından olası afet/acil durum sırası ve sonrası için, hazırlık ve müdahale planlamalarında da dikkate alınmalıdır.

2.3. AFETLERİN VE İÇ ORTAM KOŞULLARININ KÜTÜPHANELERE ETKİLERİ

Yeryüzünde gerçekleşen afetlerin tamamı Türkiye’de görülen afetler arasında değildir. Bu afetlerden Türkiye’de görülen ve kütüphaneleri özellikle etkileyen afetler; deprem, sel (su baskını), çığ, fırtına ve heyelan olarak sıralanabilir. Ayrıca insan kaynaklı yangın, güvenlik kaynaklı hırsızlık ve vandalizm, çatışma kaynaklı dış ve iç ortam koşulları da kütüphaneleri etkileyen unsurlar arasındadır.

2.3.1. Depremin kütüphanelere etkisi

Fotoğraf 1. Tribhuvan Üniversitesi Merkez Kütüphanesi afet sonrası ("Nepal Library relief", 2021)

Kütüphanelerdeki çalışma ve okuma salonları, ofisler vd. düşünüldüğünde birçok yapısal olmayan eleman olduğu bilinmektedir. Depremi şiddetine de bağlı olarak hasar alabilecek ya da standartlara uygun kurulmaması nedeniyle zarar görebilecek yapısal olmayan elemanların, malzemelerin devrilmesi, düşmesi, kırılması vs. kütüphaneyi bir süre için kullanılamaz hale dönüştürebilir. Ayrıca kütüphanelerin işlevleri gereği var olan kitap rafları doğru monte edilmediğinde ve kitaplar uygun şartlarda raflara yerleştirilmediğinde insan hayatına ve dermeye deprem anında ciddi zararlar vermesi de söz konusudur.

Fotoğraf 2. 1980 Livermore Depremi Lawrence Livermore Kütüphanesi'ndeki yapısal olmayan hasar (Aktaran Kuzucuoğlu, 2015, s. 6)

1994 yılında Loma Prieta Depremi'nin kütüphane binalarına ve dermeye verdiği hasardan sonra California Kütüphane Derneği bir kütüphane rafları standardı geliştirmiştir. Uzunlamasına çökmeyi önleyecek çapraz desteklerle veya sağlam arkalık ve yanlara sahip ağır hizmet tipi rafların satın alınması önerilmektedir. Hafif hizmet tipi çelik raflar veya zayıf ahşap raf ünitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Çelik raflara ek çapraz destekler eklenmelidir. Ahşap raf üniteleri üst, arka ve yanları daha güvenli bir şekilde birbirine bağlanmalı ve köşe braketleri veya donanım eklenmesiyle güçlendirilmelidir (FEMA, 2012, s. 6-513).

Fotoğraf 3. Kathmandu Depremi sonrası Kaiser Kütüphanesi (Cozens, 2018)

Kitap dolu raflar ve kütüphane mobilyaları ile ilgili işlemler, Türkiye'nin deprem kuşağı üzerinde yer aldığı gerçeğiyle hareket edilerek depreme her zaman hazırlıklı olmak gerekliliği gözler önüne sermektedir. Bu durumda, raflar zemine, duvara veya birbirine bağlanmalıdır (Küçükcan, 2005, s. 247). Yapısal olmayan elemanlardan kaynaklanabilecek riskleri azaltmak için söz konusu bu işlemler mühendislik bilgisi gerektirdiğinden uzman kişilerce ve tekniğine uygun bir şekilde yapılmalıdır. Sadece kitap rafları ve mobilyalar değil, bina içerisindeki doğalgaz boruları, elektrik tesisatı, kalorifer tesisatı vb. sistemler de deprem esnasında ve sonrasında ikincil tehlike ve riskleri gündeme getirebilir.

Fotoğraf 4. Canterbury Üniversitesi Kütüphanesi, Yeni Zelanda Canterbury Depremi (FEMA, 2012)

Yapısal olmayan elemanların sarsıntı halinde istenmeyen hareketlerini önlemek üzere, uzmanlarca ve tekniğine uygun bir şekilde sabitleme yapılabilmesi için şu adımlara dikkat edilmelidir (Çalışkan ve Kadioğlu, 2009, s. 11):

- Eşyaların ağırlıklarının yaklaşık olarak bilinmesi,
- Eşyaların ağırlık ve cinsine göre bağlantı elemanlarının seçilmesi,
- Sabitleme için uygun vida, dübel vs. seçilmesi,
- Eşyanın koyulacağı yerin belirlenmesi,
- Diğer sabitleme elemanlarının seçimi.

Fotoğraf 5. Köln Arşiv Binasının çökmesi sonucu arşivlerde meydana gelen hasar (solda)-Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ferit Melen Kütüphanesinde meydana gelen deprem hasarı (sağda) (Aktaran Kuzucuoğlu, 2014a, s. 341)

Yasal olarak bu raporun alınması ve belirli süreler içerisinde yenilenmesi gerekmektedir. Neticede her binada olduğu gibi kütüphane binaları da zaman geçtikçe eskimekte ve depreme dayanıklılık için gerekli standartları koruyamamaktadır. Uzman kişilerce gerçekleştirilen bu raporlama, depremin bina ve derme üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkileri önceden öngörmeye yarayacaktır. Var olan halk kütüphanesi binalarının bu anlamda işlevini yitirdiği bilinmektedir. KYGM'nin son yıllarda yaptığı bakım/onarım restorasyon projeleri ya da kütüphane binalarını yenileme projeleri bu anlamda olumlu etki yaratmaktadır. Son birkaç yıla bakılarak halk kütüphanelerine üye olan veya kullanan kullanıcılar değerlendirildiğinde bu yenileme çalışmalarının insan sağlığı, bina ve derme için ne derece önemli olduğu görülmektedir.

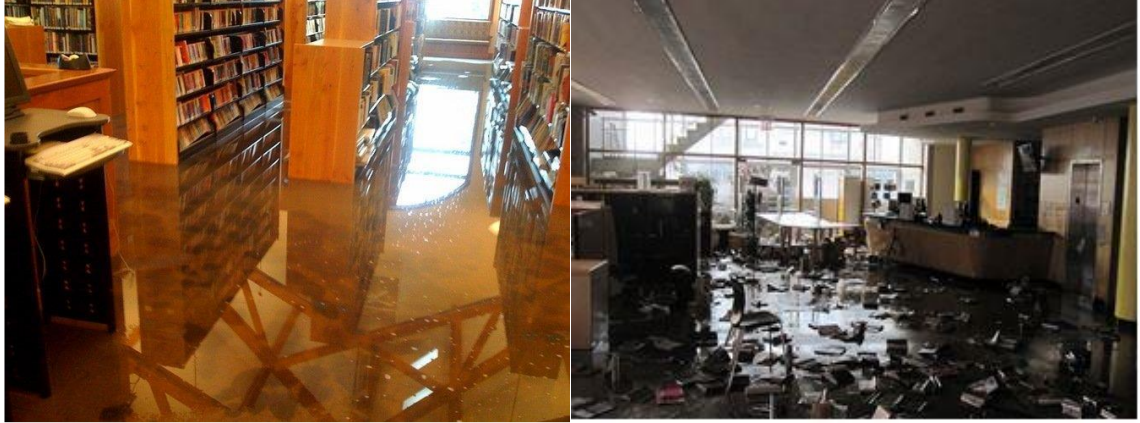
Fotoğraf 6. İzmir Depremi sonrası İzmir Atatürk İl Halk Kütüphanesinin durumu

2.3.2. Sel/su baskını ve taşkının kütüphanelere etkisi

Türkiye’de sel/su baskını olaylarının Doğu Anadolu Bölgesinde daha fazla olduğu verilen istatistiklerinden de (md. 2.2.1.2) görülmektedir. Ancak kıyı bölgelerde yer alan illerin ve doğal olarak kütüphanelerin de etkilenebileceği deniz seviyesinin izlenmesi gerekmektedir. Doğa kaynaklı, meteorolojik afetler için kütüphanelerin Meteoroloji Müdürlükleri ile iletişimde olmaları gerekmektedir.

Sel/su baskını olayının fazla olduğu illerde yer alan kütüphaneler olası bir afet/acil duruma karşı hazırlıklı olmalı, örneğin kum torbaları bulundurmalı, kitapları yüksek zeminde sergilemeli (Kuzucuoğlu, 2014a, s. 347), giriş katın zemininde elektrik tesisatı olmamalı, drenaj sistemi kurulmalı, sudan zarar gören materyalleri kurutma işlemleri için ilgili teçhizat ve alan gibi önlemler önceden alınmalıdır. Yeniden inşa edilecek binaların dere yataklarına yapılmaması ve sel/taşkın olaylarına karşı alınacak önlemlerin tamamlanmasından sonra hizmete açılması gerekmektedir.

Kiraz (2018) çalışmasında kütüphanede yer alan kitap raflarının yerden en az 10 cm. yukarıda olması gerektiğini belirtmektedir (Kiraz, 2018, s. 169). Ayrıca kitap depoları genel olarak bodrum katlarda yer aldığından varsa bu alanlara uygun drenaj sistemleri yapılarak olası afet zararları önlenabilir. Bu önlemin gerekliliğine bir örnek olarak ABD’de Crete Halk Kütüphanesi su baskınında bodrum katında alt raflarda saklanan ve zarar gören dergiler gösterilebilir (Knisely, 2006, s. 11).

Fotoğraf 7. Sel sonrası kütüphane durumu (Yeshiva Üniversitesi Kütüphanesi, New York, ABD, Nisan 2013 (solda); kasırga ve sel sonrası Brooklyn Halk Kütüphanesi, New York, ABD, Ekim 2012)

Su baskını tehlikesine bir başka örnek, yağın yağmurda hasar görmüş veya oluklarının tıkanmasıyla çatıdan, önceden hasar almış pencere aralıklarından vs. içeriye su sızmasıdır. Sızdıran çatı ve şiddetli yağmur etkilerinin dışında kütüphane içerisinde bulunan sıhhi tesisattan kaynaklanan su taşkınları da söz konusudur. Arızalı tesisat kütüphane dermesinin zarar görmesine neden olabilir. Örnek verilen ve benzer olayları önlemek, risk azaltmak ve kütüphane güvenliğini sağlamak için kütüphane personeli su hatlarını ve suyun girebileceği noktaları düzenli olarak kontrol etmelidir (Superio ve diğerleri, 2019, s. 2).

Fotoğraf 8. Sel sonrası kurutma işlemleri (Nebraska Üniversitesi, Kearney, ABD, Nisan 2013)

Su hasarı kütüphane dermesi için yaygın bir risk taşımaktadır. Islanan kütüphane materyallerinin çoğu kurtarılabilir. Bunu gerçekleştirmek ve başa çıkmak için geniş ve

kapsamlı hazırlık planları gerekmektedir (Lyall, 1993). Bu görüşü destekler nitelikte, Eden ve Matthews (1996) su nedeniyle hasar görmüş olan bir belgeyi kurtarmanın, yangından zarar gören bir belgeyi kurtarmaktan çok daha kolay olduğunu belirtmektedir. Ayrıca sudan hasar gören materyaller için ilk 24 saat çok önemlidir. Bozulmayı ve küf oluşmasını önlemek için materyal üzerinde yapılacak çalışmalar için kritik saatlerdir (Eden ve Matthews, 1996, s. 8). Sonuç olarak inşa edilecek kütüphane binalarının akarsu yataklarına yapılmaması hem insan kaybını hem de dermenin zarar görmesini engelleyecek bir tedbir olarak görülmelidir.

Fotoğraf 9. Sel sonrası kurutma işlemleri (Iowa State Üniversitesi, ABD, 2010)

Sel/su baskını ve taşkın halinde ıslanan ve nem içeriği yükselen kütüphane dermesi bozulmaya karşı hassas bir hal almaktadır. Bu türden zarar gören eserler en doğru şekilde dondurularak kurutma (freeze-drying) yöntemi ile kurutulmalıdır. George ve Datta (2002) bu kurutma yöntemini şu şekilde tanımlamaktadır: “Donmuş materyalin üzerindeki buzun düşük basınç altındaki süblimleşmesi ile suyun desorpsiyonla uzaklaştırıldığı dehidrasyon işlemidir.” Bu işlem sırasında eserlerin üzerindeki su katılaşır ve vakum vasıtasıyla uzaklaştırılır. Eserin dokusu, şekli, kendine özgü özellikleri vd. zarar görmeden minimum kayıpla işlem tamamlanmaktadır. Diğer kurutma yöntemlerine göre daha maliyetli olmasına rağmen kalitesi ve eser üzerindeki hasarın az olması nedeniyle en iyi yöntemdir (George ve Datta, 2002). Dondurarak kurutma işlemi kısaca belirtmek gerekirse; önce dondurma sonra kurutma işlemidir. Küçük bir ıslanmada bile yapısındaki değişiklikler göz önüne alındığında eserler üzerinde büzülme ve yapısal değişiklikler oldukça az olacaktır. Buna göre işlem sırası;

1. Dondurma işlemi
2. Birincil kurutma (süblimasyon) işlemi
3. İkincil kurutma (desorpsiyon) işlemi şeklindedir.

2.3.3. Yıldırımın kütüphanelere etkisi

Yıldırım insana çarpması sonucunda ölüme neden olacağı gibi ev ve işyeri gibi kapalı ve açık mekanlarda yangınlara; elektrik, haberleşme ve çeşitli teçhizatta da büyük zarara neden olmaktadır. Eski kütüphane binalarının ısınma sistemleri genel olarak kömür ve fuel-oil'den oluşmaktadır. Bu amaçla inşa edilen bacaların içinde zamanla daha fazla su buharı yoğunlaşmakta ve rutubet oluşturmaktadır. Doğalgaz kullanımına geçilmesi ile birlikte, mevcut bacaların aşırı nemden zarar görmeyecek şekilde malzeme seçilmemesi halinde kullanım ömrü kısalmaktadır. Bacaların ömrünü uzatmak için içerisine pasaya dayanabilen ve bükülen çelik borular koyulmaktadır. Binaların hemen hemen en yüksek yerleri bacalar olduğu ve içerisine çelik borular yerleştirildiği düşünüldüğünde yıldırıma maruz kalma ihtimali çok yüksektir (Kadıoğlu, 2018). Böyle bir durumda yıldırımda yüklü olan elektrik akımı gaz tesisatına yönelecek ve bir patlamaya neden olacaktır. Bu tür olayları önlemek için kütüphanelerde paratoner kullanılmalı ve yıllık bakımları düzenli olarak yaptırılmalıdır.

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmeliğinin 64. maddesine göre, binaların yıldırım çarpması tehlikesine karşı korunması için elektrik yükünün bina ve bina teçhizatı üzerinde risk yaratmaması için gerekli bağlantıları ve sonlandırma ağının oluşturularak toprağa iletilmesi sağlanmalıdır ("Binaların Yangından Korunması", 2007). Bu maddeden hareketle aktif olarak kullanılan kütüphane binaları içerisindeki insanları, binayı ve dermeyi korumak için paratoner yaptırılması önem arz etmektedir.

2.3.4. Çığın ve heyelanın kütüphanelere etkisi

Özellikle yeni inşa edilecek kütüphane binaları için bölgenin heyelan riski açısından önemle değerlendirilmesi gerekmektedir. Heyelan riskine karşı önlemler alınmalı ve süreç başlamadan gerekli tedbirler belirlenerek uygulamaya konmalıdır. Var olan

kütüphane binalarında ise heyelan riskine karşı kütüphane materyalleri ve bina içindeki teçhizat olası bir heyelan durumunda yaşanabilecek sarsıntıya göre; raflar ve ofis malzemeleri sabitlenmeli, güçlendirilmeli, camlar film ile kaplanmalı ve yıl içerisinde düzenli olarak kontrol edilmelidir.

Yakın geçmişte, örneğin sadece 2019 yılında yaşanan çığ olaylarına (Kahramanmaraş 4, Tunceli 2 vd.) bakıldığında bile hangi yerleşimlerin, bölgelerin çığ olayları bakımından daha tehlikeli olduğuna anlaşılabilir. Bu bölgelerde tıpkı deprem ve heyelan riskinde olduğu gibi kütüphane materyalleri üzerinde gerekli işlemler yapılarak önlem alınmalıdır. Çığ da heyelan riski gibi kütüphaneler için önemle dikkate alınması gereken olaylardandır. Yeni kütüphane binaları çığ riski olan bölgelere yapılmamalıdır. Halihazırda hizmet veren kütüphane binaları çığ olaylarına ve oluşturacağı sarsıntıya karşı güçlendirilmeli, kitap rafları sabitlenmeli, camlar patlama riskine karşı özenle seçilmeli yahut filmle kaplanmalı, raf ya da dolap üzerinde yer alan ve herhangi bir sarsıntı esnasında devrilerek, kayarak, düşerek insanlara ve dermeye zarar verebilecek materyaller dikkatle takip edilmeli, tüm teçhizat düzenli olarak kontrol edilmelidir.

Yoğun kar yağışının etkili olduğu bir diğer konu ise çatı çökmeleridir. Kar yağışı sırasında kütüphane binalarının çatısında biriken yük çatıların çökmesine neden olmaktadır. Çöken çatıdan zamanla sızan su kütüphane mobilyalarına, elektronik aletlere, dermeye vd. zarar verecektir. Çatı malzemesinin seçilmesi aşamasında kar birikmesini engelleyecek yapıda olmasına dikkat edilmelidir; böylelikle yoğun yağışlar esnasında karın çatı malzemesine tutunması ve risk oluşturması önlenmelidir.

2.3.5. Fırtınanın kütüphanelere etkisi

Olası fırtına risklerine karşı kütüphane binaları ve çevresi kontrol edilmelidir. Örneğin; kütüphanenin etrafında yer alan ağaçların fırtına çıkması durumunda binaya zarar verebilme riski önlenmelidir. Gerekirse yerel yönetimlerle iş birliği içerisinde ağaçların bakımları (budama, kesim vd.) yaptırılmalıdır. Böylece fırtına dolayısıyla devrilen ağaçların kütüphane binasına zarar verme olasılığı önenebilecek ya da azaltılabilecektir. Çatı malzemelerinin düşme ihtimaline karşı kontrol edilmesi gerekmektedir. Burada yine

yerel yönetimler ve Meteoroloji Müdürlükleri ile iş birliği içerisinde olunması önem arz etmektedir.

Fırtına riskine karşı camların ve varsa camlı mobilyaların camları film kaplanarak dağılması, insan hayatına, binaya ve dermeye zarar vermesi engellenmelidir. “50 mikron ile 350 mikron arasında değişen kalınlıklarda şeffaf ya da boyalı olarak kullanılabilen bu filmler camın kırılma riskine dayanma özelliğini önemli oranda artırır.” (Çalışkan ve Kadioğlu, 2009, s. 39). Kütüphane personelinin binayı ve dermeyi tanıması ve sürekli takip içerisinde olması olası bir afetin önüne geçmekte faydalı olacaktır. Sadece kütüphane personeli değil, kütüphane kullanıcılarının da müdahaleyi gerektiren durumlarda ilgili personele bilgi vermesi insani sorumluluk gereğidir.

Fotoğraf 10. Bilecik İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü kar ve fırtına sonrası

2.3.6. Yangının kütüphanelere etkisi

Kütüphane yangınlarının genel olarak elektrik tesisatı ve elektronik cihazlarla (ısıtıcı, masa lambası, pano, klima vd.) ilgili sorunlardan kaynaklandığı bilinmektedir (Benedict, Onyeke ve Niyi, 2020, s. 26; İssa ve diğerleri, 2012, para. 17). Sürekli kullanılanlara ek

olarak, kütüphanelerde gerek personelin gerekse kullanıcıların kullandığı telefon şarj aleti (Nwokedi, Panle ve Samuel, 2017, s. 11) ve bilgisayar adaptörleri gibi elektronik eşyalar da yangın çıkmasına neden olabilir. Bunun yanında kütüphane içinde mutfak ve kafeterya gibi alanlar da yangın ve patlamaya neden olmaktadır. Bu nedenle yangın riskini azaltmak için Kuzucuoğlu (2014f) bu tür alanların okuma salonlarından ve depolardan uzakta olması gerektiğini belirtmektedir (Kuzucuoğlu, 2014f, s. 29). Ayrıca orman yangınları ve yıldırım çarpması sonucu oluşan yangınların olay yerine yakın kütüphane dermelerinde hasar olduğu bilinmektedir (Superio ve diğerleri, 2019, s. 2).

Teknolojik gelişmeler binalarda yangın riskini de artırmaktadır. Kütüphane binalarının giderek teknolojik gelişmelerden etkilendiği ve kütüphane dermesinin çabuk yanabilen malzemelerden olduğu göz önüne alındığında yangına karşı alınacak önlemler daha çok önem kazanmaktadır. Küçükcan (2005) “Bir kütüphane için belki de her şeyden daha önemli konu, yangın güvenliğidir” diyerek aslında kütüphanelerin bina tasarım aşamasında yangına ne kadar önem verilmesi gerektiğini açıklamıştır. Sonuç olarak kütüphane binalarının yapım aşamasında yürürlükte olan mevzuatın gerektirdiği önlemler eksiksiz alınmalı, binalar buna göre tasarlanmalı ve kullanıma açılmalıdır.

Fotoğraf 11. Tarihi Galatasaray Üniversitesi binası çatı yangını (Atılgan, 2013)

Kütüphanelerde mevzuata dayalı olarak alınması gereken önlemler; itfaiyenin ve personelin güncel iletişim bilgilerinin yer aldığı liste oluşturmak ve görünür bir yere asmak, bina etrafında yangına müdahale esnasında itfaiye ekiplerinin işini kolaylaştırmak

için park yasağı koymak, kütüphane kazan dairesini en az 120 dakika dayanıklı bölme ile ayırmak kaçış yolları ve planları oluşturmak, havalandırma sistemleri kurmak, çeşitli yangın söndürücülerini bulundurmak, gaz algılayıcı ve uyarı sistemlerini kurmak şeklindedir (“Binaların Yangından Korunması”, 2007).

Bu maddelerden yola çıkarak kütüphanelerin kullanıcı sayılarına göre kaçış (acil çıkış) yolu genişliklerini belirlemeleri, kaçış yollarını ve çıkış kapılarını engelleyebilecek herhangi bir malzemenin kapıların çevresine ve kaçış yollarının üzerine yerleştirmemeleri gerekmektedir. Yine çıkış yollarında bulunan kapılar yangından korunaklı olmalı ve izdiham yaşanması ihtimaline karşı dışa doğru açılmalıdır.

Fotoğraf 12. Jos Kütüphanesi yangın sonrası (Aktaran İdiegbeyan-Ose, Izuagbe, Ifijeh, Ilogho, Iwu-James ve Osinulu, 2018, s. 283)

Yangın durumunda dumanın kütüphane içinde yayılmasına neden olabileceğinden bahsetmektedir. Bu nedenle duman algılama sistemlerinin havalandırma sistemleri ile eşgüdümlü çalışması ve kütüphanedeki diğer alanlara duman ya da zehirli gaz ulaşmadan sistemi durdurması gerekmektedir. Aktif yangın sistemleri olarak da adlandırılan duman sensörlerinin yangın dumanını algılaması durumunda bu durumu kullanıcılara ve

personelerle duyuracak alarm sistemleri de gerekmektedir. Her ihtimale karşı manuel olarak çalışan yangın uyarı butonları da kütüphane binalarında yer almalıdır. Bu alarm sistemleri sesli ve ışıklı olarak engelli personel ve kullanıcılar da düşünülerek seçilmeli ve uygulanmalıdır. Kütüphanelerde yangın sebebinin elektrik tesisatı olduğu ya da yangından elektrik tesisatının zarar gördüğü durumlarda otomatik olarak devreye girecek aydınlatma sistemleri de kurulmalıdır.

Kütüphaneler sadece insan yoğunluğunun olduğu yerler değil, derme yoğunluğunun ve değerinin de yüksek olduğu yerlerdir. Elbette bu değer ekonomik olarak ölçülemez. Bu dermeyi korumak için kütüphane binalarında gerekli sistemlerin kullanılması gerekmektedir. Yangın alarm sistemlerinin itfaiye birimleriyle otomatik olarak haberleşme imkanı sağlayan sistemlerden seçilmesi, zamandan tasarruf olarak düşünüldüğünde müdahale süresini kısaltacağından etkili bir önlem olarak düşünülmelidir. Bu alarm sistemleri itfaiye birimleriyle haberleşebildiği gibi kütüphanede bulunan doğal alev yönlendirme bacaları, duman tahliye tesisatı, duman çekiş bacaları ve bölmeleri, gazlı sistemler, yağmurlama sistemleri ve uyarı işaretleri ile de haberleşebilmelidir. Aynı şekilde, binayı metal kapılarla farklı metal bölümlere ayırmak ve bir yangın durumunda kapıları kapatarak yangın geçişini engellemek de düşünülmelidir (Sunil ve Kumar, 2009, s.38).

Fotoğraf 13. Yangın sonrası Jos Kütüphanesinin hali (Aktaran İdiegbeyan-Ose ve diğerleri, 2018)

Dermeyi korumak için en uygun yangın söndürücü olarak önerilenler arasında gazlı sistemler (Kiraz, 2018, s. 168), bulunmakla birlikte, bu tür sistemlerin handikapı çok pahalıya mal olmalarıdır. Gazlı sistemleri kurabilmek için binayı hava geçirmez bir hale getirmek burada önemli bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Pahalı ve uygulamada zorluk çıkaran sistemler göz ardı edilebilir fakat eşsiz dermenin manevi değeri göz önüne alındığında bu tip maliyetler yeniden düşünülmelidir.

Gazlı sistemlerin haricinde taşınabilir yangın söndürücülerin 8 ila 10 saniyelik sınırlı süre içerisinde hızlı hareket sağlayarak yangının tabanına direkt müdahale edilmesi gerekliliğinden söz edilmektedir (Özdikmen, 2014, s. 194). Taşınabilir yangın söndürücülerin kütüphane içerisindeki yerleri titizlikle seçilmeli ve müdahale gerektiğinde hemen ulaşılabilir olmalıdır. Bu tip yangın söndürücülerin 4 yılda bir (kullanılmasalar da) dolum işlemlerinin yapılması gerekmektedir.

Fotoğraf 14. Kütüphane yangınları (Norwich Central Kütüphanesi, Birleşik Krallık, Ağustos 1994 (solda); Cape Town Üniversitesi Kütüphanesi, Güney Afrika, Nisan 2021)

Bu sistemlerin yanı sıra su püskürtme şeklinde çalışan yağmurlama (sprinkler) sistemleri de mevcuttur. Bu tip sistemlerin olumsuz yanı su püskürtüleceği için dermenin ıslanması ve zarar görmesidir. Yağmurlama sistemlerinin kullanıldığı kütüphanelerde tavan yüksekliğinin en az 2.75 m olması eğer bu tavanların altında kitap rafları varsa bu yüksekliğin 2.95 m olması gerektiğini belirtilmektedir (Aktaran Küçükcan, 2005, s. 249). Bu tip sistemlerle alınan önlemlerin yanında ısı ve duman sensörlerinin binaya monte edilmesi, her yıl yangın tatbikatlarının yapılması, uyarı işaretlerinin konumlandırılması

ve itfaiye ekiplerinin müdahalesini kolaylaştırmak için hidrant sistemlerin bina dışına kurulması gerekmektedir.

Fotoğraf 15. Hareketli yangın söndürücülerini (Kuzucuoğlu, 2014c)

2.3.7. Çevresel faktörler ve iç ortam koşullarının kütüphanelere etkisi

Kültürel mirası bünyesinde barındıran, erişilebilir ve ulaşılabilir kılan ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli görevler üstlenen kütüphaneler, çevresel faktörlerden ve buna bağlı iç ortam koşullarından olumsuz etkilenebilmektedir. Bu etkilene, çoğu kez olumsuz sonuçların ve tahribatın hemen gözlemlenebildiği ani gelişen dış kaynaklı afet/acil durumlardan farklı olarak, yavaş gelişen, olumsuz sonuçları zaman içerisinde ortaya çıkan, bu nedenle iyileştirmeyi güçleştiren bir yapıda gerçekleşmektedir. Sürekli kullanıcılar, personel ve derme düşünüldüğünde çevresel faktörler ve iç ortam koşulları insan ve derme sağlığını dolayısıyla dermenin nesilden nesile aktarılma imkanını tehlikeye atmaktadır. Dermenin zarar görmesine etki eden en önemli faktörler; eserlerin olduğu malzeme, kullanım şekilleri ve çevresel faktörlere bağlı iç ortam koşullarıdır. Dermedeki eserlerin organik hammaddeden oluşması ve çevresel faktörlerin oluşturduğu iç ortam koşulları nedeniyle bozulma, solma, eskime, değişim, kırılma, aşınma, yıpranma, büzülme, kuruma, ıslanma, renk değişimi, delinme, kir birikimi sebebiyle kirlenme süreçleri hızlanmakta ve eser üzerinde kalıcı ve geri dönülmez hasarlar bırakmaktadır (Kuzucuoğlu, 2014a, s. 342).

Dermenin zarar görmesinin yanında personelin eğitilmemesi, bilgilendirilmemesi, bilinçsiz cihaz kullanımı gibi durumların insan dokusunda da bozulma, genetik hasar, kan değerlerindeki değişiklik, ölüm ve daha birçok zarar meydana getirdiğini belirtmektedir (Güneş, 2009, s. 10). Kütüphane personeli ve kullanıcılar gerek okuma salonlarında gerekse ofis odalarında teknolojik aletlerin yaymış olduğu toz, ışın vd. etkisi altındadır. İnsan sağlığı göz önüne alındığında çevresel faktörlere ve iç ortam koşullarına bağlı olarak kütüphane personeline mesleki hastalıklar yaşanabilmektedir. Bu bilgiye dayanarak kullanıcı ve personel sağlığını korumak için kütüphane içerisindeki koşullara yönelik veriler takip edilmeli ve buna bağlı olarak koşullar düzenlenmelidir.

Sözü edilen çevresel ve iç ortam koşulları ile ilgili kütüphanelerin bulunduğu bölgeye ve türüne göre ihtiyaçları değişiklik gösterebilir. İlk önce kütüphane binasının etrafında ve içinde olası risk faktörlerini belirlemek gerekmektedir. Daha sonra derme üzerindeki etkilerini tespit etmek için noktasal ve sürekli okuma yapabilen veri kaydediciler (datalogger) kullanılmalı ve personel tarafından sürekli gözlemlenerek riskler azaltılmalıdır. Sürekli izleme yönteminin yanı sıra kısa süreli izlemeler yapılarak da risk azaltma çalışmaları sürdürülebilir. Kuzucuoğlu (2014c) ayrıca anlık olarak yapılabilecek kontrollerle (spot-check) iç ortam tehlikelerin belirlenebileceğini ve risk azaltıcı önlemler almak için uygulamaya geçilebileceğinden söz etmiştir (Kuzucuoğlu, 2014c, s. 7).

Halk kütüphanelerinin teknolojik olarak yeterliliği ve personelin bu konudaki bilgi düzeyi dikkate alınacak olursa, kısa süreli izlemelerin yapılması dermeyi korumak için kütüphane yöneticilerine yardımcı olacaktır. Bu bilgileri destekler nitelikte Sacchi (2005) çalışmasında sürekli izleme yöntemi ile takip edilen iç ortam koşul sonuçları ile 30 dakikalık kısa süreli izlemelerin benzer sonuçlar verdiğini belirtmektedir. Diğer yandan iç ortam koşullarının sağlıklı sonuçlar verebilmesi için en az bir yıl çevresel risklerin ve iç ortam koşullarının izlenmesi gerektiği belirtmektedir (Kuzucuoğlu, 2014b, s. 135). Kütüphanelerde kullanılacak olan kısa ve uzun vadeli izleme süreçleri sonucunda kütüphane yönetiminin elinde bir veri olacak ve kontrol edilerek iç ortam koşulları ideal seviyelerde tutulabilecektir. Yapılan ve yapılacak olan izlemelerle kütüphane materyaline müdahale etmeden çevresel faktörlere bağlı iç ortam koşul etkilerinin en aza indirilmesi ve standart koruma seviyesine çekilmesini sağlayan ortamlar pasif/önleyici koruma olarak adlandırılmaktadır (Kuzucuoğlu, 2014b, s. 124). Bozulma, yıpranma, renk

değiştirme vd. sonucunda yapılacak restorasyon işlemlerine harcanacak bütçe düşünüldüğünde pasif/önleyici korumanın maliyeti daha az olacaktır.

Yukarıda bahsedilen, dermeye zarar verebilecek çevresel faktörlere bağlı iç ortam koşullarının yanı sıra esere zarar verebilecek diğer bir unsur da insan kaynaklı yanlış uygulamalardır. Örneğin, kitapların ödünç-iade işlemleri arasında geçen sürede ve restore edilmesinde kullanılan yapışkan bantlar zaman içerisinde eserlere zarar verebilmektedir. Yine barkodlama ve sırt etiketi yapıştırma işlemlerinde kitaplar için özel üretilen bantlar kullanılmalı ve restorasyon işlemleri bu bantlar ve özel yapıştırıcılar ile yapılmalıdır (Kiraz, 2018, s. 167).

2.3.8. Hava kirliliğinin kütüphanelere etkisi

İç ortamda gerek kullanıcıların gerekse personelin nefes alıp vermesinden kaynaklı veya kütüphane malzemelerinden salınan kirleticiler iç ortam havasını bozmaktadır. İnsan ve derme sağlığını korumak için bozulan hava, belirli dönemlerde yeni hava ile değiştirilmelidir. Kütüphane içerisindeki unsurlar ve özellikleri ile birlikte yapılan ölçümler doğrultusunda ihtiyaç duyulan hava değişimi hem insan hem de derme sağlığı açısından zorunlu olarak uygulanmalıdır. Çünkü Korkmaz'ın (2007) da çalışmasında belirttiği gibi iç ortam havası “dış ortamdaki havadan 70 kat daha kirlidir” Çalışan insanların kapalı ortamlarda olmasından dolayı daha fazla kirli hava soludukları belirtilmektedir (Korkmaz, 2007, s. 1).

Kütüphanelerde sürekli veri kaydediciler ile yapılan ölçümler doğrultusunda içerideki hava hacmine göre gün içerisinde kaç kez hava değişimine ihtiyaç duyulduğu belirlenerek uygulamaya konmalıdır. Alman Sanayii Standartlarına bakıldığında kütüphanelerin saatte 4-5 kez hava değişimi yapmaları gerekmektedir. Bu hava değişim sayısı ofisler için ise 4 ile 8 arasında olmalıdır (Aktaran Küçükcan, 2005, s. 102). Ayrıca “Saatte kişi başına 100 metreküp havaya gereksinim bulunmaktadır.” Kişi başına, saatte değişmesi gereken hava miktarının, iç ortam fiziksel özelliklerine ve mevsimsel/iklimsel özelliklere göre farklılık göstereceği de belirtilmektedir (Güler, 2002, s. 26).

Kütüphane dermesi ve insan sağlığı açısından bina içerisine toplam hava hacminin %10 ile %20'si kadar temiz hava girmelidir. Havalandırma açısından toz, duman, gaz, partikül madde vd. ortadan kaldırılmalı, tamamen kaldırılamıyorsa mümkün mertebe azaltılmalıdır. Bu doğrultuda havalandırma sistemlerinin uygun ısı ve nem standartlarında geliştirilmesi ve etkili bir şekilde çalıştırılabilmesi için sağlık ve temizlik işleri ile ilgili düzenlemeler yapılmalıdır (Güneş, 2009, s. 13).

Havalandırma ihtiyacı, iç hava kalitesi bakımından en uygun ortamı yakalamak için CO₂ miktarına göre yapılmalıdır. Amaç, iç ortam kirletici oranını düşürmek ve kirleticilerin standart değerler üzerine çıkmasını engellemektir (Bulut, 2012, s. 63). İhtiyaç duyulan havalandırma, kütüphane binasının iç özelliklerine göre CO₂ algılayıcıları veya karma gaz hissedicileri ile ölçülebilir (Ayten, 1997, s. 861). Kütüphane binasının yapısal ve yapısal olmayan malzeme özellikleri, kullanılan havalandırma ve ısıtma sistemleri, büyüklüğü ve içinde bulunan kişi sayısına bağlı olarak bu zararlı etkenlerin oranı değişmektedir.

Bu kirli hava sağlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Kullanıcı sayısı fazla olan binalarda, bina ile ilişkili olarak görülen genellikle baş ağrısı, gözde yaşarma, batma, kaşınma, yorgunluk, boğaz kuruluğu, baş dönmesi, ciltte tahriş, kaşıntı, kuruma, yanma, burun akıntısı ve tıkanıklığı, nefes darlığı ve hırıltı gibi sağlık sorunlarına yol açan mekanlar hasta bina sendromu (HBS) olarak adlandırılmaktadır. Bu sorunlar binanın terkedilmesiyle birlikte zaman içerisinde geçebilir (Soysal ve Demiral, 2007, s. 222; Çilingiroğlu, 2010, s. 24). HBS'ye neden olan etkenler; aşırı ısıtma, gürültü, ışıklandırma, aşırı kalabalık ve dekorasyon olarak sınıflandırılmaktadır (Çilingiroğlu, 2010, s. 24).

Kütüphanede hava kalitesini standart seviyelerde tutmak için:

- “Döşemede halı yerine mantarlı muşamba (linoleum) kullanılmalı” (Küçükcan, 2005),
- Havalandırma sistemleri kullanılarak içerideki sıcaklık ve nemi düzenleyerek mikroorganizma oluşumu engellenmeli,
- Materyallerin restorasyonunda kullanılan yapışkanlar özenle seçilmeli,
- Kütüphane binası, raflar ve materyaller düzenli olarak temizlenmeli,
- İç duvar bovaları özenle seçilmeli ve zaman içerisinde zararlı madde yaymamalı,

- Tuvaletler iyi havalandırılmalı ya da havalandırma sistemleri ile birlikte içeriye temiz hava sağlanmalı.

İnsan kaynaklı ve kütüphane malzemelerinden kaynaklanan hava kirleticilerinin haricinde dış ortam kaynaklı tehditler de bulunmaktadır. Kütüphane binalarının merkezi alanlarda olması nedeniyle şehir içi kirlilikten de fazlasıyla etkilenmektedir. Burada önemli bir etken olarak taşıt trafiği karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın doğal ya da yapay havalandırma yöntemleri ile kütüphane iç ortam havası değiştirilebilir.

Doğal havalandırma yöntemlerinin ekonomik ve çevreci olmanın aksine dışarıdaki zararlı tozu, gazı vd. kütüphane içerisine alma ve kütüphane dermesine zarar verme gibi bir soruna neden olabilmektedir. Doğal havalandırma yönteminin bina içindeki hava kalitesinin standartlara uygunluğunu sağlamadığını belirtmiştir (Bulut, 2012, s. 69). Bu etkileri azaltmanın en iyi yolu depo, kapı ve camlarını izole ederek kütüphane içerisine bir havalandırma sistemi kurmaktır, fakat bu sistemler oldukça maliyetlidir (Kiraz, 2018, s. 166).

“Dış ortam kaynaklı kirleticilerin bina içine ulaşmasının engellenmesi diğer bir koruma yöntemidir” (Soysal ve Demiral, 2007, s. 225). Fakat bu koruma önlemi kütüphanelerin tek başına uygulayabileceği yöntemlerden değildir. Çeşitli kurum ve kuruluşlar ile iş birliği içerisinde olarak bina dışında doğrudan müdahale edilemeyen alanlara dolaylı olarak müdahil olunabilir. Örneğin, yerel yönetimlerle iletişim kurularak kütüphane binası etrafındaki olası riskler (çöp, moloz, kirlilik vs.) bertaraf edilebilir. Taşıt trafiğinden kaynaklanan kirlilik, yol kenarlarına koyulabilecek toz ve zehirli gaz emici bariyerler tarafından bertaraf edilebilir. Kütüphane yönetimi ise dış cephe boyalarını toz emici türden seçerek içeri girmesini bir nebze azaltabilir.

Kütüphanede bulunan kitap raflarının ahşap ürünlerden seçilmesi halinde bu malzemeler de hava kirliliğinden etkilenecektir. Ahşap ürünlerde nemi içine çekmeleriyle beraber ıslanma ve kuruma dönemlerinde bozulmalar meydana gelebilir. Ayrıca nem mikroorganizmaların aktif olarak çoğalmalarına da yardımcı olacaktır. Sunil ve Kumar (2009) kütüphane raflarının çelik malzemelerden olması gerektiğini ve paslanma ihtimaline karşı uygun boya ile boyanmasını önermektedir (Sunil ve Kumar, 2009). Çelik

rafların kullanılması ise RFID etiketlerin sağlıklı kullanılmasında sorunlar yaşatabilir; radyo frekansları ile çalışan bu etiketler çelik rafların kullanımı ile birlikte bazen makinelerce okunamayabilir. Diğer yandan insan sağlığı açısından ofis malzemelerinin özellikle yazıcı ve fotokopi makinalarının çalışılan alanlarda konumlandırılmaması gerekmektedir.

Partiküller solunum sisteminde ve akciğerlerde büyüklük, şekil, yoğunluk durumuna göre ağır hasarlar bırakabilir. Kütüphane personelinin partikül maddenin vereceği zarardan korunması gerekmektedir. Temizlik malzemelerinden kullanılacak araçlara kadar özenle seçilmeli ve bunların kullanımı ile ilgili temizlik personeline eğitim verilmelidir. İnsan sağlığı bakımından partikül maddeler için burun deliklerinin oldukça büyük olduğu, bu maddelerin solunum sistemi ve akciğerlerde çeşitli mekanizmalar sayesinde tutunabildiklerini belirtilmektedir (Gönüllü ve diğerleri, 2002, para. 7).

Fotoğraf 16. Kitaplar üzerinde toz oluşumu (TYEKB, 2021b)

Kütüphane içinde toz miktarı da sürekli olarak ölçülmeli ve ölçümler doğrultusunda standart seviyelere çekilmelidir. Bu ölçüm cihazları havalandırma sistemleri ile eş zamanlı çalışır olmalıdır. Kütüphane personelinin toza karşı alerjisinin olması durumunda gerek temizlik gerekse ödünç-iade işlemleri sırasında maske kullanmaları, ellerinde oluşabilecek alerjileri engellemek için ise eldiven kullanmaları tavsiye edilmektedir. Tozla Mücadele Yönetmeliği'nin 5. ve 8. maddeleri gereği işverenler tarafından toz

maruziyetini önlemek için periyodik olarak ölçüm yapılması ve gerekli koruyucu ve önleyici tedbirleri alması yükümlülükleri yer almaktadır. Buna göre risk değerlendirmesinde; tozun çeşidi, sağlık açısından tehlikesi, maruziyet sıklığı, süresi ve düzeyi, ölçüm sonuçları, önleyici tedbirler, önceden yapılmış sağlık gözetim sonuçları dikkate alınmalıdır (“Tozla Mücadele Yönetmeliği”, 2013).

Kütüphane materyalleri açısından toz, aşındırıcı özelliğiyle beraber hava kirleticilerini de içermektedir. Buna bağlı olarak küf oluşumunu ve böcek istilasını teşvik etmektedir. Tozlu ortamlarda küf sporlarının oluşması ile beraber bundan beslenen böcekler de kitaplara zarar verebilecektir (TYEKB, 2021b, s. 2). Toz nem çekici özelliğe sahiptir ve bu özelliği küf gelişimini destekler ayrıca tuzların aşındırma etkisini, asit salınımlarını ve hidrolizlerini artırır (IFLA, 2011, s. 31). Kütüphane içerisinde ister istemez oluşan tozlu ortamlarda ve dışarıdan gelen tozlar temizlenmediğinde organik yapıya sahip olan materyaller kirlenmeye başlayacaktır. Tozlar higroskopik özellikleri nedeniyle mikroorganizmaların yaşamaları için uygun ortam oluşturmaktadır. Mantarın üremesinde en önemli faktördür. Tozun yapısı da bozulma hızını artırmakta böylece kağıdın fiziksel ve kimyasal yapısı daha çabuk bozulmaktadır. Ayrıca yangın olması durumunda yangının şiddetini ve reaksiyon hızını da artırmaktadır (Kuzucuoğlu, 2014c, s. 7).

Fotoğraf 17. HEPA filtreli elektrikli süpürge (TYEKB, 2021a)

Kütüphane binasında iç ve dış kaynaklı toz oluşumu periyodik temizleme işlemleri ile giderilebilir. Rafta yer alan kitapların üst ve sırt bölgeleri yumuşak fırçalar aracılığıyla

temizlenmelidir. Kitaplar raflardan dikkatli bir şekilde indirilerek raf temizliği de ayrıca yapılmalıdır. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı (TYEKB) böyle bir temizliğin yumuşak fırçalı ve emiş gücü ayarlanabilir HEPA filtrelili elektrik süpürgelerini (fotoğraf 17) önermektedir. Bu temizleme işlemleri konservatörler tarafından kullanılan tekniklerdir (TYEKB, 2021a). Kütüphanelerde bu ve benzeri işleri gerçekleştirecek olan personel ilgili konservatör tarafından eğitilmelidir. Türkiye’deki yerel ve bölgesel şartlar düşünülürse, bu tür eğitimlerin temizlik personeline verilmesi her zaman mümkün olmayabilir. Böyle durumlarda temizlik işleri daha yüzeysel yapılmaktadır.

Sonuç olarak yapısal olmayan elemanlar iç ortama gaz ve hava kirleticileri yaymaktadır. Kiraz’a (2018) göre ilk olarak yapısal olmayan cihaz ve materyallerin iç ortama gaz yayıp yaymadıkları genel kabul görmüş yöntemlerle test edilmelidir (Kiraz, 2018, s. 166). Kütüphane malzemesi olarak kullanılan ya da kullanılacak olan yapısal olmayan malzemelerin açığa çıkardığı gaz ve hava kirleticileri insan ve derme sağlığını tehdit etmektedir. Kütüphanede kullanılacak olan malzemelerin bu özellikleri göz önüne alınarak seçilmesi gerekmektedir.

2.3.9. Sıcaklık ve bağıl nemin kütüphanelere etkisi

Sıcaklık ve bağıl nem değerlerinin kütüphane materyalleri üzerinde özellikle kitaplar üzerinde etkileri azımsanmayacak derecede fazladır. Aşırı sıcak ya da soğuk veya yüksek ya da düşük bağıl nem, hassas olan dermenin ömrünü azaltmaktadır. Kitapların bulunduğu ortamlarla ilgili sıcaklık standartları için geçmişten günümüze farklı değerler belirlenmiştir. 1967’ye kadar 27 °C kitapların ömrünün uzaması için uygun sıcaklık değeri olarak görülürken o yıldan itibaren bu değer 21 °C’ye indirilmiştir. Böylece kitapların raf ömrü iki katına çıkmıştır. Ortam sıcaklığının 20 °C, bağıl nemin ise %50 olası durumunda kağıdın raf ömrünün 200 yıl olduğu belirtilmektedir. Bu sıcaklık değeri 35 °C’ye çıkar ve bağıl nem aynı kalırsa raf ömrü 60 yıla kadar düşmektedir. Sıcaklık değeri 10 °C’ye düşürülüp, “bağıl nem aynı bırakılırsa raf ömrünün 1.260 yıla çıkacağı hesaplanmıştır.” Kütüphane içerisinde hem dermenin hem personelin hem de kullanıcıların olduğu gerçeğiyle hareket edilirse, iç ortam ısı konforunu sağlamak için

ideal sıcaklık değerleri 20 °C ile 22 °C aralığında olmalıdır (Aktaran Küçükcan, 2005, s. 103).

Sıcaklığın kağıt ve kitap üzerindeki etkileri (Kiraz, 2018, s. 164; TYEKB, 2021b, s. 3):

1. “Her 10 °C (18 °F) sıcaklık artışı için kağıt ve kitap kütüphane ve arşiv materyalleri için kimyasal bozunma tepkimelerinin hızının iki kat arttığı bilinmektedir.” Tam tersi bir durumda ise bu bozulma tepkimelerinin hızı yarı yarıya inmektedir.
2. Yüksek sıcaklık ve uzun süre düşük bağıl nem bir araya geldiğinde kütüphane materyalleri (deri, kağıt, yapıştırıcılar vs.) kurumakta ve kırılmanlaştırmaktadır.
3. Yüksek sıcaklık ve yüksek bağıl nem bir araya geldiğinde ise, kütüphanedeki küf gelişimi artı yönde etkilenir ve böcekler, mikroorganizmalar ve biyolojik zararlılar için uygun ortam oluşur.
4. Düşük sıcaklık (10 °C’den daha düşük) ve yüksek bağıl nemin bir araya gelmesi durumu ve hava değişiminin de iyi yapılmaması sonucu nemli bir ortam oluşmakta ve küflenmeye neden olmaktadır. Yüksek bağıl nem ayrıca materyaldeki zararlı kimyasal reaksiyonları ortaya çıkarmaya yardımcı olmaktadır.

Bağıl nemin (BN) etkileri (Kiraz, 2018, s. 164; Beşkonaklı ve Ersen, 2012, s. 10):

1. Kütüphanede bulunan ve organik malzemelerden oluşan materyaller hidroskopik yani nem çeken materyallerdir. Bağıl nem artarsa materyalin bünyesindeki nem artmakta, azalırsa materyal nemi kaybetmektedir.
2. %55 ile %65 bağıl nem arasındaki değerlerde materyaller esnekliklerini korumaktadır ve mekanik olarak tahribat en aza inmektedir.
3. %65’in üzerindeki bağıl nem değerleri geleneksel ve modern kütüphane materyallerindeki yapıştırıcıların yumuşamasına ve yapıştırıcı özelliklerinin kaybolmasına neden olmaktadır.
4. Bağıl nemin %70 veya %75 değerlerinin üzerine çıkması halinde, sıcaklık değerleri düşük olsa dahi kütüphane materyalleri biyolojik saldırılara açık hale gelmektedir. Ayrıca metallerde daha hızlı korozyon oluşumuna, kumaşlarda renk

solmasına sebep olmaktadır. “Hava dolaşımının iyi olmadığı yerlerde BN %60’ın üzerine çıkmamalı, hava dolaşımı iyi bile olsa küf gelişimini önlemek için BN %65’i geçmemelidir.”

5. “BN’in düşük (%40’tan daha düşük) olması, malzemelerdeki kimyasal değişimi en aza indirir” ama materyallerin kuruma, gevreme, kırılma, büzülmesine, sertleşmesine ve çatlamasına neden olmaktadır.
6. Bağıl nemin gün içerisinde değişken değerler göstermesi durumunda çözünbilir tuzların kristalleşmesinden dolayı kütüphane materyalleri ayrışma ve nem içeriğindeki değişimlerden dolayı genişip daralma kaynaklı bükülme, dönme, birbirinden ayrılma gibi hasarlar yaratmaktadır.

Kısaca belirtmek gerekirse, çok fazla veya çok az oranda bağıl nem aynı derecede tehlikelidir. %40 ile %65 arasındaki bağıl nem ve 18 °C ile 20 °C arasındaki sıcaklık kitapların korunması için ideal seviyelerdedir. Bağıl nemin bu standartlarda olmaması durumunda; eğilme, boyutunda değişme, ek yerlerinden kopma, dağılma, zayıflama, çatlama, yarıma, bağıl nemin düşük olması durumunda kütüphane materyallerinin ortama nem vermesi sonucu liflerin kuruması, buruşma, mürekkebin pul pul dökülmesi, yüzey malzemesinde kayıp; kimyasal reaksiyon ve metallerde korozyon, materyaller renklerinde solma, tuzların kristalleşmesi, oksidasyon, parçalanma nedeniyle kağıdın sararması; biyolojik bozulma, küf gelişimi, bakteri oluşumu ayrıca insan cildinde deformasyon gibi hasara veya hasar verebilecek oluşuma neden olmakta ve kütüphane materyallerinin yok olma riski doğacaktır (Sahoo, 1990, s. 107; Kuzucuoğlu, 2014b, s. 135; TYEKB, 2021b, s. 4; Tercan, 2018, s. 307).

Fotoğraf 18. Sıcaklık ve bağıl nem değerlerinin ölçümü (TYEKB, 2021b)

Kütüphane içerisindeki sıcaklık ve bağıl nem düzeylerinin standart ideal seviyelerde tutulma işlemleri sırasında iç ve dış hava arasında sıcaklık farkları da göz önüne alınmalıdır. Dengesiz bir şekilde ısıtılan ya da soğutulan iç ortamda yoğunlaşma veya buharlaşma olacağından bina duvarları zarar görecektir. Bunun sonucunda içeride küf veya rutubet oluşacaktır. Zarar gören bina duvarlarının onarım maliyeti düşünüldüğünde daha ucuz kontrol yöntemlerinin önleyici bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Sürekli kullanıcılar olarak personel ve kullanıcılar yüksek sıcaklık ve nem değerlerinde sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalabilir ve insanda var olan hastalıkları da tetikler. Hatta yüksek sıcaklık ve nem bazı durumlarda öldürücü olabilir. Ayrıca nem yükseldikçe sıcaklık da daha yüksek hissedilecektir. Yüksek sıcaklık ve nemin insanlarda etkileri; bayılma, bitkinlik (yorgunluk), kramplar, bilinç kaybı, nabız yüksekliği, halsizlik, dikkat dağınıklığı, dolaşım sistemindeki bozukluklar vd. şeklindedir. Aşırı düşük sıcaklık ve nemde ise; solunum hastalıklar, astım, yüz felci vd. gibi etkiler görülmektedir.

Bağıl nem: Mutlak nemin doymunluğa oranıdır ve şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Bağıl Nem} = (\text{Mutlak Nem} / \text{Doymunluk}) \times 100$$

Kütüphane içerisindeki sıcaklık ve nem düzeyi; mevsimlere, sezonlara ve günlük değerlerin iniş çıkışlarına göre hem dermenin hem de insanların rahat edebilecekleri standartlarda olmalıdır. Bu iç ortam koşullarının sağlanamaması durumunda en azından kütüphanelerde bulunan özel dermeyi korumak için materyaller kutu içerisine yerleştirilebilir, paketlenir ya da kütüphanede özel bölümler oluşturulabilir (Caneva, Nugari ve Salvadori, 1991, s. 114).

Kütüphanelerde kullanıcılara açık olan çalışma ve okuyucu salonlarının haricinde kimi zaman depolarda da kütüphane materyalleri koruma altına alınmaktadır. Gerek ikinci nüshaları olduğu için gerekse kullanım alanının yetersizliğinden dolayı böyle bir uygulama seçen kütüphaneler de vardır. İç ortam sıcaklık ve bağıl nem oranlarının birbirine uyumlu ve kütüphane materyaline hasar vermeyecek değer aralıklarına ulaşmak için bir yıl boyunca ölçümlerin yapılarak kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu alanların temizlenmesi sırasında ıslak temizlik yapılması halinde ortamdaki nem değeri

yükselecek ve dermeye zarar verebilecektir. Bundan dolayı bu alanların HEPA filtreli ayarlanabilir elektrikli süpürgelerle yapılması önerilmektedir (Kiraz, 2018, s. 164).

Kütüphane dermesinin haricinde yapısal olmayan elemanlar arasında sıcaklık ve nemden en çok etkilenen unsurlar ahşaptan oluşan ve cila içeren nesnelere dir. Bu nesnelere nem ve sıcaklıktaki hızlı değişimlerde şişebilecek, çatlayabilecek ve yine metal malzemeler de aynı koşullar altında hızla aşınacaktır (Ansari, 2008, s. 22).

Fotoğraf 19. İBB Arşiv Müdürlüğü nem alma cihazları (Kuzucuoğlu, 2014c)

Kısaca sıcaklık ve bağıl nem ile ilgili olarak kütüphaneler açısından şu noktalar vurgulanabilir:

- Kütüphane içerisinde sıcaklık değerleri 17 °C ile 23 °C ve bağıl nem %45 ile % 70 aralığında olmalıdır.
- Depo alanlarında sıcaklık 13 °C ile 21 °C ve bağıl nem %30 ile % 60 aralığında olmalıdır.
- Fotoğraf, belge, parşömen ve görsel/işitsel olarak bilinen özel dermelerin olduğu alanlarda sıcaklık 5 °C ile 25 °C ve bağıl nem %25 ile %60 aralığında olmalıdır.

- Bütün bu standartların sağlanması ve dermenin korunması için ani sıcaklık ve bağıl nem değişikliklerinden olabildiğince kaçınılmalıdır.
- Sıcaklık ve bağıl nem değerleri sürekli olarak takip edilmeli ve elde edilen veriler saklanmalıdır.

Ani ve uzun vadeli sıcaklık ve bağıl nem değişikliklerinin dermeye hasar vermemesi için bu değerler sürekli olarak izlenmeli ve kaydedilmelidir (fotoğraf 18). İklim değişikliği ile birlikte ortalama hava koşulları uzun vadede değişikliklere uğrayabilir ve hava olaylarının şiddeti ve sıklığı farklılıklar gösterebilir. İklim değişikliklerinden kaynaklanan risklere karşı alınacak önlemlerin başlangıç noktası, bu değişikliklere ve aşırılıklara karşı hali hazırda olan savunmasızlıkların anlaşılmasıdır (O'Brien, O'Keefe, Rose ve Wisner, 2006, s. 72). Sürekli izlemelerin ve verileri kaydetmenin başarılı olabilmesi için iklimlendirme, havalandırma, klima vb. gibi sistemlerin kütüphanelerde kullanılması gerekmektedir. Bu sistemler ortam sıcaklığı ve bağıl nemi ölçebilen cihazlarda eşgüdümlü çalışmalıdır.

Ayrıca kütüphanelerde kullanılan kalorifer sistemleri sadece mesai saatleri içerisinde çalışmakta ve sonrasında sıcaklık değeri belli bir seviyeye düşürülmektedir. Bunun sonucu olarak çalışma saatleri ve kapalı olduğu saatler arasında ısı farkı artmakta, dolayısıyla kütüphane materyali olumsuz etkilenmektedir. Sıcaklık seviyesi belirli bir oranda tutularak kaloriferlerin gece boyunca çalıştırılması önerilmektedir (Kocaeli ve Eskici, 2016, s. 58).

Özellikle üçüncü mekan olarak yeniden tasarlanan ve inşa edilen kütüphane binalarında mutfak, kafeterya vb. gibi alanlarda kullanılan ve ortama hem sıcaklık hem de nem dağıtabilen cihazların olması, bağıl nem ve sıcaklık değerlerinde değişimlere neden olabilir. Bu alanları kitapların ve insan yoğunluğunun bulunduğu alanlardan uzağa inşa etmek en doğrusu olacaktır. Yukarıda bahsedilen önlemlerle beraber ele alındığında kütüphane içerisindeki hava sıcaklığı (değişimi) ve bağıl nem oranı kullanıcıların, personelin ve dermenin sağlığını korumak için belirlenen standart değerlerde tutulmalıdır.

2.3.10. Küf ve rutubetin kütüphanelere etkisi

Küfler, uygun şartlar oluşması halinde kütüphanedeki derme sağlığından kullanıcı ve çalışan personel sağlığına kadar bir risk faktörü ve hasar verici bir etkidir. IFLA İlkelerinde küflerin önlenmesi için uygun sıcaklık ve bağıl nem değerleri; sıcaklık için 20 °C ve bağıl nem için %65'ten daha düşük değerlerde olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu önlemlerin yanında kütüphanedeki raflara veya rafların yakınlıklarına nem çekici madde konulması, kitapların dış duvara değecek şekilde yerleştirilmemesi ve kütüphane içerisinde bitki yetiştirilmemesi gibi önlemler de yer almaktadır (IFLA, 2011, s. 35). Çünkü dışardaki hava ile içerdeki hava iç duvarda rutubete neden olacak ve kitapların ıslanarak küf oluşumuna katkı sağlayacaktır.

İyi havalandırılmayan kütüphane iç ortamları küf ve rutubet tehlikesi altındadır. Küflü ve rutubetli ortam personel ve kullanıcı sağlığı açısından elverişli değildir. Personel rutubetli ortamda verimli bir şekilde çalışamayacak belki de bunun neticesi olarak sağlık durumlarında sorunlar meydana gelebilecektir. Bu sağlık sorunları kısaca; küf alerjisi, nefes darlığı, öksürük, soğuk algınlığı, burun tıkanıklığı, romatizma, halsizlik, alerjik reaksiyonlar vd. şeklindedir.

Fotoğraf 20. Mikroorganizmaların ve küf gelişiminin neden olduğu tahribat (TYEKB, 2021a)

Kütüphanede küf oluşması halinde hangi durumun küf oluşmasına neden olduğu araştırılmalıdır. Özellikle iklimlendirme ve havalandırma sistemleri olmayan kütüphaneler bu konuya daha çok önem vermelidir. Doğal havalandırma yöntemi ile iç

hava kalitesi düzenlenecekse en azından kısa süreli sıcaklık ve bağıl nem değerleri izlenmelidir.

Kütüphane dermesinde yer alan materyaller genel olarak kağıt, parşömen, deri, ahşap vd. çeşitli organik malzemelerden oluşmaktadır. Bu organik malzemeler için küf saldırısı uygun iç ortam koşullarının sağlanamadığı durumlarda olağandır. Kütüphane içerisinde nem miktarının fazla olmasından dolayı organik malzemelerden oluşan derme üzerinde kabarıklık noktalar ve lekelenmeler meydana gelmektedir. Bu lekelenmeler tutulma aşamasına ve türüne göre farklı yoğunlukta; kırmızı, siyah, mor, kahverengi, sarı ve pas renginde olabilir. Bu lekeler kağıtta bulunan elementlerle tepkimeye giren küflerden kaynaklanmaktadır. Küf, dermede bulunan ve özellikle hassas materyaller üzerinde geri dönülemez fiziksel ve kimyasal hasara neden olmaktadır (TYEKB, 2021a, s. 1). Dermenin haricinde “küf, bakteri ve mantarlar, bazı hassas kişilerde alerjik reaksiyonlar yaratır ve bu reaksiyonlar, hassasiyeti olan çalışanlar ve kullanıcılar için ciddi sağlık sorunları anlamına gelir” (Akkaya, 2017, s. 514).

Fotoğraf 21. Küf görülen eserlerin izole edilmesi (TYEKB, 2021a)

Kütüphanelerde bulunan kitap depolarında ise küf gelişimini engellemek için sıcaklığın 10 °C'nin altında tutulması önerilmektedir. Böylece spor gelişimi kısıtlanacak ve büyüme yavaşlayacaktır. Diğer bir önlem ise oksijensiz bir ortam ve 50 °C'nin üzerinde

sıcaklıktır. Bu ortamda çoğu mantar susuz kalarak birkaç saat içerisinde ölebilir fakat bu depolarda bağıl nemin kontrol edilmemesi dermeye zarar verebilir. Uzun süreli korumak için ise bağıl nem oranı %65'in altında tutulmalıdır. Bu bağıl nem değeri üzerindeki değerler küflerin absorblayacağı nem miktarını artıracak ve küf gelişimi ve çoğalmasına destek olacaktır (TYEKB, 2021a, s. 3).

Halk kütüphanelerinde açık raf sistemi kullanıldığından bu ve benzeri depolamaya ihtiyaç duyulmayabilir. Derme sayısının fazla olduğu ve depolama alanlarına ihtiyaç duyan hatta depolama alanlarını kullanan halk kütüphaneleri bu bilgiler doğrultusunda dermeyi korumak için gerekli önlemleri almalıdır. Partikül ve toz temizliğinde olduğu gibi küflerin temizlenmesinde de HEPA filtreli elektrik süpürgeleri kullanılmalıdır. HEPA filtreli süpürgelerin kullanılması etrafa tekrar mantar ve küf sporlarının yayılmasını engelleyecektir.

Fotoğraf 22. Elektrikli süpürge ile eser temizliği (TYEKB, 2021a)

Kullanılan iklimlendirme ve havalandırma sistemlerinin sürekli çalışabilmesi için kütüphanelerde jeneratör bulundurulması ve çalışır durumda olduğunun kontrol edilmesi önemli bir konudur. Neticesinde elektrik kesintilerinin yaşanması hali hazırda havada bulunan sporların uygun ortamı bulması ve çoğalarak küf oluşmasına neden olacaktır. Örneğin, Corrigan (2008) çalışmasında Howard-Tilton Memorial Library binasında Haziran ayı içerisinde bir hafta sonu elektrik kesintisinden sonra nem ve sıcaklık değerlerinin kısa süre içinde arttığını ve bu kesintinin kütüphanenin üçüncü katında yer alan on binlerce kitapta yer alan küfün canlanmasına ve çiçek açmasına izin verecek kadar uzun sürdüğünü belirtmektedir (Corrigan, 2008, s. 301).

2.3.11. Böcek ve haşerelerin kütüphanelere etkisi

Kütüphane materyalinin oluşumunda ana faktörleri oluşturan kağıt, deri gibi bileşenler bu biyolojik ajanların saldırılarına açıktır (Benedict, Onyeke ve Niyi, 2020, s. 11). Kütüphane içerisindeki sıcaklık, nem, havalandırma, ışık ve temizlik gibi koşulların uygun değer aralığında ve standartlarda olmayışına bağlı olarak böcek ve haşereler hızla çoğalabilir. Bu mikroorganizmalar uygun koşulları ve beslenme ortamını bulmaları halinde çoğalacağından kütüphane içerisinde yemek yenmemelidir.

Fotoğraf 23. Böcek ve haşerelerin eserde yaratmış olduğu zararlara yönelik örnekler (TYEKB, 2021c)

Kütüphane yönetimi ve görevli personel bahar aylarında kütüphane içerisinde böcek oluşumuna karşı özellikle dikkat etmelidir. Temizlik işlerinin bu dönemlerde böcek ve haşerelerin oluşumunu engellemek için titizlikle ve bilinçli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Kütüphanede yer alan eserlerde yırtık, delik, tünel, kırışma, kirlenmiş ya da parçalanmış sayfalar şeklinde fiziksel değişiklikler varsa kütüphaneyi böcek ve haşerelerin bastığı düşünülmelidir (fotoğraf 24). Dermeye verilecek zararın yanında dışkı ve idrar ile temas edilmesinin kütüphane çalışanlarında ve kullanıcılarda alerji, solunum ve astım problemlerine neden olabileceği belirtilmektedir (Akkaya, 2017, s. 513).

Diğer bir araştırmada ise kütüphane iç ortam koşullarının uygun değerlerde olmaması ve temizlik işlerine dikkat edilmemesi sonucunda mikroorganizma aktiviteleri ve böceklenme faaliyetleri görüleceğinden söz edilmiştir. Mikroorganizmalar gerekli nem ve ısıda filizlenir ve büyüyebilirler. Genellikle %63 ile %100 bağıl nem arasında ve 15 °C ile 35 °C aralığında uygun üreme ve yaşama ortamı oluşmaktadır (Sahoo, 1990, s.

107). Sunil ve Kumar (2009) ise mikroorganizmaların hayatta kalabilmesi için optimum sıcaklık değerlerinin 20 °C ile 40 °C ve böcekler için 20 °C ile 30 °C aralığında olması gerektiğini belirtmiştir (Sunil ve Kumar, 2009, s.38).

Fotoğraf 24. Kitapların etek kısımlarında oluşan toz ve böcek varlığına işaretler (TYEKB, 2021c)

Kütüphane içerisinde böcek ve haşere oluşumu sürekli ve düzenli bir şekilde izlenmelidir. TYEKB (2021c) kitap kiti, gümüşbalığı, toprak, halı böcekleri ve diğer sürüngenlerin tespit edilmesi için yapışkan tuzakları basit izleme aletleri olarak önermektedir. Rutin olarak yapılabilecek bu izleme yöntemi olarak Kiraz (2018) basit böcek tuzakları (fotoğraf 25) kurarak böceklerin giriş yerlerini, sayılarını, yaşam alanlarını ve koşullarını belirlenebileceğini ve bunlar hakkında bilgi alınabileceğini belirtmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak hangi müdahale yöntemlerinin uygulanacağı belirlenebilir. Ayrıca kütüphaneye yeni gelen materyaller personelle ve diğer materyallerde çok fazla temasa geçmeden kontrol edilmelidir. “Açık renkli zemin üzerinde; tüm sayfaları, ciltli ise sırtı, çerçevesi ise arkası, içi ve diğer eklentileri dikkatle incelenmelidir.” Bu önlemlerin yanı sıra kütüphanede yiyecek ve içecek tüketilmemeli, bitki ve çiçek yetiştirilmemeli, “çöpler emniyetli ve düzenli bir şekilde atılmalı, tavan araları ve bodrum katlar düzenli olarak kontrol edilerek temizlenmelidir” (Kiraz, 2018, s. 165).

Fotoğraf 25. Tuzakların depolara yerleştirilmesi (TYEKB, 2021c)

2.3.12. Işığın kütüphanelere etkisi

Hem insan sağlığı hem de derme sağlığı için görünür ışık, morötesi ve kızılötesi ışık takip edilmesi gereken risk faktörlerindedir. Gerek doğal güneş ışığı gerekse aydınlatma sistemleri içerisindeki yapay ışıklar olsun dermeye uzun vadede geri dönülemez hasarlar verir. “Bu hasarın derecesi eserin ışık kaynağına olan uzaklığı, ışığın şiddeti ve maruz kalma süresi” ile ilişkilendirmektedir (Kuzucuoğlu, 2014a, s. 344).

Yapısal olmayan elemanların ortaya çıkardığı gaz ve hava kirleticiler göz önüne alınırsa kızılötesi ışık kütüphane dermesi için ciddiye alınması gereken etmenlerden biridir. Üç ışık türünün de dermeye zararı vardır. Fakat Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının (2021) yayınlarında morötesi ışınların özellikle hasar verici olduğu belirtilmiştir. Pencerele bu ışığı tutabilecek filmler yapıştırılmalı, günün belli saatlerinde kalın perdeler veya panjur asılmalı, ışık elde edilen yapay kaynaklar filtrelenmeli (fotoğraf 27), kullanılmayan alanlarda hem personel kontrolünde olabilen hem de gerektiğinde sensör aracılığı ile kullanılabilen ışıklar kullanılmalıdır (TYEKB, 2021b, s. 5).

IFLA İlkeleri üç tür aydınlatma türünden söz etmektedir: Akkor lambalar, morötesi ışını az fakat kızılötesi ışık sebebiyle fazla ısı üretir. Tungsten-halojen lambalar yüksek sıcaklıkta çalışır ve beyaz ışık üretir. Floresan lambalar ise morötesi ışığı yayan lambalardır. Bu lambaların tüplerine filtreli gömlekler geçirilmeli ve kütüphanelerde o şekilde kullanılmalıdır (IFLA, 2011, s. 32).

Kütüphanelerde genel olarak üç aydınlatma sistemi kullanılır (Yıldırım, 1995, s. 36):

- 1- Genel aydınlatma
- 2- Lokal genel aydınlatma
- 3- Genel artı lokal aydınlatma

Renk, psiko-sosyal ihtiyaçların sağlanmasında etkilidir. Bundan dolayı insan psikolojisi üzerindeki etkileri açısından da değerlendirilmelidir (Özbudak, Gümüş ve Çetin, 2003, para. 5). Günlük yaşamının yaklaşık 1/3 kadarını çalışma ortamında geçiren personel için

iyi bir aydınlatmanın sağlanması bunun yanında iş kazalarının da önüne geçilmesi adına önemli bir konudur. Kötü aydınlatmanın kazalara ve iş verimliliğinin düşmesine neden olabileceği gibi kütüphane personeli üzerinde görme sorunları ve çabuk yorulma vd. etkileri de görülebilecektir. Aydınlatmanın iyi olması için ışık miktarı, ışın boyutları, kontrast, parlaklık, süre, renk etkenleri ve yansıma göz önünde bulundurulmalıdır. Fazla ve uygun olmayan ışık göz kamaşmasına ve görme sinirinin çok fazla uyarılmasına bağlı olarak rahatsızlıkları da beraberinde getirecektir (Güler, 2002, s. 26; Güneş, 2009, s. 7).

Yapay ışıklardan oluşan zararın çoğunlukla nedeni beyaz ışıkların yaymış olduğu morötesi ışınlardır. Yapay ışıklandırmalar için emici filmle kaplanmış floresan lambalar kullanılması ve en az üç metre yukarıda konumlandırılması halinde zararın azaltılacağı belirlenmiştir (Yıldırım, 1995, s. 39). Doğal yollardan ve doğrudan alınan güneş ışığının tehlikesi özellikle bilinmelidir. Kütüphanede doğrudan güneş ışığının kullanıldığı saatlerde zararı azaltmak için yukarıda da bahsedildiği gibi camlar ya şeffaf film kaplanmalı ya da özel camlar kullanılarak zarar azaltılmalıdır.

Güneş ışığının kütüphane içerisine girmesi ve aydınlatma sistemlerinin sağlayacağı ışık miktarı kontrol edilebilir bir durumdur. Camlara uygun filmlerin çekilmesi ile ya da uygun cam seçimi yapılarak güneş ışığının kütüphane içerisine girmesi engellenebilir. Hareketli ışık şiddeti ölçer (fotoğraf 26) olarak bilinen cihazlar kullanılarak kütüphane içerisindeki ışık miktarı ölçülebilmektedir. Bu ölçümler sonrasında güneş ışığının yeterli olduğu saatlerde aydınlatma sistemleri kapatılabilir.

Bu konuda personelin eğitilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda personelin bilmesi gerekenler (IFLA, 2011, s. 31):

1. Işık dolayısıyla başlayan tepkimeler ışık kaynağı kaldırılrsa da devam eder.
2. Işık tahribatı geri döndürülemez.
3. “Kısa süreli güçlü ışık ile uzun süreli zayıf ışık aynı miktarda tahribat yapar.”
4. “Güneş ve akkor ışık ampulleri kızılötesi ısı üretir.” Sıcaklık arttıkça kimyasal tepkimeler hızlanır ve bağıl nem etkilenir.
5. Gün ışığı yüksek morötesi ışık yayar ve filtrelenmesi gerekmektedir.

Kütüphanede okuma ve ders çalışma odalarına ihtiyaca uygun renkler seçilmeli ve aydınlatma sistemleri kurulmalıdır. Ofis, büro malzemeleri ve çalışma odalarında insan psikolojisi de göz önüne alınarak sıcak ve huzurlu bir ortam yaratmak için kütüphane yönetimi ilgili eylemlere yönelik seçimleri yapabilir. Ders çalışma odalarında ise çalışmaya özendirici, çalışma zevkini artıran ve uyarıcı ışık kaynakları seçilmelidir. Özbudak, Gümüş ve Çetin (2003) aydınlatma sistemleri kurulurken gün ışığına yakın ışık renkleri seçilmesi ve olabildiğince gün ışığından yararlanılmasıyla enerji tasarrufu sağlanacağını vurgulamıştır. “Kendine güven duygusunu öne çıkardığı için morun açık tonları kullanılabilir veya gücü temsil eden, aşırılıkları dengeleyici özelliği olan ve konsantrasyon sağlayan bir renk olan siyah kontrast renkleriyle beraber kullanılabilir”, resmiyetten uzak toprak ve kahverengi tonları da kullanılabilir (Özbudak, Gümüş ve Çetin, 2003, para. 12).

Fotoğraf 26. Aydınlik seviyesinin ölçümü (Kiraz, 2018)

IFLA İlkeleri’ne göre okuma odalarında 200-300 lüks ışık düzeyi kabul edilebilir düzeydedir fakat “çalışanlar ve araştırmacıları tatmin etmek için doğal ve yapay ışık birlikte kullanıldığında bu düzeylere erişmek zorlaşır” (IFLA, 2011, s. 32). Neufert (1974) ise genel olarak bu değerlerin 250-300 lüks aralığında olması gerektiğini, ayrıca kitap ödünç verme yerlerinde 500 lüks değerinde aydınlatmanın sağlanmasını vurgulamıştır (Neufert, 1974, s. 321).

Fotoğraf 27. Yapay ışık filtrelenmesi (Kuzucuoğlu, 2014c)

Kütüphane kullanıcıları ve personelin farklı ihtiyaçları düşünülecek olursa okuma ve ders çalışma masalarına ayrıca bilgisayar ekranındaki yansımaları da engellemek için ışık düzeyi ayarlanabilir ve ışık yönü değiştirilebilir başucu (masa) lambaları koymak yararlı olacaktır. Yukarıda da bahsedildiği gibi bu ışıkların gözü yormayan lambalardan seçilmesi gerekmektedir. Özbudak, Gümüş ve Çetin (2003) bu lambaların “masa üzerinden 0.90-1 m. yükseklikte olacak şekilde tavandan asılı lambalar ideal aydınlığı sağlayacak ve masada oturan kişilerde kamaşma yapmasını engelleyecek” olduğu görüşünü savunmaktadır (Özbudak, Gümüş ve Çetin, 2003, para. 14). Lusington ve Mills (1980) ise “aydınlatma bileşenleri okuyucuların kullandığı masaların sağına veya soluna 45 cm yüksekliğe takılmalı ve 20 watt’lık beyaz floresan ışık” ile ışıklandırılması gerekliliğini vurgulamıştır (Aktaran Küçükcan, 2005, s. 121).

Fotoğraf 28. Kitaplar üzerindeki ışıklandırma etkisi ve renk değişimi

2.3.13. Gürültünün kütüphanelere etkisi

Kütüphanede bulunan ve yapısal olmayan hassas malzemeler zamanla gürültü faktöründen etkilenebilir ve düşmesi, devrilmesi vs. gibi nedenlerden dolayı dermeye ciddi zararlar verebilir. Yapısal olmayan elemanlar personelin gözetimi altında olmalıdır. Ayrıca kütüphane binasının etrafında yer alan kafe, bar, düğün salonu vb. gibi yüksek seste müzik dinlenebilen mekanların olması durumunda kütüphane yönetimi bu konuya daha fazla özen göstermelidir. Kütüphane içerisinde düzenlenen etkinlik veya müzik dinletilerinin de bina içinde bulunanlara ve yapısal olmayan malzemelere ne denli etki edeceği etkinlikler öncesinde araştırılmalı ve uygun ses düzeyi belirlenerek gerçekleştirilmelidir.

Kütüphaneler için çeşitli araştırmalarda farklı gürültü değerleri verildiği söylenebilir fakat kütüphanelerin her bölümü için aynı gürültü düzeyini baz almak özellikle büyük kütüphaneler için çok doğru sonuçlar vermeyecektir. Kütüphaneler için olması gereken yaklaşık üst sınır ses düzeylerini bölümlere göre belirlemiştir. Bir örnek olarak; okuma salonları için 50 dB, personel çalışma odaları için 50 dB, yazıcı ve bilgisayarların bulunduğu odalar için 60-70 dB aralığı, teknik hizmetler odası için 70 dB ve faks ve fotokopi makinalarının bulunduğu odalar için 80 dB ses düzeylerinin uygun değerlerde olduğunu belirtilmektedir (Eagen, 1991, s. 47).

2.3.14. Savaş, çatışma ve terörizmin kütüphanelere etkisi

Sonuçları itibarıyla afet/acil durum özelliği taşıyan insani krizlere yol açan savaş, çatışma ve terörizm olayları kütüphanelerin de hedef haline getirilebilmesi ve yaşanan derme kayıplarına bakıldığında önemle üzerinde durulması, değerlendirilmesi ve hazırlıklı olunması gereken bir konudur. Örneğin, yakın geçmişte Irak'ta yaşanan savaş ve çatışmalar birçok kütüphanenin ve dermenin yok olmasına neden olmuştur (Odabaş ve Odabaş, 2017, s. 255).

Savaş, çatışma ve terörizm kaynaklı tahribat ve kayıpların etkisini azaltmak için kütüphaneler, insan yoğunluğunun fazla olmadığı fakat yine de şehir merkezlerine yakın ve ulaşılabilir alanlara inşa edilmelidir. Bombalı eylemlerin daha çok insan

yoğunluğunun olduğu alanlarda gerçekleştiği de düşünülecek olursa bu gibi önlemler insanları ve dermeyi korumak için yaşamsal önemdedir. Var olan kütüphane binalarını ve dermeyi korumak için ise korunaklı sığınaklar inşa edilmeli ve güvenlik güçleriyle irtibatta olunmalıdır. Elbette sadece korunaklı sığınaklar inşa ederek dermeyi korumak mümkün değildir. Bunun yanında olası bir acil durum öncesinde dermenin taşınması ile ilgili planlar ve tatbikatlar yapılmalı ve tekrar edilerek gözden geçirilmelidir.

Örneğin; Nijerya’da “Boko Haram” adlı terörist grup, batılı eğitimin günah olduğunu düşünmekte ve kütüphaneler dahil eğitim kurumlarını yasadışı olarak görmektedir. Bunu “Kutsal kitaplar dışında herhangi bir kitap okumanın günah ve paganizm işareti” olduğu düşünceleri de desteklemektedir (Genocide Watch, 2015). Boko Haram 2009’dan beri Nijerya’da eğitim kurumlarına karşı, öğrencileri kaçırma dahil saldırı eylemlerini sürdürmektedir. (“Nijerya’da 300’den fazla”, 2020). 2013 yılında Güney Afrika Cape Town Üniversite Kütüphanesi yine bu terörist grup tarafından ateşe verilmiş ve el yazması eserlerin %10’u bu saldırı sonucu kaybedilmiştir. Kurtarılan eserler ise Boko Haram gelmeden 2-3 gün içerisinde kütüphaneden çıkarılarak Bamako kentine getirilmiştir (“Eserlerin yüzde 90’ı”, 2013).

Bu ve benzeri yasa dışı grup, çete, örgüt vb. yapıların kütüphanelere zarar verebilme ihtimalleri her zaman vardır. Emniyet güçleriyle irtibat halinde olarak olası bir saldırının önüne geçilebilir, kullanıcı, personel, bina ve özellikle derme korunabilir. Politik konjonktür kütüphaneler bakımından da her dönem takip edilmelidir ve buna göre gerektiğinde güvenlik önlemleri artırılmalı ve alternatif koruma yöntemleri geliştirilmelidir.

2.3.15. Hırsızlık ve vandalizmin kütüphanelere etkisi

Kütüphane dermesi göz önüne alındığında hırsızlık ve vandalizm; çoğu kez kitap sayfalarını kıvrırma, silinemeyecek, çıkarılamayacak türden kalemle işaretleme ve sayfalarını yırtma şeklinde gerçekleşmektedir. Kütüphane dermesine yönelik bu gibi eylemleri en aza indirmek için güvenlik düzenlemesinin somut ve sıkı olması bir gerekliliktir (Onu, 2005). Kütüphane dermesine yönelik hırsızlık girişimlerini

engellemek için kullanılabilecek farklı sistemler vardır. En yaygın olanı kitapların üzerine zarar vermeden yerleştirilecek sensörlerdir (Shafack, 2021, s. 27). Bilindik ve yaygın olarak kullanılan iki sistem vardır. Bunlar; elektromanyetik ve radyo frekansı tanımlama (RFID) olarak tanımlanan bantlardır. Elektromanyetik bantlara göre RFID bantlar kütüphane işlemleri gerçekleştirilirken daha hızlı, kolay ve verimlidir. Türkiye’deki halk kütüphaneleri açık raf sistemi kullandığından ve genel olarak dermenin büyük bir bölümü ödünç verildiğinden dolayı burada personele büyük iş düşmektedir. Yukarıda bahsedilen RFID bantlar personele yardımcı ve hırsızlık için bir önlem olabilir fakat vandalizm açısından fayda sağlamayacaktır. Bundan dolayı ödünç verilen materyaller iade edildiklerinde personel tarafından kontrol edilmeli ve olası bir zararın önüne geçilmelidir. Ödünç alınmayan fakat kütüphane içerisinde kullanılan ya da fiziksel olarak erişilebilen materyaller için ise video izleme ve kapalı devreli televizyon (CCTV) sistemleri kurulmalıdır.

Video izleme ve kapalı devreli televizyon (CCTV) sistemleri, dış kaynaklı afet/acil durumlar dahil kütüphane ortamını güvenlik için düzenli izleme ve kaydetme, olası bir suçu caydırma ve güvenliği sağlamanın bir yoludur. Teknolojik gelişmeler ile birlikte CCTV teknolojisinin maliyeti azalmış ve kütüphaneler açısından uygun mali yöntem aracı haline gelmiştir (Shafack, 2021, s. 27). Hırsızlık, kötü kullanım ve vandalizme karşı kütüphane dermesini korumak için her ne kadar önlem alınsa da dermenin güvenli bir şekilde korunması sürekli devam eden bir ihtiyaçtır (TYEKB, 2021b, s. 3). Her kütüphanenin ve kütüphane türünün bu amaçla mevcut koşulları farklılık gösterebilir. Örneğin, Türkiye’de halk kütüphanelerinde açık raf sistemi kullanılmaktayken Milli Kütüphane’de kapalı raf sistemi kullanılmaktadır. Her iki kütüphanede de aynı önlemleri almak her zaman fayda sağlamayabilir.

Dermenin önemli bölümleri ya da belgeleri için hırsızlık, kaçırılma ve vandalizm riskini azaltmak için özel alanlar oluşturulmalıdır. Örneğin değerli dermeler için kütüphane içerisinde ayrı ve kapalı bir bölüm oluşturulabilir. Ayrıca yasal çerçeve etrafında popüler kitapların birer kopyası oluşturularak bu eserlerin olası vandalizm eylemlerinden zarar görmesi engellenebilir (Kostagiolas ve arkadaşları, 2011, s. 526). Hırsızlık ve vandalizme karşı halk kütüphanelerinde görevli kütüphaneci, memur, bekçi ve güvenlik personeline

aralıklarla eğitim verilmelidir. Bununla birlikte, personel, kütüphane materyallerini korumak ve kurtarmak için gereksiz riskler almamalıdır (İssa, 2012, para. 21).

Ayrıca eserler sadece kütüphane dışından değil çalışan personelden kaynaklanabilecek hasar ya da zarar görebilir. Kitapların ön iç kapağına yapıştırılan iade muhtıralarının yapıştırılmaması ya da dolması halinde tarihlerin kitap kapağına yazıldığı örnekler mevcuttur. Demirbaş ve sırt etiketlerinin yanlış yapıştırılması sonrasında bu etiketlerin koruyucu bantlarıyla beraber sökülmesi kitabın kapağına zarar vermektedir. Bu ve benzeri örnekler çoğaltılabilir. Sonuç olarak vandalizmin önüne geçmek için önlemler artırılmalı ve ilgili personel özenli davranmalıdır.

2.4. DÜNYADA AFETLER VE KÜTÜPHANELERE ETKİLERİ

Kütüphaneler her yaştan, her mevsim, çok sayıda ve sürekli kullanıcıya hizmet vermesi; sahip olduğu kültürel varlığın ve mirasın uğrayabileceği zararın karşılanamaz oluşu; fonksiyonunun kesintiye uğramasının ağır insani, sosyal, kültürel kayıplara yol açabilecek olması nedeniyle, **afet risk azaltma** ve **afete hazırlık** bakımından önceliklidir.

Kütüphaneler yazılı ve basılı eserlerin saklanma, depolanma, erişilebilme ve ulaşılabilme ihtiyaçlarını tarih boyunca karşılayan kurumlar olmuştur. Ancak doğa, insan/teknoloji, ve iç ortam koşullarından kaynaklanan, savaş ve çatışmaların etken olduğu birçok unsur kütüphanelerdeki eserlerin güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Örneğin, savaş ve çatışma kaynaklı unsurlar kütüphane dermesini yangın, tahrip ve yağmalanma tehlikeleri ile karşı karşıya bırakmaktadır. İç ortam koşullarının belirlenen değerler arasında düzenlenememesi ise dermeye geri döndürülemeyen ve süre gelen zararlar vermektedir. Bu şekilde toplumların kütüphanelerden yararlanması uzun süreli kesintilere uğrayabilmekte, personel kişisel güvenlik ve mesleki bakımından güçlüklerle karşılaşmakta, mali olarak önemli kurumsal zararlar yaşanmaktadır.

Dünyada kütüphanelerin ve dermelerin bugüne kadar gördüğü, savaş ve çatışmanın etken olduğu afet/acil durum özellikli zararların bazı örnekleri şunlardır:

- İskenderiye Kütüphanesi ilk olarak Sezar ve Kleopatra'nın Mısır'daki güç savaşı verdiği sırada M.Ö. 48'de yakılmıştır. Aristoteles, Naucratis, Aulus, Gellius ve Ateneas'ın yorumlarına göre 40.000 kitabın yakıldığı düşünülmektedir. İkinci kez ise İmparator Aurelian tarafından M.S. 272 ile 320 yılları arasında İskenderiye'nin yağmalanması sırasında yakıldığı düşünülmektedir.
- Birinci Dünya Savaşı sırasında 25 Ağustos 1914'te Belçika sınırları içerisinde bulunan Louvain şehrindeki kundaklama sayılabilir. Kundaklama sonucunda şehir kütüphanesinde bulunan 230.000 kitap ve elyazması eser yanmıştır (Gündoğdu, 2014, s. 83).
- İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman kuvvetleri tarafından 2 milyondan fazla basılı metnin ve 39.000 el yazmasının kaybolmasına neden olan olaylar diğer bir örnektir. Fransa'da Alman kuvvetleri 1940 yılında 42.000 cilt kitabı imha etmiştir. Ayrıca Paris'te bulunan Ulusal Meclis Kütüphanesi ateşe verilmiş ve 40.000 belge yakılmıştır. 1940-1941 yıllarında İngiltere'deki bombalamalar sırasında kütüphanelerde hasar oluşmuştur. Coventry'de ise bir kütüphane ve 100.000 kitap imha edilmiştir. 1942'de İtalya Torino'daki halk kütüphaneleri ve ulusal kütüphaneler hasar almıştır. 1943'te Napoli'deki üniversite kütüphanesi yakılmıştır. 1944'te Parma'daki Palatina Kütüphanesi de Alman kuvvetleri tarafından bombalanmıştır (Moustafa, 2013). Yine İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce Filipinler Milli Kütüphanesi dermesinde 733.000 cilt kitap bulunurken, bunların 36.600 cildi ancak kurtarılabildiği. Filipinler Üniversitesi Kütüphanesi dermesindeki 147.000 cilt kitaptan yalnızca 3.000 cildi kurtarılmıştır. 357.000 cilt dermeden oluşan Bilim Kütüphanesi tamamen yıkılmıştır (Superio ve diğerleri, 2019, s. 3).
- Avrupa'dan yakın tarihli bir örnek ise, Nisan 1992'de, milliyetçi Sırp çeteleri tarafından Saraybosna Şarkiyat Enstitüsünün füze saldırısı sonucu yakılmasıdır. Dermede 19. yüzyıl kadastro kayıtları; Arapça, Farsça, İbranice vd. 5.263 adet ciltli elyazması; Osmanlı dönemine ait mikrofilmler bulunan 200.000 belge; 7.000 Osmanlı belgesi bulunmaktaydı. Dermede bulunan basılı materyal bölgede bulunan bu alanlardaki en kapsamlı kütüphane olduğunu göstermektedir. Kütüphaneye ait bütün derme ilerleyen süreçte tamamen yok edilmiştir. Yine 25-26 Ağustos 1992'de Sırp Milliyetçilerin kundaklaması sonucu Bosna Ulusal ve

Üniversite Kütüphanesinde çıkan yangın sonucunda dermesinin %90'ını kaybetmiştir. Dermede 155.000 nadir basma ve yazma eser olmak üzere 1,5 milyon eser bulunmaktadır (Riedlmayer, 1995).

- Yine 2000'li yıllarda toplumların kültürel birikimlerini ortadan kaldırmayı da hedef alan iktidar çatışmaları, Irak'ta yaşandığı üzere kütüphaneleri ve dermeyi ağır kayıp ve hasara uğratmıştır. Irak'ta 2003 yılına kadar 90 akademik, 70 halk ve 9.000'in üzerinde okul kütüphanesi yer almaktaydı. Bağdat'ta yer alan Milli Kütüphanede 420.000 değerli eser bulunmaktaydı. Bu tarihten sonra Amerikan işgali nedeniyle birçok kütüphane tahrip edilmiştir. 1 milyondan fazla kitap ve 8.000'den fazla elektronik medya ekipmanı yok olmuştur. Dermenin yalnızca %5'i taşınabilmiş ve bu kitapların çoğu da profesyonel olmayan kişiler tarafından işlem gördüğü için sonuçta onarılamayacak kadar hasar görmüştür (Moustafa, 2013, s. 22). Diğer bir araştırmada ise Milli Kütüphanenin 14 Nisan 2003'te ve bir hafta sonra iki kez yakıldığı ve yağmalandığı belirtilmektedir. Araştırma sonucunda yangının en zarar verecek şekilde planlanıp uygulandığı gözlemlenmiştir. Yangının sonucunda yaklaşık 700.000 cilt Milli Kütüphanede zemin katta ve binanın ikinci katında bulunmaktadır. Kurtarılan eserler uygun şekilde depolanmamış, tozlu ve isle kaplı görünmektedir. Yaklaşık 300.000 cilt Tavra'da bir camide, yalnızca 12x8x4 metre büyüklüğünde havalandırma imkanından yoksun, zeminden tavana kadar yığılmış kitaplarla dolu bir odada saklanmaktadır. Hırsızlığa karşı önlem alındığı belirtilmektedir, fakat koruma koşulları kötü durumdadır. Yaklaşık 200.000 cilt ise, yine koruma koşullarının iyi olmadığı Bağdat'taki Turizm Kurulu binasında saklanmaktadır (Arnoult, 2020, s. 7). Evkaf Kütüphanesi, yine Milli Kütüphanede olduğu gibi ateşle tamamen tahrip edilmiştir. Yurtdışı kaynaklı bilgilere göre el yazmalarının yaklaşık olarak %40'ı ve basılı kitapların %90'ı imha edilmiştir. Irak kültür mirasının önemli bir bölümünü oluşturan El Yazmaları Merkezi nispeten iyi durumda ve yağmalanmamıştır. Yaklaşık olarak 47.000 cilt günümüzde kütüphanede korunmaktadır. Çatışmadan önceki aylarda derme gizli bir sığınakta güvenli bir yere aktarılmıştır. Arnoult (2020) koruma koşullarının iyi olduğunu ve sığınanın sıcaklık ve nem değerlerinin doğru olduğunu belirtmektedir (Arnoult, 2020, s. 10).

- 2015 yılında ise yine Irak'ta, 8.000'den fazla nadir kitap ve el yazması bulunan Musul Kütüphanesi IŞİD militanları tarafından yakılmıştır. Fiscal Times'a göre kaybedilen dermenin içerisinde 18. Yüzyıla ait el yazmaları ve 19. Yüzyıla ait Irak'ın ilk matbaasında basılan Suriye kitapları da vardı. UNESCO'ya göre saldırı, Musul'daki kitaplıkların ve kitapların yok edilmesi, insanlık tarihindeki en yıkıcı kütüphane dermelerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Husna, 2015). Benzer bir şekilde, 1999 yılında yönetime geldiğinde Taliban Rejimi "Alhakim Nasr Hüsrü Kütüphanesi'ndeki 55.000 arşiv belgesi ve el yazmasını yakmıştır" (Aktaran Gündoğdu, 2014, s. 100).
- Kahire'de Tahrir Meydanı yakınlarında Napoleon Bonaparte tarafından kurulan Mısır Bilim Enstitüsü 2011 yılında iki grubun çatışması sırasında bir grubun taş ve molotof kokteyli ile kütüphanenin çatısında bulunan diğer gruba saldırması sonucu zarar görmüştür. Kütüphanede bulunan materyal sayısına ilişkin iki farklı bilgi yer almaktadır; biri 35.000 ile 50.000 diğeri ise 192.000 ile 200.000 adet materyal olduğu yönündedir. Bu saldırı sonrasında kütüphane binasında büyük bir patlama yaşanmış ve duman yükselmeye başlamıştır. Kültür Bakanlığı yetkilileri, dermenin Mısır Milli Kütüphane ve Arşiv Binası'nda toplanmasına ve güvenli bir yere taşınmasına karar vermesine rağmen Blue Shield'in (Mavi Kalkan) paylaştığı bilgiye göre 196.000 kitaptan yalnızca 30.000 kitap kurtarılabildiği (Moustafa, 2013, s. 29). Kahire'de bulunan Mısır Milli Kütüphanesi de 2011 yılındaki iç çatışmalar nedeniyle yağma ve yakılma tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Kütüphanede 341.959 kitap ve 4.923 süreli yayın ile 4.210 yabancı süreli yayın bulunmakta ayrıca kaset ve mikrofilmler de yer almaktaydı. Dermeyi savaş veya çatışma zamanlarında koruması için açık ve iyi yazılmış planların olmaması olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Bunların yanı sıra dermeyi korumak için çaba sarf edildiği fakat korumaya dair bilgisizlik, dermenin güvenli bir şekilde saklanamaması ve güvenilir bilgiye erişim sorunu bu çabanın etkilerini azaltarak gereksiz kayıplara neden olmuştur (Moustafa, 2013, s. 23).

İç ve dış çatışmalar sonucunda kütüphaneler ve dermelerin ağır kayıplara şu örnekler verilebilir:

- Batı Afrika’da Mali’nin Timbuktu kentinde 2013 yılında isyancıların, “dünya mirasına yıkıcı bir darbe” olarak nitelendirilebilecek binlerce paha biçilmez tarihi el yazması içeren bir kütüphaneyi ateşe verdiğini belirtilmektedir. El-Kaide bağlantılı grup tarafından 2013 yılında bazıları 13. Yüzyıldan kalan el yazmaları bulunan iki binanın yakıldığını Belediye Başkanı Ousmani Cisse doğrulamıştır (Harding, 2013). 2014 yılında ise Lübnan’da silahlı kişiler tarafından en büyük ikinci kütüphane olan Al-Sa’eh Kütüphanesi yakılmıştır. Yakılma nedeni ise bir rahip tarafından yönetilmek olarak belirtilmiştir. Kütüphane 78.000 kitap içeren ulusal bir hazine olarak görülmekteydi. Lübnan’da diğer birçok kütüphane, sadece derme ve bina değil, aynı zamanda kütüphanecilerin ve kütüphane kullanıcılarının da hayatlarına mal olan terör eylemleriyle yakılmıştır (Murr Television, 2014).
- Yine bir terör eylemi olarak Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon kütüphaneleri bombalanmıştır. Kütüphane içerisindeki tüm kayıtlar, kitaplar ve belgesel materyalleri yok edilmiştir (İssa ve diğerleri, 2012, para. 15). ABD’de daha önce de, kundakçılar 1986’da Los Angeles Merkez Halk Kütüphanesi’nde Amerikan tarihinin en kötü kütüphane yangını olarak kabul edilen yangına iki kez neden olmuşlardır (Superio ve diğerleri, 2019, s. 2).

Afetlerin kütüphane dermesine verdiği zarar ve bunun ekonomik olarak karşılığı oldukça yüksektir. Savaş ve çatışmanın etken olduğu kütüphane zararları dışında, doğa olaylarının tetiklediği ya da insan/teknoloji kaynaklı diğer afet/acil durum zararları ile ilgili olarak çeşitli ülkelerden şu örnekler verilebilir:

- 1966’da Floransa’da meydana gelen sel sonucunda su altında kalan İtalya Milli Kütüphanesinde 2 milyon cilt kültürel nesnenin yok olduğu belirtilmektedir (İssa ve diğerleri, 2012, para. 15). Diğer bir kaynakta ise yaklaşık yarım milyon kitap ve el yazmasının su ve çamur istilasına maruz kaldığı vurgulanmaktadır. Bu afet sonrasında hasarlı dermenin toparlanması için dünya çapında kullanılmaya ve uygulanmaya devam eden yenilikçi ve zengin düşünceler ve iş birlikçi yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Matthews, Smith ve Knowles, 2007, s. 2). 1989 yılında ABD’de San Fransisko’da meydana gelen Loma Prieta Depreminde iki kütüphanede yaklaşık olarak bir milyon dolar kayıp olmuştur. Bu maliyet içerisinde bakım-

onarım, temizlik, restorasyon ve kitapların yeniden raflardaki yerine yerleştirilmesi yer almaktadır. Ayrıca nadir eserlerin yeniden ciltlenmesi için 100.000 dolar harcanmıştır (FEMA, 2012, s. 2-19). Yine ABD’de Creighton Sağlık Bilimleri Kütüphanesinin üst katlarında yer alan su borusu 1997 yılında patlamış ve kütüphanenin birinci katında yer alan rafların alt bölümü suyla kaplanmıştır. Çok sayıda kitap ve 1.800’den fazla dergi zarar görmüştür. Toplam kurtarma maliyetinin 34.000 doları aştığı belirtilmektedir (Knisely, 2006, s. 9).

- 2004 yılında İvan Kasırgası olarak bilinen kasırga Jamaika’yı ciddi bir şekilde etkilemiştir. Jamaika’da yapılan çalışmalarda genel olarak; yaklaşık 4.000 cilt Batı Hint Adaları ve Özel Derme, baskısı tükenmiş ve yeri doldurulamayacak 1.282 broşür, 500 mikrofilm ve 14.143 açık raflarda yer alan kitap ciddi şekilde hasar görmüştür. Zemindeki kanalizasyon rögar kapağının su basıncıyla zorlanması sonucunda zeminde atık su birikmiş ve alt raflarda yer alan 7.700 cilt bilimsel dergi ıslanmıştır. Kütüphanenin bilim bölümünde önemli hasarlara neden olmuştur (Newman ve Harris, 2015, s. 15).
- ABD’de 2005’te Louisiana ve Mississippi’deki kütüphaneler Katrina Kasırgası sırasında harap olmuştur. 2004’te ise F4 Kasırgası, Nebreska Kütüphanelerinde büyük çaplı bir felakete neden olmuştur (Knisely, 2006, s. 8). 2005 yılında New Orleans’ta meydana gelen kasırgada ise Tulane Üniversitesi kampüsünün geniş bir bölümü şehirdeki kötü drenaj sisteminden kaynaklanan sorun nedeniyle sular altında kalmıştır. Kampüsteki Howard-Tilton Memorial Kütüphanesinin bodrum katı suyla dolmuştur. Kütüphanede, Maxwell Müzik Kütüphanesi’nin yanı sıra çok büyük hükümet belgeleri, gazeteler, mikrofilmler, korunan değerli kitaplar, kataloglama işlemi bekleyen kitaplar ve depolardaki diğer derme yer almaktaydı. Sadece müzik kitaplığındaki 12.435 kayıtlı ses materyali ve önemli görsel-işitsel medya dermesi kaybolmuştur (Corrigan, 2008, s. 296-298).
- Dünyadaki kütüphanelerin birçoğu elektrik tesisatı veya insan kaynaklı müdahaleler yüzünden yaşanan yangınlardan zarar görmüştür. Moskova’nın güneyinde yer alan Nahimovski Ulista’da Rusya Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne ait kütüphane 30 Ocak 2015 tarihinde gece yarısı çıkan yangında zarar görmüştür. Elektrik tesisatındaki kısa devreden kaynaklandığı düşünülen yangında el yazması nadir eserler kül olmuştur. Kütüphanede toplam

14 milyona yakın eser bulunduğu belirtilmektedir (“Moskova’da kütüphane yangını”, 2015). Daha önce, 1988’de SSCB Bilimler Akademisi Kütüphanesi’nde kusurlu kablolardan kaynaklanan bir yangın yaklaşık olarak 400.000 eseri ve çok değerli gazete dermesinin dörtte birini yok etmiştir. 1985’te yıldırım kaynaklı olarak bir yangın meydana gelmiş ve Nova Scotia’daki Dalhousie Hukuk Fakültesi’nde 60.000 eseri yok etmiştir (Morgan ve Smith, 1997, s. 63).

- Nijerya’daki Jos Üniversitesinin Bauchi Road ve Naraguta kampüs kütüphaneleri 2016 yılında talihsiz bir yangın yaşamıştır. Bauchi Road Kütüphanesinin çatısındaki yenileme çalışmaları sırasında başlayan yangın; bilgisayar laboratuvarı, dolaşım ve rezerve üniteleri, kart katalogları, mobilya ve diğer materyalleri küle çevirmiştir. Her iki yangında da kütüphanelerdeki kitaplar ve diğer kaynaklar küle dönmüştür (Ezeanalu, 2017; İdiegbeyan-Ose ve diğerleri, 2018, s. 283). Ilorin Üniversitesi Kütüphanesinde ise 2 Şubat 2017 Perşembe günü erken saatlerde çıkan yangın, çeşitli kaynaklardan gelen raporlara göre, bodrum katındaki elektrik devresi arızası nedeniyle hafif bir patlama olarak başlamıştır (Benedict, Onyeke ve Niyi, 2020, s. 11). Diğer bir çalışmaya göre, daha önce, Jos’taki Nijerya Politika ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Kütüphanesi, 1987’de elektrik arızası nedeniyle çıkan yangında birçok eser ve diğer anıtları kaybetmiştir (Alegbeleye’den aktaran Ahenkorah-Marfo ve Borteye, 2010, s. 118).
- 18 Nisan 2021 tarihinde Güney Afrika’da bulunan Cape Town Üniversitesinin Kütüphanesi çevresinde başlayan yangından etkilenmiştir. Okuma odasında bulunan dermenin tamamı zarar görse de dermenin geniş çapta zarar görmemesi, kütüphanenin afete hazırlık önlemleri ve yangının yayılmasını durduran güvenlik sistemleri sayesinde olmuştur (Leitner, 2021).
- 2019 yılı sonunda dünyayla birlikte hayatımıza giren Covid-19 pandemisiyle beraber kütüphaneler, kullanıcılar ve personel bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Havalandırma veya klima sistemlerinin belirli sürelerde çalıştırılmadığı da düşünülürse dermeler de iç ortam koşullarının düzenlenememesinden kaynaklı sorunlar yaşamaktadır. Harris’in (2021) çalışmasında Jamaika Hükümeti’nin tüm kamusal alanlarda maske takılmasını zorunlu hale getirmesi sonrası, kütüphanelerde çalışan personel ve kullanıcıların rahat nefes alamadıkları için olumsuz etkilendiklerinden söz edilmektedir.

Araştırmada, bu koşullarda kütüphanelerin %50'sinin klima sistemlerini kapatarak hava hareketini ve değişimini kolaylaştırmak için kapı ve pencereleri açıp havalandırmayı sağladıkları belirtilmektedir (Harris, 2021, s. 11). Bu durum çevresel faktörlerin dermeye zarar verme ihtimalini de beraberinde getirmiştir.

- Doğa, teknoloji ve doğrudan insan kaynaklı afetlerin kütüphanelere verdiği zararın kayıt altına alındığı kadar, kaydedilmemesi de iç ortam koşullarının düzenlenmiyor ya da düzenlenemiyor oluşu da dermenin gelecek nesillere aktarılmasının önünde önemli bir engeldir. Hırsızlık ve vandalizm de tıpkı iç ortam koşullarının dermeye verdiği zararın yeterince kayıt altına alınmaması gibi kaydı tutulmayan önemli faktörlerdendir. Kaydı tutuluyor olsa bile akademik çalışmalara yeterince konu edilmediği de gözlenmektedir. Kütüphanelerde yapılan ayıklama ve imha işlemlerinin sebeplerine bakılarak bu unsurların yol açtığı zarar araştırılabilir. Aynı şekilde, ödünç alınıp geri iade edilmeyen kitaplar da bu kategoriye alınmalıdır. Sonuç olarak, kütüphaneye geri dönmeyen kitaplar başka herhangi bir kişi tarafından kullanılamayacaktır.
- Teknolojik gelişimin bir sonucu olarak da kütüphaneler veri ya da dermedeki eserlerin bilgilerini kaybedebilmektedir. Zaveri (2015) 2008 yılında Hindistan'da College (Üniversite) Kütüphanesi ağındaki sunucu olarak kullanılan masaüstü bilgisayarın sık yaşanan elektrik kesintileri nedeniyle tamamen çöktüğünü belirtmektedir. Bunun sonucunda kütüphane otomasyon yazılımı kaybolmuş ve yaklaşık olarak 40.000 belgenin girişlerini içeren veriler bozulmuştur (Zaveri, 2015, s. 239). Sadece fiziksel olarak yıpranma değil, eserlerin kayıtlarını da güvenli bir şekilde tutabiliyor olmak dermenin kullanıcılara hizmet verebilmesi açısından önemlidir.
- Kütüphanelerin afetlere maruz kalmasıyla kültürel belleği yok edilen toplumlar gelecek nesillere bilgi aktaramamakta ve geri kalmaktadır. Ayrıca kurtarılan kütüphane dermeleri olayın sonrasında personel eğitimsizliği ve bilgisizliği nedeniyle de zarar görebilmektedir. Afete hazırlıklı olunmadığı için kurtarılan dermenin yerleştirildiği depolarda ideal koşulların sağlanamaması da zararı büyötmektedir.

2.5. TÜRKİYE’DE AFETLER VE HALK KÜTÜPHANELERİ ÖZELİNDE KÜTÜPHANELERE ETKİLERİ

Türkiye konumu itibarıyla doğa kaynaklı afetlerin sıkça yaşandığı ülkeler arasındadır. 1990-2017 yılları arasında Türkiye’de meydana gelen önemli afetlere bakıldığında;

“hem afetlerin çeşitliliği hem de can kayıpları açısından büyüklüğü göze çarpmaktadır. Depremler, sel/su baskınları, çığ ve heyelan gibi hem jeolojik hem de iklimsel afetler yaşanırken sayısı on binlere ulaşan can kayıplarına yol açtığı görülmektedir. Depremler açısından 1999 yılında peş peşe yaşanan İzmit ve Düzce depremleri ile Van Depremleri büyük can ve mal kaybına yol açmıştır. Bununla birlikte Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde çığ, Karadeniz Bölgesinde sel ve heyelan gibi afetler dikkat çekmektedir” (AFAD, 2018).

Türkiye’de 1999 Marmara (Kocaeli) Depremleri sonrasında afet politikalarında değişiklikler yapılmıştır.

Bu çerçevede, afet risk azaltma odaklı yaklaşımın esas alınması ve hayata geçirilmesi halk kütüphanelerinin afet ve acil durum risklerinin azaltılması ve afete hazırlıklı olmaları bakımından özellikle önem taşımaktadır. Türkiye’de genel olarak halk kütüphanelerinde çıkan yangın, bölgede meydana gelen depremler ve çatışma/terör kaynaklı sorunlar sonrasında yok olan ya da zarar gören kütüphane binaları ve dermeler dikkat çekmektedir. Kütüphane dermesini koruma görevi Bakanlığa bağlı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğunda olup, ilk müdahaleyi kütüphane personeli ve yönetimi olmalıdır. Kütüphane binalarının bulunduğu yerleşimdeki, yakın çevresindeki afet risk faktörleri belirlenerek gerekli önlemler alınmalıdır. Bu önlemlerin alınması aşamasında ise kullanılacak sistemlerden uygulanacak standartlara, personel eğitiminden yapılacak iş birliklerine vd. kadar uzmanlık gerektiren ve uzman kişi ve kurumlarca gerçekleştirilmesi gereken iş ve işlemlerin, ilgili sektörler ve kurumlar tarafından uyum içerisinde tamamlanması gerekmektedir.

Mevcut kütüphane binaları inşa edilirken afet riskleri yeterince dikkate alınmamış olabilir. Bundan dolayı kütüphane dermesi iç ve dış koşullardan kaynaklanan bir afet/acil durumda kayıplarla karşılaşabilmektedir. Ayrıca çoğu kütüphane materyali afetlerin

etkisine oldukça duyarlıdır (Aziagba ve Edet, 2008, s. 265). KYGM olası afet/acil durum zararları azaltmak üzere halk kütüphaneleri yöneticilerine ve personeline yardımcı olmalıdır. Mevzuata dayalı zorunlu düzenlemeler yapılmalı ve uygulamaya konmalıdır. Burada özellikle önemli olan bir nokta yöneticilerin ve personelin kütüphane binasındaki eksikliklerin, iyileştirilmesi gereken yönlerin farkında olmalarıdır. Bilinmelidir ki hiçbir kütüphane, afet tehlikelerinden tamamen uzakta, afet riski olmayan bir yerleşim alanında değildir. Hazırlıksız olunan afet sonrasında güvenli, sürdürülebilir bir kütüphane hizmeti sağlamak oldukça uzun bir zaman alabilir. Kütüphanelerde dermenin yeterince koruma altına alınamaması, risk altında olmasının başlıca nedenleri arasında nadir eserlerin halk kütüphanelerinden alınarak yazma eserlerle ilgili bölge kütüphanelerine gönderilmesi, bütçe yetersizliği, kütüphane görevlilerinin afet/acil durum yönetim planı hazırlamaması ve çoğu kütüphanenin bir planının olmaması sayılmaktadır (Superio ve diğerleri, 2019, s. 1). Benzer uygulama ve eksiklikler Türkiye’deki il ve ilçe halk kütüphanelerinde de görülmektedir. Nadir eserlerin toplanarak Yazma Eserler Bölge Müdürlüklerine devredildiği bilinmektedir. Bu durum ise halk kütüphanelerinde afet güvenliği çalışmalarının önceliğini etkileyebilmektedir.

Halk kütüphanelerinde afet risklerinin azaltılması ve hazırlık kapsamında çeşitli girişimler gerçekleştirilmekte, dermeyi korumaya yönelik gerek çevrimiçi gerekse yüz yüze etkinlikler düzenlenmektedir. Örneğin, 7 Kasım 2019 tarihinde Doç. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU’nun da katılımıyla “Bilgi Merkezlerinde Acil Durum ve Afetlere Hazırlık” adında bir Webinar düzenlenmiştir. Burada genel olarak yangın ve deprem gibi doğa kaynaklı afetlerden hareketle bilgi merkezlerinde ya da kütüphanelerde afet güvenliği ile ilgili planlama konularına değinilmiştir (Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu Derneği [ANKOS], 2019). Yine 56. Kütüphane Haftası’nda Doç Dr. Alpaslan KUZUCUOĞLU, “Kütüphaneler ve Kentsel Riskler” başlığında çevrimiçi olarak kütüphanelerde risk yönetimi üzerine bir sunum etkinliği gerçekleştirmiştir.

Daha önce T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (KYGM) 2017 yılında “Halk Kütüphanelerinde Mimari Uygulamalar Çalıştayı” düzenlemiştir. Çalıştay’da bir çalışma grubu “Türk Kütüphanelerinde Acil Durum ve Risk Yönetimi” başlığı altında uygulamaya dönük öneriler sunmuştur. Burada sunulan

önerilerin yerel olarak kütüphanelerde hangi düzeyde ele alındığı, uygulamaya yeterince geçip geçmediği başka bir araştırma konusu olmakla beraber, Çalışma grubunun ulusal düzeyde önerilerinden başlıcaları şu şekilde özetlenebilir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017):

- Halk kütüphanelerini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren ve asgari standartları oluşturan acil durum ve afet mevzuatının kolay anlaşılabilmesi için rehberler hazırlanmalıdır.
- Kütüphane çalışanları için mevcut asgari standartların üstünde afet/acil durum koruma standartları, kontrol listeleri, iyi uygulama rehberleri geliştirilmelidir.
- Kütüphaneler için yer seçiminde, bina tasarımlarında, mimari özelliklerinde, iç tefrişatı ve donanımında acil durum /afet kriterlerine dikkat edilmesi gereklidir.
- “Kütüphanelerde risk durum analizi yapılmalıdır (dış çevre, iç etkiler, iklimlendirme, klima vs.)” Kütüphaneler etraftaki diğer yerleşim riskleri (ahşap yapı, imalathane, sanayi, fırın vb) ile birlikte değerlendirilmelidir.
- Kütüphanelerde risk değerlendirmesi ve acil durum planlaması için yazılım geliştirilmeli veya var olan yazılımlara entegrasyon sağlanmalıdır.
- Tehlike ve riskler baz alınarak afet/acil durum planlaması yapılmalıdır. Kütüphane Afet ve Acil Durum Planı (KAP) hazırlanmalı, “masa başı tatbikat eğitimleri de periyodik yapılmalıdır.” Planlamada engelliler için önlemler olmalıdır.
- “Acil durumlarda hizmetin kesintisiz olarak devam edebilmesi için önlemler alınmalı ve bu önlemlere yönelik iyileştirme yapılmalıdır.” İyileştirme aşamasında bölgenin özellikleri de göz önünde tutularak alınmalıdır.
- “Afet/acil durum hazırlıklarında kütüphane çalışanlarının eğitimi, bilgisayar verilerinin yedeklenmesi, tahliye planlarının oluşturulması, yangın dolaplarının, yangın merdivenlerinin ve kapılarının yeterli kriterlerde bulunması sağlanmalıdır.”
- “Kütüphane binalarında acil müdahale ekiplerinin eğitimi ve seçimi konusunda seçici davranmalı, bu ekiplere yönelik görev ve sorumluluk tanımları yapılmalıdır.”

- “Olası bir afete yönelik depo kütüphane yerlerinin önceden planlanması, mevcut kütüphanelerde hasar gören eserlerin rehabilitasyonu için sevk merkezleri önceden planlanmalıdır.”
- Kütüphanelerde tahliye yönelik “triya/önceliklendirme” çalışmaları yapılmalıdır.
- Kütüphaneler için “Felaket Kurtarma Merkezleri” (teknolojik altyapı sürekliliğini sağlayıcı veri koruma ve kurtarma merkezleri) kurulmalıdır.
- “Kütüphaneciler aktif olarak acil durum yönetimin bir parçası olmalı, halka en doğru bilginin ulaştırılması için AFAD, kütüphaneciler ile koordineli çalışmalıdır.”
- “Kütüphaneler ilk yardım ve afet okuryazarlığı, salgın hastalıklarla mücadele, toplumsal acil yardım ve afet bilinci oluşturma konularında farkındalık çalışmalarının merkezi olmalıdır.”
- “Acil durum yönetiminin iyileştirme döneminde kütüphaneler rehabilitasyon görevi üstlenmeli, bu alanlarda toplumun rehabilitasyonuna yönelik aktiviteler yapmalıdır.”

Kullanıma bağı olarak ortaya çıkan afet/acil durum riskleri ise konunun mutlaka dikkate alınması gereken bir başka boyuttur. Bu kapsamda örnekler çeşitlendirilebilir: Halk kütüphanelerinde özellikle son zamanlarda düzenlenen tanıtım etkinlikleri de artış göstermektedir. Kütüphane farkındalığı açısından önemli etkinlikler düzenleniyor olmasına rağmen bazen bu tür aktiviteler korunmaya muhtaç dermeye zarar verebilmektedir. Örneğin elektrik ihtiyacı olan bir etkinlik kapsamında fazladan kablo kullanarak uzatma yapılan kabloda oluşan bir arıza, kesik ve deforme yangına neden olabilmektedir. Bu ve bunun gibi etkinlikler düzenlenmeden önce kullanılacak olan malzeme gözden geçirilmeli ve etkinlik planlaması önceden yapılarak kontrollü bir şekilde düzenlenmelidir. Ayrıca kundakçılık için fırsat kollayan kötü niyetli insanlar için bu tür etkinlikler kaçırılmayacak fırsatlara dönüşebilir. Bunu önlemek için emniyet güçlerine etkinlik öncesi bilgi verilmeli ve kütüphane etrafındaki güvenlik sağlanmalıdır.

Ayrıca boşta kalmış tarihi binaları ya da atıl durumdaki kamu binalarını kütüphaneye dönüştürme çabaları son zamanlarda sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu tip binalar

kütüphane binası olarak tasarlanmadığı için doğal olarak bir acil durum ve afete karşı genel olarak dermeyi koruyabilecek nitelikte değildir. Ya da bir tarihi bina kütüphaneye dönüştürüldüğünde binanın özellikleri bakımından istenilen sistemler kurulamamakta ve sonucunda olası bir afet durumunda hemen hemen bütün derme zarar görebilir duruma gelmektedir. Modern kütüphane binalarında sözü edilen sistemler ve önlemler gerektiği gibi düzenlemeye alınabilir fakat tarihi binalar için aynı şey geçerli değildir. Tarihi binaların dokusunu korumak için yapılacak çalışmaları binanın korunması gereken tarihi özellikleri, önemi ve alınacak önlemleri iyi dengeleyerek gerçekleştirmek gerekecektir. Ayrıca birkaç raf ve masa koyarak ve en önemlisi birkaç bin kitap koyarak “kütüphane kurduk/açtık” yaklaşımının da her uygulama bakımından kapsamlıca gözden geçirilmesi hayati önemdedir. Var olan kütüphanelerde dahi dermenin henüz tam anlamıyla korunmadığı koşullarda, yeterince önlem alınmadan açılan kütüphanelerde dermeyi korumak daha da zorlaşacaktır.

Türkiye’de kimi kamu ve özel kütüphanelerde günümüze kadar çeşitli afetler yaşanmıştır. Tarihi bir binada hizmet veren kütüphane yangınına örnek olarak; Galatasaray Üniversitesinde 2013 yılında çıkan yangın sonucunda Prof. Dr. İlber ORTAYLI’nın ve Prof. Dr. Erdoğan TEZİÇ’in de bağış olarak kütüphaneye kazandırdığı binlerce nadir eser dahil kütüphanedeki hukuk tarihi kitaplarının tamamının kül olması gösterilebilir. Web sitelerinin haberlerine göre sadece İlber ORTAYLI’nın kütüphaneye bağışladığı kitap sayısı 6.000 olarak belirtilmektedir. Olası kayıpları önlemek için İstanbul İtfaiyesi, Galatasaray Üniversitesi’ni olaydan bir yıl önce 20 kişilik bir ekibin hazırladığı bir rapor düzenleyerek uyarmıştır. Raporda, “binanın elektrik tesisatının ve kablolarının tehlike arz edebileceği, üniversitede otomatik sprinkler bulunmadığı, bunun da olası bir yangında büyük hasara yol açabileceği” hatırlatılmaktadır (“Yangında nadir kitaplar”, 2013; “Kötü haber Ortaylı’dan”, 2013).

Kütüphanelerde yangın ortaya çıkışı ve sonuçları itibarıyla özellikle dikkate alınması gereken bir olaydır. Su baskını, deprem, hırsızlık ve vandalizm, sıcaklık ve nem gibi insan, doğa kaynaklı afetler ve çevresel faktörlere nazaran yangın, dermeye daha çok zarar verecektir. Çalınan eserler geri getirilebilir ya da sudan zarar gören eserler güç de olsa tamir edilebilir fakat yangın eserleri tamamen yok etmektedir.

2013 yılında Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesinin tadilatı esnasında çatıdaki eskiyen borulara kaynak işlemleri sırasında izolasyon malzemelerinin tutuşması sonucu yangın çıkmıştır. Yangın esnasında kütüphanenin boş olması ve itfaiye ekiplerinin kısa sürede müdahale etmesiyle telafi edilemeyecek kayıpların eşğinden dönülmüştür (“Tadilattaki Kütüphanede Yangın”, 2013).

Doğa kaynaklı tehlikeler bakımından da afet risklerinin azaltılmasının yaşamsal önemi anlaşılmaktadır. 2021 yılının kış aylarında kar yağışı ve fırtına nedeniyle Bilecik İl Halk Kütüphanesi'nin çevresinde bulunan ağaçlardan biri, kütüphanenin yan duvarına devrilmiş ve olay önceki güçlendirme çalışması sonucunda ucuz atlatılmıştır. Kütüphanenin 2014 yılında yapılan bakım/onarım ve restorasyon çalışmalarından sonra güçlendirilen duvar ağacın devrilmesi sonrasında ufak olsa da hasar almıştır. Bununla birlikte, kütüphane çevresindeki mevcut tehlike faktörleri daha yeterli değerlendirilmiş olsa ve sonucunda uygulamada ağaca gerekli işlemler yapılmış olsa bu olayın önlenebileceğı anlaşılmaktadır.

Van'da 23 Ekim ve 9 Kasım 2011 tarihlerinde meydana gelen iki büyük deprem Van İl Halk Kütüphanesi Binasının hasar görmesine neden olmuştur. Kütüphane depremden sonra Güzel Sanatlar Galerisi Salonuna taşınmış ve orada hizmet vermeye devam etmiştir. Bu süreçte yer sorunu nedeniyle materyallerin dörtte üçü raflara yerleştirilebilmiş, geri kalan kitaplar ise paketlenerek koruma altına alınmıştır. İl Kültür ve Turizm Müdürü'nün yaptığı açıklamada halk kütüphanesi projesinin 2018 yılında ihalesinin yapıldığı ve kabul aşamasında olduğu belirtilmiştir. (“Kütüphaneler öğrencilerin ders”, 2015; Aykaç, 2019; “Van İl Halk”, 2016). Deprem sonrasında uzunca bir zaman geçici olarak sanat galerisinde hizmet veren kütüphanenin, dermeyi korumak için işlemlerini hangi şartlarda ve ne ölçüde sürdürebildiğı, dermenin paketleme işlemlerinin hangi standartlara göre gerçekleştirildiğı tartışılmalıdır.

2012 yılının başlarında Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün, kütüphaneleri iyileştirme ve modernizasyonu amacıyla gönderdiği genelge sonucunda İzmir İl Halk Kütüphanesi binasının deprem güvenliğı ile ilgili eksiklikler tespit edilmiştir. Binanın depreme yönelik kontrollerinin yapılması sonucunda depreme dayanıksız raporu düzenlendiğı belirtilmektedir. O dönem 38.000 kitap, sesli kitaplar ve Braille alfabesiyle

basılı kitaplar mevcuttur (“İzmir’in Belleği Deprem”, 2012). Sonuç olarak kütüphane 2019 yılında yıkılmış ve yerine yenisinin yapılması için işlemler başlatılmıştır. Bu süreçte, 30 Ekim 2020 İzmir Depreminin meydana geldiği düşünüldüğünde, depreme dayanıksız raporu olan bir bina muhtemelen deprem esnasında yıkılacak ve dermenin büyük bir bölümü kullanılamaz hale gelmiştir. Nitekim geçici olarak hizmet verilen binada deprem sonrası yaşananlar bunu bir ölçüde ortaya koymaktadır.

Fotoğraf 29. Galatasaray Üniversitesi Kütüphanesi Yangını (“Galatasaray Üniversitesi’nin kütüphanesi”, 2013).

Kütüphanelere yönelik asayiş, emniyet kaynaklı olaylar bakımından da çeşitli örnekler bulunmaktadır. 25 Aralık 2015 tarihinde Şırnak’ta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü binasına saat 09.00 sularında PKK’lı teröristler tarafından

kazan dairesinden girilerek el yapımı patlayıcılar bırakılmıştır. Ayrıca binanın çeşitli odalarına molotof kokteyli ile saldırı düzenlenmiştir. Patlayıcıların infilak etmesiyle binada yangın meydana gelmiş ve bütün bina alevler içerisinde kalmıştır. 17 öğrenci ve personel patlama esnasında bina içerisindeydi. 4 öğrenci ve 2 personel saldırı sonucunda yaralanmıştır. Sonuç olarak kütüphanedeki dermeden 16.000 kitap yanarken 20.000 kitap kurtarılmıştır. Kurtarılan kitaplar bir süre Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü deposunda muhafaza edilmiştir (“PKK’lı Teröristlerin Yaktığı”, 2015; “Şırnak’ta kütüphane ve”, 2015). Terör eyleminin gerçekleşmesini engellemek personelin ve kütüphane yönetiminin elinde değildir. Ancak itfaiye ile yeterli iş birliğinin yapılmaması ya da iddialara göre müdahalenin gecikmesi dermenin büyük bir bölümünün zarar görmesine neden olmuştur. Diğer yandan olayın sonrasında depoya taşınan sağlam kitapların hangi koşullarda saklandığı da önemli bir konudur. Deponun iç ortam koşulları nasıldır? Kitapların muhafazası için seçilen yöntemler nelerdir? Bu ve benzeri soruların cevapları da önem arz etmektedir.

Fotoğraf 30. Şırnak İl Halk Kütüphanesi’ne terör saldırısı ve yangın (“Şırnak’ta Kütüphanede Patlama”, 2015).

2014 yılında Siirt’te düzenlenen izinsiz gösteriler nedeniyle birçok kamu binası zarar görmüştür. Bu kamu binaları içerisinde Siirt İl Halk Kütüphanesi Binası da yer almaktadır.

Molotof kokteylleri ile düzenlenen saldırı sonucunda kütüphanede 1964 yılından günümüze kadar ulaşan arşiv yanarak yok olmuştur. Kütüphaneye ait bütün demirbaşlar, bilgi ve belgeler çıkan yangın sonrasında yok olmuştur. Yine de içeride bulunan kitapların %80'i kurtarılabilmektedir (“Kütüphane’nin 50 yıllık”, 2014).

27 Haziran 2021 tarihli yapılan haberde ise İstanbul’da Atatürk Kitaplığı’nda yer alan 190 yıllık gazete nüshalarının tahrip edildiği ortaya çıkmıştır. Neme, sıcaklığı ve yangına karşı özenle korunan gazeteler insan kaynaklı vandalizm tehlikesinden korunamamaktadır. Kitaplıkta yer alan gazetelere kullanmaya gelen okuyucular tarafından jilet, makas ve maket bıçağı aracılığıyla kesilerek zarar verilmiştir (“Atatürk Kitaplığı’ndaki tarihi”, 2021).

Kütüphaneler sadece bilgi kaynaklarını toplamak, düzenlemek, ulaşılabilir ve erişilebilir hale getirmek değil, dermede bulunan eserlerin uzun süreler korunmasını da sağlamak durumundadır. Dermeyi tehdit eden unsurlar genel olarak doğa ve insan kaynaklı olaylardan oluşmaktadır. Doğa ve insan kaynaklı olaylardan ve iç ortam koşullarından kütüphane dermesini korumak ve zararı azaltmak için bilimsel çalışmalara önem verilmelidir. Bilimsel araştırmaların sonucunda elde edilen bilgiler dermeye fayda sağlayacak şekilde kullanılmalı ve uygulanmalıdır.

Fotoğraf 31. Atatürk Kitaplığı’ndaki gazete nüshalarına verilen zarar (“Atatürk Kitaplığı’ndaki tarihi”, 2021).

Yücel’e (2015) göre “kütüphanelerin buldukları bölge koşullarından kaynaklanan veya kendi yapısından kaynaklı tehlikelere bağlı olası afetlere karşı hazırlıklı olmaları önemlidir” (Yücel, 2015, s. 115). Ayrıca sürdürülebilir kullanıcı hizmetleri sunabilmek için de kütüphane binaları olası afet ve acil durumlara karşı korunmalıdır. Afet ve acil

durum öncesinde alınacak önlemlerle kullanıcılara kesintisiz hizmet sunulabilecektir. Diğer taraftan bu önlemler afet sonrasında yapılacak harcamaları önemli derecede azaltacağı için bütçe daha verimli bir şekilde kullanılabilir. Afete hazırlıklı olunması ve iç ortam koşullarının standart seviyelerde tutulması ise personelin çalışma isteğini artıracak ve daha iyi hizmet verilmesi sağlayacaktır.

Sonuç olarak doğa olayları, insan, güvenlik ve iç ortam koşullarından kaynaklanan hasarların önüne geçebilmek için kapsamlı bir afet risk değerlendirmesinin yapılması ve iyi yazılmış, anlaşılır ve uygulanabilir bir afete hazırlık planlaması gerekmektedir. Bunun yanında personelin afet farkındalığının ilgili bilgi ve eğitiminin olması gerekmektedir. Afetlerle başa çıkmak için kütüphaneler ve diğer kamu kurum kuruluşları arasında iş birliğine dayalı ağların oluşturulması da önemli bir konudur. Avustralya'da bunun başarılı örneklerinin olduğu ve bu konuda bilgi birikim sahibi kütüphanelerin daha az bilgi sahibi olan kütüphanelere yardımcı olması gerektiği belirtilmektedir (Matthews, 2005, s. 64).

3. BÖLÜM

AFET/ACİL DURUM YÖNETİMİ VE KÜTÜPHANELER

İnsanoğlu varoluşundan günümüze doğa kaynaklı ve doğrudan kendi yaratmış olduğu afetlere maruz kalmıştır. Teknolojik gelişmeler ile birlikte bazı afetlerin meydana gelmesi önlenebilirken, bazılarının ise sonrasında şiddeti ve verdiği hasar ölçülebilmektedir. Kaydedilen bilimsel, teknolojik gelişmelere rağmen, insan faaliyetinin ya da faaliyetsizliğinin etken olduğu doğa kaynaklı afetlerin önüne her zaman geçilememektedir. Bu sınırlılık içerisinde afetlere karşı önlem olarak başa çıkma, riski ve zararı azaltma yolu tercih edilmektedir. Afetlerin önüne geçmek ve etkilerini azaltabilmek için bilimsel araştırmalar yaparak planlar geliştirilmekte ve uygulanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi (UNDRR) Terminolojisine göre afet yönetimi; afetlere hazırlık, müdahale ve afet sonrası kurtarma önlemlerinin organizasyonu, planlanması ve uygulanması olarak tanımlanmış (Afet yönetimi, 2021) ve ilgili süreç ve uygulamaların her evrede afet risk yönetimi ile bütünleştirilmesine dikkat çekilmiştir. Afet risklerinin toplumun her kesiminde ve her düzeydeki -hane düzeyinden kurum ve ülke düzeyine- etkilerinin çok yönlü değerlendirilmesi ve buna karşılık yine her düzeyde sahip olunan varlıkların (özellikle altyapı, sosyal, ekonomik, kurumsal, kültürel varlıklar) belirlenmesi, kullanılması ve güçlendirilmesi gündemdedir. Sonuç olarak afet risklerinin azaltılması, kütüphaneler dahil toplumun tüm kurum ve kesimlerinin uygulayacağı önlemlerin başarısıyla ilgilidir.

Özetle afet yönetim aşamaları (bütünleşik afet yönetim süreçleri) genel olarak önleme (zarar azaltma), hazırlık, müdahale ve iyileştirme şeklindedir. Önleme (zarar azaltma), hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamaları ayrı ayrı önemli aşamalardır. Bununla birlikte, önleme ve hazırlık aşamalarına odaklanması gerektiğinde müdahale ve iyileştirmenin daha az maliyet, insan gücü ile gerçekleştirilebilmesini sağlayacaktır (Kuzucuoğlu ve Karatepe, 2016, s. 948). Bu görüşü destekler nitelikte Moustafa (2013) öncelikle önleme ve hazırlık aşamaları düşünerek planlama yapılması ve sonrasında

müdahale ve iyileştirme adımlarının izlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Moustafa, 2013, s. 31).

Kütüphaneler açısından afet yönetimi, kütüphane binaları, materyalleri, dermeyi, verilen hizmetleri ve insan sağlığını tehdit eden olaylarla başa çıkmak için gerekli yönetim konularını kapsamaktadır. Afet risk azaltma ve afet yönetimi, üzerine dikkatlice düşünülerek, her kütüphanenin şartlarına uygun şekilde planlanarak ve tüm personelin çeşitli afet tehlike ve riskleri hakkında, aynı zamanda afet durumunda onlardan beklenen davranışlar konusunda bilinçlendirilmesi gereken bir öncelikli alandır. Eden ve Matthews (1996) kütüphane dermesinin önleyici tedbirler olarak korunmasını “korunma tedaviden daha iyidir” diyerek açıklamıştır (Eden ve Matthews, 1996, s. 7), çünkü afet sonrasında kütüphaneleri yeniden inşa etmek, dermeyi yeniden oluşturmak vs. kısacası yeniden tam kapasite hizmet vermek zor olacağından, afet yönetimi kütüphane yöneticileri için öncelikle önem verilmesi gereken bir konudur (Akussah ve Fosu, 2001, s. 3).

Kütüphaneler için afet yönetimi, sadece dermeyi olumsuz yönde etkileyen risk faktörlerini ve olası diğer afetlerin etkisini azaltmak için değil, aynı zamanda bunların oluşumunu önleme veya hafifletme planları sunmak anlamına da gelmektedir. Doğa kaynaklı afet oluşumunu her zaman önleyemsek de, yapısal olmayan unsurlar ve iç ortam koşulları üzerinde önleyici tedbirler olarak insan ve dermenin sağlığını büyük kayıp ve hasarlardan korumak mümkündür. Ahrens ve Rudolph (2006) kamu sektöründe yönetim süreçlerinin sürdürülebilir hale getirilmesinin ön koşulu olarak afet yönetimi konusunun önemle üzerinde durulması gerektiğini belirtmektedir. Bunun gerçekleşmemesi halinde afet sırasında ve sonrasında gerek derme gerekse kütüphanedeki insanlar için kişisel ve ekonomik kayıplar önemli derecede artacaktır (Ahrens ve Rudolph, 2006, s. 207).

Kütüphanelerde her zaman aynı, standart hizmet ortamı ve koşulları (personel, bina vd.) sağlanamadığından kütüphane yönetimleri bu koşullarla ilgili eksiklikleri tamamlamak için ciddi emek ve çaba harcamaktadır. Bu durumda afet yönetimi diğer konulardan çok daha geri planda kalabilmektedir. Sonuç olarak ortaya çıkan bu ilgisizlik ya da elverişsiz şartlar afet yönetimi konusunda eksiklikler, ciddi sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Echezona, Ugwu ve Ozioko'ya (2012) göre karşılaşılan bu sorunların en önemlileri, afete

hazırlık ve kurtarma planlarının eksikliğidir (Echezona, Ugwu ve Ozioko, 2012, s. 61). Bu eksiklikleri gidermek için her düzeyde afet yönetiminin çeşitli aşamalarıyla ilgili politika, idari kararlar ve operasyonel faaliyetler geliştirilmelidir (Zaveri, 2015, s. 231).

Kütüphanelerde afet yönetim süreçleri ile ilgili, yapısal güvenlik gerekleri dışında, başlıca riskler (Kuzucuoğlu ve Şeşen, 2020, s. 23) başlıca şu şekilde tanımlanmaktadır:

- Önleme aşaması ile ilgili riskler: Kütüphane organizasyonu içinde yapısal olmayan risklere karşı tedbir alınmaması sonucunda ortaya çıkan riskleri,
- Hazırlık aşaması ile ilgili riskler: Kütüphane çalışanlarının afet ve acil durum konusunda eğitim, tatbikat ve teçhizat eksikliğinden doğan riskleri,
- Müdahale aşaması ile ilgili riskler: Kütüphanelerde yaşanan afet ve acil durumlara zamanında ve etkin bir müdahale yapamamaktan kaynaklanan riskleri,
- İyileştirme aşaması ile ilgili riskler: Kütüphanelerde oluşan afet ve acil durumların kısa, orta ve uzun vadede giderilememesinden kaynaklanan riskler

Eden ve Matthews (1996) kütüphanelerin afet ve acil durumlar için yapılan çalışmaların iyi bir afet yönetim uygulamasına dönüşmesinde hazırlık planının, yeterli ekipman ve tesisleşmenin, risk değerlendirmesinin, personel eğitimlerinin, afet ekiplerinin koordinasyonunun ve afet yönetim birimlerinin iş birliği içerisinde çalışması gerekliliğini vurgulamıştır. Bu şekilde tamamlanmayan ya da tamamlanamayan kurumsal yapılanma, afet ve acil durum söz konusu olduğunda başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Bu başarısızlığı Ahrens ve Rudolph (2006) “afete yatkınlık” olarak tanımlamaktadır. Kütüphaneler için gerekli kurumsal yapılanmanın sağlanması için afet riskinin azaltılması ve yardım operasyonlarının kolaylaştırılarak yönetim kalitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir (Ahrens ve Rudolph, 2006, s. 209).

Etkili bir afet ve acil durum yönetim kalitesi oluşturmanın önündeki engeller (Moustafa, 2013, s. 30) şu başlıklar altında toplanabilir:

1. Kütüphane personeli arasında bu konudaki uzman personel eksikliği,
2. Kütüphane yönetimine destek olabilecek diğer kurum ve kuruluşlardaki yönetsel eksiklikler,

3. Planlamaları ve uygulamaları geliştirirken yaşanan bütçe eksikliği ya da yetersizliği,
4. Kütüphane yönetimi tarafından afet ve acil durum yönetimi planlamalarının önemini kavranamaması,
5. Kütüphane yönetiminin mevcut afet ve acil durum yönetimi planlamalar konusundaki bilgi ve farkındalık eksikliği.

Kütüphanelerde özellikle önleme bakımından önem taşıyan “yapısal olmayan riskler; rafların ve diğer mobilya aksamının ve dolayısıyla eserlerin devrilme riski, tavan malzemelerinin düşme riski, yangın riski, iklimlendirme cihazları ve kablolama, asma tavan, yangın söndürme boruları ve teçhizatları, sıhhi tesisat boruları ve aydınlatma sistemi bağlantıları nedeniyle boru ve kablo sistemlerinden kaynaklanan riskler” olarak tanımlanmaktadır (Kuzucuoğlu, 2015, s. 327). Mimari-dekoratif elemanlar, kritik sistem-tesisat ve malzeme-donanımla ilgili bu risklerin yanı sıra, eski kütüphane binalarında altyapı ile ilgili sorunların daha fazla olması nedeniyle derme ve insan sağlığı daha savunmasız durumlarda kalabilir. Bu binaların restorasyon işlemlerinin tamamlanarak derme, kullanıcı ve personel için daha sağlıklı ortamlar yaratılmalıdır. Afet risk ve zarar azaltma kapsamında kütüphane binalarında ve çevresinde yapısal olmayan risklere karşı alınabilecek önlemler çeşitlidir. Ansari (2008) çalışmasında bina içinde ve dışında dikkat edilmesi gereken unsurları sıralamıştır. Buna göre (Ansari, 2008, s. 18) bina dışında dikkat edilmesi gerekenler:

- Binanın konumu ve çevresinin incelenmesi.
- Sel, taşkın ve su baskınına karşı bodrum katının kurulmaması.
- Bina yakınına veya etrafına ağaç dikilmemesi.
- Elektrik direkleri ve bayrak direklerinin güvenliği.
- Çatıda su birikintisi yaratacak durumların engellenmesi.
- Yeraltı kanalizasyon, drenaj sistemlerinin doğru akışı.
- Pencerelerin ve ışıklık yuvalarının sızdırmazlığı.
- Önceden yaşanmış afet ve acil durumların ve diğer yapısal sorunların kaydı.

Bina içinde dikkat edilmesi gerekenler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yeterli sayıda yangın söndürücü ve fonksiyonel çalışması açısından düzenli olarak kontrol edilmesi.
- Yangın alarm ve söndürme sistemlerinin varlığı ve periyodik bakımı.
- Yangın çıkışlarının açılması ve izlenmesi.
- Elektrik kablolarından geçen zaman ve yük taşıma kapasitesi.
- Geceleri elektrikli aletlerin fişten çekilmesi.
- Gerekirse yardımcı güç kaynağı kullanılabilirliği.
- Besleme ve serpmme sistemi için sabitlenmiş su borularının durumu.
- Su dedektörü kullanılabilirliği.
- Klima kontrol sisteminde önceki arıza olayları.

Afet/acil durumun olası zararlarını azaltmada yerel yönetimler birinci derece sorumlu birimlerdir (Yaman ve Çakır, 2018, s. 1129). Her ne kadar halk kütüphaneleri Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü (KYGM) çatısı altında olsalar da kütüphane yöneticilerinin afet yönetimi konusunda kendilerini ve kütüphanenin fiziksel ve fonksiyonel ortam ve koşullarını geliştirmeleri gerekmektedir. Halihazırda hizmet veren kütüphane binalarını afet/acil durum öncesinde hazırlıklı duruma getirmek, dermeyi ve insan sağlığını korumak kütüphane yöneticilerinin asli görevlerindedir. Bu çerçevede, kütüphanelerde afet ve acil durum planlaması için bir hazırlama kılavuzu geliştirilmesi yol gösterici olacaktır.

Kütüphanelerde olası afet ve acil durumlar için afet yönetim aşamalarının hepsi üzerinde çalışmalar yapılarak, aşamalarla ilgili formlar, standart operasyon prosedürleri (SOP), iş akış talimatları, olay türüne göre senaryolar ve diğer yöntem ve araçlar belirlenerek, sürdürülebilir planlar oluşturmalıdır. Her aşama (önleme, hazırlık, müdahale, iyileştirme) için afet risk yönetimi dikkate alınarak geliştirilecek planlar, tek bir çatı plan altında, örneğin **Kütüphane Afet ve Acil Durum Planı (KAP)** adıyla, toplanmalıdır. Çatı planının bileşenleri olarak, her aşama için hazırlanacak planlar dahilinde tatbikatlar gerçekleştirilmeli ve eksik görülen alanlar iyileştirilerek kütüphane adına ideal afet ve acil durum planlarına ulaşmalıdır. Kütüphane yönetimi bu konuda ilgili mevzuat

kapsamında kurumsal olarak yapıyı oluşturmali ve personele gerekli eğitimini verilmesini sağlamalıdır. Kurumsal yapıda afet yönetimi konusundaki gelişmelerle paralel olarak yeniden düzenlenme ihtiyacı duyulabilir. Böyle durumlarda etkili ve verimli bir afet yönetiminin uygulanması için planlar, kurum içi ve dışı iş birlikleri, personel eğitimi vs. gözden geçirilerek, düzenli olarak güncellenmelidir.

3.1. AFET RİSK YÖNETİMİ

Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi (UNDRR) afet risk yönetimini; yeni afet riskini önlemek, mevcut afet riskini azaltmak ve riski yönetmek için azaltma politikalarının ve stratejilerinin uygulanması, dayanıklılığın güçlendirilmesi ve afet kayıplarının azaltılmasına katkıda bulunmak şeklinde tanımlanmaktadır (Afet risk yönetimi, 2021). Söz konusu olan “belirlenen tehlike ve risklerin, bir afet halini almadan atlatılması amacına yönelik önlem ve çalışmaların bir plan kapsamında yerine getirilmesidir” (Özkul ve Karaman, 2007, s. 256). “Unutulmamalıdır ki riskler statik değildir, daha çok koşullar değiştikçe değişir” (Lyal, 1993, para. 11).

Afet risk yönetiminin amaçlarından biri, riskleri standartlara göre belirli ve kontrol edilebilir seviyelerde tutmak; bir diğer amaç ise, riskleri ve ekonomik zararları azaltmak, etkin, doğru, hızlı kararlar almaya yardımcı olmaktır (Çolaklar, 2020, s. 232).

Afet risk yönetiminin amacı, en genel tanımla, bir yerleşimde afete dönüşebilecek riskin tümüyle ya da kısmen önlenmesi ve olası zararın mümkün olduğunca azaltılmasıdır. Afet risk yönetimi, bu çerçevede, mümkünse *olası afetin önlenmesi*, önlenemiyorsa *zararın azaltılması* ve *afete hazırlık* çalışmalarını kapsar. *Afetin önlenmesi*, riskin ortadan kaldırılmasıdır, kalıcı korunmadır. *Zararın azaltılması*, afet riskinin azaltılmasıdır; risk tümüyle ortadan kaldırılamasa bile, olası afetin toplum ve doğa üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılabilir. *Afete hazırlık*, afet halinde hızlı ve etkili müdahale için hazırlıkların önceden yapılmasıdır; afet sonrasında kayıp artışının ve ikincil risklerin önlenmesini/azaltılmasını öngörür (Tezgider, 2008, s. 210).

Türkiye’de afet yönetiminde müdahaleye ağırlık veren kriz yönetimi anlayışı 1999 Marmara ve Düzce-Kaynaşlı Depremlerinin yol açtığı can ve mal kayıpları sonrası değişikliğe uğrayarak afet risk yönetimi anlayışının geliştirilmesi yönünde ilerlemiştir.

Afet risk yönetimi yaklaşımıyla tehlikeler ve risklerin önceden belirlenmesi ve gerekli önlemler alınarak afet ve acil durumların neden olabileceği zararın azaltılması esas alınmaktadır. Hazırlık aşamasında ise afete etkili ve zamanında müdahale ve iyileştirme çalışmalarının ilk adımları atılarak zararın en aza indirilmesi ve süreçlerin bütüncül bir şekilde yürütülmesi hedeflenmektedir.

Önleme ve hazırlık aşamalarında afet ve acil durumlar için yerleşimde, bina içinde ve dışındaki tehlikelerle ilgili “risk haritaları çıkarma, her tehlikenin karakterini belirleme, riskleri karşılaştırma ve öncelikleri belirleme, matematiksel modeller kullanarak deprem senaryoları hazırlama, bu şekilde afetlerin olası etkileri ve boyutlarını tahmin etme çalışmalarının tümü” (Aktaran Küçükcan, 2008, para. 7) ve ölçütleri belirleme, tehdidi azaltacak politikaları uygulamaya koyma çalışmaları risk analizi olarak adlandırılmaktadır. Bunların yanı sıra derme ve insan değerlerini koruma ve saklama amacıyla nelerin yapılması gerektiği üzerinde tahminlerde bulunma, tehlikelerin oluşma olasılıklarının değerlendirilmesi, şiddeti ve yoğunluğu da bu analiz aşamasında ortaya konularak derecelendirilmelidir (Özkul ve Karaman, 2007, s. 256).

Afet risk yönetiminin geliştirilmesi ve uygulanması kütüphaneler bakımından da ciddi olarak ele alınması gereken konular arasındadır. Böylece dermeyi korumak hem daha kolay hem de daha az maliyetli olacaktır. Kültürel değerleri düşünüldüğünde dermede yer alan eserlerin kayba uğraması önlenecek, afet sonrasında kurtarma ve iyileştirme çalışmalarına ayrılacak bütçe ve emek, kütüphanelerin gelişimi için kullanılabilir.

Kütüphaneler açısından afet risk yönetimi, kütüphane yönetimi ve tüm personel tarafından etkilenen ve stratejilerin belirlenmesinde kullanılan, kütüphanelerin hepsinde sistematik bir şekilde uygulanabilecek faaliyetler bütünüdür (Akçay, 2011, s. 30). Kütüphane binalarında afet meydana gelmeden gerekli önlemler alınarak insan ve derme sağlığı korunabilir. Afet yaşandıktan sonra dermeyi kurtarmak daha maliyetli ve zor olacağından öncesinde risk faktörlerini tamamen ortadan kaldırmak ya da azaltmak ve zararı en aza indirmek veya bunu hedeflemek, hem ekonomik açıdan hem de kültürel mirası korumak için daha önemli bir konudur.

Kuzucuoğlu (2015a) kütüphanelerde risk ve sigorta yönetimi ile ilgili 6 ana unsurdan bahsetmektedir. Bu unsurlar şöyledir (Kuzucuoğlu, 2015a, s. 227):

1. Riskin Tanımlanması.
2. Riskin Değerlendirilmesi.
3. Riskten Kaçınma.
4. Kayıp Önleme ve Kontrolü.
5. Riskin Finansı.
6. Tekrar Gözden Geçirmediir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında kütüphane binalarında önleyici tedbirler alınarak mevcut ve gelişebilecek tehlike ve riskler belirlenmelidir. Belirlenen risklere göre önleyici ve koruyucu tedbirler içeren kısa, orta ve uzun vadeli politikalar hazırlanmalı; bu politikaları kütüphane yöneticileri ve çalışan personel tümüyle içselleştirmelidir (Kuzucuoğlu, 2014d, para. 17). Bu planlamalarda dermeye olumsuz yönde etki edecek tüm riskler belirlenmeli, riskin büyüklüğü ve dermeye verebileceği zarar değerlendirilmeli ve risk azaltma stratejileri geliştirilmelidir. Uygulamada, örneğin, ısıtma ve havalandırma sistemleri düzenli olarak kontrol edilmeli ve afet anında nasıl devre dışı bırakılacağı tüm personele öğretilmelidir. İlâveten, yılda en az bir kez tüm personelin katılımıyla tatbikatlar düzenlenmelidir. Yapılan tatbikatlar olabildiğince farklı senaryolarda ve detaylı bir şekilde planlanmalıdır. Burada tatbikatı gerçekleştiren personelin üstlendiği görevi eksiksiz bir şekilde yapıp yapmadığı gözlenmeli ve tespit edilen aksaklıklar giderilerek gerekli görülen hallerde tatbikat tekrarlanmalıdır (AFAD, 2019; Duruel, 2019, s. 286; Albrecht, 2020, s. 8).

Kütüphanelerde yaşanabilecek acil durum ve afet zararlarını azaltmak konusunda yöneticilere ve personel için etkin ve sürdürülebilir eğitim programları düzenlenmeli ve verilmelidir. Afet risk yönetimi süreçleri, özellikle afet öncesinde üzerinde daha fazla durularak, doğru bir şekilde ele alınarak değerlendirildiğinde afet sonrası kayıplar önemli derecede azalacaktır (Yaylacı, 2015).

Afet risk yönetimi süreç ve uygulamalarının arka planda kalmaması, kütüphanenin olağan risk yönetimi işleyişiyle birlikte hayata geçirilmesi esas alınmalıdır. Karaca, Alagha ve

Gören (2009) çalışmalarında risk değerlendirmesi kavramını kütüphanelerdeki derme özellikleri bakımından “değer yönetimi” olarak adlandırmaktadırlar. Bu yaklaşımla, derme yönetimine, eserlerin saklanması ve korunmasına yönelik uygulamalar sadece ekonomik değer olarak değil; “tarihi, kültürel, eğitimsel, içeriksel, politik, malzeme vs. gibi niteliksel ve niceliksel” olarak da değerlendirilmelidir (Karaca, Alagha ve Gören, 2009, s. 600). Değer yönetimi kavramından hareketle, örneğin, kütüphanede yapısal olmayan elemanlar ele alındığında hassasiyet ve zarar görülebilirlik analizleri yapılarak binanın zayıf noktaları belirlenmeli ve risk haritaları hazırlanmalıdır. Kütüphanenin olağan risk yönetimi işleyişinde olduğu şekilde, olay türüne göre, afet/acil durum risk azaltma formları düzenlenerek elde edilen veriler analiz edilmelidir. Analiz sonuçlarına göre öncelikle ele alınması gereken riskler; kısa, orta ve uzun vadede iyileştirme çalışmaları kapsamında ele alınmalıdır (İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği [İSGRDY], 2013).

Kütüphanelerde yapılacak afet risk değerlendirme ve analiz çalışmaları elbette bina durumuna, yapıya göre de değişiklik gösterebilir. Tarihi binalarda istenildiği zaman restorasyon vb. çalışmalar yürütülememektedir. Böylece bu binalarda gereken önlemleri almak veya gereken sistemler kurmak sorun yaratacağından mümkün olmayabilir. Beton binalarda böyle sorunlar olmamasına rağmen bütçe ile ilgili sıkıntılarla karşılaşabilmektedir, örnek olarak iklimlendirme ve havalandırma sistemleri gibi pahalı sistemlerin kurulması bu nedenle gerçekleşmeyebilir (Kuzucuoğlu, 2015, s. 7). Böyle durumlarda kütüphane yönetimi ekonomik açıdan daha düşük maliyetli sistemleri veya yöntemleri tercih ederek derme ve insan sağlığını koruma yoluna gitmelidir. Örneğin, anlık değer takipleriyle iç ortam koşulları takip edilerek gün içerisinde doğal havalandırma yöntemi ile birlikte havanın temizlenmesi sağlanabilir.

3.1.1. Ülkelerin afet yönetimi yaklaşımı ve kütüphanelerin konumu

3.1.1.1. Türkiye’de Afet Yönetimi ve Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Türkiye’de afet yönetiminin şekillenmesinde özellikle Cumhuriyet tarihimizin en büyük depremi olan 1939 Erzincan Depreminden sonra yapılan çalışmalar etkili olmuştur. 1943

tarıhli 4373 sayılı Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu, 1944 tarihli 4623 sayılı Yersarsıntısından Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun, 1945 yılında ilk Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası ve Türkiye Yer Sarsıntısı Bölgeleri Yapı Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesi, 1958 tarihli 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu ve 1959 tarihli ve 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirler ile Yapılacak Yardımlara Dair Kanun bu çalışmaların ilk örneklerindedir. Özellikle, o güne kadarki temel mevzuat konularını genel yasa olarak bütünleştiren 7269 sayılı Kanun günümüze uzanan afet yönetimi sisteminin yasal temelini oluşturmuştur. Bu kanunda doğa kaynaklı afetlerin neler olduğu tanımlanarak, kamuyu afet zararlarından koruyucu tedbirlerden söz edilmektedir. Ayrıca merkezde ve taşradaki örgütlenme ve sistem içerisindeki yetki, görev ve sorumluluklar afete hazırlık esasları çerçevesinde belirtilmektedir.

Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) (2002), Türkiye Cumhuriyeti'nde "Sismik Mikrobölgeleme Dahil İstanbul'da Afet Önleme/Azaltma Temel Plan Çalışması" final raporunda Türkiye'de afet yönetiminin gelişim süreçleri dört grupta incelenmektedir: (1) Yalnızca olay sonrası müdahale dönemi (1944 yılı öncesi), (2) Kısmen zarar azaltıcı önlemler dönemi (1944-1958 yılları arası), (3) Afet yönetimi, yerleşme ve yapılardan sorumlu bakanlık dönemi (1959-1999 yılları arası) ve (4) 1999 Marmara Depremi sonrasındaki dönem olarak adlandırılmaktadır (JICA, 2002).

1999 Depremleri öncesinde, Türkiye'de yaşanan olaylara bakıldığında afetlerle istenilen düzeyde etkin mücadele edilemediği, afet risklerinin azaltılmadığı görülmektedir. Bu mücadelenin istenilen bir etkinlikte yürütülememesinin nedenleri arasında önleme, risk azaltma ve hazırlık çalışmalarına yeterince önem verilmemesi, afet konusunda benzer görevlere sahip birçok kurumun bulunması ve bunlar arasında iyi bir işbirliği ve koordinasyonun sağlanamaması, yetki karmaşalarının yaşanması, sosyo-ekonomik koşulların göz ardı edilmesi gibi faktörler de sayılabilir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 9).

1999 Marmara Depremi genel olarak Türkiye'de afet yönetimi açısından dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Kamuya ait "eşgüdüm sağlanması gereken kurumların yetki ve sorumluluklarının yeniden tanımlanması ihtiyacı afet ve acil durumlarda yetki ve koordinasyonun tek elde toplanmasını zaruri kılmıştır." Bu durumun bir sonucu olarak

17.06.2009 tarihli 27261 sayılı Resmi Gazete’de 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun yayınlanmıştır. 2009 yılında Başbakanlığa bağlı AFAD’ın kurulması ile birlikte İçişleri Bakanlığı’na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü lağvedilmiştir. Bu kurumların tüm yetki ve sorumlulukları AFAD’a devredilmiştir. 16 Nisan 2017 referandumunda kabul edilen ve 9 Temmuz 2018 tarihi itibarı ile yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile yapılan düzenlemeler sonrasında “15 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanan 4 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı İçişleri Bakanlığına devredilmiştir” (AFAD, 2019).

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın (AFAD) kurulmasıyla birlikte afet yönetim anlayışında ve gerek merkezi gerekse taşra örgütlenmesinde önemli bir değişim yaşandığı görülmektedir. 5902 sayılı yasa ve ilgili düzenlemeler özetle, “hizmetlerin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve olayların meydana gelmesinden önce hazırlık ve zarar azaltma, olay sırasında yapılacak müdahale ve olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve bu konularda politikaların üretilmesi ve uygulanması hususlarını kapsamaktadır” (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 9).

3.1.1.2.Ülkelerin afet yönetim politikaları

Afet yönetimi bakımından değerlendirildiğinde, her ülke ve her toplum karşı karşıya olduğu afet tehlikeleri, tehlike karşısında zarar görülebilirlik nedenleri ve düzeyleri ile sahip olduğu afet risk algısı, afet risk değerlendirme yaklaşımı, afet risk azaltmada yönlendirici kurum, sistem, yapı ve düzenlemeleri, afete müdahale kapasitesi ve mekanizmaları başta olmak üzere kendine özgü, diğerlerinden farklı özellikler göstermektedir (Tezgider, 2019b, s. 181).

Bu kapsamda, örneğin, geçmişten günümüze doğa kaynaklı olaylar bakımından genel olarak, Japonya daha çok deprem kaynaklı afetlere yönelik çalışmalarını sürdürürken, Amerika Birleşik Devletleri’nin tropikal kuşakta yer alan bölgeleri kasırga kaynaklı afet yönetim anlayışı benimsemektedir. Ayrıca Ekvador, Hindistan, Çin, Malezya, Endonezya, Tayland vd. gibi ülkelerde daha çok sel/su baskınlarına, Asya’da Himalayalar

bölgesinde yer alan ülkeler çığ olaylarına, Akdeniz ülkeleri ve Kanada orman yangınlarına vd. karşı afet yönetim politikalarına öncelik vermektedir.

Japonya’da risk yönetimi genel olarak afetlerin önlenmesi ve zararların azaltılması bakımından, afetlerin önceden tahmin edilmesi ve erken haber alınmasına dayalı bir sistem üzerine kurulmuştur. Özellikle sismik hareketler sürekli olarak izlenmektedir. Sismik hareketlerin izlenmesi sadece deprem riskine karşı değil, aynı zamanda tsunami riskine karşı alınan bir önlemdir (Erkal ve Değerliyurt, 2009, s. 155). Müdahale yönetimi ise tam olarak bilgisayar ortamında yürütülmektedir. Yerleşim alanlarındaki tüm bina ve tesisler ile buralarda yaşayan insanlarla ilgili veriler bilgisayar ortamında kayıt altına alınmaktadır. Olası bir afet sonrasında acil yardım, arama ve kurtarma faaliyetleri verilere dayalı olarak gerçekleştirilmekte ve afet durumu daha çabuk atlatılmaktadır (AFAD, 2019, s. 47).

Fransa acil durum yönetiminde tam olarak uzmanlaşmış personellerin görev alması dikkat çekmektedir. İlgili personelin görev ve sorumlulukları net olarak belirlenmiş ve acil durum müdahale unsurları ülkenin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiştir. Acil durum yönetimi bakımından ülke bölgelere ayrılmış “her bölgede köy, belediye ve il seviyesinde teşkilatlanmaya gidilmiştir.” Bu bölgelerde Genel Müdürlüğün mobil takımları bulunmaktadır (AFAD, 2019, s. 47).

İtalya’da “Ulusal Sivil Koruma Servisi, ülkede yürütülen tüm sivil koruma faaliyetleri için kurumsal bir çerçeve oluşturmak amacıyla, 1992 yılında kanunla kurulmuştur.” Amaç; hayatı, özel mülkiyeti ve kamusal alanları doğa ve teknolojik afetlerden veya diğer zararlı olaylardan korumaktır (Aktaran Akyel, 2007, s. 57). İtalya’da ulusal ve bölgesel düzeyde sivil savunma ve kurtarma sistemi tüm devlet teşkilatına (ulusal, eyalet, bölgesel ve yerel yönetimler, bilim/araştırma enstitüleri, özel kurum ve kuruluşlar) bağlı olarak çalışmaktadır. Böyle bir yapının oluşturulma nedeni, kurumların motivasyonunu yüksek tutmak ve bölgesel özellikleri ile bağlantılı işlevsel ihtiyaçların birleştirilmesi istenmesidir. Bu kapsamda, çeşitli afet risklerinin bölgeden bölgeye farklılık göstermesi ile bölgesel ve yerel kurumların birbiriyle iletişimlerini güçlendirmek, yetki ve sorumluluk vermektir (Gündoğdu, 2014, s. 171).

Almanya acil durum yönetiminde ise alarm tedbirleri ön plandadır. Alarm tedbirleri kapsamında belediyelere verilen sorumluluklar ve belirlenen eylem ve önlem paketleri yönetim anlayışını oluşturmaktadır. Tedbirlerin uygulanmasında ve yürürlüğe girmesinde Federal Güvenlik Konseyi kararları önem taşımaktadır. Hükümet genel olarak planlama aşamasında koordinasyonu ve standardizasyonu sağlamaktadır. Belediyelere verilen sorumluluklar gereği uygulama aşaması yerel yönetimlerce yapılmaktadır. Yönetim anlayışı; bilgilendirme, önleme ve mücadele aşamalarından ve ayrı ayrı alt sistemlerden oluşmaktadır (AFAD, 2019, s. 48). Ayrıca taşkın risklerinin belirlenmesi ve yönetilmesi için 2002 yılından sonra çalışmalar yürütülmekte ve risk oluşmadan önce tedbirlerin alınması sağlanmaktadır (Gürbüz, 2020, s. 293).

Birleşik Krallık, tehdit kaynağını esas alan bilimsel ve ayrıntılı yöntemler çerçevesinde afet yönetim sürecini geliştirmekte ve yürütmektedir. “Ayrıca tüm doğal afetler, sabotaj yöntemleri, uydu ve gök cismi olayları, ulaşım, spor, inşaat, endüstri kazaları, su ve gıda zehirlenmeleri, elektronik ve bilgisayar yazılım tehditleri, hayvan hastalıkları dahil 28 Kriz Hali için teferruatlı planlama yapılmıştır” (AFAD, 2019, s. 48).

Kanada afet yönetimi, halkın güvenliğini tehdit eden bütün risk faktörlerini kapsayacak şekilde Olağanüstü Durumlar Yasası kapsamında yürütülmektedir. Yasa, doğa kaynaklı afetler karşısında ihtiyaç duyulan sivil savunma planlarının uygulama aşamasında koordinasyon ve desteklenmesi, halkın bilinçlenmesi ve ilgili personele eğitim programları verilmesi konularını ele almaktadır. Genel olarak afet yönetim süreci ve meydana gelebilecek doğa kaynaklı afetlere hazırlık aşaması Savunma Bakanı’na bağlı Acil Haller Hazırlık Teşkilatı tarafından sürdürülmektedir. Teşkilat, Bakanlık bünyesinde iş ve işlemleri sürdürmekte, federal, eyalet hükümetleri ve Bakanlıklar arası koordinasyonu sağlamaktadır (AFAD, 2019, s. 46; Uluğ, 2009, s. 13).

Amerika Birleşik Devletleri’nde afet yönetimi ayrıntılı bir şekilde “Federal Müdahale Planı” kapsamında yürütülmektedir. Planda enkaz kaldırma, gıda maddesi sağlama, yangın söndürme, tıbbi hizmetler, görevli ekipler vd. gibi 12 ayrı acil yardım fonksiyonundan oluşmaktadır. Afet yönetimi sadece devlet eliyle değil, özel sektör ve gönüllü organizasyonların da sorumluluk aldığı bir yapı içerisinde yürütülmektedir (Erkal ve Değerliyurt, 2009, s. 154). Acil durum ve afet yönetimi genel olarak “Bütünleşik Acil

Durum Yönetim Sistemi (IEMS) olarak tanımlanmaktadır. Her bir acil durum için ayrı planlar yapmak yerine, işlevsel bir yaklaşım kullanılmaktadır.” Tüm paydaşların mevcut kaynaklarıyla katılım sağladıkları bir sistem benimsenmektedir. “İlk müdahale yerel bir acil durum yönetimi işlevidir. Yerel müdahale yetersiz kaldığında, eyalet müdahalesi yürürlüğe girer.” Bu yönetim sistemi, hem eyalet birimlerinin afet öncesi, sırası ve sonrasında görev ve sorumluluklarını koordine etmekte, hem de eyaletin afet sonrasında iyileştirilmesini yönetmektedir (Aktaran Akyel, 2007, s. 52).

3.1.1.3. Afet yönetimi ile ilgili kurumlar ve kütüphaneler

Amerika’da Federal Acil Durum Yönetimi Kurumu (FEMA) 1 Nisan 1979 yılında kurulmuştur. Öncelikli amacı, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki afetlerden önce, esnasında ve sonrasında insanlara yardım etmek, ülkeyi afetlere hazırlamak, müdahale etmek, afetleri önlemek ve afetlerden korumaktır. Ulusal düzeyde yönetimin her kademesinden ve özel sektörden paydaşlar barındıran FEMA, afetlerden çatışma kaynaklı olaylara kadar yaşanabilecek bütün acil durumlar için görev yapmaktadır. FEMA bünyesinde Ulusal Acil Durum Eğitim Merkezi, Yerel Hazırlık ve Eğitim Merkezi, merkez ve bölge ofisleri ve diğer bölgelerde görev yapan personel olmak üzere 14.844 çalışana sahiptir (“Federal Emergency Management Agency”, 2019; AFAD, 2019, s. 46). Ayrıca FEMA, ilgili personele, merkez ve taşradaki paydaşlarına ve hibe alan gerçek kişilere çevre ve tarihi koruma ile ilgili yardım sağlamaktadır. Afet ilanından sonra küçük işletmeler, müzeler, **kütüphaneler**, kültürel diğer tesisler vs. özel ve kar amacı gütmeyen kamu kurum ve kuruluşlara yapı onarım faaliyetleri için düşük faizli kredi sağlamaktadır (FEMA, 2019). FEMA, dünyada birçok ülkenin afet yönetim uygulamalarına örnek olmuştur. Türkiye’de de AFAD’ın kuruluşu yine entegre bir sistem ihtiyacından kaynaklanmış ve ortaya çıkmıştır (Leblebici, 2014, s. 469). FEMA, Federal Hükümetten bağımsız, direkt olarak Devlet Başkanlığı’na bağlı olarak kurulmuştur (Uluğ, 2009, s. 11). Fakat Mart 2003’te bünyesinde bulunan büro, program ve ofislerin tamamıyla birlikte yeni kurulan İç Güvenlik Bakanlığı’na bağlanmış ve sorumluluk alanı daraltılmıştır. Kısaca, resmi olarak kurulduğu tarihten itibaren yürüttüğü afet hazırlık işlevlerini kaybetmiştir (Hsu, 2010).

Nijerya’da Ulusal Acil Durum Yönetimi Birliği (NEMA), ülkenin tüm acil durumlara, afetlere ve ülkenin güvenliğine yönelik tehditlere hazırlıklı olma, mücadele etme ve bunlardan kurtulma becerisini geliştirerek kamu güvenliğini artırmaya adanmış ve kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. NEMA Başkanı stratejik uygulamadan ve sürekli iyileştirmeden sorumludur. (“National Emergency Management Association [NEMA]”, 2021). Kuruluşun amacı, Nijerya’daki afet yönetimi ile ilgili tüm faaliyetler hakkında politika oluşturmak ve ulusal düzeyde afetler konusunda etkili ve mücadelecı plan ve programları koordine etmektir (Rasaki, 2019, s. 151).

Ülkelerin afet yönetimi kapsamında görevli kamu kurum ve kuruluşlarının kütüphanelere yönelik sorumluluk ve uygulamalarının yanı sıra, afet risk azaltma ve afet yönetimi bakımından özellikle kütüphaneleri dikkate alan ulusal ve uluslararası kurumsal yapılanmalar ve girişimler de bulunmaktadır. Bu yapılanmaların en bilinenleri arasında Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (The International Federation of Library Associations and Institutions/IFLA) belirtilebilir. IFLA bünyesinde kütüphane dermesini korumak ve dünya çapında iş birlikleri başlatmak için 1984 yılında Nairobi’de düzenlenen yıllık konferansta Muhafaza ve Koruma Strateji Programı (Preservation and Conservation Strategic Programme/PAC) kurulmuştur. Program, IFLA ve UNESCO iş birliğinde 1986’da Viyana’da düzenlenen Kütüphane Materyallerinin Korunması Konferansı (Conference on the Preservation of Library Materials) ile etkin bir şekilde başlatılmıştır. Programın amacı, hangi formatta olursa olsun kütüphane ve arşiv materyallerini mümkün olduğu kadar uzun vadede erişilebilir bir şekilde korumaktır. Bu doğrultuda belirlenen ilkeler şöyledir (Preservation and Conservation Strategic Programme [PAC], 2021):

- Koruma stratejisi, kültür ve bilimin hayatta kalması ve gelişmesi için gereklidir.
- Uluslararası iş birliği temel bir ilkedir.
- Ülkeler kendi dermelerini korumak için görev ve sorumluluklarını kabul etmelidir.

PAC, kurulma amacının yanı sıra çeşitli aktiviteler ve ortaklıklar aracılığıyla da koruma stratejilerini bilinirliğini ve farkındalığını artırmaktadır. Bu aktivitelerden bazıları; en iyi koruma yöntemleri üzerine araştırma yapmak ve teşvik etmek, koruma stratejileri ile ilgili

eğitim programları, konferans, seminer vb. düzenlemek, koruma literatürünü dünya çapında profesyonel ekiplere eriştirmek amacıyla yayınlamak ve tercüme etmektir. Ayrıca farklı ülkelerde IFLA PAC Merkezleri bulunmakta ve çeşitli uzmanlık alanlarına göre sınıflanmaktadır. Örnek olarak (PAC, 2021);

- ABD/Library of Congress – Uzmanlık alanı: Afet müdahalesi ve kurtarma, Dijital dönüşüm
- Trinidad ve Tobago/National Library and Information System Authority (NALIS) – Uzmanlık alanı: Soğuk böcek imhası
- şili/Biblioteca Nacional de Chile – Uzmanlık alanı: Afete hazırlık ve müdahale
- Rusya/Library of Foreign Literature – Uzmanlık alanı: Akademik etkinlikler ve eğitim programları
- Çin/National Library of China – Uzmanlık alanı: Kağıt tabanlı belgelerin korunması ve muhafazası
- Japonya/National Diet Library Japan – Uzmanlık alanı: Kağıt koruma, Dijitalleştirme
- Kore/The National Library of Korea – Uzmanlık alanı: Kütüphane eski materyalleri ve nadir eserlerin korunması ve muhafazası
- Avustralya/National Library of Australia – Uzmanlık alanı: Kağıt bazlı materyallerin korunması
- Sri Lanka/National Library and Documentation Service Board of Sri Lanka – Uzmanlık alanı: Tropik iklimler ve haşere kontrolü
- Güney Afrika/National Library of South Africa – Uzmanlık alanı: Asit giderme
- Katar/Qatar National Library – Uzmanlık alanı: Önleyici koruma ve derme bakımı

IFLA PAC bu çalışmalar haricinde Mavi Kalkan (Blue Shields) kuruluşu ile ortak çalışmalar yürütmektedir. Mavi Kalkan 1996 yılında kurulmuş uluslararası bir komitedir. Önceliği, savaş zamanlarında dünyanın kültürel mirasını korumaktır (Moustafa, 2013, s. 20). Mavi Kalkan, Kızılhaç'ın kültürel eşdeğeridir (Matthews, 2005, s. 66). Mavi Kalkan yok olmaya yüz tutmuş kültürel mirası korumak için Uluslararası Müzeler Konseyi, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi, Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları

Federasyonu, Koordinasyon Konseyi ve Görsel-İşitsel Arşivler Derneği temsilcilerinden oluşmaktadır (Kaur, 2009, s. 178; Moustafa, 2013, s. 20).

Mavi Kalkan Ulusal Komiteler Birliği uluslararası çalışmalarını güçlendirmek ve koordine etmek üzere 2008 yılında Lahey’de kurulmuştur. Hedef olarak doğa kaynaklı afetlerde ve silahlı çatışmalarda zarar görme riski olan kültürel mirasın korunması için eşgüdümü artırmak ve uluslararası çalışma ve çabaları güçlendirmektir. Kuruluşun amaçları (Blue Shield International, 2021);

- Kültürel mirası etkileyen acil durum ve risklere karşı uluslararası karşılıkları desteklemek,
- Kültürel mirasa saygı duyulmasını sağlamak ve himaye altına alınmalarını teşvik etmek,
- Riske karşı hazırlıklı olmayı özendirmek,
- Afetlerin önlenmesi, kontrol altına alınması ve afet sonrası kurtarma/iyileştirme aşamaları için ulusal ve bölgesel düzeyde ilgili personelleri eğitmek,
- Konuyla ilgili diğer kuruluşlara danışmak ve birlikte hareket etmek olarak tanımlanmaktadır.

3.1.1.4. Afet yönetiminde uluslararası iş birliği ve kütüphaneler

Günümüzde afetlerin taşıdığı sınır tanımaz özellikler ve çok boyutlu etkileri, afetlerin yol açtığı kayıp ve zararın yerel ve ulusal düzeylerle sınırlı kalmayıp, üretim ve tüketim başta olmak üzere küresel (global) bağımlılık ilişkileriyle farklı alan ve bölgelere de yansımaları, afet yönetiminin uluslararası önemine işaret etmektedir. Halihazırda 193 üye devletin temsil edildiği, dünyanın en büyük ve etkili uluslararası platformu olan Birleşmiş Milletler (BM) başta olmak üzere, afet yönetiminin tüm süreç ve uygulamalarında uluslararası işbirliklerinin ve ortaklıkların oluşturulması, var olanların geliştirilmesi ve güçlendirilmesi yönünde girişimler yaygınlaşmaktadır (Tezgider, 2019b, s.181).

Bu kapsamda, kültürel mirası ve dolayısıyla kütüphane dermelerini korumak için yapılan çalışmaların çoğu 20. yüzyılın ortalarından itibaren gerçekleştirilmiştir. BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nün (UNESCO) girişimiyle 1954 yılında uluslararası Lahey Sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme aynı zamanda “Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel

Mirasın Korunması Sözleşmesi” olarak kültürel mirasa yönelik tehditlere karşı uluslararası ilk sözleşme olarak bilinmektedir. 1990’lı yıllara kadar ise afet risk ve risk yönetimi kavramsal olarak gündeme gelmemiştir. Kültürel mirasa yönelik tehdit ve önlem alınması gerektiği düşüncesinin oluşmasıyla birlikte doğa ve insan kaynaklı tehditlerin kültürel mirası olumsuz etkilemesi sonucu UNESCO’nun Dünya Miras Sözleşmesi kapsamında 1972-1992 yılları arasında yürütülen çalışma raporunda riske hazırlık vurgusu yapılmıştır (Zıvralı ve Cabbar, 2015, s. 158).

Uluslararası afet yönetimi politikalarının şekillenmesinde önem taşıyan başlıca gelişmelerden örnekler şöyledir;

- Birleşmiş Milletler’in doğa kaynaklı afetlerde yapılacak yardımlara yönelik 1965 yılında alınan 20/203 sayılı fon oluşturma başlıklı karar,
- Afetler olmadan planlama yapılması ile zararın azaltılabileceği görüşü ile bilimsel araştırma ve çalışmaların yapılması böylece gelişmekte olan ülkelerin daha az maliyetle afete hazırlıklı olacağını hakkındaki 1968 tarihli ve 23/243 sayılı karar (ilk kez zarar azaltma kavramı gündeme gelmiştir),
- Kurum ve kuruluşların uluslararası düzeyde eşgüdümlü çalışabilmeleri için 1970’de 25/2717 sayılı karar (BM çatısı altında bir birim kurulması gündeme gelmiş ve erken uyarı sistemlerinden söz edilmiştir),
- Eşgüdümlü çalışmaların sağlanabilmesi amacıyla İnsani Yardım Koordinatörlüğü Ofisi’nin (UNDRO) kurulması hakkındaki 1971 tarihli 26/2816 sayılı karar (Başkanlığına Faruk N. Berkol getirilmiştir),
- Planlamanın ötesinde önleyici tedbirlerin alınmasına yönelik 1972 tarihli 27/2959 sayılı karar,
- BM Dünya Meteoroloji Örgütü’nün (WHO) yönlendiriciliğinde, 1979’da 1. Dünya İklim Konferansı’nın (World Climate Conference-WCC) toplanması,
- BM Genel Kurulu’nun 1990-1999 dönemini “Uluslararası Doğal Afet Azaltma On Yılı” (IDNDR) olarak ilan ettiği 11 Aralık 1987 tarihli 42/169 sayılı karar, ve hedeflerin belirlendiği 22 Aralık 1989 tarihli 44/234 sayılı 44/236 sayılı kararlar,
- 1992 yılında BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nin (BMİDÇS/UNFCC) imzaya açılması (yürürlüğe girişi 1994),

- Uluslararası Doğal Afeti Azaltma On Yılı'nın Uluslararası Çerçevesinde uygulamaların gözden geçirildiği 21 Aralık 1993 tarihli 48/188 sayılı karar,
- 27 Mayıs 1994'te düzenlenen Doğal Afet Zararlarının Azaltılması konulu Uluslararası Yokohama Konferansı ve Konferansta belirlenen Yokohama Stratejisi ve Eylem Planının kabulü,
- 2000 yılında BM Milenyum (Binyıl) Kalkınma Hedefleri'nin kabulü,
- 2002 yılında BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Rio+10 Zirvesi) ve Johannesburg Uygulama Planı (sürdürülebilir kalkınma için seçilmiş hedeflerin kabulü),
- 2004 yılında OECD'nin Büyük Ölçekli Afetler Öğrenilen Dersler Raporu,
- 2005 yılında Japonya'nın Kobe kentinde "Afet Azaltma Dünya Konferansı" toplanması; Hyogo Çerçeve Eylem Planı'nın (HFA/2005-2015) kabulü,
- 2015 yılında BM Afet Risk Azaltma 3. Dünya Konferansı; Afet Risk Azaltma için Sendai Çerçevesi'nin (SFDRR/2015-2030) kabulü,
- 2015 yılında BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (New York); 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin BM Genel Kurulu'nda kabulü,
- 2015 BMİDÇS çerçevesinde Paris Anlaşması'nın imzaya açılması (yürürlüğe girmesi 2016).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından birçok etkinlik, konferans, politika, yönerge vs. oluşturulmuştur. Tüm bu çalışmaların sonucunda ortaya çıkan yeni hedef, ilgiyi afet sonrasında çok afet öncesine çekmek, alınacak önlemler ile birlikte riski azaltmak ve uzun dönemde afet sonrası karşılaşılabilecek büyük zararı küçültmektir (Balamir, 2007, s. 32). Bu çalışmalar arasında, Birleşmiş Milletler'e üye tüm ülkelerin katılımıyla toplanan ve afet risk azaltma yönünde küresel, ulusal ve yerel düzeylerde içerik, kapsayıcılık ve yönlendiricilikleri ile öne çıkan Dünya Konferansları özellikle önemlidir.

2005 yılında ise Japonya, Kobe şehrinde afet risklerinin azaltılmasına yönelik uluslararası stratejiler belirlemek için adımlar atılmıştır (UNDRR, 2021). Düzenlenen Afet Azaltma Dünya Konferansı sonucunda kabul edilen Hyogo Çerçeve Eylem Planında beş temel alan ele alınmıştır (UNDRR, 2005):

- Kurumsal temel: Afet risk azaltma için kurumsal, yasal ve politik çerçeveler,
- Risk tanımlama, afet risklerinin tanımlanması, değerlendirilmesi, izleme ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi,
- Güvenlik ve dayanıklılık kültürü için bilgi, yenilik ve eğitim yönetimi,
- Temel risk faktörlerini azaltmak,
- Her düzeyde etkili müdahale ve iyileştirme için hazırlık.

Günümüzde BM Dünya Afet Risk Azaltma Konferansı olarak tanımlanan konferansların ilki 1994'te Japonya Yokohama'da ikincisi ve 2005'te Hyogo'da üçüncüsü ise 2015 yılında Sendai'de düzenlenmiştir (UNDRR, 2021). 3. Konferans sonucunda kabul edilen Sendai Bildirgesi (Afet Risk Azaltma için Sendai Çerçevesi) 2015-2030 yılları arasındaki dönemi kapsamakta ve önümüzdeki dönem için afet risklerini azaltma konusunda bir yol haritası oluşturmaktadır. 187 üye ülke tarafından imzalanan bildirmede, aşağıdaki 4 temel öncelik belirlenmiş ve onaylanmıştır (AFAD, 2019, s. 45):

- Afet riskini anlamak,
- Afet riskinin yönetilmesi için afet risk yönetimini güçlendirmek,
- Dirençlilik için afet risk azaltmaya yatırım yapmak,
- Etkili müdahale için afete hazırlık çalışmalarını geliştirmek ve iyileştirme, rehabilitasyon ve yeniden inşa safhalarında “Öncekinden Daha İyisini İnşa Etmek”.

Hemen hemen tüm dünya ülkeleri tarafından ortak akıl ve tecrübeyle gerçekleştirilen ve onaylanan bildiri, plan, rapor, belgeler vs. “Afet Yönetimi” konusunda uygulanması gereken politikalara rehberlik etmektedir. Genel anlamda doğa kaynaklı afetlerin önlenmesine yönelik önerilerde bulunan bu rapor, plan, konferans ve bildirgeler direkt olarak kütüphanelerde alınması gereken önlemlerden bahsetmeler de ilgili maddelerin içerisinde kütüphanelerde uygulanması gereken hedefleri vermişlerdir. Örneğin; Sendai Bildirgesi'nde 2030 yılına kadar afet dirençliliğini artırmayı öngören temel hedefler içerisinde, kritik altyapıların zarar görmesini, sağlık ve eğitim tesisleri dahil olmak üzere temel hizmetlerin aksamasını önlemek için altyapıların dirençliliğini artırmak vardır (“Sendai Afet Risk”, 2015, s. 14).

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulacak olan ya da iş birlikleriyle birlikte afet yönetimi konusunda sorumlu kurum ve kuruluşlarda görev alacak ekiplerin kütüphane yönetimlerine faydalı olabilecek bu tür konferans, bildirme, etkinlik vb. takip etmeleri önemlidir. Özellikle kütüphanelerde alınacak önlemlere dair bilgiler her zaman verilmese de ilgili maddelerden yola çıkarak alınması gereken önlemlere karar verilebilir ya da yeni bir önlem maddesi değerlendirmeye alınabilir. Kütüphane yönetimleri ve personel dermeyi korumak için gerektiğinde daha hızlı müdahale edebilmek için de afet yönetimi konusunda kendilerini geliştirmelidir.

3.2. AFET RİSK DEĞERLENDİRMESİ

BM Afet Risk Azaltma Ofisi (UNDRR) Terminolojisine göre afet risk değerlendirmesi, olası tehlikeleri analiz ederek ve insanlara, mülklere, hizmetlere, geçim kaynaklarına ve çevreye zarar verebilecek mevcut koşulları değerlendirerek riskin doğasını ve kapsamını belirlemeye yönelik nitel veya nicel bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Afet risk değerlendirmesi, 2021).

Risk değerlendirmesi, genel olarak, bir sistem içerisindeki farklı tehlikelerden kaynaklanan risklerin büyüklüklerini tahmin etme ve mevcut durumun kontrol edilerek alınan önlemlerin yeterliliğini de göz önünde bulundurarak kabul edilebilir düzeylerde olup olmadığına karar verme aşamasıdır. Risk değerlendirmelerinin amacı, risklerin kabul edilebilir veya kabul edilemez düzeylerde olup olmadığını ve bunlara karşı hangi önlemlerin alınması gerektiği sorularına cevap aramaktır. Risk olasılıkları ve istenmeyen olayların şiddetinin hesaplanması riskleri tamamen ortadan kaldırmaz. Burada önemli olan belirlenen risklerin uygun önlemlerle kontrol altına alınabilmesidir. Doğru yöntemlerle gerçekleştirilen risk değerlendirme çalışmaları, uygun önlemler alınarak ve bütçe planlamalarını doğru yaparak, kütüphane çevresi ve ortamının çalışanlar, kullanıcılar ve ziyaretçiler için sürekli iyileştirilmesi ve güvenli hale getirilmesidir. Bu çerçevede, risk değerlendirmeye dayalı ve düzenli olarak izlenmesi gereken iş sağlığı ve güvenliği önlemleri, aynı zamanda kütüphane ve bulunduğu yerleşim için geçerli afet risk etmenleri (tehlike, tehlikeye maruzluk, zarar görülebilirlik ve kapasite) ile bütünlük içerisinde ele alınmalıdır.

Afet risk değerlendirmeleri yapıldıktan sonra ortam ve koşulların kontrol edilmesi ve gerekirse yeniden dzenlenmesi gerekebilir. Risk derecelendirmesi, afet ve acil durum risklerinin azaltılabilir ya da önlenabilir olup olmadığını; bunun için alınması gereken yapısal ve yapısal olmayan önlemlerin neler olduğunu belirlemede kütüphane yönetimine yardımcı olacaktır. Yapısal güvenlik gereklerinin yerine getirilmesinin yanı sıra yapısal olmayan unsurlarla ilgili alınacak önlemler hem mevcut durumdaki kütüphane koşullarının iyileşmesine hem de yeni yapılacak kütüphane binalarının insan ve derme sağlığı açısından güvenli bir şekilde kurulmasına katkıda bulunacaktır (Tezgider, 2008, s. 214). Bu gibi risk değerlendirme, analiz ve denetim politikaları, afet risklerinin azalmasını daha bütüncül bir şekilde kapsayacak ve önleme, risk ve zarar azaltma ve hazırlık aşaması konuları üzerine vurgu yaparak önleyici ve ileriye dönük bir yaklaşım getirecektir (Kaur, 2016, s. 158).

Kütüphane binasının yapısı, kullanıcı, personel ve dermenin özellikleri kapsamlı bir şekilde risk değerlendirme çalışmalarında analiz edilmeli ve potansiyel tehlikeler tanımlanarak kütüphane afet/acil durum planı geliştirme aşamasına geçilmelidir. Derme ve insan sağlığını tehlikeye atabilecek riskler genel olarak şu şekilde sınıflandırılmıştır (İdiegbeyan-Ose ve diğerleri, 2018, s. 288):

- Kütüphane binasının dışındaki/çevresindeki riskler.
- Kütüphane binası içindeki ve sunulan hizmetlerden kaynaklanan riskler.
- İnsan kaynaklı riskler.

Kütüphane yönetimi, kütüphaneciler ve kütüphane personeli risk değerlendirme çalışmalarını yürütürken neyi nasıl korumak istediklerini çok net bir şekilde ortaya koymalıdır. Eğer risk değerlendirme çalışması kurum dışında başka birisi tarafından yapılacaksa, personel o kişiye tam olarak dermedeki hangi eseri korumak istediklerini ve ne kadar iyi korumak istediklerini belirtilmelidir. Kütüphanelerde dermeyi korumak için yapılacak afet risk değerlendirmesi şu sorulara cevap aramalıdır (Kuzucuoğlu, 2014e, s. 289):

- Bina içinde ve dışında mevcut tehlikeler nedir, yeni risklerin ortaya çıkma olasılığı nedir?

- Kütüphanedeki dermenin bulunduğu alanlarda herhangi bir riskin ortaya çıkma ihtimali nedir?
- Mevcut tehlikelerin afete dönüşmesi halinde kayıp ne olacaktır?
- Olayın gerçekleşme ihtimali nedir?
- Gerçekleşen olayın üstesinden gelmek için ihtiyaçlar (gereken araç-gereç, iş birliği vs.) nelerdir?
- Olayı bertaraf etmek için kütüphane kaynakları nelerdir?

Afet ve acil durum planlaması kapsamında oluşturulacak risk analiz formlarında “gerçekleşme tarihi, geçerlilik tarihi, yeri, belirlenen risklere karşı kontrol önlemlerinden sorumlu kişi departmanı ve tespit edilen sorunların düzeltilmesi için son tarih” vd. alanlarının yer alması gerektiği vurgulamaktadır (Kuzucuoğlu, 2014e, s. 289). Bu formlar oluşturulurken veya dermenin güvenliği ve bakımı için sorumluluk yüklenen personel, risk değerlendirme ve yönetimi aşamasında uzmanlık eğitimine ihtiyaç duyabilirler (Matthews ve Eden, 1996, s. 33). Kütüphane yönetimi ilgili personele uzmanlar tarafından verilebilecek uygulamalı afet risk değerlendirme eğitim programları düzenlemelidir. Halk kütüphaneleri özelinde düşünülecek olursa, hem sayıca fazla kütüphane olmasından hem de konu uzmanı eğitici bulma güçlüklerinden dolayı söz konusu eğitim programlarının Genel Müdürlük tarafından düzenlenmesi daha doğru olacaktır. Ancak, afet riskleri yerel ve kendine özgü özellikler gösterebileceğinden ve her kütüphanenin risk değerlendirmeleri bakımından ihtiyaçları farklı olacağından yerelde kütüphane yönetimlerine büyük görev düşmektedir.

Bir başka deyişle, kütüphane personeli için afet eğitimi programlarının düzenlenmesi risklerin ortadan kaldırılmasına yetmez. Her kütüphanenin kendi koşullarını göz önüne alarak risk değerlendirmelerini yapması ve yerel tehlikelerden kaynaklanan riskleri belirlemenin öncelikli olarak ele alınması gereklidir. Kütüphane dermesini ve insan sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek tehlikelerden kaynaklanan riskler ayrı ayrı sınıflandırılarak risk analizleri ve değerlendirmelerinin yapılması bu değerlendirme aşamasında bina ve dermede yer alan eserlerin hassasiyeti belirlenip, belirlenen tehlikelerin riske dönüşmesi halinde oluşabilecek kayıpların öngörüldüğü risk

skorlamalarının da yapılması gerekmektedir. Belirlenen skorlama sonucunda öncelikle korunması gereken eserler koruma altına alınmalıdır (Kuzucuoğlu, 2019b, s. 245).

3.3. AFET/ACİL DURUM BİLGİ YÖNETİMİ SİSTEMLERİ

Çağdaş ve modern afet yönetim sisteminin Marmara Depremi sonrasında Türkiye’de üzerinde durulması ve uygulamaya geçilmesi ile birlikte afet risk yönetimi süreç ve uygulamaları önem kazanmıştır. Bu aşamada yer alan önleme ve hazırlık evrelerinin yanı sıra tahmin ve erken uyarı sistemleri de risk yönetimi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Doğa kaynaklı afetlerin önüne geçebilmek için tahmin ve erken uyarı sistemleri kurmak ve bunları uygulamaya sokmak, afetle mücadele edebilmenin modern metotları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de afet ve acil durum bilgi yönetimi sistemleri üzerine ilk çalışmalar Ümraniye Belediyesi bünyesinde 2012 yılında “Ümraniye Mobil Afet Bilgi Sistemi Uygulaması” projesi kapsamında başlamış ve “Afet Bilgi Sistemi” (ABİS) hizmete açılmıştır (Yaman ve Çakır, 2018, s. 1131). Daha sonra birçok belediye tarafından kurulan afet bilgi sistemleri afet ve acil durum söz konusu olduğunda ya da olmadan önce kullanılmaktadır. Vatandaşlar ABİS ile birlikte eczane, hastane, ekmek fırını, su temin alanları, kamu kurum ve kuruluşların hizmet binaları, toplanma alanları vd. gibi bilgileri uygulamadaki harita üzerinden görebilmektedir. Coğrafi bilgi sistemleri (CBS) ile birlikte kullanılan bu uygulamalar kütüphane yöneticilerinin yerel yönetimlerle iş birliği yapmaları halinde kütüphaneler için de faydalı bir şekilde kullanılabilir. Örneğin, deprem anında hasar görebilecek kütüphane binalarında yer alan dermenin aktarılması için gerekli ve en doğru depolama alanları bu uygulamalar sayesinde bulunabilecek ve derme daha fazla hasar almadan güvenli alanlara taşınabilecektir.

AFAD tarafından bütünleşik afet yönetim sistemi içerisinde “afet ve acil durum süreçlerinin elektronik ortamda takip edilmesi, yönetilmesi ve yöneticilere karar desteği sunulması amacıyla Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi (AYDES) geliştirilmiştir.” AYDES, diğer afet bilgi sistemlerinde olduğu gibi coğrafi bilgi sistemleri (CBS) üzerine yapılandırılmıştır. Benzer sistemler olduklarından ulusal kaynakları en etkili şekilde yönetmek ve kullanılmasını desteklemek amacına sahiptirler. Afet yönetimi süreçlerinin

planlanması, önleme, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarında daha hızlı ve etkili bir yönetim anlayışıyla ilgili Bakanlıkların kullanımına sunulmuştur (Bütünleşik Afet Yönetim Sistemi, 2021). Ayrıca Türkiye’de “yaşanan afetler ile ilgili doğru bilgiye ve yapılan çalışmalara bir arada ulaşmak için afet araştırmacılarına, karar verici ve uygulayıcılara yardımcı, kullanıcı uyumlu ve sürekliliği sağlanabilecek bir altyapı ile web tabanlı afet bilgi bankası oluşturulmuştur. Bu sayede afetlere karşı hazırlıklı olmak ve afet zararlarının azaltılması için kapasite geliştirmek amaçlanmaktadır” (AFAD, 2019, s. 38).

“AYDES 3 ana modülden oluşmaktadır. Olay Komuta Sistemi, sıfırıncı dakikadan itibaren tüm müdahale aşamalarının yönetilmesini sağlar. Mekansal Bilgi Sistemi, afet anında kullanılacak tüm coğrafi verilerin AYDES’te toplanarak analizine imkan sağlar. İyileştirme Sistemi, afet ve acil durumlar sonrasında hayatın en kısa sürede normale dönmesi için hasarın tespiti, acil yardım taleplerin takibi, etüt raporlama sürecinin sistematik hale getirilmesini sağlar” (Bütünleşik Afet Yönetim Sistemi, 2021).

AYDES’in kütüphaneler adına daha etkili bir şekilde kullanılması için KYGM’den üst düzey yöneticiler sistemin geliştirilmesi aşamasında yönetim ekibinin içerisinde yer almalıdır. İlgili Bakanlıkların kullanımına açılan bu sistem kütüphaneler adına daha verimli bir şekilde kullanılabilir.

“Uzaktan algılama sistemleriyle desteklenmiş coğrafi ve kent bilgi sistemlerinin afet çalışmalarında kullanımı afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında karar verici ve uygulayıcılara geniş imkanlar sağladığı, planlama ve karar alma sürecini hızlandırdığı, olaylara müdahalede isabet derecesini artırdığı genel kabul gören bir gerçektir” (Arca, 2012, s. 60). Arayüzler sayesinde uzman kişilerce acil durum ve afet alanında çalışan personele, ki bu şekilde kütüphaneler için yöneticiler başta olmak üzere tüm personele, verileri ulaştırabilmektedir. “Bu veriler acil durum/afetin kodu, ismi, türü, bölgesi, büyüklüğü, verdiği etkiler gibi çeşitli bilgiler barındırmaktadır” (Kuzucuoğlu ve İlkışık, 2019, s. 109).

3.4. AFET/ACİL DURUM YÖNETİM AŞAMALARI (BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİM SÜRECİ)

AFAD Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğüne göre afet yönetimi süreci, bir afet olayını izleyen ve bir sonraki afete kadar birbirini takip eden afete müdahale, iyileştirme, yeniden inşa, zarar azaltma ve afete hazırlık aşamaların tümüdür. Bütünleşik afet yönetimi, afetlerle baş edebilen, dayanıklı ve dirençli bir toplum oluşturmak için tüm tehlikeleri dikkate alan, afet yönetiminin önleme, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarında yapılması gereken çalışmalar ve alınması gereken önlemleri, toplumun tüm güç ve kaynaklarını kullanarak gerçekleştirebilen bir yönetim sürecidir.

Kütüphanelerde yaşanabilecek afet/acil durumlar için dikkat edilmesi gereken ve bütünleşik afet yönetimi yaklaşımını da içerisinde barındıran hususlar aşağıdaki başlıklar halinde toplanabilir;

- Acil durum ve afet ile ilgili yapılacak çalışmalara yönelik amacın belirlenmesi,
- Acil durum ve afet ile ilgili çalışmaları yürütecek ekiplerin oluşturulması ve bilgilendirilmesi,
- Acil durum ve afet tehlike ve risklerinin belirlenmesi ve önceliklendirilmesi,
- Acil durum ve afet planlarının hazırlanması, önlemlerin şekillendirilmesi,
- İlgili kamu kurum ve kuruluşlarının kütüphane ziyaretlerinin planlanması ve uygulanması,
- Kütüphanedeki eksikliklerle ilgili raporların hazırlanarak üst yönetime sunulması,
- Acil durum ve afet ekiplerine verilecek ilgili ekipmanların temin edilmesi,
- Acil durum ve afet ekiplerinin teknik eğitimleri için gerekli planlamaların yapılması,
- Tatbikatların planlanarak senaryoların oluşturulması ve uygulanması,
- İlgili kamu kurum ve kuruluşlarına kütüphane ziyaretlerinin yapılması ve iş birliklerinin tamamlanması,
- Çalışmaların takibi ve kontrolü.

3.4.1. Önleme (risk ve zarar azaltma)

BM Afet Risk Azaltma Ofisi (UNDRR) Terminolojisine göre önleme, tehlikeli olayların potansiyel olumsuz etkilerinden tamamen kaçınma kavramını ve niyetini ifade etmektedir. Azaltma ise tehlikeli bir olayın olumsuz etkilerinin azaltılması veya en aza indirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Önleme, 2021; Azaltma, 2021). Kısaca afet sırasında oluşabilecek zararları daha afet meydana gelmeden tespit edip, zararı en aza indirecek çalışmaları yürütmek, planları yapmak ve önlemleri almaktır. Tehlikeli ve savunmasız durumları kontrol altına almaya, azaltmaya, önlemeye ve iyileştirmeye yönelik alınacak tedbirlerin tümü fiziksel ya da teknolojik önleme dayalıdır.

Afet gerçekleşmeden önce gerekli önlemlerin alınması afet sonrasındaki müdahale ve iyileştirme evrelerinden daha önemlidir. Bu önlemler kapsamında belirli standartlar uygulamaya konulacak, afet riski önlenebilecek ya da azaltılabilecek ve olası afet halinde zarar azaltılacaktır. Kütüphanelerin bulunduğu modern binalarda yasal düzenlemelerin de etkisiyle birçok önlem alınmış ve uygulamaya konulmuş olabilir fakat tarihi ve eski binaların bu önlemler açısından özellikle gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Uluğ (2009) da bütünleşik afet yönetimi süreçlerinde “afet öncesi yapılacak risk azaltma ve hazırlıklı olma çalışmalarının en önemli aşamaları” olarak görülmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Bununla birlikte, ülkemizde genel olarak uygulamada afet öncesi yapılacaklardan çok afet sonrası yapılan “yara sarma” politikalarının önemsendiği gözlenmektedir (Uluğ, 2009). Son yıllarda teoride afet öncesi çalışmaların önemi vurgulanıyor olsa da uygulamada halk kütüphaneleri özelinde düşünüldüğünde, bunun henüz böyle olmadığı açık biçimde görülmektedir.

“Her hangi bir zarar azaltma önleminin fayda sağlayabilmesi, onun uygulanabilir olmasına ve söz konusu tehlikeye karşı koruyucu bir işlevinin bulunmasına bağlıdır. Zarar azaltmanın en basit kuralı; önlenebilir tehlikelere karşı engel olucu tedbirler almak, önlenemeyenlere karşı koruyucu tedbirleri artırmaktır” (Güler, 2008, s. 36). Genel olarak afet tehlikeleri her zaman önlenemez fakat etkileri azaltılabilir. Etki, insan faaliyetlerine göre koşullanmaktadır. Tehlikenin kaynağı doğal olabilir fakat tehlikenin afete dönüşmesi, toplumların gelişmişlik seviyeleriyle yakından ilgilidir (O’Brien, O’Keefe,

Rose ve Wisner, 2006, s. 65). Doğa kaynaklı afetlerin kütüphanelere ve dermeye verdiği hasar afetin şiddeti ve etkisine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde afetin şiddeti ve etkisine bağlı olarak kütüphane ve derme üzerinde görülebilecek hasar genel olarak başa çıkılabilir seviyelerde tutulabilmektedir.

“Herhangi bir önleyici stratejinin ilk ve hayati aşaması, binanın hem içeride hem dışarıda tam bir risk değerlendirmesidir” (Muir, 2002, s. 116). Önleme aşamasında, kütüphane binasında oluşabilecek risklerin yanı sıra binada bulunan ekipman ve teçhizatın tespit edilmesi ve afet durumunda olası hasarın en aza indirilmesi amaçlanmaktadır (Morgan ve Smith, 1997, s. 64). Dermedeki olası zararı en aza indirdikten ve hasarın önlenmesine yönelik problemleri önleyici koruma uygulamalarıyla teşhis ettikten sonra dermeye uygun iç ortam koşulları tasarlanmalı, periyodik kontroller yapılmalı, personel eğitimi verilmelidir (Kuzucuoğlu ve Polat, 2014. s. 60). Örneğin, kitap raflarında alınması gereken önleyici koruma uygulamaları kısaca; rafların doğru malzemelerden seçilmesi (rafların çelikten yapılması) ve tasarlanması, oda uzunluğu boyunca düzenlenmesi, paslanmayı önlemek için çelik rafların uygun şekilde boyanması, raf ayaklarına düz metal kaplar yerleştirilerek böceklerin zeminden yukarı çıkmasını önlemek amacıyla su veya böcek ilacı ile doldurulması şeklindedir (Sunil ve Kumar, 2009, s. 39). Kütüphane rafları dermenin zarar görmesini önlemek üzere tasarlanmalıdır (FEMA, 2012, s. 514).

Kütüphanelerde periyodik olarak yapılan bakım-onarım denetimleri ve tatbikatlar, doğa ve insan kaynaklı afetlerin olası etkilerinin tespit edilmesine yardımcı olacaktır. Denetim ve tatbikatlar ne kadar düzenli olursa, kütüphane için afet risklerinin herhangi bir şekilde zarar vermeden önce tespit edilmesi sağlanacaktır. Bakım-onarım denetimleri içerisinde kütüphane teçhizatının bakımı çok düzenli yapılmalıdır. Gerek yapısal olmayan diğer elemanların gerekse elektronik cihazların bakımlarının aksatılmadan yapılması gerekmektedir. Wong ve Green (2006) çalışmalarında koruma amaçlı öncelik listelerinin hazırlama evresini üç kategoride sınıflamaktadırlar (Wong ve Green, 2006, s. 75):

1. Çok değerli, yerine yenisinin konulması zor (yüksek),
2. Değerli, gerekirse değiştirilebilir (orta),
3. Kurtarılamıyorsa gözden çıkarılabilir (düşük).

Kütüphane dermesinde ve yapısal olmayan elemanlar arasında bu sınıflama önceden yapılarak afet sırasında ve sonrasındaki müdahale ve kurtarma aşamalarına yardımcı olacaktır. Zarar azaltma evresinin konularının bir özeti şöyledir (Kadıoğlu, 2008a, s. 14);

- Tehlikelerin belirlenmesi,
- Risk profilinin çıkarılması,
- “Etki analizi ve olası hasarların belirlenmesine yönelik hazırlıklar,”
- “Mevcut zarar azaltma önlemlerini değerlendirmek,”
- Hazırlık ve planlar ile ilgili koordinasyonu sağlamak,
- “Kısa, orta ve uzun vadeli zarar azaltma planlarını hazırlamak,”

Kütüphanelerde doğa veya insan kaynaklı olaylar öncesinde alınacak önleyici tedbirlerle zararın önüne geçilebilecektir. Örneğin; yangın çıktıktan sonra müdahaleyle uğraşmak yerine, yangına yol açabilecek riskleri azaltmak, su baskınında kütüphane dermesini kurtarmaya çalışmak yerine drenaj sistemleri kurarak suyu düzenli tahliye etmek gibi önleyici yöntemler izlenmelidir. Modern afet yönetim sistemleri mevcut ve gelişebilecek riskleri afet gerçekleşmeden önce azaltmaya yönelik yapılacak çalışmaları öne çıkarmaktadır. Bu önlemlerden bir diğeri ise sigorta ihtiyacının olduğu gerçeğidir. Türkiye’de kütüphanelerde yaygın olarak kullanılmayan sigorta sistemi, Morgan ve Smith’e (1997) göre kütüphanenin büyüklüğüne, potansiyel risklerin niteliğine, dermenin niteliğine ve mevcut finansal duruma göre değişmektedir. Her kütüphane, sigorta türüne, neyin sigortalanacağına ve sigortanın değerine karar vermelidir (Morgan ve Smith, 1997, s. 65). Örneğin, Abareh (2014) Nijerya’da 21 akademik kütüphanede yaptığı çalışmada hiçbirinin sigorta poliçesinin olmadığını belirtmiştir (Abareh, 2014, s. 55).

Zarar azaltma aşamasında; deprem, heyelan ve çığ kaynaklı sarsıntılara karşı rafların sabitlenmesi, yıldırım ihtimaline karşı paratoner takılması, su baskınlarına karşı drenaj sistemlerinin kurulması, fırtına ihtimaline karşı bina etrafındaki uçacak, kayacak, devrilecek vb. malzemenin bertaraf edilmesi, hırsızlık ve vandalizm saldırılarını önlemek için kamera sistemlerinin kurulması, iç ortam koşullarının veri kaydedicilerle takip edilmesi vd. söz konusudur. Yangın riskine karşı duman algılama sistemi, yağmurlama

sistemleri, alarm butonları, manuel ve otomatik söndürme sistemleri kurularak risk en aza indirilmelidir. Hazırlık aşamasındaki çalışmaların amacı, olası afet halinde sorunları daha hızlı bir müdahaleyle gidermek ve şartların iyileştirilmesi hedefine ulaşmak olmalıdır (Güler, 2008, s. 42). Bu amacın gerçekleşmesi için ise risk ve zarar azaltma aşamasının olabildiğince dikkatle planlanması ve uygulamaya konması gerekmektedir. Bu plan ve uygulamalar afet sonrasında müdahale ve iyileştirme aşamalarını da kolaylaştıracaktır.

3.4.2. Hazırlık (afet/acil durum öncesi)

Risk/zarar azaltma ve hazırlık aşamaları, özellikle afet öncesinde afetin olası hasar yaratabilecek etkilerini azaltmak için gerçekleştirilen tüm iş ve işlemler olarak tanımlanabilir. Önleme ve hazırlık aşamaları, afet kaynaklı risklerin en az kayıp ve hasarla atlatılabilmesini sağlamaktadır. Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi (UNDRR) Terminolojisine göre hazırlık aşaması, acil durum planlaması, tatbikat, ekipman ve malzeme stoklanması, koordinasyon, tahliye ve bilgilendirme için düzenlemelerin geliştirilmesi ve ilgili alan ve eğitim faaliyetlerini içermektedir (Hazırlık, 2021).

Afete hazırlık, hem bölgenin tehlike ve riskler bakımından afete ne kadar yatkın olduğuna hem de olası bir olayın beklenen büyüklüğüne ve şiddetine dayanmaktadır (Ramanathan ve Crawley, 2021, s. 4). “Hazırlık olma evresinde temel özellik; zararı azaltma safhasında yapılan çalışmalar ve önleyici tedbirlerin bir plan dahilinde tecrübe edilmesi, personel-araç ve ekipman imkanlarının olası afete hazır olup olmadıklarının test edilmesidir” (Yaylacı, 2015, s. 28). Beyin fırtınası oturumları, pratik çalıştaylar ve simülasyonlar gibi yöntemler planlama aşamalarında kullanılabilir (Muir, 2002, s. 117). Gelecekte bölgenin kültürel mirasını tehdit etmeye devam edecek olası afetlerin etkilerini önlemenin ve hafifletmenin anahtarı, gelişmiş planlama ve hazırlıklı olmaktır (Moustafa, 2015, s. 479).

Hazırlık aşaması; acil/acil durum planlaması kapsamında, acil durum eylem planlarının senaryolar dahilinde oluşturulması ve düzenli olarak güncellenmesi, dermenin sigortalanması, dermenin önemli parçalarının belirlenmesi, kurtarma önceliklerinin ve prosedürlerinin belirlenerek geliştirilmesi, belirlenen prosedürlerin çalışanlarla düzenli paylaşılması, alternatif depolama alanlarının belirlenmesi, kat planlarının hazırlanması,

yangın söndürme tesisatının ve tahliye yollarının yerlerinin belirlenmesi, acil durum malzemelerinin bir araya toplanması, acil durum mücadele ekiplerinin kurulması, ekiplerde çalışacak personelin görev ve sorumluluklarının belirlenmesi, personelin afete hazırlıklı olması için sürekli eğitim ve tatbikatların düzenlenmesi, bölgesel malzeme merkezlerinin kurulması ve kritik malzemelerin depolanmasını içerir (Lyall, 1993, para. 15; Kuzucuoğlu, 2014d, para. 20; Kemaloğlu, 2015, s. 138; Yaylacı, 2015, s. 30). Ayrıca tahmin ve erken uyarı sistemleri kurmak, politika belirlemek, finansal kaynak sağlamak da bu evre içerisinde yer almalıdır (Duruel, 2019, s. 287).

Afete hazırlıklı olunması, aynı zamanda olası bir afet durumunda gerekli müdahalenin zamanında ve etkili biçimde yapılabilmesine ve hizmetlerin kesintiye uğramamasına yardımcı olacaktır. Hazırlık kapsamında, afet ve acil durum planı oluştururken üzerinde durulması gereken en önemli konu personel eğitimi ve tatbikatı, görev ve sorumluluklarının belirlenmesi ve ilgili araç/gereç ve teçhizatın eksiksiz bir şekilde tamamlanması yer almaktadır. Sistemdeki araç/gereç ve teçhizatın yılda en az bir kez test edilmesi ve bu işlemin belgelendirilmesi gerekmektedir (Layne, 2014, s. 102). Afet ve acil durum meydana gelmeden önceki hazırlık çalışmalarında kazanılan deneyimlerin kütüphaneciler için paha biçilemez bir hazine olup personelin afete ve acil durum karşısında korunması, zararların önlenmesi veya hasarın en aza indirilmesi çeşitli senaryoların tatbikatlar esnasında test edilmesine ve bu tatbikatların sıklığına bağlıdır (Kuzucuoğlu, 2020b, s. 322).

Kütüphanelerde hazırlık aşamasında oluşturulması gereken afet/acil durum planlamasında kütüphaneciler aktif rol oynamalıdır. Gerek yeni yapılacak kütüphane binalarında gerekse halihazırda hizmet veren kütüphane binaları ve derme için iyi yazılmış bir afet planı şarttır. Kütüphanelerde afet/acil durum planları dahilinde gerçekleştirilecek tatbikatlar kütüphane yönetiminin nispeten zayıf olunan, iyileştirilmesi gereken noktaları görmesine yardımcı olacaktır. Tatbikatlar sayesinde eksiklikler giderilerek plana eklenmesi gereken yeni önlemler de eklenebilecektir. Sürekli kullanıcılar afete durumunda kütüphane kullanıcıları arasında panik havasını önleyerek zarar görmelerini engelleyebilecektir. Özellikle kat ve tahliye planlarına önceden hakim olmak, afet anında kütüphanedeki kullanıcıları yönlendirmek bakımından önem arz etmektedir. Elbette insan hayatı öncelikli olmak koşuluyla dermeye afete dolayısıyla

gelebilecek zararlar önceden yapılan planlama ve tatbikatlar sayesinde en aza indirilebilecektir.

Kütüphanelerde acil durum ve afetlere hazırlık planlamaları kapsamında kurulacak kurum içi acil müdahale ekiplerinin öncelikli görevleri arasında enkaz, koku, kimyasal tehlikeler, küf ve ıslaklık düzeylerini kontrol etmek, hasarlı kütüphane materyallerinin onarımı için çeşitli kurtarma yöntemleri belirlemek, ilk yardım setleri sağlamak, ekipmanları ve hizmetleri hazırlamaktır.

Kısaca kütüphanelerde hazırlık aşamasında yapılacak afet yönetim çalışmaları aşağıdakiler gibi bir dizi temel araç veya sürece dayanır (Fullerton, 2004; Eden ve Matthews, 1996, s. 12):

1. İş sürekliliği planlaması.
2. Risk değerlendirmesi ve risk kaydı.
3. Acil Durum Kılavuzu.
4. Ulusal öneme sahip malzemelerin kaydı.
5. Standart depolama uygulamaları.
6. Personel eğitimi ve farkındalığı.
7. Kamu kurum ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği.
8. Binaların ve ekipmanların risk değerlendirmeleri ve düzenli denetimleri.
9. Güvenilir uzman tavsiyesi belirleme ve kullanma.
10. Süreklilik hizmeti, konaklama ve depolama için planlama.
11. Afet kontrol planının düzenli olarak gözden geçirilmesi.
12. Sigorta teminatının araştırılması.

Afete hazırlık kapsamında, Türkiye’de yaygın olmamakla beraber sigorta işlemleri, gelecek nesiller için bina yatırımlarını ve paha biçilemez kütüphane dermesini korumak için mümkün olan en iyi koruma yöntemlerinden biridir (Superio ve diğerleri, 2019, s. 5). KYGM halk kütüphanelerindeki dermeyi korumak ve hizmet sürekliliğini sağlamak için toplu bir şekilde sigortalama işlemlerini yürütmelidir. Sadece derme değil, aynı zamanda kütüphane malzemeleri ve insan (çalışan-kullanıcı) varlığı bir bütün olarak düşünülmeli ve olası zararın önlenmesi/azaltılması değerlendirilmelidir.

Yine hazırlık kapsamında önemli bir bileşen, teknolojik unsurlardır. Teknolojik gelişmelerin kütüphanelere ve dermeye verdiği zararlardan yukarıdaki bölümlerde bahsedilmiştir, bu gelişmeler sadece insan ve derme sağlığına tehdit olarak görülmemeli, aynı zamanda afet zararlarını azaltabilecek gelişmeler de dikkate alınmalıdır. Afet etkilerinden koruyacak ve hazırlık aşamasında yararlanılabilecek teknolojik gelişmelere örnekler verilmektedir (Rattan, 2013, s. 4):

1. Uzaktan Algılama Teknolojisi; hava durumu ve diğer gözlem uyduları aracılığıyla herhangi bir hava durumu bozulmasının olası tehditlerini okumak için yardımcı olur.
2. Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS/GIS); depolar, analizler ve coğrafi olarak referans verilen verileri paylaşır ve sel, toprak kayması, deprem gibi doğa kaynaklı afetlerde faydalanılır.
3. Küresel Konumlandırma Sistemi (GPS); afetin meydana geldiği yeri tam olarak belirleyebilen teknolojilerdir.
4. İletişim Teknolojisi; özellikle zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarında etkilidir. Herhangi bir afet sırasında ve öncesinde ilgili bilgileri yaymak ve paylaşmak için internet, faks, cep telefonu, e-posta, radyo ve televizyon kullanılabilir.
5. WWW ve İnternet; bir afet ve afet yönetimi ile ilgili bilgilerin anında ve otomatik olarak paylaşılması için küresel platformlar oluşturulabilir.
6. Tahmin ve Erken Uyarı Sistemi; bir afetin olası seyrini belirlemede hayati rol oynamaktadır. Potansiyel olarak etkilenen alan boşaltılabilir ve insanların afet öncesi daha güvenli bölgelere taşınması sağlanabilir.

Yukarıda bahsedilen sistemlerin hepsi hazırlık aşamasında kütüphanelerin yararlanabileceği sistemlerdir. Ülkemizde de, yerel yönetimler ve AFAD ile iş birliği sağlanarak kütüphanelerde bu sistemlerden yararlanılabilir. Her ilde bu ve benzeri çalışmaların olmayabileceği ihtimaline karşı, merkezi olarak bu çalışmalar yürütülmeli gerekirse bölgesel çalışmalar şeklinde ele alınmalıdır. Kütüphanelerin bulunduğu alanların riskli bölgelerde olup olmadığı gibi değerlendirmeler yapılarak özellikle coğrafi bilgi, uzaktan algılama ve erken uyarı ve tahmin sistemleri geliştirilmeli ve kurulmalıdır. Afet ve acil durum ekiplerinin en kısa sürede teknik donanımlarıyla beraber sürece daha iyi müdahale edebilmeleri ve tehlikelerin önceden belirlenmesi, ileri teknoloji ve uydu

gözlem sistemlerinin kullanılmasıyla gerçekleşebildiği belirtilmektedir (Yaylacı, 2015, s. 29). Sonuç olarak afet risk tanımlamaları, risk değerlendirmesi ve analizi, olası afet risklerinin azaltılması, kütüphane dermesinin olası afete karşı korunması, sigortalama işlemleri, ileri teknoloji ve uydu sistemlerinin kullanılması, personel eğitimi ve tatbikat ve son olarak acil durum müdahale planlamalarının hazırlanması bu aşamadaki önemli konulardır.

3.4.2.1. Afet ve acil durum planlamasının önemi

BM Afet Risk Azaltma Ofisi (UNDRR) Terminolojisine göre acil durum planlaması; zamanında, etkili ve uygun müdahaleleri sağlamak için afet risklerini analiz eden ve önceden düzenlemeler oluşturan bir yönetim süreci şeklinde tanımlanmaktadır (Acil durum planlaması, 2021).

Hazırlık aşamasının en önemli unsuru olarak görülen afet planları; kat planları, tahliye yolları, toplanma noktaları, öncelikli dermeler, acil durum ekipmanının konumu ve iletişim numaralarından oluşmalıdır. Buradan hareketle Sinha (2003) afet planlamaları ile ilgili önerilerde bulunmaktadır (Sinha, 2003, s. 47):

- Her seviyeye uygun afet planları oluşturun.
- Her yıl (.....) ayının son haftasında afet planını güncelleyin.
- Sonraki ayın ilk haftasında prova (tatbikat) haftası planlayın (en az bir tatbikat yapılması gereklidir).
- Yerelde tatbikata katılacak sivil toplum, kamu kurum ve kuruluşlarının katılımını sağlayın.

Afet ve acil durum planları genel olarak zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve kurtarma planlarının her birinin tanımlandığı kapsamlı belgeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaur, 2009). Afet/acil durum planlaması; kütüphaneler, personel ve derme için temel güvenlik meselesidir; kütüphanelerde uygulanacak koruma programının en önemli aşaması olarak kabul edilmektedir (Kuzucuoğlu ve Şeşen, 2020, s. 18). Kütüphanenin afet ve acil durum yönetim sistemini şekillendiren ve belirlenen koruma stratejileri

kapsamında oluşturulan plan ortamda mevcut ve gelişmekte olan bütün afet ve acil durum risklerini, olay türüne göre gerekebilecek genel ya da özel müdahale hazırlıklarını barındırmalıdır. Tek bir çatı plan (Kütüphane Afet ve Acil Durum Planı/KAP) altında birleşen, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme bileşenleri gereklerinin tatbikatlarda ve olası afet ve acil durum anında ve sonrasında bütünleşik bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

Afet güvenliği bakımından asgari standart olarak kabul edilmesi gereken mevzuat kapsamında, örneğin, İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik'in 8 ve 15 arasındaki maddeler uyarınca acil durum planı hazırlarken izlenmesi gereken aşamalar aşağıda belirtilmiştir (İADHY, 2013, s. 2):

- Acil durumların belirlenmesi,
- Önleyici ve sınırlandırıcı tedbirlerin alınması,
- Acil durum müdahale ve tahliye yöntemlerinin oluşturulması,
- Görevlendirilecek kişilerin belirlenmesi,
- Dokümantasyon,
- Tatbikat,
- Acil durum planının yenilenmesi,
- Çalışanların bilgilendirilmesi ve eğitimi.

Afet/acil durum planlamasında yer alacak unsurlar; olası bir afeti önlemek, afetin yaratabileceği herhangi bir olumsuz etkiye karşı hazırlıklı olmak, alınan önlemleri afetin yaşanması halinde hayata geçirmek ve afet sonrası sürdürülebilir koşulları yeniden sağlamak için geliştirilen ilke ve uygulamalardan oluşmalıdır (Odabaş ve Odabaş, 2007, s. 256). Örnek olarak, kütüphane afet/acil durum planlamasında, esas olarak kat planları, tahliye yolları, toplanma noktaları, acil durum ekipmanının konumu ve iletişim bilgileri vb. genel uygulamalar, öncelikli dermeler gibi kütüphanenin koşullarına özel durum ve bileşenler dikkate alınarak somutlaştırılmalıdır.

Etkili bir afet önleme ve acil durum risk azaltma yönetim planının ana bileşenleri ise şu şekilde olmalıdır (Akussah ve Fosu, 2001, s. 9; Morgan ve Smith, 1997, s. 67):

- Gerçekleştirme yetkilisi belirlenmeli,
- Açık bir afet/acil durum yönetim politikası oluşturulmalı,
- Personel arasında görev dağılımı yapılmalı,
- Risk faktörleri takip edilmeli,
- Personel eğitimi için hükümler belirlenmeli,
- Bina ayrıntılı olarak tanımlanmalı,
- Kurtarma teknikleri ve prosedürlerinin bir taslağı hazırlanmalı,
- İşbirliği yapılacak paydaşların açık bir bildirimi, listesi, karar verme yapısının ana hatları ve çalışma düzenleri oluşturulmalı,
- Personel listesi hazırlanmalı,
- Ekipman ve malzeme listesi hazırlanmalı,
- Öncelikli malzemeler belirlenmeli,
- Afet müdahale prosedürleri belirlenmeli,
- Sigortalama şartları belirlenmeli,
- Düzenli bina denetimleri için düzenlemeler belirlenmeli,
- Güvenlik ekipmanlarının düzenli muayene işlemleri için düzenlemeler belirlenmeli,
- Düzenli olarak yapılacak tatbikatlar için düzenlemeler belirlenmelidir.

Kütüphanelerde yaşanan afet kaynaklı hasarlar, her tür kütüphanenin afet ve acil durum planına sahip olması ve afet öncesinde önleme/zarar azaltma çalışmalarına öncelik verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Planlamada somut olarak oluşturulacak kütüphane afet ve acil durum yönetim sisteminin, bazen küçük gibi görünen afetlerin dermeye verebileceği büyük hasar veya zararı engelleyecektir.

Hazırlanacak olan kurumsal afet ve acil durum planları, personelin olası tehlikelerden haberdar olmasını ve tatbikat gibi rutin acil durum prosedürlerinin resmileşmesini sağlayacaktır. Böyle bir planı uygulamaya koymanın temel amaçları şöyle sıralanabilir (Morgan ve Smith, 1997, s. 65; Onu, 2005, para. 35);

- Olası afetleri önceden tahmin etmek ve meydana gelmesi halinde etkilerini azaltmak ve böylece hasarı, dermelerin karşılaşılabilecekleri zararı en aza indirmek için önlemler almak,
- Personelin afet yönetim süreçleriyle ilgili prosedürler konusunda bilgilendirilmesini ve eğitilmesini sağlamak, binanın eğitimli profesyoneller tarafından sık sık denetlenmesini sağlamak,
- Prosedürlerin iyi planlanmasını ve afet yönetimi kaynaklarının ve ekipmanlarının el altında ve hazır bulundurulmasını sağlamak,
- Acil durum ekipleriyle iletişim kurmak ve kütüphanenin doğası, dermeleri ve afet prosedürleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak,
- Olağan koşulların kütüphane ve arşiv hizmetlerinin bir acil durumdan sonra mümkün olan en kısa sürede yeniden tesis edilmesini sağlamak, hasarlı malzemeleri kurtarmak ve onarmak,
- Afet ve acil durum planının etkinliğini değerlendirmek için bir afet meydana geldikten sonra geri bildirim mekanizmalarının uygulamaya konulmasını sağlamaktır.

Özetle, kütüphane afet ve acil durum planlamasının ana amacı, afet olmadan önce alınması gereken önlemler olmalıdır. Böylece afet riski azaltılacak ve dermenin görebileceği hasar azaltılarak sürdürülebilir bir kütüphane hizmeti verilecektir. Afet planı hazırlarken risk azaltma kapsamında sadece önleme ve hazırlık çalışmaları düşünülmemelidir. Afet esnasında ve sonrasında yaşanabilecek olası riskler de göz önüne alınarak değerlendirilmeli kimin ne zaman ne yapacağı, yaşanan afet türüne göre derme üzerinde ne gibi kurtarma operasyonları düzenleneceği gibi belirsiz durumlar önceden kararlaştırılmalıdır.

Planlamanın ayrıntıları bakımından, kütüphane afet ve acil durum planının içermesi gereken, uygulamaya dönük hazırlık/müdahale/iyileştirme bileşenlerine başlıca şu örnekler verilebilir (Morgan ve Smith, 1997, s. 69; Akussah ve Fosu, 2001, s. 9; Fullerton, 2004, s. 175):

- Personel listesi;

Bu bölüm, kurumun afet yönetim ekibinin tüm üyelerinin isimlerini, adreslerini ve telefon numaralarını içermelidir. Ekibin lideri açıkça belirtilmelidir. Acil bir durumda gönüllü olarak hizmet vermeye istekli olan tüm personelin isimleri, adresleri ve telefon numaraları da ayrıca dahil edilmelidir.

- Afet müdahale prosedürleri;

- Müdahale ve tahliye prosedürlerinin bir özeti ve henüz sahada değilse, afet müdahale ekibi üyeleri ve gönüllü personel ile iletişim kurma prosedürleri yer almalıdır.
- İtfaiye ve harici uzman danışmanlar gibi acil durum ekiplerini bilgilendirme prosedürleri yer almalıdır.
- Farklı olay türleriyle ilgili davranış/müdahale prosedürleri ve farklı afet türleriyle nasıl başa çıkılacağına dair kısa açıklamalar yapılmalıdır. (Örneğin, bir elektrik kesintisi durumunda personel, pille çalışan ekipmanın nerede depolandığını ve Kesintisiz Güç Kaynağının (UPS) nerede olduğunu bilmelidir.)
- Yangın söndürücülerin, acil durum çıkışlarının ve gaz, su ve elektrik ana şalterlerinin yerini gösteren kat planları hazırlanmalıdır.
- Afet/acil durum korunma/müdahale malzemelerinin yeri belirtilmelidir.
- Acil müdahale prosedürleri açıkça belirtilmelidir.
- Hasarı değerlendirmek için güvenli bir şekilde binaya girilmeden önce, diğer potansiyel/ikincil tehlikeleri belirleme ve binanın stabilitesini değerlendirme prosedürleri yer almalıdır.
- Malzemeleri güvenli, geçici bir depolama alanına boşaltma prosedürleri yer almalıdır.

- Kurtarma/İyileştirme Prosedürleri;

Malzeme güvenli bir depolama alanına girdikten sonra, hasarın farklı türlerine ve boyutlarına göre kurtarma prosedürlerine ilişkin hızlı kararlar alınmalıdır.

- Diğer yöntemlerin yanı sıra dondurarak kurutma, vakumla dondurarak kurutma, havayla kurutma gibi her tür geri kazanım prosedürü kısaca açıklanmalıdır.

- Hasarlı malzemelerin değerlendirilmesi ve sınıflandırılmasına yardımcı olmak için gönüllüler organize edilmelidir.
- Hasar, tercihen bir uzmanın yardımıyla değerlendirilmeli ve malzeme, gerekli farklı kurtarma prosedürlerine göre sınıflandırılmalıdır. Hasarlı malzemelerin değerlendirilmesi için kılavuzlar sağlanmalıdır.
- Daha sonra harici yüklenicilere gönderilmesi gereken malzeme, örneğin dondurarak kurutma veya vakumlu kurutma tesisleri gibi nakliye için hazır kasalara paketlenme prosedürleri hazırlanmalıdır.
- Sahada hava ile kurutulabilen su hasarlı malzemeler, kurumayı kolaylaştırmak için sayfaları havalandırılarak güvenli bir saklama alanına yerleştirilmelidir.
- Hasarın boyutunu belirlemek için bina değerlendirilmeli ve temizleme en kısa sürede başlamalıdır.
- Tasfiye sürecinde kütüphanenin halka kapatılma olasılığı ile ilgili bir karar alınması ve olası yeniden açılış tarihlerinin duyurulması gerekecektir.
- Ekipman, araç ve gereçler;
  - Hasarlı malzemelerin geri kazanım bölümüne paketlenmesi, sabitlenmesi ve kasaya konması veya harici tesislere taşınması için gerekli malzemelerin yanı sıra müdahale prosedürleri için derhal gerekli malzemeleri içermesi gereken afet kutularının yeri belirlenmelidir.
  - Diğerlerinin yanı sıra aşağıdakilerden oluşması gereken bir afet/acil durum kutusunun içeriği için örnek malzemeler: plastik kaplama; makas; baskısız gazete kağıdı; kovalar; emici paspaslar; büyük çöp kutuları; büyük çöp torbaları; yumuşak bezler; kağıt pedler ve kalemler; ağır hizmet maskeleme bandı; nakliye için plastik kasalar; ağırlıklar; kurutma kağıdı; kitap ayracı; meşaleler; süngerler; balmumu kağıt; toz bezleri temin edilmelidir.
  - Çeşitli ekip destekleri ve ekipman türleri de gerekli olacaktır. Tesislerde mevcut ekipmanın yeri önceden belirlenmelidir. Alternatif olarak, her bir kaleme nasıl ulaşılabileceği, nereden kiralanabileceği veya başka şekilde elde edilebileceği belirtilmelidir. Aşağıdakiler gerekli olabilecek ekip ve ekipman örnekleridir: itfaiyeciler; gönüllüler; ıslak ve kuru elektrikli

süpürgeler; elle veya pille çalışan su pompaları; nem alıcılar; su hortumları.

- Koruyucu kıyafet ve ilk yardım malzemeleri de sağlanmalıdır. Taşan su veya patlama borularının olduğu afet bölgelerinde, sızan kanalizasyon nedeniyle gerçek bir kirlenme tehlikesi vardır. Kurtarma çalışanlarının bu tür bulaşma nedeniyle hastalandıkları vakalar bildirilmiştir. Koruyucu giysiler şunları içermelidir: su geçirmez önlükler, tulumlar ve pantolonlar; su geçirmez botlar; lastik eldivenler; baretler; kesik veya yanık olması durumunda sahada bir ilk yardım çantası bulundurulmalıdır.
- Öncelikli malzemeler;
  - Önce hangi önemli ve/veya nadir eserlerin boşaltılması gerektiğine dair net bir belge oluşturulmalıdır.
  - Bu tür malzemelerin farklı kategorileri varsa, tahliye emri açıkça belirtilmelidir.
  - Bu malzemelerin yerini gösteren kat planları önceden oluşturulmalıdır.
- Harici hizmetler ve ürünler rehberi;
Yerel hizmet sağlayıcılarının ve destek hizmetlerinin bir listesi afet planının önemli bir parçasıdır. İsimleri, adresleri ve telefon numaraları verilmelidir. Bunlar;
  - Ekipman kiralama yerleri, dondurma ve nakliye hizmetleri,
  - Polis ve itfaiye gibi acil servisler,
  - Gerektiğinde yardım ve tavsiye sağlamayı kabul eden afet yönetimi uzmanları, şeklindedir.
- İşbirliği düzenlemeleri;
  - Bir acil durumda tesisleri ve hizmetleri paylaşmak için var olan iş birliği düzenlemelerinin ayrıntıları belirtilmelidir.
  - İşbirliği anlaşmasının niteliği ve tüm detayları belirtilmelidir.
  - Diğer kurumlardaki afet yöneticilerinin isimleri ve irtibat numaraları verilmelidir.
- Sigorta;
  - Sigorta kapsamı, talep prosedürleri ve sigorta koşullarına ilişkin ayrıntılar belirtilmelidir.

- Olası hasarların yasal bakımdan geçerli olabilmesi açısından sigorta koşullarına bağlılık önemlidir. Örneğin, herhangi bir şey taşınmadan veya herhangi bir temizlik başlamadan önce, hasarlı tesisin bir sigorta acentesi tarafından incelenmesi gerekmektedir.
- Sorumlu sigorta acentesinin telefon numaraları belirtilmelidir.
- Acil durum finansmanı sağlama prosedürleri;
Çok sık olarak, acil durumlarda, ekstra afet güvenliği malzemelerinin satın alınması gibi çeşitli nedenlerle nakit fonlara ihtiyaç duyulabilir. Bu tür ihtiyaçları karşılamak için acil durum fonlarına erişim sağlamak için düzenlemeler yapılmalıdır.
- Güvenlik ekipmanlarının düzenli denetimi için düzenlemeler;
Yangın söndürücülerin, havalandırma, basınçlandırma, doğal duman tahliyesi tesisatı, duman çekiş bacaları ve bölmeleri, alev yönlendirme bacaları ve güvenlik alarmları gibi sistemlerin çalışır durumda olduklarından emin olmak için düzenli olarak denetlenmelidir.
- Düzenli bina denetimleri için düzenlemeler;
Denetim yöntemi ve denetimler arasındaki sıklık belirtilmelidir. Denetimler harici yükleniciler tarafından gerçekleştiriliyorsa, irtibat isimleri ve telefon numaraları verilmelidir.
- Düzenli acil durum tatbikatları için düzenlemeler;
Hem personelin prosedürlerden haberdar olmasını hem de acil durum prosedürleri, çıkışları ve yangın alarmları gibi ekipmanların çalışır durumda olmasını sağlamak için rutin acil durum ve tahliye tatbikatları gereklidir.
  - Acil durum tatbikatlarını düzenlemekten sorumlu personel listesi belirlenmelidir.
  - Acil durum tatbikatlarının sıklığı belirlenmelidir.
  - İşlem sırasında kontrol edilmesi gereken tahliye rotası ile ekipman ve çıkışların detayları belirlenmelidir.
- Ekler;
  - Öncelikli malzemelerin nerede bulunduğunu, acil durum çıkışlarının konumunu, güvenlik ekipmanını ve afet kutularının ve ekipmanının yerini gösteren kat planlarını içermelidir.

Böyle kapsamlı bir planın hazırlanmasındaki amaç sadece afet öncesi hazırlıklar için değil, yukarıda da belirtildiği gibi afet sırasında ve sonrasında neyin, kimler tarafından, ne zaman ve nasıl yapılacağını da önceden belirlemektir. Kısaca kütüphane binaları, kullanıcı, personel ve derme için hazırlanacak kapsamlı ve etkin bir afet ve acil durum planı esasları ve bileşenleri başlıca şu özellikleri taşımalıdır (Kuzucuoğlu, 2014f, s. 23; Kuzucuoğlu, 2015, s. 4; Küçükcan, 2008, para. 9; Beinhoff, 2008; Kahn, 1995):

- Kütüphane anahtar (kritik) alanları (ofisler, okuyucu salonları, sergileme, çocuk ve yetişkin bölümü, süreli yayınlar bölümü ve depolama alanları) belirlenmeli ve tehlikelere yönelik planları hazırlanmalıdır.
- “Binanın bulunduğu zeminin durumu (jeolojik) ve binanın yapısal durumu (statik) ile yapısal olmayan tehlikelerin belirlenmelidir” (Kuzucuoğlu, 2015).
- “Ziyaretçi ve personelin can güvenliğini sağlayıcı önlemler” (Kuzucuoğlu, 2015) alınmalıdır.
- “Eserlerin hasar riskini en aza indirici önlemler” (Kuzucuoğlu, 2015) alınmalıdır.
- Dermenin ayrıntılı bir tanımı yapılmalıdır.
- Kullanıcı, personel ve dermeye yönelik planlar ve tahliye planları hazırlanmalıdır.
- Planın hazırlanmasında görev alacak ekibe koruma alanında uzman kişilerce öncesinde eğitim verilmelidir. Ekipte yer alan personel, yönetici, temizlik, bakım ve güvenlik görevini sürdüren personelle iş birliği yapılmalıdır.
- Eğer kütüphane binasında başka kurumlar varsa onlarla da iş birliği yapılmalıdır.
- Plan belirli aralıklarla gözden geçirilmeli ve gerekli görülmesi halinde güncellenmelidir. Birim ya da bölümlerin bina içerisinde yer değişikliği olması halinde yine güncelleme işlemleri gerçekleştirilmelidir.
- Kütüphaneye yeni gelen ya da ayrılan personelin olması durumunda görev dağılımları yeniden düzenlenmelidir.
- Yapılan düzenlemeler engelli personel veya kullanıcılar da göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.
- Sürekli kullanıcılar ve personelin eğitimleri ve bina içerisindeki konumları gibi özellikler de değerlendirmeye alınarak görevlendirmeler yapılmalıdır. Bu görevlendirmeler yazılı bir şekilde ilgili kişilere dağıtılmalı ve herkesin görebileceği yerlere asılmalıdır.

- Görevlendirmeler yapılırken mümkün olduğunca her iş için farklı zamanlarda ayrı kişiler belirlenmelidir. Bu durum mesai saatleri dışında da kütüphane güvenliği açısından önemli bir konudur.
- Planda afet sırasında yapılacak işler öncelik sırasına göre yer almalıdır. Bu öncelikler kütüphane dermesinin ve içeride bulunan materyalin özelliklerine göre değişiklik gösterecek olsa da şu şekilde sıralanabilir:
  - İnsan değeri ön planda olacağı için öncelikle kullanıcı ve personelin,
  - Yeri doldurulamayacak ya da doldurulması zor olan nadir eser ve kütüphane materyalinin,
  - Geleneksel yöntemlerle hazırlanan ya da çevrimiçi kütüphane kataloğunun,
  - Önemli dosya, rapor, tutanak, üye kayıt formları vb. evrakın,
  - Son olarak yeri doldurulabilir kütüphane dermesi, materyali ve bina güvenliği için sağlanacak kütüphane işlemleri ve hizmetlerinin afet sırasında ve sonrasındaki sürdürülebilirlik durumu belirlenmelidir.

Özet olarak, sonuç alıcı bir afet ve acil durum planı; kütüphanede afet yönetimi, organizasyon, insan, derme, bina ve diğer alanlarda görev ve prosedürleri açıklamalıdır. Gerekli analizler yapılarak çıkan sonuçlar ışığında hazırlanacak planda öncelikle insan ve derme için risk faktörleri dikkate alınmalı, uygulamada öncelikli stratejiler belirlenerek yazılı bir metin haline dönüştürülmelidir. Potansiyel riskleri azaltmayı amaçlayan önleyici ve koruyucu önlemler ayrıntıları verilerek yazılı olarak planlamalıdır (Eden ve Matthews, 1996, s. 6; Morgan ve Smith, 1997). Doğru planlama, yalnızca hasardan kurtarmayı iyileştirerek değil, aynı zamanda önleyerek de olayın etkisinin azaltılmasına yardımcı olabilir (Moustafa, 2015, s. 479). Önleyici tedbirler, prosedürler, kontrol listeleri ve prosedürleri, kurumsal iş birlikleri, bilgi teknolojileri ile ilgili ayrıntılar, dış yardım kaynakları, sigorta bilgileri, iletişim numaraları, planının sürekliliği, öncelikler, afete müdahale malzeme listesi, kurtarma teknikleri, öncelikleri ve revizyon prosedürleri gibi unsurlar afet planının önemli bölümleri olarak görülmektedir (Muir, 2002, s. 116; Yeh, McMullen ve Kane, 2010, s. 260). Önleyici tedbirler arasında eserlerin temizlik ve bakımı, personelin eğitimi, iç ortam koşullarının (sıcaklık, bağıl nem, ışık, mikroorganizma, toz vs.) standart seviyelerde tutulması, depolama koşulları, afet

sonrasındaki taşıma ve paketleme prensipleri, yapısal olmayan malzeme kaynaklı risklerin giderilmesi gibi seçenekler de bulunmaktadır. Bu önlemlere ek olarak afet sonrası gerekli malzeme listesi belirleme ve depolanamayan materyaller için nasıl temin edileceği gibi seçenekleri de eklenebilir (Duruel, 2019, s. 286).

Kütüphanelerde afetin etkilerini önleme veya azaltmaya yardımcı olmak amacıyla afet planlamasını kolaylaştırma çalışmasının diğer bir yolu da hem resmi hem de gayri resmi iş birliği faaliyetleri veya ağları oluşturmaktır (Matthews, 2005, s. 63). Kütüphaneler ve diğer ilgili kurumlar, afet yönetim planını formüle etmek amacıyla çevrelerinin ve kaynaklarının özelliklerini analiz etme yoluyla afetlere hazırlanmaya yönelik önleyici yöntemler kullanılmalıdır. Önleyici yöntemler kullanılarak oluşturulacak plan öncesinde, risk taşıyan faktörleri kategorilere ayırmanın daha doğru olabileceği; önceden uyarı alabilmenin mümkün olmadığı afet türlerinin oldukça riskli grupta yer aldığını belirtilmektedir (Gedik, 2020, s. 392).

Gedik'in (2020) bahsetmiş olduğu risk faktörlerini Lyall (1993) çalışmasında olasılık ve etki kategorilerine ayırmıştır (Lyall, 1993, para. 10):

1. Yüksek olasılık, yüksek etki: Yangın, kasırga, sel, sivil huzursuzluk, deprem, toz fırtınaları, patlama suyu
2. Yüksek olasılık, düşük etki: Sızdıran musluk, kötü çevre koşulları, hırsızlık, vandalizm
3. Düşük olasılık, yüksek etki: Deprem, nükleer savaş, iç huzursuzluk
4. Düşük olasılık, düşük etki: Kitap rafının çökmesi, hırsızlık, elektrikli süpürge arızası

Hazırlanan ve uygulanabilir bir plan kütüphanelerde afet öncesinde, sırasında ve sonrasında hızlı, etkin ve zamanında karar vermeyi sağlamaktadır (Wong ve Green, 2006, s. 72). Kütüphane yönetiminin durum her ne olursa olsun afet yönetimi ve afete hazırlıklı olma açısından yazılı bir planı uygulamaya sokmaları gerekmektedir. Çünkü hazırlanacak plan afet esnasında ve sonrasında yaşanabilecek olası kararsızlık ve karışıklıkları giderecektir. İlgili personel ve paydaşlarla da paylaşılması durumunda kurtarma ve

koruma işlemleri içerisinde yer alan herkesin görev tanımları belirgin olacağından herhangi bir olumsuz durum yaşanmadan insan ve derme sağlığı korunacaktır.

Plan ilgili tüm taraflar için açık ve anlaşılır bir şekilde yazılmalıdır. Yazıya dökülen planlar fazla metin tabanlıysa bu durum müdahale hızını olumsuz etkileyebilir. Belgenin uzun olması, yararlı bilgileri bulmak için ayrıntıların içinde ilerleme sağlarken çok fazla vakit alır ve kullanışlı olmaktan uzaklaşır. Ayrıca yazılı planların tümü kütüphane binasında saklanmamalıdır. Paydaşlarda ve ilgili personelde planın bir kopyası bulunmalıdır. Planda yapılan değişikliklerde de kopyalar yine ilgili personel ve paydaşlarla paylaşılarak kopyaların güncelleşmesi sağlanmalıdır (Muir, 2002, s. 119). Afet ve acil durum planının yazılmasının tamamlanması afet planlamasının sona erdiği anlamına gelmez. Afet yönetimi bakımından planı güncel tutmak önemli bir konudur (Wong ve Green, 2006, s. 79). İyi geliştirilmiş, güncel ve uygulanabilir bir afet ve acil durum planı, derme üzerindeki herhangi bir afet riskini ve etkisini en aza indirmekte yardımcı olacaktır (Rasaki, 2019, s. 152). Yazılı bir plan, kütüphane yönetiminin insan hayatını ve derme sağlığını uygun şekillerde korumaya yönelik çabaların açık bir göstergesidir. Planlar sadece kütüphanelerin güvenlik politikasına sahip olmasının yeterli olmadığı, değişen durum ve koşullara uygun bir şekilde düzenli olarak güncellenmesi gereken yazılı metinlerdir. Trendlerin takip edilebilmesi için paydaşların da afet yönetimi konusunda görüşlerini almak önemlidir, çünkü kütüphane yönetimi plana dahil edilmesi gereken tüm konuları her zaman bilemeyebilir (Shafack, 2021, s. 29).

Planın etkili olabilmesi için tüm personel kendi ve diğer personelin sorumluluklarının farkında ve birbiriyle iletişim halinde olmalıdır. Afete hazırlık ve bunları uygulamak için iyi eğitilmiş kütüphane personeli bulunmadığında kapsamlı bir afet yönetim planının değeri de azalmaktadır (Lyll, 1993; Superio ve diğerleri, 2019, s. 3). Halk kütüphanelerinde verilmesi gereken eğitimleri illerde kurulacak iş güvenliği koordinasyon merkezleri vasıtasıyla kütüphane yönetimleri imkanlar dahilinde sağlamalı ve uygulanabilirliğini denetlemelidir. Ancak, halk kütüphanelerinde çoğunlukla alınan kararların KYGM tarafından verildiği ve uygulanmaya başladığı düşünülecek olursa, bu durumda öncelikle kütüphanelerde yönetici unvanıyla görev yapan personele benzeri eğitimler verilebilir. Bu şekilde önce yönetici eğitimleri, daha sonra kütüphane personeli için uygulayıcı eğitimleri şekillendirilebilir. Bir afet ve acil durum planının nasıl

hazırlanacağı, hangi konuların yer alması gerektiği, hangi durumlarda hangi koruma ve önleme tedbirlerinin alınacağı gibi sorulara merkezi bir yaklaşım ile cevap verilebilir.

Eğitimler doğrultusunda kütüphane için yazılı bir afet ve acil durum planı oluşturma görevi, merkezi ve yerel düzeyde afet risk değerlendirme, afet yönetimi bileşenleri ve kütüphane özellikleriyle ilgili bilgi ve tecrübeye sahip kişilere verilmelidir. Bu faaliyetlerin ve dermeyi korumak için alınan önlemlerin yanı sıra “çevresel nitelikleri kontrol altına alan mekânsal organizasyon, uzman bir ekip tarafından titizlikle hazırlanmış bir program ile denetim altına alınmalı” kütüphanecinin kütüphane binası ile ilgili elde edeceği bilgileri, ilişkileri, kütüphane türüne göre amaçları, kullanıcı ve personel talep ve ihtiyaçları, geleceğe yönelik tahminleri ile birlikte ilgili ekibe aktarması gerekmektedir. Görevlendirilen ekibin kütüphanelerin risk faktörleri ve afetlerle başa çıkmasına yardımcı olacak öneriler getirmeye ve yöntemleri gözden geçirmeye teşvik edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, hazırlanacak plan çerçevesinde afet yönetimi ve afet risk azaltma stratejilerinin “bir kereye mahsus” bir prosedür olmadığı ve her kütüphane için ayrı ayrı ele alınması gerektiği anlaşılabacaktır (Öz, 1996, s. 122; Kostagiolas ve diğerleri, 2011, s. 527).

Kütüphane yönetiminin ve görevlendirilecek personelin çabaları sonucunda oluşturulan afet ve acil durum planı, belirli aralıklarla gözden geçirilerek güncellenmemesi ve diğer personelin içeriğe aşına olmaması durumunda başarısızlığa uğrayacaktır. Personel farkındalığı ve bilgisini canlı tutmak için planın düzenli olarak tatbik edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, kütüphanenin ve hizmet verdiği yerleşim ve nüfusun özelliklerini, afet risk azaltma ve afete hazırlık ihtiyaçları ve kaynaklarını dikkate almayan ve hazırlanıp bir köşede bırakılan planlar bir işe yaramayacaktır.

Planların başarı durumunu ölçmek için bazı performans göstergeleri şunlardır (Ansari, 2008, s. 23):

- Karşılaşılan afet sıklığı,
- Kütüphanenin normal işlemlere dönmesi için gereken süre,
- Kaybedilen malzeme miktarı,
- Kaybedilen malzemenin değeri,

- Koruma gerektiren malzeme miktarı,
- Binayı onarmak için gereken süre,
- Personelin afete tepkisi; çalışmaya dönüş süresi,
- Optimal koşullar ve makul derecede yüksek moral sağlamak.

Sonuç olarak afet yönetiminin sistemleştirilmesi paniği ortadan kaldırmaya yardımcı olan adım adım talimatlar sağladığı için kütüphanelere afetlerin önlenmesinde yardımcı olur, uygun kararların alınmasını sağlar, dermelere verilen zararı azaltır ve bir afet halinde kurtarma maliyetlerini azaltır (Superio ve diğerleri, 2019, s. 5). Afet risk azaltma ve hazırlık planlaması, özellikle halk kütüphaneleri bakımından göz ardı edilemez. Kütüphane yönetimleri ve uzman kütüphaneciler zaman kaybetmeden eyleme geçmelidir (Kaur, 2009, s. 185). Ayre (2019) çalışmasında Amerika Birleşik Devletlerinde 2012 yılından bugüne kadar daha fazla kütüphanenin afet ve acil durum planlayıcıları ile resmi ilişkiler kurduğuna dikkat çekmektedir (Ayre, 2019, s. 2). Türkiye’de kütüphanecilik hizmet standartlarının geliştirilmesiyle bu yönde adımlar atılması beklenebilir.

3.4.2.2. İş sürekliliği planı ve veri kurtarma merkezlerinin önemi

İş sürekliliği, afet ve acil durumlarda kamu kurum kuruluşları ve özel sektör organizasyonlarının faaliyetlerini kesintisiz bir şekilde sürdürebilmesi şeklinde tanımlanabilir. İş sürekliliği yönetiminin ise, “sürekliliği sağlamak için kurumu tehdit eden potansiyel riskleri belirleyerek dayanıklılığı artırmayı amaçlayan disiplinler arası bir çalışma alanı olduğu da bilinen bir gerçektir” (Yaman, 2021, para. 2). İş sürekliliği yönetim sürecinde kurumlar önceliklerini, iyileştirilmesi gereken yönlerini, kullanılacak sistemleri ve verileri acil durum ve afet öncesinde belirlemelidir. Bu önlemler sayesinde olası acil durum ve afet halinde iş sürekliliği planlarının var oluşu, iyileştirme süreçlerini destekleyecek, sunulan hizmetlerin kesintiye uğramadan verilmesini sağlayacaktır. “Kısaca karşı karşıya olunan risklerin analiz edilmesi, bu riskler gerçekleşikten sonra hangi adımların izleneceğinin önceden planlanması olarak tanımlanabilir” (Eren, 2013, s. 144).

İş sürekliliği yönetiminin amacı, acil durum ve afet kaynaklı olası bir iş kesintisi sonrasında, çalışanların olağan iş tanımları dışında, başka bir iş tanımı oluşturulmasıdır. Bu amaca ulaşabilmek için personele yönelik eğitimler ve tatbikatlar düzenlenmelidir. İkinci bir iş tanımı için gerekli beceriler bu eğitim ve tatbikatlar ile tekrarlanarak öğrenilebilecektir. Kurumun olası bir iş kesintisinden en az zararla kurtulabilmesi için farklı görevleri olan personel daha fazla sorumluluk almış olacaktır (Yaman, 2021, para. 2).

Kamu kurum ve kuruluşları bazı durumlarda olayın engellenemeyeceğini ya da zararın azaltılamayacağını bilmektedir. Yine de, kurum olarak her zaman hazırlıklı olmak, zararı en aza indirmek için çalışmalar yapmak ve iyileştirmeyi hızlandırarak, en kısa sürede düzenli hizmet verebilmek yeteneğine sahip olunması gerekmektedir. Kamu kurumlarında genel olarak bu ve benzeri işler maliyetli olarak görüldüğünden bütçe ayrılmamaktadır. Ancak bu gibi sistemlerin ya da planların oluşturulmasında harcanacak bütçenin değil, risk altında ve kaybedilme tehlikesi olan verilerin maliyeti düşünülmelidir.

İş sürekliliği ile (Komut, 2013, s. 10);

- İş kesintilerinin etkileri önleyici olarak tespit edilir ve erken müdahale edilir,
- Eğitim ve tatbikatlarla güvenilirlik tepkileri kanıtlanır,
- Kurumların itibar ve saygınlıkları korunur,
- Olay yönetim kabiliyeti olanaklı hale gelir,
- Yasal mevzuat çerçevesinde kurum binaları uygunlukları korunur.

İş sürekliliği sadece acil durum ve afet haline odaklanan bir konu değildir. Afet ve acil durum öncesinde, esnasında ve sonrasında yapılması gerekenlerin tümünü kapsamaktadır. Örneğin afet ve acil durum öncesinde alınacak tedbirlere siber saldırılar sonucu kaybedilme riski olan verilerin korunması sayılabilir. Bir diğer örnek ise sigortalama işlemleridir, sigorta maliyetlerinin iş sürekliliği yönetimi ile birlikte düşürülebileceği belirtilmektedir (Sarıtürk, 2018).

Bilgi teknolojilerinin hızla kamu yönetimi sektörüne de girmesiyle iş ve işlemlerin daha çabuk gerçekleştirilme yaklaşımı doğmuştur. Bu yaklaşım, temel sistemlerin 7/24 açık olması ve vatandaşların ihtiyaçlarının zamanında karşılanması anlamına gelmektedir. Kamu kurumlarında hizmet kesintilerinin yaşanması sadece kurumları ve personeli değil, vatandaşları da olumsuz yönde etkilemektedir. Bundan dolayı olası hizmet kesintilerinin kimleri etkileyeceği, nasıl ölçüleceği ve ne tür yaptırımların uygulanacağı iş sürekliliği planlarında net bir şekilde belirtilmelidir. Kamu kurumlarında mali ya da işten çıkarma nedenleriyle iş sürekliliğinin kesintiye uğraması neredeyse imkansızdır (Sarıtürk, 2018, s. 407). Türkiye’de halk kütüphanelerinin süre gelen zaman dilimi içerisinde 7/24 çalışma saatlerine dönüş yapması ile birlikte sürdürülebilir hizmet anlayışının önemi daha da artmıştır.

20. yüzyılın ortalarında kurumsal verilerin iş yerlerinin dışında saklanması ya da yedeklenmesiyle başlayan afet/acil durum planlaması, afet halinde kritik verilerin yeniden ve hızlı bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Bu kavram 1970’li yıllarda veri merkezlerinin kurulmasından sonra 1980’li yıllarda finans organizasyonlarının istekleri doğrultusunda bölgesel veri saklama hizmeti veren işletmelerin artmasıyla gelişmeye devam etmiştir. Uygulanabilir bir afet planının oluşturulması için ise kurum binasının bulunduğu yerdeki olası risklerin olmadığı başka bir coğrafi konumda çalışılması gerekmektedir. Diğer yandan, bu durum mali açıdan kurumları zorlayacak belki de bu planın gerçekleştirilmesini engelleyecektir. Ayrıca birbiriyle alakası olmayan iki farklı coğrafyada plan yapılıyor olsa da ikisinin de zarar görmeyeceğinin garantisi yoktur (Akpınar, 2009, para. 2).

Afet/acil durum planlamasının en önde gelen bir bileşeni dijital verilerin ya da yazılım altyapısının düzenli olarak yedeklenmesidir. Olası bir acil durum ve afet kaynaklı veri kaybı halinde geri yüklenmesi istenen verilerin düzenli olarak kopyalanması ve yedeklenmesi gerekmektedir. Yedekleme işleminde temel olarak altyapının modeli, yedekleme sıklığı, verilerin geri yüklenme süresi, afet ve acil durum sonrasında ne kadar zaman sonra çalışmaya başladığı vd. gibi etkenler söz konusudur.

Yukarıda bahsedilen yedekleme işlemleri günümüz teknolojik imkanları kapsamında elektronik ortamda “uzaktan yedekleme ve sürekli veri koruma” adı verilen yöntemlerle

uygulanmaktadır. Kurumlar verileri tek bir merkezde saklamak yerine merkezden uzakta bilgisayar ağları vasıtasıyla ve donanım ve yazılım çeşitliliği ile birlikte saklamaktadır (Akpınar, 2009, para. 43). Bu şekilde, kurumun teknolojik altyapı sistemleri herhangi bir nedenle çalışamaz hale geldiğinde, iş ve hizmet sürekliliğini sağlamak üzere bütün bu işlemlerin olağan kurum mekanı dışında gerçekleştirilebileceği merkezler (Veri Kurtarma ya da “Felaket Kurtarma Merkezleri”) oluşturulmaktadır. Kurumların merkez çalışma alanlarından uzakta, güvenli ortamlarda kurulan bu merkezlerde sistem odaları sayesinde yedekleme işlemleri yapılmaktadır. Doğa ve insan kaynaklı afetler, çevresel koşullar ve acil durumlarda zarar görebilecek veri ve altyapı sistemleri yedek sunucular kullanılarak korunmakta ve sürdürülebilir bir hizmet kalitesi sağlanmaktadır.

Veri yedekleme, kurtarma planlarının ve merkezlerinin avantajlarını kısaca belirtmek gerekirse;

- Sürdürülebilir kamusal hizmet sağlar,
- Kurumsal veri ve altyapı kaybını önler,
- Afet ve acil durum esnasında ve sonrasında maliyeti düşürür,
- Bilgiye istenilen her yerde ve her an erişim sağlar.

Afetler, acil durumlar ve çevresel koşullar kütüphane binalarında hasar oluşturabilir. Kütüphanelerde kullanılan donanım ve sistemler kullanılamaz hale gelebilir. Personelin afet durumunda yaralanmasına ve işe gelememesine neden olabilir. Soğuk kış günlerinde elektrik veya doğal gaz kesintilerinin yaşanmasından dolayı kullanıcılar ve personel sağlık sorunları yaşayabilir. Dermenin tamamı ya da bir bölümü yaşanan olaylardan dolayı kullanılamaz hale gelebilir. Yedekleme planlamalarının yapılarak ilgili personellerin ikinci bir iş tanımı karşılıklı olarak yapılmalı ve dijital ortamda yer alan verilerin yedekleme işlemleri afet ve acil durum öncesinde tamamlanmalıdır. Halk kütüphanelerinin yukarıdaki sorunları daha kolay bertaraf edebilmeleri için afet/acil durum planlarını can güvenliği ve bina-donanım güvenliği ile birlikte faaliyet/iş sürekliliğini de dikkate alarak hazırlamaları gerekmektedir.

Halk kütüphaneleri Türkiye'nin her coğrafi bölgesinde zaten var olan sorumlulukları gereği vatandaşlara hizmet vermektedir. Farklı bölgelerde hizmet veren halk

kütüphaneleri bulunduğu alanın özelliklerine göre doğa kaynaklı afetlerden, acil durumlardan ve çevresel koşullardan etkilenmektedir. Yine bölgeden bölgeye farklılık gösterse de toplumsal sorunlar, güvenlik olayları gibi nedenlerden dolayı kütüphaneler olumsuz yönde etkilenmektedir. Merkezi bir yönetim anlayışıyla hizmet veren halk kütüphanelerinin bu gibi durumlara teknolojik altyapının sürekliliği bakımından da hazırlıklı olabilmeleri için Genel Müdürlük tarafından verilerin koruma ve kurtarma merkezleri tasarlanmalı ve kurulmalıdır. Genel Müdürlüğün binasından uzak başka bir coğrafi alanda kurulacak veri kurtarma merkezi ya da bölgesel olarak kurulabilecek merkezler olası afet ve acil durumlarda halk kütüphanelerinin sürdürülebilir hizmet vermesini sağlayacaktır. Otomasyon sistemlerinin çevrimiçi çalıştığı düşünüldüğünde böyle bir çalışma gereklidir.

Günümüz gelişmiş bulut teknolojisi (bulut bilişim) de Genel Müdürlüğün üzerinde değerlendirme yapması gereken konulardandır. Fiziksel olarak veri kurtarma merkezlerinin Genel Müdürlüğün merkez sistemlerinde olduğu gibi risk altında olması verilerin sanal ortamda da yedeklenmesini gerektirmektedir. Ayrıca, kısa vadede kütüphane yönetimleri kendi verilerini yedeklemelidir. Olası siber saldırılara karşı verilerin kaybedilmemesi için bu çalışmaların önemle takip edilmesi gerekmektedir.

3.4.2.3. Personel eğitimi ve tatbikatların önemi

Afet planlaması ve eğitimi 1985'ten beri afetlerin verdiği ekonomik zararlar da alakalı olarak artış göstermektedir (Holden, 2002, s. 170). Afet ve acil durum planının hazırlanması ve plan yazıldıktan sonra personelin planın varlığını bilmesi, en kötü olasılığa hazırlanması ve afete etkili müdahale için düzenli aralıklarla eğitilmesi gerekir. Tüm personele plan ve temel müdahale eylemlerinden haberdar olması için eğitim verildikten sonra afet müdahale ekibi ve ilgili personel için ek eğitimler düzenlenmelidir (Kaur, 2009, s. 177; Muir, 2002, s. 116). Personelin afet yönetimi konusunda eğitilmesi, planların uygulanması aşamasında önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, kütüphane personelinin olay anında kullanacağı aletlerin kullanımını konusunda eğitim alması ve hangi öğelerle uğraşmaları ya da uğraşmamaları gerektiğini bilmeleri gerekecektir. Afet ve acil durum öncesinde personeli neyin beklediği ve ne yapacakları ile ilgili farkındalık

oluşturulmuş ve görevlerine yönelik uygulamaları tatbik etme imkanı verilmişse, başarılı olma ihtimali çok yüksektir (Kaur, 2009; Matthews ve Eden, 1996).

Afet sonrasında yapılacak olan kurtarma ve iyileştirme çalışmalarının başarıya ulaşması için personelin eğitilmesi, gerekli ekipmanların sağlanması ve kurtarma esnasında ve sonrasındaki çalışmaların tanımlanarak tamamlanması gerekmektedir (Kuzucuoğlu, 2015, s. 7). Planı uygulamak için iyi eğitilmiş bir personel olmadan plan kağıt üzerinde kalacaktır. Yazılan plan, kütüphane personeli arasında afete hazırlık farkındalığı gelişmemişse işe yaramayacaktır (Wong ve Green, 2006, s. 80). Sonuç olarak mükemmel bir afet planı oluşturmak için ne kadar çaba sarf edilirse edilsin, kütüphane personeli planın farkında değilse, plan güncelliğini yitirmişse veya afet sırasında bulunamazsa büyük ölçüde etkisiz kalacaktır (Ansari, 2008, s. 22).

Kütüphaneciler asli görevlerinin yanı sıra olağanüstü durumlarda ikinci bir görev olarak afet ve acil durum yönetimi konusunda önceden hazırlanmalı ve eğitim almalıdır (Kuzucuoğlu, 2020a, s. 259). Ayrıca kütüphane binasının yapımında her kim görev alırsa alsın, sürekli olarak yapı içerisinde görev yapacak olan ve gerektiğinde yapı içerisindeki işlevleri farklılaştıran kişi kütüphanecidir. Kütüphaneciler asıl kullanıcıların kendileri olduğunu benimsemeli ve ihtiyaçların belirlenmesi noktasında başrolde olmalıdır. Kullanılacak alanlar, yönetim ve işletim açısından işin sahibi olarak afet yönetimi sürecine katılmalı ve ağırlıklı olarak söz sahibi olmalıdır. Ancak yapılan araştırmalarda afet ve acil duruma hazırlıklı olma konusunun özellikle akademik kütüphanelerdeki çoğu kütüphanecinin öncelik listelerinin en alt sıralarında yer aldığı belirtilmektedir (Echezona, Ugwu ve Ozioko, 2012, s. 57).

Kütüphanecilerin etkili olabilmeleri için, afet risk azaltma, afete hazırlık ve müdahale yönetimi konusunda bilgi edinmeleri ve beceriler geliştirmenin en iyi yolu; eğitimlere, atölye çalışmalarına, tatbikatlara ve konferanslara katılım gibi sürekli mesleki eğitimidir. Kütüphane materyallerini kurtarmanın, iyileştirmeyi hızlandırmanın en iyi yollarını belirleyecek olan kişi yine kütüphane personelidir. Böylece afet sonrasında kütüphane normal işleyişine gecikmeden devam edebilir.

Sürekli kullanıcı grubu arasında yer alan kütüphaneciler iş/faaliyet sürekliliği bakımından olağanüstü durumlarda nasıl davranılması gerektiği konusunda uzmanları tarafından uygulamalı eğitim programları düzenlenerek bilgilendirilmelidir. Kütüphane okuyucu ve kullanıcılarını her durumda yönlendirmek, gerektiğinde paniği önlemek, dermeyi korumak, gerekli sistemleri devreye sokmak, engellilere yardımcı olmak gibi görevler kütüphanecilerin yapması gereken işler arasındadır, çünkü binayı kütüphaneci ve personelden iyi tanıyan kimse yoktur (Küçükcan, 2008, para. 20). Bu sebeplerden dolayı afet ve acil durum planlama ve yönetim sürecinde kütüphanelerdeki personel (özellikle kütüphaneciler) bu konuda yetkin olmalıdır (Gedik, 2020, s. 388).

Ayrıca afet yönetimi konularında bilgilendirmelerde gezici kütüphaneler önemli bir rol oynayabilir. Bunun yanında dermenin zarar görmemesi için gezici kütüphane personeli dermeye ait materyalin nasıl kullanılacağı üzerine kısa bilgilendirmeler yapabilir. Afete hazırlık bakımından afet planlaması ve personel eğitiminin yanı sıra plan dahilinde uygulanacak tatbikatların da afet yönetimi açısından büyük önemi vardır. Yapılacak olan tatbikatlar yazılı bir planı ve teoride eğitilmiş personeli uygulamada da destekleyecektir. Afet sırasında oluşabilecek belirsizlikleri azaltarak stratejik düşünceyi ve problem çözme yeteneğini geliştirecektir. Tatbikatlar esnasında tekrar edilen uygulamalar, yazılı planda okunacak teorik bilginin ötesine geçerek afet esnasında hatırlanabilecek stresli durumlarda personele deneyim sağlayacaktır.

Afetin ya da acil durumun olabileceği saatlere (mesai saatlerinde veya dışında, tatil günleri vs.) göre ayrı ayrı tatbikat senaryoları düzenlenmeli ve uygulanmalıdır. Mesai saatleri içerisinde gerçekleştirilecek tatbikatlar kullanıcının da kütüphane içerisinde olduğu gerçeğine göre yapılmalıdır. Personel ve önceden belirlenen kurtarma ekipleri tatbikatlarda öncül rol oynamalıdır. Ayrıca iş birliği yapılan paydaşlar da bu tatbikatlarda yer almalı ve olası bir afet/acil durumda zorluk yaşanmamalıdır. Böyle bir tatbikat sonucunda paydaşlar olarak ortak bir toplantı yapılmalı ve eksiklikler giderilerek afet planında değişiklikler yapılmalıdır. Bu değişiklikler personel ile sonraki tatbikatlarda ya da afet esnasında yararlı olması için paylaşılmalıdır. Tatbikatların personelin müdahale esnasındaki rolünü iyileştirmedeki etkisinin yanı sıra ilişki kurma, iletişim, iş birliği, koordinasyon, takım çalışması ve yeni ortaklarla ağ kurmanın tatbikatlara katılımı arttığı

belirtilmektedir. Karşılıklı yardım, güven ve bilgi paylaşımının da bu iyileştirmelerin bir parçası olduğu belirtilmektedir (Hockett, 2020).

3.4.3. Müdahale (afet/acil durum sırası)

Müdahale aşaması, afetin meydana gelmesinden hemen sonra başlayan ve afetin büyüklüğü ve şiddeti ile özelliklerine göre 3 gün ile 1-2 ay arasında sürebilecek, tüm faaliyet sürecini tanımlamaktadır. Kısaca tanımlamak gerekirse afetin yaşanmasıyla başlayan ve kalıcı iyileştirme aşamasına kadar devam eden gerekli faaliyetlerin sürdürüldüğü süreçtir. Bu aşamada yapılan çalışmaların amacı, can ve mal kaybını önlemek için afet sonrasında acil müdahale imkanlarının en iyi ve hızlı şekilde kullanılmasıdır (Yaylacı, 2015, s. 31; Wong ve Green, 2006, s. 76).

Afet/acil durumun hemen sonrasında iş birliği yapılan kamu kurum ve kuruluşlarıyla birlikte giyecek, içecek, yiyecek, geçici depolama, güvenlik ve çevre kontrolü, tahliye, ilk yardım, tedavi, hasar tespiti, kurtarma faaliyetleri, bulaşıcı hastalıklar, patlamalar, tehlikeli molozların kaldırılması, ihtiyaç listesi, haberleşme ve ulaşım desteği gibi ikincil afetlerin önlenmesi için olası riskleri ortadan kaldırmak gerekir (Kemaloğlu, 2015, s. 138). Afet müdahale ve kurtarma ekipleri, diğer paydaşlarla çeşitli iş birliği ve iletişim çabalarını koordine etmelidir (Wong ve Green, 2006, s. 75). Sinha (2003) “acil hızlı müdahale mekanizması” olarak tanımladığı tetikleme mekanizması (Trigger Mechanism) konseptini, afete hazırlık çerçevesinde tanımlanan ve afet sırasında etkinleştirilebilen, aynı anda gerekli müdahale ve zarar azaltma önlemlerini minimum zaman kaybıyla harekete geçiren bir sistem olarak tanımlamaktadır. Buna göre (Sinha, 2003, s. 47):

- “Tetikleme mekanizması”nın etkinleştirilmesi (aktivasyonu), kilit personelin tanımlanması dahil olmak üzere afete hızlı müdahale edilmesi için görevlerin ve işlevlerin önceden net bir şekilde tanımlanmasını gerektirir.
- Afet meydana geldikten sonraki 24-48 saatte, planlamada veya amirden açıklık, onay ve yönlendirme istenirken zaman kaybı olmadan harekete geçmek için gerekli yetkilerin verilmesi gerekmektedir.

- “Tetikleme mekanizması”nın etkili bir şekilde çalışması için standart operasyon prosedürlerinin (SOP) titizlikle ve ayrıntılarıyla geliştirilmesi gerekmektedir.

Müdahale aşamasında afet/acil durum planları çerçevesinde, binadan insan ve dermenin tahliye edilmesi ve yangın gibi özel teçhizat gerektiren olaylarda önceden sağlanmış ekipman ve donanımla hareket edilmelidir (Kuzucuoğlu, 2014d, para. 21). Öncesinde iş birliği yapılan kamu kurum ve kuruluşlarıyla birlikte afet/acil durumun yol açabileceği sorunları ortadan kaldırmaya yönelik tedbirler alınmalıdır. Alınacak tedbirler afet/acil durumun türüne göre değişiklik gösterebilir. Örneğin; ekipler sele karşı kum torbaları ile bina içerisine suyun girmesini engellemeye çalışırken, yangın durumunda taşınabilir söndürücülerle müdahale edilebilir.

Müdahale evresi, afet bildirimine anında karşılık verme, durumu ve hasarı değerlendirme, kurtarmada/iyileştirmede öncelikli işlerden başlama aşamalarıdır. İlk iki aşamadan ziyade afet sonrasında kütüphane dermesini en az zararla geri döndürmek için kurtarma/iyileştirme aşaması daha önemlidir. Afet sonrasında kütüphanenin normal çalışma durumuna gelmesini, kütüphanenin işleyişini ve hizmetlerini sürdürmek için gerekli olan faaliyetleri ve karar verme süreçlerini içerir. Bu aşamada kütüphane dermesi ile ilgili ele alınacak ana konular, hasarlı öğelerin onarımı ve verilen hizmetlerin yeniden başlaması olacaktır (Morgan ve Smith, 1997, s. 67; Wong ve Green, 2006, s. 76).

3.4.4. İyileştirme (afet/acil durum sonrası)

Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi (UNDRR) Terminolojisine göre iyileştirme, gelecekteki afet riskini önlemek veya azaltmak için sürdürülebilir kalkınma ve ilkeler inşa etmek için afetten etkilenmiş toplumun geçim ve sağlığının yanı sıra ekonomik, fiziksel, sosyal, kültürel ve çevresel varlıkların, sistemlerin ve faaliyetlerin eski haline getirilmesi ve iyileştirilmesi anlamında kullanılmaktadır (İyileştirme, 2021). Kütüphaneler bakımından iyileştirme aşamasının genel olarak amacı, olağan çalışma düzenini yeniden tesis etmek ve kullanıcılara mümkün olan en kısa sürede hizmet vermektir. Ayrıca bu aşamada afet kaynaklı hasar gören kütüphane dermesinin ve malzemesinin onarılarak geri kazandırılması da gerçekleştirilir. Bu aşamada kullanıcıların en kısa sürede kütüphane

hizmetlerinden yararlanması için gerekiyorsa onarımlar esnasında kütüphane geçici olarak başka bir yerde hizmet vermelidir. “Personel iyileştirme yöntemlerine aşına değilse afet/acil durumlarda çok değerli zaman kaybedilebilir” (Ansari, 2008, s. 22).

İyileştirme aşaması, bir afet sırasında ve sonrasında kütüphane dermesinin ve hizmetlerinin uğradığı zarar ve tahribatın üstesinden gelmeyi, hizmete yeniden başlamayı veya kütüphaneyi yeniden kurmayı amaçlamaktadır. İyileştirme işlemleri kullanıcılara verilen hizmetin olumsuz yönde etkilendiği ve beklenenden daha uzun ve maliyetli bir süreç olabilir. Afet önleme ve hazırlık için yapılacak yeterli çalışmalar afet sonrası iyileştirme harcamalarına kıyasla daha az maliyetlidir. Bu nedenle, önceliklendirmede afet önleme ve hazırlık aşamalarının iyileştirme aşamasına tercih edilmesi mantıklı bir varsayımdır (İdiegbeyan-Ose ve diğerleri, 2018, s. 290; Morgan ve Smith, 1997, s. 63).

İyileştirme aşaması, genel olarak yara sarma süreci olarak algılansa da, afet bölgesinin ya da özelde kütüphane binalarının yeniden inşa edilmesi veya afet öncesindeki ya da daha iyi duruma getirilmesi faaliyetlerinden oluşmaktadır. Bu aşamada, “afetin bölgeye verdiği zarara, afetin büyüklüğüne göre yaptığı, verdiği etkiye veya afetin hacmine göre kısa, orta ve uzun vadeli olarak devam edebilir” (Aktaran Yaylacı, 2015, s. 33). “Restorasyon programları/restorasyon ünitelerinin hazırlanması, restoratör desteğinin sağlanması, sigortacılarla iletişim içinde bulunma gibi çalışmalar yer alır.” İyileştirme, sadece normalleşme sürecinin başlangıcı veya geçiş dönemi olarak görülmemeli, aynı zamanda afetin verdiği etki ve zarardan ders çıkarılmalı ve daha sonra yaşanabilecek afetlere karşı hazırlıkların yürütülmesi olarak da görülmelidir. Bu aşamada elde edilen “tecrübe ve kazanımlar afet zararlarının azaltılması ve hazırlıklı bulunma bakımından yeni yöntemlerin geliştirilmesine de yardımcı olabilmektedir” (Kuzucuoğlu, 2014d, para. 22).

Her tür afet için ve afetin büyüklüğüne göre yapılacak iyileştirme çalışmaları değişiklik gösterebilir. Kütüphane yönetiminin ve personelin her türlü senaryoya hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Örneğin, yangın sonrasında restore edilebilecek eserlere karar verme ve eserlere daha fazla zarar vermeden gerekli işlemleri gerçekleştirmek uzmanlık isteyen bir iştir. Böyle bir durumda bölgeye en yakın restorasyon uzmanları ile iletişime geçmek gerekmektedir. Ayrıca KYGM bu ve benzeri çalışmalar için olay türlerine göre bölgesel restorasyon atölyelerinin kurulmasına ön ayak olmalıdır.

Sel, su baskını ve taşkın vb. hidrolojik karakterli olaylar sonrasındaki iyileştirme çalışmaları ise farklı ihtiyaçların karşılanmasını gerektirmektedir. Afet halinde ıslanan eserlerin kurutulması için yapılacak çalışmalar yangın olayına göre elbette farklılık gösterecektir. Bu durumda kurutma işlemlerinin yapılacağı alan daha önceden belirlenmeli, uygun sıcaklık ve nem dereceleri ayarlanarak eserler kurumaya bırakılmalıdır. Dondurarak kurutma yöntemi seçilecekse öncesinde ihtiyaç duyulan dondurucular temin edilmeli ya da bölgeye yakın paydaşlarla iletişime geçerek kütüphaneye sağlanmalıdır. Kurutma yöntemi seçerken dikkate alınması gereken dört faktörü sıralamıştır. Bunlar (Kahn'dan aktaran Superio, Alayon ve Oliveros, 2019, s. 59);

1. Materyalin ısınma süresi,
2. Materyalin hacmi,
3. Materyalin yasal veya parasal değeri,
4. Islak materyalin kurutulacağı yerdir.

Afet sonrasında gerek ilgili paydaşlarla gerekse bölgede yaşayan insanlarla iletişim kurmak çok önemlidir. Bu nedenle halkla ilişkiler ve medya ile ilgilenen ve önceden belirlenen deneyimli bir personel bu görevi üstlenmeli ve yönetmelidir. Elde edilen verilerin, ilgili kuruluşlara, sigortacılara ve soruşturma organlarına rapor edilmesi çok önemlidir. Gerekli görülmesi halinde imha olan veya hasar gören öğelerin fotoğraf ve video kaydını tutmak da sigorta işlemleri açısından fayda sağlayacaktır (Eden ve Matthews, 1996, s. 11). Ayrıca durum stabil olana ve hasar değerlendirmesi yapılan kadar hiçbir temizlik ve kurutma işleminin yapılmaması önerilmektedir (İssa, 2012, para. 22).

Eden ve Matthews (1996) çalışmalarında daha önceden afet tecrübesi olan kişilere göre, bir afetin sonuçlarının genellikle düşünülenenden daha uzun sürdüğünü belirtmektedir. Bunun nedeni ve öneri olarak ise aşağıdaki maddeler sunulmuştur (Eden ve Matthews, 1996, s. 11);

- Afet sonrasında bölgedeki negatif unsurlar ve bu unsurları yok etmek (su baskınından sonra suyu içeriden çıkarmak gibi),

- Fiziksel olarak iyileştirme aşamasında derme ve bina bütünlüğünü yeniden oluşturmak,
- Derme ve bina bütünlüğünün sağlanması için iş birliği, tedarik vb. süreçler,
- Görevli personelin sosyo-ekonomik sorunlarının yanında iş bilinci ile hareket etmemesi gibi nedenler sıralanmaktadır.

Sonuç olarak afet ve acil durum yönetimi açısından kütüphanelerde afet risk yönetimi, düzenli risk değerlendirmesi, kamu kurum ve kuruluşlarıyla yapılacak iş birlikleri ile birlikte kullanılması ya da yararlanılması düşünülen bilgi yönetim sistemleri üzerinde yöneticilerin önemle durmaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra önleme, hazırlık (afet ve acil durum planı hazırlığı, iş sürekliliği, veri kurtarma merkezi, personel eğitimi ve tatbikatlar), müdahale ve iyileştirme evreleri bütüncül bir şekilde ele alınmalıdır. Afetlerin yaşanması ve zarara uğratması kaçınılmaz bir son değildir; afetler her zaman önlenemeyebilir, fakat hasarı en aza indirmek için bu evrelerden önleme ve hazırlık aşamalarına daha fazla önem verilmelidir. İnsan ve dermenin değeri de göz önünde bulundurulduğunda bu aşamaların ciddiyle değerlendirilmesi ve uygulamada sorun yaşanmaması gerekmektedir.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’deki halk kütüphaneleri yöneticilerinin bina, personel, bütçe, kullanıcı ve derme çerçevesinde görev yaptıkları kütüphanelerin afet risk yönetimi açısından ne durumda olduğunu belirttikleri görüşleriyle ilgili veriler paylaşılacaktır. Bu çerçevede, yönetici görüşlerine göre afet risk azaltma ve hazırlık önlemleri, sürekli kullanıcı olarak personel ve kullanıcıların güvenliği, personelin çalışma ortamının güvenliği, kütüphanede bulunan taşınır envanter güvenliği ve kritik sistemlerin güvenliği ile ilgili bulgular verilecektir. Son olarak ise T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (KYGM) Kütüphaneler Daire Başkanı Sayın Ahmet ALDEMİR ile afet risk yönetimi ve afet yönetimine yaklaşım ve konu hakkındaki Genel Müdürlüğün çalışmaları ile ilgili yapılan görüşmeden elde edilen veriler sunulacaktır.

Çalışma kapsamında geliştirilen *Türkiye’deki Halk Kütüphaneleri Afet Yönetimi Değerlendirme Formu* ile elde edilen verilere göre, KYGM’ye bağlı halk kütüphaneleri arasında araştırmaya katılan halk kütüphanelerinin sayıları Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1
Kütüphanelerin Statüye Göre Dağılımı

Kütüphane türleri	Sayı	%
İl halk kütüphanesi	73	36,5
İlçe halk kütüphanesi	127	63,5
Toplam	200	100

2021 yıl sonu itibarıyla KYGM’ye bağlı 1215 halk kütüphanesi (geçici olarak kapalı olan kütüphaneler hariç) araştırma hedef evreninde yer almaktadır. İl, ilçe, şube, çocuk, bebek, edebiyat ve müze, semt, kasaba ve köy kütüphaneleri olarak sınıflandırılan bu kütüphaneler arasında araştırmanın evrenini 828 il ve ilçe halk kütüphanesi oluşturmaktadır. Araştırma sorularına yanıt veren ve örnekleme oluşturan kütüphane yöneticilerinin temsil ettiği kütüphanelerin sayısı ise Tablo 1’de görüldüğü üzere 200’dir.

Örnekleme yer alan kütüphanelerin %36,5'i il halk kütüphanelerinden, %63,5'i ise ilçe halk kütüphanelerinden oluşmaktadır.

4.1. HALK KÜTÜPHANESİ PERSONELİ VE BİNALARI HAKKINDA GENEL BULGULAR

Bu bölümde çalışmanın Türkiye'deki Halk Kütüphaneleri Afet Yönetimi Değerlendirme Formunu cevaplayan halk kütüphanesi yöneticilerinin eğitim düzeylerine, mezuniyet durumlarına ve kütüphanedeki görev sürelerine dair bilgiler verilecektir. Bölüm mezunu (Bilgi ve Belge Yönetimi, Enformasyon ve Dokümantasyon, Kütüphanecilik ve Arşivcilik) personel sayılarına ait veriler paylaşılacaktır. Bu bölümde personel verilerinin yanı sıra kütüphane binalarının yapı türlerine, restorasyon, bakım/onarım ve yapılış tarihlerine, ısıtma/soğutma sistemlerine ait veriler de sunulacaktır.

Araştırmaya katılan halk kütüphanesi yöneticilerinin eğitim düzeylerine ait veriler Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2
Kütüphane Yöneticilerinin Eğitim Düzeyleri

Eğitim düzeyi	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%
Ortaokul	-	-	1	0,8
Lise	-	-	12	9,4
Ön lisans	-	-	6	4,7
Lisans	62	84,9	103	81,1
Lisansüstü	11	15,1	5	4
Toplam	73	100	127	100

Tablo 2'deki veriler ışığında il halk kütüphanelerinde görev yapan yöneticilerin hepsinin lisans ve lisansüstü eğitim düzeyinde olması mesleki açıdan olumlu bir durumdur. Bu oran ilçe halk kütüphanelerinde %85,1 düzeyindedir. İl ve ilçe halk kütüphaneleri toplamı içerisinde lisansüstü eğitim seviyesinde olan yöneticilerin oranı ise %8 olarak görülmektedir. Özellikle lisansüstü eğitim seviyesinde olan kütüphane yöneticilerinin afet risk yönetimi açısından farkındalıklarının yüksek olması beklenebilir. Bununla birlikte, merkezi bütçe ve yönetim anlayışıyla hizmet veren halk kütüphanelerinde

lisansüstü eğitim düzeyinde görev yapan yöneticilerin sadece afet risk yönetimi farkındalığının olması yeterli değildir. Bu konuda uygulamaya dönük bir girişimlerinin olup olmadığı, örneğin bu konuda KYGM’den özel bir bütçe talep edilip edilmediği gibi başlıklar ilerleyen bölümlerde değerlendirilecektir. Tablo 2’de dikkatle üzerinde durulması gereken bir diğer husus ilçe halk kütüphanelerinde görev yapan ve eğitimi lisans seviyesi altında olan kütüphane yöneticilerinin bulunmasıdır. Araştırma kapsamındaki ilçe halk kütüphaneleri yöneticilerinin %14,9’unun eğitim düzeyi lisans seviyesinin altındadır.

Alan uzmanlığı bakımından il ve ilçe halk kütüphanelerinde görev yapan yöneticilerin mezun oldukları bölümlere ilişkin veriler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3
Kütüphane Yöneticilerinin Mezun Olduğu Bölümler

Bölüm adları	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%
Bilgi ve Belge Yönetimi	70	95,9	108	85
Diğer	3	4,1	19	15
Toplam	73	100	127	100

Tablo 3’teki verilere göre, halk kütüphanelerinde görev yapan yöneticilerin %95,9’unun Bilgi ve Belge Yönetimi, Enformasyon ve Dokümantasyon, Kütüphanecilik ve Arşivcilik bölümlerinden mezun olduğu görülmektedir. Bu bölümlerden mezun olan kütüphane yöneticilerinin il ve ilçe halk kütüphanelerindeki toplam dağılımına bakıldığında, il halk kütüphanelerinde görev yapan yöneticiler lehine %10,9’luk bir oran bulunmuştur. Anket formunda uzmanlık alanı dışında kalan “Diğer” seçeneğini cevaplayan il ve ilçe halk kütüphaneleri yöneticileri (%11) genel olarak Kamu Yönetimi, Türk Dili ve Edebiyatı, Arkeoloji, Matematik Öğretmenliği, Sosyoloji, Sosyal Bilimler ve Muhasebe bölümlerinden mezun olduklarını belirtmektedir. Bir başka deyişle, Tablo 3’te dikkat çeken bir diğer unsur ise il halk kütüphanelerinde görev yapan yöneticilerin %4,1’lik diliminin bölüm (Bilgi ve Belge Yönetimi ve Kütüphanecilik, Arşivcilik, Enformasyon ve Dokümantasyon) mezunu olmamasıdır. Bu kütüphanelerde Kültür ve Turizm Bakanlığı Personeli Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliği’nde yer alan kütüphane müdürünün KYGM ve Milli Kütüphane Başkanlığı ihtisas elemanı:

Üniversitelerin bilgi ve belge yönetimi bölümü, kütüphanecilik, dokümantasyon-enformasyon veya arşivcilik anabilim dallarının herhangi birinden lisans eğitimi alanlardan seçilmesi ile ilgili 7. maddesi gereğince görevlendirilmediği görülmektedir. Kütüphanecilik hizmetlerinin başında yer alan bu yöneticilerin kütüphanelerde afet risk yönetimi kapsamında geliştirilecek önlemler konusunda buldukları kütüphaneyi ileriye taşıyabilecekleri şüphelidir. Temel kütüphanecilik hizmetlerini vermekte zorlanabilen halk kütüphanelerinin ilgili bölüm mezunu olmayan yöneticiler tarafından idare ediliyor olması afet risk yönetimi açısından da olumsuz sonuçlar doğurabilecektir.

Kütüphane yöneticilerinin buldukları kütüphanede görev yaptıkları süreyi gösteren veriler aşağıdadır (bkz. Tablo 4).

Tablo 4
Kütüphane Yöneticilerinin Görev Süreleri

Yıl aralıkları	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%
0-5	25	34,2	72	56,7
6-10	8	11	16	12,6
11-15	18	24,6	12	9,4
16-20	4	5,5	5	3,9
21-25	4	5,5	7	5,5
26+	14	19,2	15	11,9
Toplam	73	100	127	100

Tablo 4'teki verilerden yola çıkarak il ve ilçe halk kütüphanelerinde görev yapan yöneticilerin yaklaşık olarak yarısının (%48,5) buldukların kütüphanede 0-5 yıl arasında görev yaptıkları anlaşılmaktadır. Halk kütüphanelerinde görev yapan diğer yöneticilere nazaran daha az süre çalışıyor olmalarına rağmen bu grup içerisinde yer alan kütüphane yöneticilerinin %14,5'i afet risk yönetimi çerçevesinde oluşan ihtiyaçlar için Genel Müdürlüğe resmi yazı ile başvurularını gerçekleştirmiştir (bkz. Tablo 21). Bu yöneticilerin hemen hemen dörtte biri buldukları kütüphanenin afet risk yönetimi açısından tümüyle ve büyük ölçüde hazırlıklı, dayanıklı ve yeterli olduğunu düşünmektedir (bkz. Tablo 10). Tablo 14 incelendiğinde kütüphane yöneticilerinin %42'si bu konuda önlem almak ve kütüphaneyi yeterli hale getirmek görevinin KYGM ve il halk kütüphanelerinde olduğunu düşünmektedir. Bu açılardan bakıldığında Genel

Müdürlüğe herhangi bir resmi yazı ile başvurulmaması kütüphane yöneticilerinin bu konuya olan duyarlılığının yüksek olmadığını göstermektedir. 6 ve daha uzun süre görev yapan yöneticilerin bu konuda Genel Müdürlüğe başvuru oranı ise %21'dir. İstatistiksel olarak anlamlı bir sonuç çıkmamış olmasına rağmen görev yapılan süre uzadıkça bu konuya duyarlılığın da arttığı söylenebilir.

Yöneticilerin kütüphanelerde çalışma sürelerinin yanı sıra bölüm mezunu personel sayısı da Tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5

Kütüphaneler Çalışan İlgili Bölüm Mezunu Personel (Kütüphaneci) Sayısı

Personel sayıları	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0	-	-	14	11	14	11
1	3	4,1	88	69,3	91	73,4
2	13	17,8	17	13,4	30	31,2
3	8	11	4	3,1	12	14,1
4	16	21,9	3	2,4	19	24,3
5	14	19,2	-	-	14	19,2
6	5	6,8	-	-	5	6,8
7	6	8,2	-	-	6	8,2
8	4	5,5	-	-	4	5,5
9	3	4,1	-	-	3	4,1
10	-	-	-	-	-	-
11	-	-	1	0,8	1	0,8
12	1	1,4	-	-	1	1,4
Toplam	73	100	127	100	200	-

Tablo 5'e göre il halk kütüphanelerinde görev yapan bölüm mezunu sayıları 2, 4 ve 5 personel sayısı üzerinde yoğunlaşmaktadır. İl halk kütüphanelerinde kütüphane başına düşen bölüm mezunu personel sayı ortalaması 4,52'dir. Buna göre il halk kütüphanelerinin %54,8'i bu ortalamanın altında kalmaktadır. İlçe halk kütüphanelerinde ise %69,3 oranında 1 (bir) bölüm mezunu personel çalışmaktadır. Kütüphane başına düşen bölüm mezunu personel sayı ortalaması ise 1,24'tür.

Bu bölümde, personel verilerine ilaveten halk kütüphanesi binalarıyla ilgili veriler olarak binaların yapılış, bakım/onarım ve restorasyon tarihleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6’da görüldüğü üzere özellikle 2011 yılı ve sonrasında yapılan ve restore edilen kütüphane binaları dikkat çekmektedir. Afet risk yönetimi ve mevzuat açısından değerlendirildiğinde son yıllarda yapılan ve restore edilen binaların yasal zorunluluklar çerçevesinde diğerlerine göre afete hazırlıklı olma bakımından daha iyi durumda olduğu söylenebilir. Özellikle 2002 yılında çıkarılan ve günümüze kadar çeşitli dönemlerde revize edilen Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmeliğin ilgili maddelerince binalarda alınması gereken önlemler detaylı bir şekilde incelenmekte ve bina ruhsatı bu incelemeler sonrası verilmektedir. 1999 depremleri ve sonrasında yapılarla ilgili mevzuat düzenlemeleri de dikkate alınarak, 2001-2010 yılları arasında il halk kütüphane binalarının yapımına (%5,5) ciddi anlamda ara verildiği söylenebilir.

Tablo 6

Kütüphane Binalarının Yapılış, Bakım/Onarım ve Restorasyon Tarihleri

Tarih	Yapılış Tarihi				Bakım/Onarım ve Restorasyon Tarihi			
	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.		İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1950 ve öncesi	11	15,1	8	6,3	-	-	-	-
1951-1960 yılları arası	3	4,1	8	6,3	-	-	-	-
1961-1970 yılları arası	7	9,6	9	7,1	-	-	-	-
1971-1980 yılları arası	7	9,6	11	8,7	-	-	-	-
1981-1990 yılları arası	10	13,7	20	15,7	-	-	1	1,6
1991-2000 yılları arası	15	20,5	20	15,7	1	3	2	3,3
2001-2010 yılları arası	4	5,5	17	13,4	5	15,2	8	13,1
2011 ve sonrası	16	21,9	34	26,8	27	81,8	50	82
Toplam	73	100	127	100	33	100	61	100

Tablo 6’da üzerinde durulması gereken önemli bir diğer konu ise 1980’lerden günümüze, halk kütüphane binalarında yapılan, 2011 sonrası hız kazanan bakım/onarım ve restorasyon çalışmalarıdır. 2011 yılı ve sonrasında bakım/onarım ve restorasyon çalışmaları yürütülen il ve ilçe kütüphane binalarının oranı %38,5’dir. Toplamda 94 kütüphane binası restore edilmiş ve bunların %81,9’u 2011 yılı ve sonrasında gerçekleştirilmiştir. İl ve ilçe ayrımı gözetmeksizin restorasyon çalışmalarına önem verilmesi, özellikle taşra kütüphanelerindeki derme ve insan sağlığını korumak için önemlidir.

Halk kütüphanesi binalarına ait yapı türleri Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7’deki veriler doğrultusunda araştırma örneklemini oluşturan il ve ilçe kütüphane bina yapısı %80 oranında betonarmedir. Yine bu binaların yapım ya da restorasyon tarihlerine bakıldığında yaklaşık yarısının (%48,5) 2011 yılı ve sonrasında yapıldığı veya restore edildiği görülmektedir. Buna rağmen kütüphane yöneticilerinin sadece yaklaşık dörtte biri (%26,2) binaların afetlere karşı hazırlıklı, dayanıklı ve yeterli olduğunu düşünmektedir. Betonarme binalara uzman kişilerce önleyici tedbirler almak için yapılabilecek müdahaleler diğer bina türlerine göre daha kolaydır. Ayrıca bu binalarda sıcaklık kontrolünün de sağlıklı yapılabileceği göz önüne alındığında kütüphane ortamında oluşabilecek küf, rutubet ve bunların desteklediği böcek istilası riski de kolay bir şekilde önlenilebilecektir.

Tablo 7
Kütüphane Binasının Yapısı Türü

Bina yapı türleri	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%
Kargir	2	2,7	8	6,3
Yığma	5	6,8	10	7,9
Betonarme	61	83,6	99	77,9
Çelik	1	1,4	-	-
Ahşap (Tarihi)	-	-	3	2,4
Diğer	4	5,5	7	5,5
Toplam	73	100	127	100

Tarihi binaların özelliğinden dolayı yapıyı bozmamak için kimi zaman istenilen önleyici tedbirler uygulanamamakta, çelik yapıdaki binalar için ise gereken özellikteki montaj elemanları maliyeti daha da artırmaktadır. Tarihi binalarda oluşabilecek bir su baskını malzemenin yapısından dolayı daha büyük zararlara neden olabilir. Bu kapsamda, maliyetinden dolayı çelik yapıdaki ve afet sırasında ve sonrasında yaşanabilecek aksaklıklardan dolayı ahşap yapıdaki binaların inşa edilmemesi afet risk yönetimi açısından önemli bir konudur. Çelik binaların yüksek maliyetinden kaçınarak buradan edilecek tasarrufla sağlanacak bütçe, binaların olası bir afete hazırlanmasında kullanılabilir. Ahşap binaların, özellikle yüksek yangın riski nedeniyle, inşasından kaçınmak afet risk yönetimi açısından olumlu değerlendirilmektedir. Özellikle il halk

kütüphanelerinin hiçbirinin ahşap bina olmayışı ve ilçe halk kütüphanelerinde de az sayıda olması yangın riskine karşı insan ve derme sağlığını olumlu yönde etkileyecektir. Tablo 7’de “Diğer” seçeneğinde belirtilen bina türleri ise karışık yapıdaki bina türlerini temsil etmektedir. Çoğunlukla bir bölümü betonarme diğer bölümü ise çelik, kargir, yığma, taş, prefabrik ve ahşap yapıdaki binalardan oluşmaktadır.

Kütüphane binalarının ısıtma ve soğutma sistemleri ile ilgili veriler aşağıda yer alan Tablo 8 ve Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 8
Kütüphane Binalarının Isıtma Yöntemleri

Isıtma yöntemleri	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%
Doğalgaz	61	83,6	76	59,8
Sıvı yakıt	5	6,8	4	3,1
LPG	1	1,4	-	-
Katı yakıt	5	6,8	37	29,2
Diğer	1	1,4	10	7,9
Toplam	73	100	127	100

Tablo 8’deki bulgular incelendiğinde kütüphanelerin %68,5’inin doğalgaz ile ısıtıldığı görülmektedir. Doğalgaz ısıtma yönteminin kullanılması ısı kontrolü açısından önemlidir. Bununla birlikte ısı kontrolünün yanında bağıl nemin de kontrol altına alınarak her iki değer istenilen düzeyde olması gerekmektedir. Bunun için gerekli iklimlendirme sistemlerini kurmak ve gerek insan gerekse derme sağlığını korumak amaçlanmalıdır.

Özellikle ilçe halk kütüphaneleri arasında katı yakıt kullanan kütüphaneler azımsanmayacak sayıdadır. İklimlendirme sistemlerinin kurulumu ve çalıştırılması özellikle katı yakıt kullanan kütüphaneler için önem arz etmektedir. Şöyle ki, katı yakıttan düzenli ya da düzensiz aralıklarla materyalin (muhtemelen kömür) kazanlara atılarak yakılması sonucunda ısı sağlanmaktadır. Bu durum yakıtın kazana atılmasından sonra kısa sürede içerideki ısı seviyesi yükseltecek ve yanarak bitmesinden sonra da içerideki ısı seviyesi düşecektir. İlçe halk kütüphaneleri, personel sıkıntısı da düşünüldüğünde, sadece bu iş için personel görevlendirmekte zorlanacaktır. Personel sıkıntısının yaşandığı

kütüphanelerde geceleri gerekli işlemler yapılamayacak ve gün içerisinde sıcaklık değerleri değişiklik gösterecektir. İçerideki ani sıcaklık değişiklikleri yapısı bakımından dermeyi olumsuz etkileyecektir. Bu durumda, en azından kütüphane içerisine yerleştirilecek basit termometre düzeneğiyle ve kontrollü ısı sağlayarak sıcaklık derecesi kontrol edilmelidir. Bunların yanı sıra “diğer” seçeneği olarak genellikle elektrikli ısıtıcıların kullanıldığı belirtilmektedir. Böyle bir ısıtma yöntemi kullanılan kütüphanelerde yöneticileri elektrikli ısıtıcıların konumlandırılmasına özenle yaklaşmalıdır. Dermeye yakın konumlandırılan ısıtıcılar istenmeyen sonuçlara neden olabilir. Bununla birlikte ısıtıcılardan etkilenebilecek taşınır diğer envanterlere de dikkat edilmeli ve yangına neden olabilecek materyallerden uzakta konumlandırılmalıdır.

Tablo 9
Kütüphane Binalarının Soğutma Yöntemleri

Soğutma yöntemleri	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%
Klima	48	65,7	79	62,2
Klima santrali	4	5,5	3	2,4
Fancoil ünitesi	3	4,1	-	-
Yok	17	23,3	45	35,4
Diğer	1	1,4	-	-
Toplam	73	100	127	100

Tablo 9’deki verilerden de anlaşılacağı gibi halk kütüphanelerinde %63,5 oranında soğutma yöntemi olarak klima tercih edilmiştir. Burada önemli bir ayrıntı kütüphanelerin %31’inde herhangi bir soğutma sisteminin olmayışıdır. Özellikle sıcaklığın yükseldiği yaz aylarında kütüphane içerisindeki sıcaklığı düşürmek için hiçbir soğutma yönteminin kullanılmaması derme sağlığı için olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Yüksek sıcaklık değerlerinde dermenin raf ömrünün de kısılacacağı göz önünde bulundurularak kütüphane yöneticileri tarafından bu eksiklikler giderilmelidir.

4.2. HALK KÜTÜPHANESİ YÖNETİCİLERİNİN AFET RİSK YÖNETİMİ VE AFET YÖNETİMİ HAKKINDAKİ GENEL DÜŞÜNCELERİ

Bu bölümde halk kütüphanesi yöneticilerinin görüşlerine göre kütüphanelerin, personelin ve kendilerinin afete hazırlık, dayanıklılık ve yeterlilik durumları değerlendirilecektir. Bu çerçevede, kütüphanelerin yeterli olmamasının nedenleri de araştırılacak, bu konuda personelin ve yöneticilerin eğitim alıp almadığı bilgileri verilecektir. Afet risk yönetimi ile ilgili eğitim, hazırlık, uygulama konularında iş birliği yapılan kuruluşlara ve bu konuda kütüphaneleri yeterli düzeye getirme sorumluluğunun hangi kurum ya da kurumlarda olması gerektiğine ve bu konudaki mevzuatın yeterliliğine değinilecektir. Bu kapsamda, yöneticilerinin görüşleri itibarıyla kütüphanelerin afetlere hazırlık ve yeterlik durumu Tablo 10'da verilmektedir.

Tablo 10

Kütüphane Yöneticileri Görüşlerine Göre Kütüphanelerin Afetlere Hazırlık, Dayanıklılık ve Yeterlik Durumu

Hazırlık, dayanıklılık ve yeterlik durumu	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%
Tümüyle	8	11	8	6,3
Büyük ölçüde	21	28,8	30	23,6
Kısmen	33	45,1	60	47,3
Hiç hazırlıklı değil	11	15,1	29	22,8
Toplam	73	100	127	100

* $\chi^2(3)=3,179$, $p=,365$

Tablo 10'daki bulgulara göre ilçe halk kütüphanelerinin %6,3'ünün tam anlamıyla afete hazırlıklı, dayanıklı ve yeterli olduğu düşünülmektedir. Bu oranın il halk kütüphanelerine kıyasla neredeyse yarı yarıya olduğu görülmektedir. İl halk kütüphaneleri içerisinde bile tam anlamıyla hazır ve yeterli olduğu düşünülen kütüphanelerin az sayıda kalması afet risk yönetimi açısından olumsuz olarak değerlendiriliyorken, ilçe halk kütüphanelerinde söz konusu yetersizlik durumu daha ağır sonuçlar doğurabilecektir. Bir diğer önem verilmesi gereken konu, halk kütüphanelerinin %20'sinin afetlere karşı hiç hazır olmadığını ve %46,5'inin ise kısmen hazır olduğunun düşünülmesidir. Buradan hareketle, olası bir afet durumunda bu kütüphanelerde insan ve derme sağlığının ciddi

tehdit altında olduğu belirtilebilir. İl ve ilçe halk kütüphaneleri değerlendirildiğinde kütüphanelerin afetlere karşı tam anlamıyla hazır olduğu ya da hiç hazır olmadığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($X^{2(3)}=3,179, p=,365$). İl halk kütüphanelerinin afet risk yönetimi açısından ilçedekilere göre nispeten daha hazır, dayanıklı ve yeterli olduğu düşünülse de kütüphanelerin afet güvenliğinin sağlanması için kütüphane yöneticilerine ve KYGM'ye önemli görevler düşmektedir.

Yöneticilerin ve personelin bu konuya dair yeterlik düzeyleri ve eğitim alma durumları Tablo 11 ve Tablo 12'de belirtilmektedir.

Tablo 11'de görüldüğü üzere halk kütüphanelerinde personelin %71,5'i ve yöneticilerin %61'i afetlere hazırlık ve uygulama konularında kısmen ya da hiç yeterli olmadığı düşünülmektedir. Afet risk yönetimi açısından düşünüldüğünde önleme ve/veya hazırlık aşamasında yeterli düzeyde bilgi-beceriye sahip olmayan yönetici ve personelin katkı sunabilmesi mümkün değildir. Bu konuda yöneticilerin öncelikle yerel imkanlar ve iş birlikleri ile eksikliklerini tamamlamaları daha sonra ise personelin gerekli eğitimleri almaları sağlanmalıdır. Merkezi yönetim anlayışının bir parçası olarak halk kütüphanelerinde yönetici ve personele bu konuda gerekli eğitimler KYGM tarafından çevrimiçi ve düzenli olarak verilmelidir. Tümüyle ve büyük ölçüde kendisinin ve personelin yetkin olduğunu düşünen yöneticiler il halk kütüphanelerinde %49,4 ilçe halk kütüphaneleri ise %33,1 oranında temsil edilmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkarak il halk kütüphanesi yöneticilerinin kendilerini bu konuda daha yetkin gördüğü söylenebilir.

Tablo 11

Kütüphane Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Kütüphanelerin Afetlere Hazırlık, Uygulama ve Yeterlik Konularında Yöneticilerin ve Personelin Yeterlik Düzeyleri

Afet risk azaltma konularındaki yeterlikleri	Personel				Yönetici			
	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.		İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tümüyle	7	9,6	3	2,4	8	11	3	2,4
Büyük ölçüde	17	23,3	30	23,6	28	38,4	39	30,7
Kısmen	45	61,6	72	56,7	33	45,1	72	56,7
Hiç hazırlıklı değil	4	5,5	22	17,3	4	5,5	13	10,2
Toplam	73	100	127	100	73	100	127	100

Afet risk yönetimi ve risk azaltma konularında yetersiz olduğu düşünülen kütüphane yöneticileri ve personelin sertifikalı hizmet içi sertifikalı eğitim alma durumu Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12’den de anlaşılacağı gibi il ve ilçe halk kütüphanesi yöneticilerinin ve personelin sertifikalı afet/acil durum yönetimi eğitimi alma oranı neredeyse birbirine yakındır. İl halk kütüphanelerinde yönetici ve personelin %62,3’ü, ilçe halk kütüphanelerinde ise %54,7’si bu konuda eğitim almış ve bu eğitimler sertifikalandırılmıştır. Bu konuda eğitim alan personel ve yöneticilerin oranı oldukça düşüktür. Kendilerini ve personeli bu konuda yetkin görmeyen yöneticilerin bu eğitimlere önem vermesi ve düzenli olarak gerçekleştirerek katılım sağlanması gerekmektedir. Araştırmada yöneticilerin ve personelin afetlere hazırlık, uygulama ve yeterlik seviyeleri ile aldıkları eğitimler karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki karşımıza çıkmaktadır ($\chi^2(3)=20,639$, $p=.000$).

Tablo 12

Halk Kütüphanelerinde Afet/Acil Durum Yönetimi Konusunda Yöneticilerin ve Personelin Hizmet İçi vb. Sertifikalı Eğitim Alma Durumu

Eğitim alma durumu	Personel				Yönetici			
	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.		İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	45	61,6	70	55,1	46	63	69	54,3
Hayır	28	38,4	57	44,9	27	37	58	45,7
Toplam	73	100	127	100	73	100	127	100

Kütüphanelerin afetlere karşı yeterli ve hazırlıklı olmamasının nedenleri ise Tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13’teki bulgular incelendiğinde halk kütüphanelerinin afetlere karşı hazırlıklı ve yeterli olmamasının nedenleri arasında ilk sırada bina yetersizlikleri/sorunları (%29,2) gelmektedir. Bu konuda il ve ilçe halk kütüphanesi yöneticileri benzer yanıtlar vermiştir. Bunu sırasıyla bu konudaki eğitim ve uygulama yetersizliği (%22,7), personel sayısı ve personelin bu konudaki bilgi-beceri yetersizliği (%20,6) ve bütçe yetersizlikleri (%15,3)

takip etmektedir. “Diğer” seçeneğini seçen yöneticilerin arasında dikkat edilmesi gereken cevap ise kütüphane binasının gerekliliği konusunda yeterli algının olmayışıdır.

Tablo 13

Kütüphanelerin Afetlere Karşı Hazırlıklı ve Yeterli Olmamasının Yönetici Görüşlerine Göre Nedenleri

Kütüphanelerin afetlere karşı hazırlıklı ve yeterli olmama nedenleri	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%
Bu konuda üst yönetimler düzeyinde farkındalık eksikliği	8	5,7	23	7,9
Bina yetersizlikleri/sorunları	46	32,7	80	27,4
Personel sayısı yetersizliği ve personelin bu konudaki bilgi-beceri yetersizlikleri	22	15,6	67	23
Bütçe yetersizlikleri	21	14,9	45	15,5
Bu konudaki eğitim ve uygulama yetersizliği	37	26,2	61	21
Merkezi yönetim anlayışı	3	2,1	15	5,2
Diğer	4	2,8	-	-
Toplam	141	100	291	100

Yönetici görüşlerine göre, il ve ilçe halk kütüphaneleri arasındaki en önemli fark ise personel sayısındaki ve personelin bilgi-beceri yetersizliğidir. İlçe halk kütüphanesi yöneticilerinin bu cevabı vermesi Tablo 5’ten de anlaşılacağı gibi tesadüfi değildir. Bu nedenle özellikle ilçe halk kütüphanelerinin personel sayısının artırılması ve bu konuda bilgi-becerilerinin geliştirilmesi afet risk yönetimi ve afete hazırlık açısından önemli bir konudur. Böylece derme ve insan sağlığı için alınacak önlemlerin üzerinde durulabilecek ve gerekli tedbirler alınacaktır.

Tablo 14’te halk kütüphanelerinin personel sayılarına göre afetlere hazırlık, eğitim ve uygulamada yeterli olmama nedenleri gösterilmektedir.

Tablo 14’teki bulgular ilçe halk kütüphanelerinde ilgili bölüm mezunu personel sayısı olarak ortalamanın (bkz. Tablo 5) altında kalan kütüphaneler için bina yetersizliği/sorunlarından sonra personel sayısı ve bilgi-beceri eksikliğinin geldiğini göstermektedir. Ortak bir sorun olan bina yetersizliğinin 2011 yılı ve sonrasında kademeli olarak çözümlenmeye çalışıldığı Tablo 6’da görülmektedir. Personel sayısı ve bilgi-beceri eksikliği cevabını veren il halk kütüphanesi yöneticilerinin %84,4’ü bölüm mezunu personel sayısı ortalamasının altında kalan kütüphanelerdir. Bir başka deyişle,

Tablo 13’te genel olarak ikinci sırada eğitim ve uygulama yetersizliği yer alırken Tablo 14’te personel sayı ortalamasının altında kalan kütüphane yöneticileri, birbirine yakın oranda cevaplar verilmiş olsa da, yetersizliğin personel sayısı ve bilgi-beceri eksikliğinden kaynaklandığını belirtmektedir. Son yıllarda ilk önce 200 daha sonra 500 olmak üzere sözleşmeli kütüphaneci alımlarının da personel sayısı ile ilgili sorunu yeterince çözmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle özellikle ilçe halk kütüphanelerinin personel sayısının artırılması ve bu konuda bilgi-becerilerinin geliştirilmesi afet risk yönetimi açısından önemli bir konudur. Böylece derme ve insan sağlığı için alınacak önlemlerin üzerinde daha fazla durulabilecek ve gerekli tedbirler alınabilecektir.

Tablo 14

Personel Sayısı Durumuna Göre Kütüphanelerin Afetlere Karşı Hazırlıklı ve Yeterli Olmama Nedenleri

Personel sayısı/hazırlıklı ve yeterli olmama nedenleri		İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.		Toplam		Toplam
		1-4 arası	5 ve üzeri	1-4 arası	5 ve üzeri	1-4 arası	5 ve üzeri	
Farkındalık eksikliği	Sayı	2	6	23	0	25	6	31
	%	6,4	19,3	74,2	0	80,6	19,3	
Bina yetersizliği/sorunları	Sayı	26	20	80	0	106	20	126
	%	20,6	15,9	63,5	0	84,1	15,9	
Personel sayısı ve bilgi-beceri eksikliği	Sayı	19	3	67	0	86	3	89
	%	21,3	3,3	75,3	0	96,7	3,3	
Bütçe yetersizliği	Sayı	13	8	45	0	58	8	66
	%	20	12	68,1	0	88	12	
Eğitim ve uygulama yetersizliği	Sayı	18	19	60	1	78	20	98
	%	18,3	19,6	61,1	1	79,4	20,6	
Merkezi yönetim anlayışı	Sayı	2	1	15	0	17	1	18
	%	11	5,5	83,4	0	94,4	5,5	
Diğer	Sayı	3	1	0	0	3	1	4
	%	75	25	0	0	75	25	

Önlem alma ve kütüphaneleri afet risk yönetimi açısından yeterli hale getirme sorumluluğunun düşünüldüğü kurumlar Tablo 15’te verilmektedir.

Tablo 15’e bakıldığında afet risk yönetimi konusunda önlemleri alma ve kütüphaneleri yeterli hale getirme sorumluluğunun ilk olarak yerel yönetimlerde (%39,5) olduğu düşünülmektedir. Yerel yönetimlerin yerleşimin altyapısını düzenleme ve ortak yerel ihtiyaçları gidermekte yükümlü olması dikkate alındığında, bu durum afet risk yönetimi açısından olumlu bir sonuç olarak görülebilir. Bilindiği üzere, bölgeden bölgeye yaşanabilecek afetlerin yerel özellikleri, hazırlık, önleme, müdahale ve iyileştirme

çalışmaları bakımından farklılık göstermektedir. Bu konuda il ve ilçe halk kütüphanesi yöneticilerinin görüşleri yakınlık gösteriyor olsa da KYGM'ye düşen sorumluluk konusunda iki grup yöneticilerinin görüşleri birbirinden farklıdır. İl halk kütüphanelerinin (%19,2) şehir merkezlerinde olmaları ve imkanlar doğrultusunda daha fazla destek alabilmeleri nedeniyle KYGM'den beklentileri ilçe halk kütüphanelerine (%40,9) göre daha düşüktür. Bu durumu AFAD'ın sorumluluk sahibi olduğunu düşünen kütüphane yöneticileri arasındaki farklılıkla desteklemek mümkündür. İl halk kütüphanesi yöneticileri (%23,3) AFAD'ın sorumluluğunu daha fazla görmekte iken ilçe halk kütüphanesi yöneticileri (%11,8) AFAD'ı daha düşük oranda sorumlu olarak görmektedir. AFAD'ın ilçelerde teşkilatlanmadığından hareketle, KYGM ve AFAD'dan il ve ilçe halk kütüphanesi yönetici beklentilerinin farklı olması anlaşılabilir.

Tablo 15

Halk Kütüphanelerinde Afetlerle İlgili Önlemleri Alma ve Kütüphaneyi Bu Konuda Yeterli Hale Getirme Sorumluluğunun Kütüphane Yöneticileri Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi

Sorumluluk sahibi olduğu düşünülen kurum ve kuruluşlar		İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.		Toplam		Toplam
		1-4 arası	5 ve üzeri	1-4 arası	5 ve üzeri	1-4 arası	5 ve üzeri	
KYGM	Sayı	6	7	52	1	58	8	66
	%	9	10,6	78,6	1,5	87,6	12,1	
Yerel yöneticiler	Sayı	17	12	49	1	66	13	79
	%	21,5	15,2	62	1,3	83,5	16,5	
İl halk küt.	Sayı	6	5	7	0	13	5	18
	%	33,3	27,5	38,8	0	72,1	27,5	
AFAD	Sayı	10	7	14	1	24	8	32
	%	30	21,1	43,7	6	73,7	27,1	
Diğer	Sayı	1	2	2	0	3	2	5
	%	20	40	40	0	60	40	

*Yuvarlama hatasından dolayı toplam 100'den farklı çıkmaktadır.

Tablo 15'te dikkat edilmesi gereken önemli bir konu, il halk kütüphanesi yöneticilerinin kendi sorumluluklarının çok az (%13,7) olduğunu düşünmeleridir. Bu yöneticilerin teknik bilgi dahi gerektirmeyen günlük bilgiyle irili ufaklı birçok önlemi alabilmeleri mümkün görünüyorken, örneğin kitap raflarını zeminden yükseltmek gibi, böyle bir sorumluluğu almamaları afet risk yönetimi açısından dikkat çekicidir. Bunun yanında ilçe halk kütüphanelerinin il halk kütüphanelerinden beklentilerinin (%6,3) düşük olması kurum içi işleyiş açısından normal karşılanabilir. Yukarıda da belirtildiği gibi ilçe halk kütüphane yöneticileri KYGM'den bu konuda daha fazla sorumluluk almasını beklemektedir, çünkü teknik hizmetler konusunda yardım alma ve cilt/basılı malzeme

alımları hariç il halk kütüphaneleriyle hiçbir bağı yoktur. İlçelerde yapılan ya da yapılacak olan çalışmalar için bütçe talebinin doğrudan KYGM'ye yapılması bu sonucun doğmasında diğer bir neden olarak görülebilir. İl halk kütüphanesi yöneticilerinin bu konuda kendilerini yeterli görmedikleri önceki verilerden de anlaşılmaktadır (bkz. Tablo 11). Bu bilgiye dayanarak ilçe halk kütüphanesi yöneticilerinin bu düşünceleri normal karşılanmalıdır. “Diğer” seçeneğini cevaplayan yöneticilerin birçoğu bu sorumluluğun uzman kişi ve kurumlara verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Böylece sorunlar uzmanlarca sorunlar tespit edilecek ve gerekli önlemler alınacaktır.

Tablo 15'te üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise ilgili bölüm mezunu personel sayı ortalamasının altında kalan il ve ilçe halk kütüphanesi yöneticilerinin genel tabloya paralel düşüncelere sahip olmasıdır. İstatistiksel açıdan anlamlı bir sonuç çıkmasa da ilgili bölüm mezunu sayısına göre yöneticilerin görüşlerinde bir değişiklik olmadığı söylenebilir.

Tablo 16'da afet risk yönetimi ve afet yönetimi ile ilgili eğitim, uygulama, hazırlık vb. konularında iş birliği yapılan kurum ve kuruluş bilgileri yer almaktadır.

Tablo 16

Kütüphanenizde Afet Risk Yönetimi ve Afet Yönetimi ile İlgili Eğitim, Hazırlıklar, Uygulamalar vb. Konularda Daha Çok İşbirliği Yapılan Kuruluşlar

İşbirliği yapılan kuruluşlar	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%
KYGM	16	14,2	39	23,2
Yerel yönetimler	49	43,3	94	55,9
Sivil toplum kuruluşları	29	25,7	31	18,5
Diğer	19	16,8	4	2,4
Toplam	113	100	168	100

Tablo 16'daki verilerden yola çıkılarak halk kütüphanesi yöneticilerinin verdiği cevapların yaklaşık yarısının (%50,9) afet risk yönetimi ile ilgili Tablo 15'te sorumluluk sahibi olduğunu düşündükleri yerel yönetimlerle iş birliği yaptıkları anlaşılmaktadır. Tablo 15'teki verilere paralel olarak ilçe halk kütüphanesi yöneticileri sorumluluğun KYGM'de olduğunu düşündükleri gibi Tablo 16'da da KYGM iş birliği yapılan kurumlar arasında ikinci sırada yer almaktadır. İl halk kütüphanesi yöneticileri ise ikinci sırada sivil

toplum kuruluşlarıyla iş birliği yaptıklarını belirtmektedir. “Diğer” seçeneğini cevaplayan il halk kütüphanesi yöneticilerin birçoğu ise Tablo 15’te olduğu AFAD ile iş birliği içerisinde olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 17’de afet risk yönetimi ve afet yönetimi ile ilgili mevzuatın uygun ve yeterli olup olmadığı yönetici görüşlerine göre değerlendirilmektedir.

Tablo 17’deki bulgulara göre il ve ilçe halk kütüphanesi yöneticileri mevzuatın kısmen (%45) uygun ve yeterli olduğunu düşünmektedir. İlçe halk kütüphanesi yöneticileri yasal düzenlemelerin il halk kütüphanesi yöneticilerine göre daha yüksek oranla kısmen yeterli olduğunu düşünmektedir. Kütüphanelerin olası afet durumunda hazırlıklı, dayanıklı ve yeterli olduğu ile mevzuatın uygun ve yeterli olup olmadığı konularında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($X^{2(6)}=30,195, p=,000$). Diğer taraftan yöneticilerin ($X^{2(2)}=4,128, p=,127$) ve personelin ($X^{2(2)}=4,407, p=,110$) afet risk yönetimi konusunda sertifikalı eğitim alma durumu ile mevzuatın yeterli olup olmadığı konularında sırasıyla istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 17

Kütüphanelerin Afet Risk Yönetimi ile İlgili Mevzuatın Uygun ve Yeterli Olup Olmadığına İlişkin Yönetici Görüşleri

Uygunluk ve yeterlik durumu	İl Halk Küt.		İlçe Halk Küt.	
	Sayı	%	Sayı	%
Evet	18	24,7	29	22,8
Hayır	26	35,6	37	29,1
Kısmen	29	39,7	61	48,1
Toplam	73	100	127	100

4.3. HALK KÜTÜPHANELERİNİN AFET RİSK YÖNETİMİ VE AFET YÖNETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın bu bölümünde halk kütüphanelerinde afet risk azaltma, hazırlık ve organizasyonları, personel ve kullanıcı/ziyaretçi güvenliği, personelin çalışma ortamının güvenliği, taşınır envanterin güvenliği ve kritik sistemlerin güvenliği ile ilgili bulgular sunulacaktır.

4.3.1. Afet Risk Azaltma ve Hazırlık Önlemleri ve Organizasyonu ile İlgili Bulgular

Bu bölümde afet risk azaltma ve hazırlık önlemlerinin yanı sıra halk kütüphanelerinde çevresel faktörler ve iç ortam koşulları için alınan önlemler, yangınla mücadele kapsamında alınan önlemler, afet risk azaltma konusunda halk kütüphanesi yöneticilerinin ve personelin sorumluluğu ve bu konuda ilgili kanun ve yönetmeliklere göre halk kütüphanelerinin durumu ile ilgili bulgular yer almıştır.

4.3.1.1. Halk Kütüphanelerinin Afet Risk Azaltma ve Hazırlık Önlemleri Hakkında Bulgular

Bu bölümde olası bir afet ya da acil durumun zararını/hasarını azaltmak için meydana gelmeden önce alınması gereken önlemler ve hazırlık aşaması içerisinde değerlendirilmesi gereken verilere ilişkin bulgular paylaşılmıştır.

Tablo 18’de afet risk azaltma ve hazırlık aşamasında alınması gereken önlemlere dair veriler gösterilmektedir.

Tablo 18
Halk Kütüphanelerinin Afet Risk Azaltma ve Hazırlık Önlemleri Hakkında Bulgular

Afet risk azaltma ve hazırlık önlemleri	İl Halk Küt.								İlçe Halk Küt.								Toplam							
	Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer		Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer		Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kütüphanenin kurulu olduğu yerleşimdeki tüm acil durum ve afet tehlike kaynakları belirlendi mi?	39	19,5	30	15	3	1,5	1	0,5	41	20,5	81	40,5	5	2,5	-	-	80	40	111	55,5	8	4	1	1
Kütüphanenin acil durum planlaması var mıdır?	60	30	11	5,5	-	-	2	1	68	34	56	28	3	1,5	-	-	128	64	67	33,5	3	1,5	2	1
Kütüphane dermesi olası bir acil durum ve doğa kaynaklı afete karşı sigortalı mıdır?	5	2,5	68	34	-	-	-	-	2	1	124	62	1	0,5	-	-	7	3,5	192	96,0	1	0,5	0	0
Bir sorunun ilk haberini genellikle güvenlik personeli alır. Kütüphanede bundan sorumlu güvenlik personeli var mıdır?	46	23	27	13,5	-	-	-	-	18	9	107	53,5	2	1	-	-	64	32	134	67,0	2	1	0	0
Acil eylem planı ve tahliye prosedürü hazırlandı mı?	53	26,5	20	10	-	-	-	-	44	22	81	40,5	1	0,5	1	0,5	97	48,5	101	50,5	1	0,5	1	1
Kaçış planları A3 kağıda çizilmiş olarak uygun yerlere asıldı mı?	35	17,5	36	18	2	1	-	-	21	10,5	100	50	6	3	-	-	56	28	136	68,0	8	4	0	0
Son beş yıl içerisinde kütüphane ve çevresinde herhangi bir büyük olay veya afet meydana geldi mi?	6	3	67	33,5	-	-	-	-	10	5	117	58,5	-	-	-	-	16	8	184	92	0	0	0	0
Önceden yaşanmış iş kazası ya da ramak kala olay kayıtları raporlandı mı?	6	3	58	29	9	4,5	-	-	11	5,5	99	49,5	17	8,5	-	-	17	8,5	157	78,5	26	13	0	0

Kütüphanede halı, kilim vb. yüzey zemini örten materyal kullanılıyor mudur?	19	9,5	53	26,5	1	0,5	-	-	17	8,5	109	54,5	1	0,5	-	-	36	18	162	81	2	1	0	0
Kütüphane giriş ve çıkışlarında dönel kapılar kullanılmakta mıdır?	6	3	67	33,5	-	-	-	-	3	1,5	122	61	2	1	-	-	9	4,5	189	94,5	2	1	0	0
Binanın giriş katının zemininde elektrik tesisatı bulunuyor mudur?	52	26	20	10	-	-	1	0,5	73	36,5	48	24	1	0,5	5	2,5	125	62,5	68	34	1	0,5	6	3
Elektrik panolarının kapakları mevcut ve kapalı durumda mıdır?	72	36	1	0,5	-	-	-	-	120	60	5	2,5	2	1	-	-	192	96	6	3	2	1	0	0
Elektrik fiş ve prizleri sağlam durumda mıdır?	67	33,5	6	3	-	-	-	-	115	57,5	11	5,5	1	0,5	-	-	182	91	17	8,5	1	0,5	0	0
İzolesi hasarlı elektrik kabloları kullanılıyor mudur?	10	5	63	31,5	-	-	-	-	12	6	113	56,5	-	-	2	1	22	11	176	88	0	0	2	1
Fişsiz çıplak uçlu kablolar prize sokularak enerji alınıyor mudur?	3	1,5	69	34,5	1	0,5	-	-	5	2,5	120	60	-	-	2	1	8	4	189	94,5	1	0,5	2	1
Islak, keskin, sıcak vb. zeminlerde elektrik kabloları yüksekte geçiriliyor ya da yerden geçirilenler zırhla korunuyor mu?	57	28,5	16	8	-	-	-	-	90	45	32	16	3	1,5	2	1	147	73,5	48	24	3	1,5	2	1
Ehliyetli elektrikçi dışında elektriğe müdahale ediliyor mudur?	10	4	64	32	1	0,5	-	-	8	4	117	58,5	2	1	-	-	18	8	181	90,5	3	1,5	0	0

Kütüphanedeki camlar ve/veya vitrin camları film ile kaplandı mı?	16	8	53	26,5	3	1,5	1	0,5	10	5	113	56,5	3	1,5	1	0,5	26	13	166	83	6	3	2	1
Sel tehlikesine karşı kum torbaları bulunuyor mu?	2	1	69	34,5	2	1	-	-	1	0,5	123	61,5	3	1,5	-	-	3	1,5	192	96	5	2,5	0	0
Kanalizasyonun geri basmasına karşı check-valve (tek yönlü valf) kullanılıyor mudur?	25	12,5	46	23	-	-	2	1	18	9	98	49	5	2,5	6	3	43	21,5	144	72	5	2,5	8	4

Halk kütüphanesi yöneticilerinin belirttiği üzere kütüphanelerin mevcut konumuna göre çevresindeki acil durum ve afet tehlike kaynaklarının %55,5 oranında belirlemediği gözlemlenmektedir. İl halk kütüphanelerinde bu kaynakların belirlenme oranı daha yüksekken ilçe halk kütüphaneleri için bu tehlikelerin daha yüksek oranda belirlenmediği Tablo 18’de görülmektedir. İlçe halk kütüphanesi yöneticileri gerek mülki idareden gerekse ilgili paydaş kurumlardan yardım alarak bu tehlikelerin belirlenmesi noktasında ilerleme sağlamalıdır. Olası acil durum ya da afet halinde ne ile karşılaşacağını bilmemesi insan ve derme sağlığını korumak için nasıl önlemler alınacağını da belirlenmemesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle tüm kütüphane yöneticilerinin bu gibi durumları yakından takip ederek gerekli önlemleri almaları gerekmektedir.

Tablo 18 verilerine göre halk kütüphanelerinin %64’ünün acil durum planlamasına sahip oldukları görülmektedir. Planlamanın olmadığı kütüphane oranı il halk kütüphanelerinde oldukça düşükken ilçe halk kütüphanelerinde neredeyse planı olan kütüphane oranına (%28) yakındır. İdiegbeyan-Ose ve arkadaşlarının (2018) literatür taraması yaptıkları çalışmalarında Filipinlerde yapılan araştırma kapsamında 22 kütüphaneden 18’inde oluşturulmuş bir afet planlaması olmadığı belirtilmektedir. Bunun yanı sıra acil eylem planı ve tahliye prosedürlerinin hazırlanma oranı %48,5’te kalmıştır. İlçe halk kütüphanelerinde ilgili bölüm personeli 1 (bir) olan halk kütüphanelerinde bu oran %68,2’ye çıkmaktadır. İstatistiksel açıdan anlamlı bir sonuç çıkmasa da plan ve tahliye hazırlığı ilgili bölüm mezunu personel sayısına göre değişiklik göstermektedir. Görevli ilgili bölüm mezunu personel sayısının 4 ve 5 olduğu il halk kütüphanelerinden eylem planı ve tahliye prosedürlerinin hazırlanma oranı yaklaşık %80 oranındadır. Acil durum, eylem ve tahliye prosedürlerinin hazırlanmaması ve gerekli tatbikatların yapılmaması sonucunda olası afet/acil durumunda müdahale ve iyileştirme aşamalarında ciddi aksamlar meydana gelebilecektir. Bunun yanı sıra gerekli depolama alanları, öncelik durumları, paydaş kurumlar, kullanılacak araç-gereçler vs. belirlenmediği için daha büyük sorunlarla karşılaşılacaktır. Patin (2020) araştırmasında afet planı olmayan kütüphanelerde yönetici görüşlerine yer vermektedir. Buna göre bir kütüphane müdürü; “Bu konuda bir eğitim alsaydık daha da faydalı olabilirdik” diyerek afet planı hazırlamada eğitimin öneminden bahsetmektedir. Birçok kütüphaneci ise afet planına sahip olmanın

ve müdahaleyi daha etkili kılmak için yerel kurumlarla çalışmanın öneminden bahsetmektedir.

Halk kütüphanelerinin %68'inde kaçış (acil çıkış) planı çizimlerinin olmadığı ya da uygun yerlere asılmadığı Tablo 18'de belirtilmektedir. İl halk kütüphanelerinin yaklaşık olarak yarısı, ilçe halk kütüphanelerinin ise %78,7'sinin planlarının olmadığı ya da asılmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum olası bir acil durum ya da afet halinde personel ve kullanıcının tahliye edilmesinde olumsuz sonuçlar doğurabilir. Diğer taraftan ilçe halk kütüphanesi yöneticilerinin bu konu üzerinde çalışma yapmaları gerekmektedir. Bu durumun aksine halk kütüphanelerinde giriş ve çıkışlarda dönel kapının yüksek oranda (%94,5) kullanılmaması olası acil/afet durumunda insanların tahliye edilmesini kolaylaştırabilecektir.

Halk kütüphanelerinde yer alan dermenin olası acil durum ve afete karşı %96 oranında sigortalanmadığı Tablo 18'den anlaşılmaktadır. Yasal olarak istisnalar dışında kamu malının sigortalanması, özellikle devlete ait taşınmazlar, kapsam dışında bırakılmaktadır. Sigortalama işlemlerine özel bir bütçe ayrılması halinde bu sorun ortadan kaldırılabilecektir. Bakanlığın bu konu özelinde özellikle dermeyi korumak için sigortalama çalışmalarını başlatması gerekmektedir.

Halk kütüphanelerinde görevlendirilmiş güvenlik görevlilerinin oldukça az olması (%32), olası acil durum ve afet halinde uyarı ve tahliye işlemlerinin geç başlamasına ve hasarın artmasına neden olabilecektir. Bu oran ilçe halk kütüphanelerinde daha düşüktür. Vandalizm ve hırsızlık olaylarına karşı da caydırıcı olması için halk kütüphanelerinde güvenlik görevlilerinin yeterli sayıda istihdam edilmesi gerekmektedir.

Son beş yıl içerisinde halk kütüphanelerinin bulunduğu konum ve çevresinde büyük oranda (%92) büyük bir olay ya da afet meydana gelmemiştir. Olayın gerçekleşme ihtimali düşük olsa da kütüphane yöneticilerinin olası afet durumlarına kütüphaneleri her zaman hazırlıklı bulundurmaları gerekmektedir. Önceden yaşanmış iş kazası ya da ramak kala olay kayıtlarını rapor altına alan halk kütüphanesi oranı ise %8,5'tir. Son beş yılda büyük bir olay ya da afetin meydana gelmediği de göz önüne alındığında bu oranın oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

Elektrik fiş ve prizleri %91 oranında sağlam durumdadır; fakat geriye kalan halk kütüphaneleri hasarlı fiş ve prizlerin yangın çıkarma olasılığına karşı bakımını yaptırmalıdır. Yangın çıkmasına neden olabilecek diğer bir konu ise kağıt, karton, kumaş vs. gibi hemen tutuşabilecek materyallerin kütüphane içerisinde gelişigüzel bırakılmasıdır. Halk kütüphanesi yöneticilerinin %86'sı bu tür materyallerin kütüphane içerisinde dağınık bir vaziyette olmadığını belirtmektedir.

Bu durumun yanı sıra giriş kat zemininde elektrik tesisatı bulunan kütüphane oranı %62,5'tir. Bu kütüphanelerde olası sel veya su baskını sırasında giriş katta zeminde bulunan elektrik tesisatının zarar görmesi ve yangın çıkarma durumu söz konusudur. Sel tehlikesine karşı halk kütüphanelerinin yalnızca %1,5'inde kum torbaları bulunmaktadır. Sel ve su baskını halinde içeriye su girişinin engellenemeyeceği görülmektedir. Kanalizasyonun geri basmasını engellemek için kullanılan tek yönlü valflerin kullanım oranı ise %21,5'tir. Bu ve benzeri önlemler alınmadıkça sel, su ve kanalizasyon baskınlarında özellikle giriş katlarda bulunan elektrik tesisatı da zarar görecektir ve hasar katlanacaktır.

Zemini örten halı, kilim vb. materyalin yüksek oranda (%81) kullanılmıyor oluşu, halk kütüphanelerinde oluşabilecek bakteri ve tozun önüne geçmek için önemlidir, ancak yeterli değildir. Bunun yanında temizlik görevlilerince düzenli olarak zemin temizliğinin yapılması gerekmektedir. Bu tür materyalleri kullanan kütüphaneler ise belirli dönemlerde örnek olarak bakteri testi yapılmak suretiyle olası böcek oluşumunun önüne geçebilir.

Halk kütüphanelerinde camların film ile kaplı olma oranı (%13) oldukça düşüktür. Herhangi bir sarsıntı durumunda camlar sıkışarak patlayacak ve etrafa saçılacaktır. Film olmayan camların olası bir sıkışma halinde dağılmayacak cinsten seçilmesi gerekmektedir. Aksi halde personel ve kullanıcının yaralanmasına, dermenin ise geri dönülemez zarar görmesine neden olacaktır.

4.3.1.2. Halk Kütüphanelerinde Çevresel Faktörler için Alınan Önlemlerle İlgili Bulgular

Bu bölümde halk kütüphanelerinde çevresel faktörler ve iç ortam koşullarının takip edilip edilmediği üzerine halk kütüphanesi yöneticilerinden toplanan verilere yer verilecektir (bkz. Tablo 19).

Tablo 19
Halk Kütüphanelerinde Çevresel Faktörler için Alınan Önlemlerle İlgili Bulgular

	İl Halk Küt.			İlçe Halk Küt.			Toplam											
	Evet Sayı	Hayır %	Gereksiz %	Evet Sayı	Hayır %	Gereksiz %	Evet Sayı	Hayır %	Gereksiz %									
Çevresel faktörler için alınacak önlemler																		
Kütüphane içerisindeki ışık düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	23	11,5	49	24,5	1	0,5	34	17	91	45,5	2	1	57	29	140	70	3	2
Kütüphane içerisindeki sıcaklık düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	14	7	55	27,5	4	2	26	13	100	50	1	0,5	40	20	155	77,5	5	2,5
Kütüphane içerisindeki renk düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	10	5	60	30	3	1,5	16	8	109	54,5	2	1	26	13	169	84,5	5	2,5
Kütüphane içerisindeki parlaklık düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	10	5	60	30	3	1,5	16	8	108	54	3	1,5	26	13	168	84	6	3
Kütüphane içerisindeki radyasyon düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	4	2	64	32	5	2,5	7	3,5	118	59	2	1	11	5,5	182	91	7	3,5
Kütüphane içerisindeki nem düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	9	4,5	61	30,5	3	1,5	11	5,5	114	57	2	1	20	10	175	87,5	5	2,5
Kütüphane içerisindeki hava kirliliği düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	5	2,5	65	32,5	3	1,5	14	7	111	55,5	2	1	19	9,5	176	88	5	2,5
Kütüphane içerisindeki gürültü düzeyi ve sismik hareketler noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	5	2,5	66	33	2	1	13	6,5	113	56,5	1	0,5	18	9	179	89,5	3	1,5
Kütüphane içerisindeki toz seviyesi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	7	3,5	63	31,5	3	1,5	13	6,5	112	56	2	1	20	10	175	87,5	5	2,5

Tablo 19'daki verilere göre çevresel ve iç ortam koşullarının çok yüksek oranda noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip edilmediği görülmektedir. Halk kütüphaneleri tarafından, sırasıyla, ışık düzeyi %28,5, sıcaklık düzeyi %20, renk düzeyi %13, parlaklık düzeyi %13, radyasyon düzeyi %5,5, nem düzeyi %10, hava kirliliği düzeyi %9,5, gürültü ve sismik hareketler %9 ve toz seviyesi %10 oranında halk kütüphaneleri tarafından takip edilmektedir. Tablo 19'daki verilere bakıldığında, üzerinde durulması gereken diğer bir husus, çevresel ve iç ortam koşullarının takip edilmesinin gereksiz olduğunu düşünen halk kütüphanesi yöneticilerinin olmasıdır.

Işık, renk ve parlaklık düzeylerinin takip edilmemesi sonucu dermede geri dönülemez hasarlar oluşacak ve belirgin renk değişimleri sonrasında deformasyon yaşanacaktır. Sıcaklık ve nem düzeyinin takip edilmemesi dermenin yapısı gereği bozulmalara ve özelliğini kaybetmesine neden olacaktır. Böylece dermenin ömrü kısalacak hem maddi hem de manevi zararlar yaşanacaktır. Radyasyon düzeyinin takip edilmemesi sonucu gerek personel gerekse kullanıcılar yüksek radyasyon değerlerinden olumsuz etkilenecektir. Bunun sonucunda yorgunluk ve enerji kaybı gibi etkiler görülecek ve verimli çalışma ortamından uzaklaşmış olacaktır. Hava kirliliği düzeyi ve toz seviyesinin takip edilmemesi sonucunda derme üzerinde partiküller oluşacak ve zamanla dermeye zarar verecektir. Hava kirliliği sonucunda personel ve kullanıcı sağlığı da olumsuz etkilenecektir. Bunun yanı sıra ahşap malzemeden oluşan kütüphane materyali zamanla aşınacak ve kullanılamaz hale gelecektir. Toz ise insanların solunum sistemlerinde olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Gürültü düzeyi ve sismik hareketlerin takip edilmesi yaşanabilecek olası sarsıntı durumunda dermenin önceden belirlenmiş depolama alanlarına taşınması açısından önemlidir.

4.3.1.3. Halk Kütüphanelerinde Yangınla Mücadele Kapsamında Alınan Önlemlerle İlgili Bulgular

Tablo 20'de halk kütüphanelerinde yangınla mücadele kapsamında alınabilecek önlemlere ait veriler gösterilmektedir.

Tablo 20
Halk Kütüphanelerinde Yangınla Mücadele Kapsamında Alınan Önlemlerle İlgili Bulgular

Yangınla mücadele için alınacak önlemler	İl Halk Küt.				İlçe Halk Küt.				Toplam															
	Evet Sayı	Evet %	Hayır Sayı	Hayır %	Gereksiz Sayı	Gereksiz %	Diğer Sayı	Diğer %	Evet Sayı	Evet %	Hayır Sayı	Hayır %	Gereksiz Sayı	Gereksiz %	Diğer Sayı	Diğer %								
Her bölümde yeterli sayıda köpüklü, CO2'li, bikarbonat tozlu vd. etkili maddeler içeren seygar yangın söndürme cihazı var mıdır?	68	34	5	2,5	-	-	-	-	96	48	29	14,5	-	-	2	1	164	82	34	17,0	0	0	2	1
Yangın önleme ve söndürme yönergesi hazırlandı mı?	60	30	13	6,5	-	-	-	-	63	31,5	63	31,5	1	0,5	-	-	123	61,5	76	38,0	1	0,5	0	0
Yangın söndürme tüplerinin yeri işaretlendi mi?	62	31	11	5,5	-	-	-	-	93	46,5	33	16,5	1	0,5	-	-	155	77,5	44	22,0	1	0,5	0	0
Yangın söndürme tüplerinin üzerinde periyodik kontrollerinin yapıldığını gösteren etiketleri asılı mıdır?	66	33	7	3,5	-	-	-	-	96	48	30	15	1	0,5	-	-	162	81,0	37	18,5	1	0,5	0	0
Yangın söndürme ekipmanlarının önünde engel var mıdır?	4	2	69	34,5	-	-	-	-	3	1,5	121	60,5	2	1	1	0,5	7	3,5	190	95,0	2	1,0	1	1
Yangın hortumları dolapta vanaya bağlı vaziyette midir?	56	28	15	7,5	1	0,5	1	0,5	52	26	57	28,5	17	8,5	1	0,5	108	54,0	72	36,0	18	9,0	2	1
Yangın battaniyesi var mıdır?	8	4	65	32,5	-	-	-	-	6	3	117	58,5	3	1,5	1	0,5	14	7,0	182	91,0	3	1,5	1	1
Yangın alarm düğmesi çalışır durumda mıdır?	60	30	11	5,5	2	1	-	-	56	28	60	30	10	5	1	0,5	116	58,0	71	35,5	12	6,0	1	1
İşyerinde yangın ekibinde bulunanların isim listesi ile bunların yangın anında yapacakları görevler ilan edildi mi?	58	29	15	7,5	-	-	-	-	58	29	65	32,5	2	1	2	1	116	58,0	80	40,0	2	1,0	2	1

Tablo 20’de paylaşılan verilere göre halk kütüphanelerinin büyük bir bölümünün yangına hazırlıklı olduğu söylenebilir. Halk kütüphanelerinin %82’sinde seyyar yangın söndürme cihazları (YSC) bulunmaktadır. %77,5’inin ise yangın söndürme cihazlarının yeri işaretlenmiştir. AFAD tarafından her yıl düzenli olarak yangınla mücadele ile ilgili alınması gereken önlemlere ait kontrollerin yapıyor olmasına rağmen hala halk kütüphanelerinde yangın söndürme cihazlarının yeterli olmayışı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte halk kütüphanelerinin %81’inde yangın tüplerinin üzerinde periyodik bakımlarının yapıldığına dair etiketlerin bulunduğu görülmektedir. 4 yılda bir kullanılmasalar dahi bu cihazların kontrollerinin yapılarak tekrar dolum işleminin gerçekleşmesi gerekmektedir. Özelliğini kaybeden yangın söndürücülerin olası yangın durumunda işlevini yitireceği göz önüne alınmalıdır.

Tablo 20’deki bilgilerden yola çıkarak değerlendirilebilecek diğer bir sonuç ise halk kütüphanelerinin %61,5’inde yangın önleme ve söndürme yönergesinin hazırlanmış olmasıdır. Bu yönerge ile yangın öncesinde ve sırasında alınacak önlemlere dair usul ve esaslar paydaş kurumlarla iş birliği yaparak belirlenmektedir. Böyle bir yönerge hazırlamayan halk kütüphanesi yöneticilerinin olası yangın durumunda küçük çaplı müdahaleler dışında yapacak bir şeyi olmayacaktır. Tablo 20’de özellikle ilçe halk kütüphaneleri için eksiklik olarak söz edilebilecek diğer konular ise; yangın hortumları, yangın battaniyesi, yangın alarm düğmesi ve personelin yangın anında yapacakları görevlerin ilan edilmesidir. Yangın hortumlarının dolapta vanaya bağlı olmadığını ve bunun gereksiz olduğunu düşünen halk kütüphanesi yöneticilerinin oranı %45’tir. Halk kütüphanesi yöneticilerinin %8’i görev yaptıkları kütüphanede yangın hortumu olmadığını belirtmektedir. Olası bir yangın durumunda özellikle seyyar yangın söndürme cihazlarının bulunmadığı halk kütüphanelerinde yangına müdahale aksayacaktır. Dermeyi ve insan sağlığını korumak için yöneticilerin bu eksiklikleri gidermeleri gerekmektedir. Aksi halde yangın büyüyecek ve istenmedik durumlarla karşı karşıya kalınacaktır.

İnsan sağlığını korumak için yangın alarm düğmelerinin çalışır durumda olması önemli bir konudur. Halk kütüphanesi yöneticilerinin (özellikle ilçe halk kütüphaneleri) %41,5’i yangın alarm düğmelerinin çalışmadığını ve gereksiz olduğunu düşünmektedir. Olası bir yangın durumunda yaşanacak kargaşa sonucunda, aslında basit bir düzenle

uyarılabilir kullanıcı ve personel içerde mahsur kalabilir ve can kaybına neden olabilir. Personeli yangın anında yapacakları konusunda bilgilendirmeyen ve görevlendirmeyen kütüphanelerin oranı ise %40'tır. Yangın anında personelin yapacağı görevlerin ilan edilmemesi gerek derme gerek taşınır envanter gerekse insan sağlığı açısından olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Örnek olarak, yangın battaniyesi yangın esnasında taşınır envanteri ve insanları yangından koruyarak zarar görmeden dışarı çıkarılması için kullanılır, fakat halk kütüphanelerinin çoğunda (%91) yangın battaniyesi bulunmamaktadır.

4.3.1.4. Afet Risk Azaltma Konusunda Halk Kütüphanelerinin Yönetici/Personel Sorumluluğu ile İlgili Bulgular

Afet risk azaltma ile ilgili halk kütüphanelerinde yönetici ve personelin sorumluluğunda olan önlemler ve buna dair bulgular Tablo 21'de belirtilmektedir.

Tablo 21*Afet Risk Azaltma Konusunda Halk Kütüphanelerinin Yönetici/Personel Sorumluluğu ile İlgili Bulgular*

Yönetici/Personel sorumluluğu	İl Halk Küt.								İlçe Halk Küt.								Toplam							
	Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer		Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer		Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Olası bir acil durum ve doğa kaynaklı afet halinde olağan iş sağlığı ve güvenliğine ek olarak yapılması gerekenler için paydaş kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği sağlandı mı?	33	16,5	39	19,5	1	0,5	-	-	37	18,5	90	45	-	-	-	-	70	35	129	64,5	1	1	0	0
Kütüphane nesnelere ve acil durum planlamalarıyla ilgili bilgiler kılavuz haline getirildi mi?	18	9	53	26,5	2	1	-	-	19	9,5	108	54	-	-	-	-	37	18,5	161	80,5	2	1	0	0
Önceden yaşanmış iş kazası ya da ramak kala olay kayıtları raporlandı mı?	6	3	58	29	9	4,5	-	-	11	5,5	99	49,5	17	8,5	-	-	17	8,5	157	78,5	26	13	0	0
Yıl başında yıllık İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) faaliyet planı hazırlandı mı?	19	9,5	54	27	-	-	-	-	25	12,5	97	48,5	4	2	1	0,5	44	22	151	75,5	4	2	1	1
Yıl sonunda yıllık İSG faaliyet raporu düzenlendi mi?	15	7,5	58	29	-	-	-	-	20	10	104	52	3	1,5	-	-	35	17,5	162	81	3	1,5	0	0
İşyerinde dağıtık vaziyette kağıt, karton, kumaş, üstübu gibi yanıcı maddeler bulunuyor mudur?	11	5,5	62	31	-	-	-	-	16	8	110	55	1	0,5	-	-	27	13,5	172	86	1	0,5	0	0
Özel dermeniz için acil durum ikmal kutuları mevcut mudur?	10	5	58	29	5	2,5	-	-	9	4,5	108	54	10	5	-	-	19	9,5	166	83	15	7,5	0	0
Bir afet yönetim planı hazırlamak, içinde bulunduğumuz yılda kütüphane yönetiminin hedefleri arasında mıdır?	56	28	15	7,5	1	0,5	1	0,5	66	33	60	30	1	0,5	-	-	122	61	75	37,5	2	1	1	1

Dermenin önemli parçaları için koruyucu kutular mevcut mudur?	7	3,5	64	32	2	1	-	-	8	4	117	58,5	2	1	-	-	15	7,5	181	90,5	4	2	0	0
Yeni gelen kitaplar böcek, pestler ve hijyen açısından kontrol ediliyor mudur?	35	17,5	37	18,5	1	0,5	-	-	76	38	51	25,5	-	-	-	-	111	55,5	88	44	1	0,5	0	0
Dermedeki materyallerin kurtarılma öncelikleri belirlendi mi?	31	15,5	42	21	-	-	-	-	49	24,5	76	38	2	1	-	-	80	40	118	59	2	1	0	0
Afet olasılığına karşı dermenin taşınması için geçici bir depo belirlendi mi?	14	7	59	29,5	-	-	-	-	10	5	117	58,5	-	-	-	-	24	12	176	88	0	0	0	0
Mevsimsel değişiklikler izleniyor mudur?	19	9,5	52	26	2	1	-	-	44	22	82	41	1	0,5	-	-	63	31,5	134	67	3	1,5	0	0
Erken uyarı sistemi bulunuyor ya da takip ediliyor mudur?	24	12	49	24,5	-	-	-	-	16	8	109	54,5	2	1	-	-	40	20	158	79	2	1	0	0
Kütüphanenin afet ve acil durum konularında duyduğu ihtiyaçlar çerçevesinde Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğüne resmi bir yazı ile başvuruldu mu?	25	12,5	46	23	1	0,5	1	0,5	11	5,5	112	56	3	1,5	1	0,5	36	18	158	79	4	2	2	1
Barkod ve sırt etiketlerini korumak için kullanılan şeffaf yapıştırıcılar standartlara uygun mudur?	69	34,5	3	1,5	-	-	1	0,5	113	56,5	13	6,5	-	-	1	0,5	182	91	16	8	0	0	2	1

Tablo 21'deki verilere bakıldığında olası afet/acil durumuna karşı halk kütüphanelerinin paydaş kamu kurum ve kuruluşlarıyla %64,5 oranında iş birliği yapmadığı anlaşılmaktadır. Bu oran ilçe halk kütüphaneleri için daha yüksek olarak görülmektedir. İlçe halk kütüphanelerindeki çeşitli sorunlar (personel, bilgi-beceri, bina olanakları vs.) düşünüldüğünde afet risk yönetimi bakımından daha fazla ihtiyaç duyulmasına rağmen daha az oranda iş birliği yapılması özellikle afet/acil durum sonrasında olumsuz sonuçların büyümesine yol açacaktır. Afet/acil durum öncesinde alınması gereken önlemler açısından değerlendirildiğinde ise derme ve acil durum planlamalarıyla ilgili bilgilerin %80,5 oranında yazılı bir kılavuz haline getirilmediği görülmektedir. Bununla birlikte, halk kütüphanesi yöneticilerinin %61'i içinde bulunduğumuz (2022) yıl içerisinde bir afet yönetim planı hazırlamanın hedefleri arasında olduğunu belirtmektedir.

Bilindiği üzere halk kütüphaneleri Genel Müdürlük tarafından satın alınarak dağıtımı yapılan veya bütçe talebinde bulunarak ihale yapma suretiyle materyal sağlama yolunu kullanmaktadır. Ayrıca bağış yoluyla da derme genişletilmektedir. Buradan hareketle, gelen kitapların özenle böcek, haşere vs. gibi hijyen açısından kontrollerinin yapılması gerekmektedir. Halk kütüphanelerinin yaklaşık olarak yarısı (%55,5) bu kontrolleri yapmaktadır. Bu kontrollerin ilçe halk kütüphanelerinde daha yüksek oranda yapılıyor olması daha büyük sorunların yaşanmaması bakımından belirleyici önemdedir.

Olası afet/acil durumlarına yönelik iş birliği yapılması gereken önemli bir diğer konu da bu olasılığa karşı dermenin taşınması için geçici bir depo sağlanmasıdır. Halk kütüphanesi yöneticilerinin %88'i bu konuda herhangi bir girişimde bulunmadıklarını belirtmektedir. Kütüphane hizmetlerinin aksamadan devam etmesi ve dermenin korunabilmesi için böyle bir hazırlığın büyük ölçüde yapılmamış olması olası bir afet durumunda dermenin kaybolmasına neden olacaktır. Bununla paralel olarak %80 oranında dermenin kurtarılma önceliklerinin de belirlenmediği Tablo 21'den anlaşılmaktadır. Afet/acil durum öncesinde dermenin önemli parçalarını korumak için koruyucu kutuların da hazırlanmadığı/temin edilmediği (%90,5) halk kütüphanesi yöneticileri tarafından belirtilmektedir. Dermenin tahliye edilme aşamasına kadar olan bu hazırlık için yöneticiler tarafından yapılan iş ve işlemler yeterli değildir. Dermenin tahliye edilmesi için gerekli olan ikmal kutularının da yüksek oranda (%83) temin edilmediği

görülmektedir. Özellikle ilçe halk kütüphanesi yöneticilerinin olması gereken hazırlığın oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir.

Halk kütüphanelerindeki dermenin korunabilmesi için mevsimsel değişiklikler sürekli olarak takip edilmeli ve bu bilgilere dayanarak gerekli önlemler yöneticiler tarafından alınmalıdır. Ayrıca olası afetlere karşı varsa erken uyarı sistemleri takip edilmelidir. Ancak bulgular bu kadar önemli konuların yöneticiler tarafından yeterince önemsenmediğine işaret etmektedir; sırasıyla mevsimsel değişiklikler %67, erken uyarı sistemleri ise %79 oranında izlenmemekte ve takip edilmemektedir.

Tüm olumsuz sonuçlara ek olarak halk kütüphanesi yöneticileri yılbaşında İSG faaliyet planı ve yıl sonunda İSG faaliyet raporu hazırlamakta da geride kalmıştır. Sırasıyla faaliyet planı hazırlama oranı %22,5, faaliyet raporu hazırlama oranı ise %17,5'tir. Halk kütüphanelerindeki bu tür eksiklikler göz önüne alınarak yöneticilerin yaklaşık beşte biri (%18) Genel Müdürlükten bu konularda duyulan ihtiyaçlar çerçevesinde resmi bir yazı ile bütçe talebinde bulunmuştur. Bu oran halk kütüphanelerinin afet/acil durum hazırlıkları da göz önüne alınarak değerlendirildiğinde oldukça düşüktür.

4.3.1.5.Halk Kütüphanelerinin Afet Risk Azaltma Konusunda İlgili Kanun ve Yönetmeliklere Göre Durumu ile İlgili Bulgular

Afet risk azaltma konusunda var olan kanun ve yönetmeliklerde yer alan ve halk kütüphanelerinde de uygulamaya konması gereken değerlendirme ve bulgular Tablo 22'de yer almaktadır. Tablo 22'de yer alan bulguların çoğu *Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik* ("Binaların Yangından Korunması", 2007) kapsamında oluşturulan ve halk kütüphanesi yöneticilerine yöneltilen sorulardan elde edilmiştir.

Tablo 22*Halk Kütüphanelerinin Afet Risk Azaltma Konusunda İlgili Kanun ve Yönetmeliklere Göre Durumu ile İlgili Bulgular*

Kanun ve yönetmelikler doğrultusunda alınması gereken önlemler	İl Halk Küt.								İlçe Halk Küt.								Toplam							
	Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer		Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer		Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Olası acil durum ve doğa kaynaklı afete yönelik olarak binanın güvenlik ve kontrol sistemlerinin bulunduğu yerlere itfaiyenin güncel kamu acil çağrı telefon numaraları yazıldı mı?	58	29	14	7	-	-	1	0,5	79	39,5	45	22,5	3	1,5	-	-	137	69	59	29,5	3	2	1	1
Yangına müdahaleyi kolaylaştırmak adına binanın ana girişine ve civarına park yasağı levhaları ve işaretleri konuldu mu?	28	14	44	22	1	0,5	-	-	29	14,5	96	48	2	1	-	-	57	28,5	140	70	3	1,5	0	0
Her yıl düzenli olarak yapılması gereken yangın tatbikatı yıl içerisinde yapıldı mı?	23	11,5	50	25	-	-	-	-	18	9	108	54	1	0,5	-	-	41	20,5	158	79	1	0,5	0	0
Yangın alarm düğmesi var mıdır?	62	31	11	5,5	-	-	-	-	58	29	67	33,5	1	0,5	1	0,5	120	60	78	39	1	0,5	1	1
Arama, kurtarma, yangınla mücadele, tahliye vd. ekipleri belirlendi mi?	61	30,5	11	5,5	-	-	1	0,5	69	34,5	52	26	3	1,5	3	1,5	130	65	63	31,5	3	1,5	4	2
Yangın ekibinde bulunan en az bir kişi var mıdır?	64	32	9	4,5	-	-	-	-	76	38	49	24,5	1	0,5	1	0,5	140	70	58	29	1	0,5	1	1

Kütüphane Acil Durum Ekiplerinin görevleri ile isim ve adres listeleri bina içinde kolayca görülebilecek yerlerde asılı mıdır?	58	29	15	7,5	-	-	-	-	62	31	62	31	3	1,5	-	-	120	60	77	38,5	3	1,5	0	0
Kazan dairesi yangına en az 120 dakika dayanıklı bölmelerle ayrılmış ve duman bacalarına sahip olmalıdır. Kütüphanedeki kazan dairesi bu standartlara uygun tasarlandı mı?	31	15,5	35	17,5	6	3	1	0,5	30	15	66	33	25	12,5	6	3	61	30,5	101	50,5	31	15,5	7	4
Kazan dairesinde en az 1 adet 6 kg'lık çok maksatlı kuru kimyasal tozlu yangın söndürme cihazı var mıdır?	56	28	11	5,5	5	2,5	1	0,5	49	24,5	60	30	16	8	2	1	105	52,5	71	35,5	21	10,5	3	2
İşyerinde yeterli sayıda sertifikalı ilk yardımcı var mıdır?	14	7	58	29	-	-	1	0,5	14	7	111	55,5	2	1	-	-	28	14	169	84,5	2	1	1	1
Kütüphanenin depreme duyarlılık/dayanıklılık raporu var mıdır?	43	21,5	24	12	1	0,5	5	2,5	45	22,5	75	37,5	3	1,5	4	2	88	44	99	49,5	4	2	9	5
Gaz ve elektrik ana şalterleri kolayca görünecek şekilde işaretli midir?	66	33	7	3,5	-	-	-	-	97	48,5	29	14,5	1	0,5	-	-	163	81,5	36	18	1	0,5	0	0

Tablo 22’de soru olarak görünen yönetmelik kuralları yangın öncesinde veya sırasında yönetici ve personele yangını önleme ya da müdahale aşamasında yardımcı olacaktır. Halk kütüphanesi binalarının güvenlik ve kontrol sistemlerinin bulunduğu yerlere itfaiyenin güncel acil çağrı telefon numaralarının yazılma oranı %68,5’tir. Halk kütüphanelerinin böyle bir yöntemi kullanmıyor olması, acil çağrı telefon numaralarının tek bir hatta toplanması ve herkes tarafından biliniyor olması nedeniyle açıklayabilir. Yine de panik anından oluşabilecek olumsuzluklar düşünüldüğünde uygulamada basit olan bu yöntemin kullanılması gerekmektedir. Yangın anında kullanılabilecek bir diğer uygulama ise alarm düğmeleridir. Yasal bir zorunluluk olmasına rağmen halk kütüphanelerinin yalnızca %53’ünde alarm düğmeleri bulunmaktadır. Yasal zorunluluk olan bu uygulamanın ilçe halk kütüphanesi yöneticileri tarafından “gereksiz” görülme oranı %8’dir. Yüksek ihtimalle bu kütüphaneler kat alanı ve kat sayısı olarak belirtilen standartların altında kalmaktadır. Yangın sırasında personel ve kullanıcıları uyararak üzere kullanılan bu sistemlerin olmadığı kütüphanelerde olası yangın durumunda can kaybı yaşanabilir. Bu sistemlerin itfaiye çağrı merkezlerine (çağrı merkezi telefonları 112 olarak birleştirilmiştir) de bağlanarak kullanılması vakit kaybı açısından da önemlidir. Ekipleri aramak için kaybedilecek zaman böylece kazanım haline gelecek ve hasar önlenecektir.

Yangın öncesinde alınması gereken önlemler arasında müdahaleyi kolaylaştırmak için binanın ana giriş ve civarına park yasağı levhalarının ve işaretlerinin yerleştirilmesidir. Halk kütüphanesi binalarının %28,5’inin ana girişinde ve civarında park yasağına dair levha ve işaretler bulunmaktadır. Bu oran oldukça düşüktür çünkü dermenin özelliği bakımından yangın kısa sürede büyüyebilecek ve kontrolden çıkabilecektir. İtfaiye ekiplerinin park eden araçlardan dolayı yangına zamanında müdahale edememesi dermeye büyük hasar verecek ya da tamamen yok olmasına neden olacaktır.

Yasal zorunluluklar içerisinde arama, kurtarma, yangınla mücadele, tahliye ekiplerinin belirlenmesi ve kütüphane içerisinde görünür yerlere asılması da yer almaktadır. Halk kütüphanelerinin %65’i Acil Durum Ekiplerini belirlemiştir. İlçe halk kütüphanelerindeki personel sıkıntısı nedeniyle bu oran %26’da kalmıştır. Halk kütüphanelerinin %60’ında Acil Durum Ekiplerinin görevleri ile isim ve adres bilgileri liste halinde binanın görünür bir yerine asılmıştır. Ekipleri belirleyen kütüphanelerin birçoğunun aynı zamanda liste

halinde bina içerisinde görünebilecek yerlere listeleri astığı söylenebilir. Bunun yanı sıra halk kütüphanelerinin %70'inde yangın ekibinde en az bir personel bulundurulmaktadır. Ayrıca halk kütüphanelerinin %84,5'inde sertifikalı ilk yardım personelinin olmadığı Tablo 22'den anlaşılmaktadır. Paydaş kurumların ve kurum dışı ilgili personelin afet/acil durum sonrasında olay yerine ulaşmaları zaman alacaktır. Bu nedenle halk kütüphanelerinde sertifikalı ilk yardım personelinin olması olası acil müdahaleler için mutlaka gereklidir.

Teorik bilgilerin yanı sıra uygulama aşamasında da sorun yaşayan halk kütüphanelerinin her yıl düzenli olarak yapılması gereken yangın tatbikatını %79 oranında yapmadığı görülmektedir. İlçe halk kütüphanelerinde bu oranın (%54) daha yüksek olması AFAD'ın teşkilat yapısına bakılarak açıklanabilir. Bununla birlikte, ilçe halk kütüphanesi yöneticileri belediye itfaiye ekipleri ile iş birliği içerisinde bu tatbikatları düzenleyebilir.

Tablo 8'de halk kütüphanelerinin ısıtma sistemine ait bilgiler verilmiştir. Halk kütüphanelerinin büyük bir bölümü doğalgazlı ısıtma sistemlerini kullanmaktadır. Halk kütüphanesi yöneticilerinin %10'u "Gereksiz" ve "Diğer" seçenekleri altında kazan dairesinin olmadığını belirtmektedir. Kazan dairesine sahip kütüphanelerde yangına en az 120 dakika dayanıklı bölmelerle ayrılmış ve duman bacalarına sahip olanların oranı %30,5'tir. Kazan dairesinde kuru kimyasal tozlu yangın söndürme cihazı bulundurma oranı ise 52,5'tir. Bu kütüphanelerin ortalama %57,3'ü 1991 yılı ve sonrasında inşa edilmiştir. 2011 yılı ve sonrasında restore edilen halk kütüphanelerinin ortalama %84,6'sı yukarıda belirtilen standartları uygulamaya koymaktadır. Olası bir patlama halinde bölmelere ayrılmayan kazan dairesinden sıçrayacak yangın bina içerisindeki tüm unsurları olumsuz etkileyecektir.

Yasal olarak kütüphanelerde raporlanması ya da uygulamaya konması gereken diğer konular ise depreme duyarlılık/dayanıklılık raporu ve gaz ve elektrik şalterlerinin kolayca görünebilecek şekilde işaretlenmesidir. Depreme duyarlılık/dayanıklılık raporu olan halk kütüphanelerinin oranı %43,5, ana şalterlerin kolayca görünebilecek şekilde işaretlenme oranı ise %81,5'tir. Depreme dayanıklılık raporu olan fakat dayanıklılık testinden geçemeyen ve yıkılmasına karar verilen bir halk kütüphanesi bulunmaktadır. Yöneticinin belirttiği üzere 2022 yılında yıkılmasına karar verilmiştir. Depreme

duyarlılık/dayanıklılık raporu olan halk kütüphanelerinin %33'ü 2011 yılı ve sonrasında inşa edilmiştir. Bununla birlikte depreme duyarlılık/dayanıklılık raporu olan halk kütüphanelerinin %82'si 2011 yılı ve sonrasında restore edilmiştir.

4.3.2. Personel ve Kullanıcı/Ziyaretçi Güvenliği ile İlgili Bulgular

Bu bölümde halk kütüphanelerinde personel ve kullanıcı/ziyaretçi güvenliği ve olası afet durumunda tahliye ile ilgili yapılması gereken uygulamalara ilişkin bulgulara yer verilecektir.

4.3.2.1.Kullanıcı ve Ziyaretçilerin Güvenliği için Alınması Gereken Önlemler ile İlgili Bulgular

Personel ve kullanıcı/ziyaretçi güvenliği için alınması gereken önlemlere ilişkin bulgular Tablo 23'te yer almaktadır.

Tablo 23*Kütüphane Alanında Personel (Sürekli Kullanıcı), Kullanıcı ve Ziyaretçilerin Güvenliği için Alınması Gereken Önlemler ile İlgili Bulgular*

Kullanıcıların güvenliği için alınması gereken önlemler	İl Halk Küt.						İlçe Halk Küt.						Toplam					
	Evet		Hayır		Gereksiz		Evet		Hayır		Gereksiz		Evet		Hayır		Gereksiz	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Engellere çarpma, düşme ya da nesnelere düşme tehlikesinin bulunduğu yerler; birbirini takip eden sarı ve siyah ya da kırmızı ve beyaz renkli şerit veya boyayla işaretlendi mi?	25	12,5	47	23,5	1	0,5	17	8,5	105	52,5	5	2,5	42	21	152	76	6	3
Elektrik pano kapakları ve trafo kapıları üzerine elektrik çarpma tehlikesini belirten, ıslak elle ve görevli dışında müdahale edilmemesi için gerekli ikaz levhaları asıldı mı?	54	27	19	9,5	-	-	52	26	70	35	5	2,5	106	53	89	44,5	5	2,5
Kütüphane alanı içerisinde açık ve kapalı toplanma alanı belirlenmiş ve işaretlendi mi?	25	12,5	48	24	-	-	22	11	97	48,5	8	4	47	23,5	145	72,5	8	4
Girilmesi yasak olan yerler uygun şekilde işaretlendi mi?	49	24,5	24	12	-	-	64	32	55	27,5	8	4	113	56,5	79	39,5	8	4
Kütüphane raflarının köşe kısımlarına silikon koruyucu takıldı mı?	9	4,5	62	31	2	1	17	8,5	107	53,5	3	1,5	26	13	169	84,5	5	2,5
Merdiven basamaklarında ayak takılmasına yol açacak bozukluk var mıdır?	6	3	67	33,5	-	-	7	3,5	116	58	4	2	13	6,5	183	91,5	4	2
Zeminde tedbir alınmamış seviye farkı yaratan boşluk veya yükseklikler var mıdır?	9	4,5	64	32	-	-	8	4	117	58,5	2	1	17	8,5	181	90,5	2	1
İlk yardım dolabının içinde yeterli malzeme var mıdır?	40	20	33	16,5	-	-	38	19	77	38,5	12	6	78	39	110	55	12	6
Kullanıcıların kütüphaneye girişlerinde ateş ölçer ile temassız bir şekilde ateşleri ölçülüyor mu?	53	26,5	19	9,5	1	0,5	104	52	23	11,5	-	-	157	78,5	42	21	1	0,5
Kütüphanede yaşanabilecek herhangi bir acil durumda kullanıcılara ulaşmak için megafon ya da ses sistemi bulunuyor mudur?	19	9,5	54	27	-	-	14	7	110	55	3	1,5	33	16,5	164	82	3	1,5
Kullanıcıların çanta vd. eşyalarını koyabileceği emanet dolapları var mıdır?	33	16,5	40	20	-	-	25	12,5	102	51	-	-	58	29	142	71	0	0
İlk yardım dolabındaki malzeme ve ilaçların son kullanma tarihleri geçti mi?	9	4,5	60	30	4	2	8	4	90	45	29	14,5	17	8,5	150	75	33	16,5

Tüm kapalı alanlarda sigara içilmesinin yasak olduğuna dair işaretlemeler yapıldı mı?

63 31,5 10 5 - - 102 51 24 12 1 0,5 165 82,5 34 17 1 0,5

Tablo 23'te hem personel hem de kullanıcılara yönelik alınması gereken bilgilendirici/uyarıcı işaretlemeleri kapsayan önlemler bakımından afet risk yönetimi ve iş sağlığı ve güvenliği kapsamında elde edilen veriler sunulmuştur. Buna göre halk kütüphanelerinde tehlikeli bölgelerin tehlike seviyesine göre sarı, siyah ya da kırmızı ve beyaz renklerle büyük oranda işaretlenmediği (%76) anlaşılmaktadır. Önlem alınmasına rağmen halk kütüphanelerinde bulunan rafların, lambaların, tabloların vs. zamanla sabitleyici özelliklerinin kaybolmasıyla düşme ihtimali vardır. Ya da olası küçük fakat nesnelere için güçlü bir sarsıntı anında kullanıcıların bu bölgelerden uzak tutulması gerekmektedir. Bu nedenle olası bir kazaya fırsat vermemek için belirlenen alanlar kullanıcıların da anlayacağı şekilde işaretlenmelidir. Tehlikenin önlenmesi bakımından diğer bir konu elektrik pano kapakları ve varsa trafo kapılarına ikaz levhalarının asılmasıdır. Birçok halk kütüphanesi içerisinde çocuk bölümlerinin de yer aldığı düşünüldüğünde özellikle çocuklar için basit ve anlaşılır levhalar asılmalıdır. Halk kütüphanelerinin yaklaşık olarak yarısında (%53) bu levhaların asıldığı belirtilmektedir. Ayrıca girilmesi yasak olan yerlere de uygun şekilde işaretler asılmalı ve kullanıcıların bu bölgelere geçmeleri engellenmelidir. Halk kütüphanelerinin %56,5'inde bu işaretlerin olduğu Tablo 23'ten anlaşılmaktadır. Kapalı alanlarda sigara içilmesinin yasaklanması ile birlikte uyarı niteliğinde duyuru ya da işaretlemelerin yapılması gerekmektedir. Halk kütüphanelerinin %82,5'inde bu tür duyuru ya da işaretleme yapılmıştır.

Bu konuda güvenlik görevlilerine ayrıca görev düşmektedir. Örneğin terör örgütü grupları olası eylemleri sırasında böyle bu işaretlemeleri dikkate almayacaktır ve Şırnak İl Halk Kütüphanesindeki patlama örneğinde olduğu gibi kazan dairesine saldırı olabilecektir. Bu gibi durumlarda kullanıcıları uyarmak için gerekli megafon ve ses sistemi olan halk kütüphanesi oranı (%16,5) oldukça azdır. Özellikle alan olarak büyük ve çok katlı sayısı olan halk kütüphanelerinde kullanıcıları uyarmak oldukça zor olacaktır. Patlama örneğinde olduğu gibi olası acil durumlarda personel ve kullanıcıların toplanma alanını belirleyen halk kütüphanesi oranı yalnızca %23,5'tir. Panik halinde güvenli bir alana ihtiyaç duyan kullanıcıları bu tür açık ya da kapalı toplanma alanlarına yönlendirmek ve can güvenliğini sağlamak gerekmektedir. Güvenlik görevlilerine düşen bir diğer görev ise emanet dolaplarının kontrollü bir şekilde kullanıcıların kullanımına sunulmasıdır. Az sayıda da olsa (%29) halk kütüphanelerinde emanet dolap uygulaması

kullanılmaktadır. Kontrollü kullanım sağlanmadığı takdirde emanet dolaplarını örneğin patlayıcı madde yerleştirmek ya da yasaklı madde transferi için kullanmak isteyebilecek kötü niyetli insanlar çıkabilir.

Halk kütüphanelerinde eşya ve malzemeye yönelik basit ve düşük maliyetli koruyucu önlemler insan sağlığı bakımından önceliklidir. Personel ve kullanıcı sağlığı açısından bir yaralanmaya sebep olmamak için rafların köşe kısımlarına koruyucu silikon takılmalıdır. Kitap arama esnasında raf aralarında dolaşan personel ve kullanıcı anlık denge kaybı nedeniyle çarpabilir ve yaralanabilir. Tablo 23 verileri halk kütüphanelerinin %84,5’inde bu tür koruyucu silikonların raf köşelerine takılmadığını ortaya koymaktadır. Zeminde ve merdiven basamaklarında ayak takılmasına neden olabilecek seviye farkı, bozukluk, boşluk vs. olumsuzlukların ortalama %90 oranında olmadığı anlaşılmaktadır. Bu tür bozuklukların olduğu halk kütüphanelerinde aksaklıkların giderilmemesi yaralanmalara neden olabilir. Bu gibi yaralanmalara müdahale etmek için halk kütüphanelerinde ilk yardım dolaplarının olması gerekmektedir. Yaralanmalarda kullanılmak üzere ilk yardım dolaplarında yeterli malzemenin bulunmadığını belirten yöneticilerin oranı %55’tir. İlk yardım dolaplarında son kullanma tarihleri geçen ilaç ve malzemelerin olduğunu belirten yönetici oranı ise %8,5’tir. Genel Müdürlükten talep edilebilecek düşük bütçelerle bu gibi sorunlar halledilebilecekken halk kütüphanesi yöneticilerinin bu konuya önem vermemeleri iş sağlığı ve güvenliği açısından da dikkat çekilmesi gereken konulardandır.

4.3.2.2.Olası Afet Durumunda Personel ve Kullanıcıların Tahliyesi için Yapılması Gereken Uygulamalar ile İlgili Bulgular

Personel ve kullanıcıların tahliye edilmesi ile ilgili alınması gereken önlemlere ve uygulamalara ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda (Tablo 24) verilmektedir.

Tablo 24*Halk Kütüphanelerinde Olası Afet Durumunda Personel ve Kullanıcıların Tahliye Edilmesi ile İlgili Yapılması Gereken Uygulamalar İlişkin Bulgular*

Tahliye sırasında yapılması gereken uygulamalar	İl Halk Küt.				İlçe Halk Küt.				Toplam															
	Evet Sayı	Evet %	Hayır Sayı	Hayır %	Gereksiz Sayı	Gereksiz %	Diğer Sayı	Diğer %	Evet Sayı	Evet %	Hayır Sayı	Hayır %	Gereksiz Sayı	Gereksiz %	Diğer Sayı	Diğer %								
Acil çıkış kapıları dışa açılır nitelikte midir?	46	23	25	12,5	1	0,5	1	0,5	63	31,5	50	25	13	6,5	1	0,5	109	55	75	37,5	14	7	2	1
Kaçış yolları üzerinde geçişe engel malzeme bırakıldı mı?	5	2,5	67	33,5	-	-	1	0,5	4	2	118	59	4	2	1	0,5	9	4,5	185	92,5	4	2	2	1
Kaçış yolu kapıları en az 80 cm genişliğinde ve 200 cm yüksekliğinde olmalıdır. Kütüphanede bulunan kaçış kapıları bu standartlara uygun mudur?	50	25	22	11	-	-	1	0,5	68	34	49	24,5	9	4,5	1	0,5	118	59	71	35,5	9	4,5	2	1
Kullanıcılar için acil çıkış yollarını ve kapılarını kolayca bulabilmeleri için gerekli işaretler bina içerisine konuldu mu?	53	26,5	19	9,5	1	0,5	-	-	70	35	49	24,5	8	4	-	-	123	61,5	68	34	9	4,5	0	0
Acil durum aydınlatma sistemi (afet ve acil durum esnasında ışıklardan bazılarının yanmasını sağlayan sistemler) var mıdır?	38	19	34	17	-	-	1	0,5	27	13,5	97	48,5	3	1,5	-	-	65	32,5	131	65,5	3	1,5	1	1

Tablo 24'teki verilere dayanarak personel ve kullanıcıların olası afet durumunda tahliye edilebilmesine yönelik kaçış yolları, kaçış yolu kapıları, acil çıkış kapıları ve acil durumlarda devreye girmesi gereken aydınlatma sistemleri ile ilgili veriler sunulmaktadır. Buna göre, araştırma kapsamındaki halk kütüphanelerinde olası bir afet/acil durumda kullanıcıların kaçış yollarını ve kapılarını kolayca bulabilmeleri bakımından gerekli işaretlemelerin %61,5 oranında yapıldığı görülmektedir. İlçe halk kütüphanelerinde bu işaretlemelerin %24,5 oranında yapılmadığı yöneticiler tarafından belirtilmektedir. Yeteri kadar ışık almayan halk kütüphanelerinde ve bölümlerinde veya gün batımından sonra yaşanabilecek olası afet/acil durumda kaçış yollarını ve acil çıkış kapılarını kullanıcıların kolayca bulabilmeleri sağlayacak acil durum aydınlatma sistemlerinin de kurulması gerekmektedir. Bu sistemler elektrik kesintilerinde belirli lambaların yanmasını sağlamakta ve az da olsa aydınlatma görevini devam ettirmektedir. Halk kütüphanelerinin %65,5'inde acil durum aydınlatma sistemlerinin kullanılmadığı belirtilmiştir.

Kaçış yolu kapılarının belirtilen standartlara uygun şekilde yapılma oranı %59'dur. Olası bir afet/acil durumda yaşanabilecek panik halinde özellikle kullanıcılar bu kapılara yöneleceğinden standartları sağlamayan halk kütüphanelerinde can kaybı ve yaralanmalar meydana gelebilir. Yoğun olarak kullanılan saatlerde bu gibi afet/acil durumun yaşanması daha da ağır sonuçlara neden olabilir. 2011 yılı ve sonrasında inşa edilen halk kütüphanelerinin bu standartları sağlama oranı %66,7'dir. Binaların yeni olmasına rağmen standartlara yeterince uygun inşa edilmediği ve afet halinde yaşanabilecek aksaklıklara yeterince dikkat edilmediği söylenebilir. Bakım onarım işlemine tabi tutulan halk kütüphanesi binaları arasında bu standartları sağlayan binaların %88,9'u 2011 yılı ve sonrasında restore edilmiştir. Diğer taraftan halk kütüphanelerinin çoğunda (%92,5) kaçış yolları üzerinde geçişe engel malzeme bırakılmamıştır. Türkiye'de çok dikkat edilmese de önemli olan bir diğer konu ana giriş kapılarının ve acil çıkış kapılarının dışa doğru açılır olmasının tahliye bakımından yaşamsal önemidir. Halk kütüphanelerinin sadece %54,5'i bu standardı sağlamaktadır. Yönetici cevaplarında bu konuyla alakalı önem verilmesi gereken bir diğer nokta ise bu uygulamanın %7 oranında "gereksiz" olarak görülmesidir. Halk kütüphanelerinde acil çıkış kapılarının hala içe açılır olması ve değişikliğin gereksiz görülmesi afet risk yönetimi açısından değerlendirildiğinde bu

konuda yönetici farkındalığının yeterince oluşmadığını göstermektedir. Olası afet halinde personel ve kullanıcıların acil çıkış kapılarına yüklenmesi ve içe açılan kapıların tahliye için kullanılmama hali gündemdedir. Yaşanabilecek izdihamdan dolayı personel ve kullanıcılar acil çıkış kapılarını kullanamayacak, bunun sonucunda can kayıpları ve yaralanmalar meydana gelebilecektir.

4.3.3. Personelin Çalışma Ortamlarının Güvenliği ve Afet Risk Yönetimi Konusunda Düzenlenmesi Gereken Eğitimler ile İlgili Bulgular

Bu bölümde personelin çalışma ortamında sağlık durumuna zarar verebilecek uygulamalara ve afet risk yönetimi konusunda düzenlenmesi gereken eğitimlere ilişkin bulgular sunulacaktır.

4.3.3.1. Personelin Sağlık Durumu Konusunda Değerlendirilmesi Gereken Unsurlar ile İlgili Bulgular

Halk kütüphanelerinde personelin sağlık durumuna yönelik alınması gereken önlemler ve değerlendirilmesi gereken uygulamalara yönelik bulgular Tablo 25'te gösterilmektedir.

Tablo 25*Personelin Sağlık Durumu Konusunda Değerlendirilmesi Gereken Unsurlar ile İlgili Bulgular*

Personelin sağlık durumu ile ilgili alınması gereken önlemler	İl Halk Küt.				İlçe Halk Küt.				Toplam															
	Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer		Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer									
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
Çalışanların, işe devamlarında bir sakınca olup olmadığına dair yılda bir periyodik sağlık kontrolleri yaptırılıyor mudur?	11	5,5	60	30	2	1	-	-	26	13	99	49,5	2	1	-	-	37	19	159	79,5	4	2	0	0
Tozlu işlerde çalışanların 6 ayda bir göğüs filmleri çekiliyor mudur?	5	2,5	61	30,5	5	2,5	2	1	6	3	105	52,5	11	5,5	5	2,5	11	5,5	166	83	16	8	7	4
Ekranlı araçlarla çalışanların yılda bir göz muayeneleri yaptırılıyor mudur?	4	2	68	34	1	0,5	-	-	10	5	110	55	7	3,5	-	-	14	7	178	89	8	4	0	0
Kütüphane çalışanlarının meslek hastalığı ile ilgili kayıtlar tutulmakta mıdır?	14	7	58	29	1	0,5	-	-	25	12,5	101	50,5	1	0,5	-	-	39	19,5	159	79,5	2	1	0	0
Fotokopi ve yazıcı gibi özel amaçlı makine veya cihazlar için ayrı bir ortam sağlandı mı?	25	12,5	48	24	-	-	-	-	48	24	79	39,5	-	-	-	-	73	36,5	127	63,5	0	0	0	0
Çalışanlara maske, eldiven, iş gözlüğü, siperlik, emniyet ayakkabısı, baret, emniyet kemeri gibi doğru kişisel koruyucular zimmet karşılığı veriliyor mudur?	32	16	40	20	1	0,5	-	-	49	24,5	74	37	4	2	-	-	81	40,5	114	57	5	2,5	0	0

Tablo 25’te yer alan verilerden yola çıkarak personelin işe devamı konusunda bir sakınca olup olmadığını dair periyodik sağlık kontrollerinin (%79,5) yeterince yaptırılmadığı anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak tozlu işlerde çalışan personelin ayda bir göğüs filmlerinin yüksek oranda (%82,5) çekilmediği belirtilmektedir. Özellikle temizlik personelinin olmadığı halk kütüphanelerinde zamanla biriken toz personelin solunum sistemine ciddi zarar verebilir. Yukarıdaki ilgili bölümde de (md. 2.3.8) belirtildiği üzere dermenin özelliği dikkate alınarak HEPA filtreli elektrik süpürgeleri kullanılarak bu sorun giderilebilir. Bu konuda dikkat edilmesi gereken diğer bir konu, geriye kalan halk kütüphanesi yöneticilerinin büyük bir çoğunluğunun göğüs filmlerinin çekilmesini gereksiz görmesi ve kütüphanelerde tozlu işlerin olmadığını düşünmesidir. Alınabilecek bu önlemlere ek olarak personele maske, eldiven, iş gözlüğü, siperlik vs. gibi kişisel koruyucuların zimmet karşılığı verilmesi de dikkate alınması gereken bir konudur. Buna karşılık halk kütüphanelerinin sadece %40,5’i personele kişisel koruyucuları zimmet karşılığında sağlamaktadır.

Halk kütüphanesi yöneticilerinin yarısından fazlasının personel çalışma ortamında yer almaması gereken fotokopi ve yazıcı gibi özel amaçlı makine ve cihazlar için ayrı bir ortam hazırlamadığı (%63,5) Tablo 25’te görülmektedir. Gerek halk kütüphanelerinde mekânsal sorunlar (bina yetersizlikleri/sorunları) gerekse ilgili cihazlara ulaşım bakımından ayrı bir ortam hazırlanmadığı düşünülebilir. Bu durumu destekler nitelikte Tablo 13’te halk kütüphanelerinin afetlere karşı hazırlıklı ve yeterli olmaması nedenleri arasında gösterilen cevapların %29,2’sini mekânsal sorunlar oluşturmaktadır. Ayrıca ekranlı araçlarla çalışan personelin yılda bir göz muayenelerinin yaptırılması da gerekmektedir; halk kütüphanelerinde %89 oranında bu muayenelerin yaptırılmadığı görülmektedir. Yukarıda yer alan ve meslek hastalıklarına yol açabilecek önlemlerin halk kütüphanesi yöneticileri tarafından yeterince dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, personelin meslek hastalıkları ile ilgili kayıtların da halk kütüphanelerinde tutulmadığı (%79,5) Tablo 25’ten anlaşılmaktadır. Kısaca, tablodaki bulgulardan hareketle halk kütüphanelerinde personelin sağlık durumuna ve çalışma ortamlarına yeteri kadar özen gösterilmediği söylenebilir.

4.3.3.2. Personele Yönelik Düzenlenmesi Gereken Eğitimler ve Kayıt Altına Alınması Gereken Unsurlar ile İlgili Bulgular

Tablo 26’da personele yönelik düzenlenmesi gereken eğitimler (afet güvenliği, iş sağlığı ve güvenliği, proaktif/önleyici tedbirler vs.) ve eğitimlere yönelik kayıt altına alınması gereken (sertifika vs.) unsurlara ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 26*Personele Yönelik Düzenlenmesi Gereken Eğitimler ve Kayıt Altına Alınması Gereken Unsurlar ile İlgili Bulgular*

Düzenlenmesi gereken eğitimler	İl Halk Küt.						İlçe Halk Küt.						Toplam					
	Evet		Hayır		Gereksiz		Evet		Hayır		Gereksiz		Evet		Hayır		Gereksiz	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Güvenlik görevlilerine acil durum ve doğa kaynaklı afetle ilgili eğitim verildi mi?	44	22	26	13	3	1,5	15	7,5	89	44,5	23	11,5	59	30	115	57,5	26	13
Temizlik görevlilerine eserlerin iç ortam koşullarına uygun bakımı ve temizliği için bir eğitim verildi mi?	26	13	44	22	3	1,5	20	10	93	46,5	14	7	46	23	137	68,5	17	8,5
Personele nesneleri olumsuz iç ortam koşullarından korumak için proaktif/önleyici önlemleri içeren bir eğitim verildi mi?	17	8,5	56	28	-	-	16	8	110	55	1	0,5	33	16,5	166	83	1	0,5
Yıllık ilk yardım, iş sağlığı ve güvenliği ve afet güvenliği eğitim programları düzenleniyor mudur?	41	20,5	32	16	-	-	62	31	64	32	1	0,5	103	51,5	96	48	1	0,5
Personele imza karşılığı iş güvenliği el kitabı dağıtıldı mı?	8	4	64	32	1	0,5	6	3	119	59,5	2	1	14	7	183	91,5	3	1,5
İş sağlığı ve güvenliği eğitimi belgelendiriliyor mudur?	47	23,5	25	12,5	1	0,5	79	39,5	46	23	2	1	126	63	71	35,5	3	1,5
Kütüphaneci personelin ilk yardım sertifikası var mıdır?	15	7,5	57	28,5	1	0,5	31	15,5	96	48	-	-	46	23	153	76,5	1	0,5
Çalışanlara ait kimlik, ikametgâh, sağlık raporları, fotoğraf, adli sicil kaydı bilgilerinin yer aldığı özlük dosyaları var mıdır?	72	36	1	0,5	-	-	117	58,5	9	4,5	1	0,5	189	94,5	10	5	1	0,5
Çalışanlara yangın anında yapılacaklar yönelik eğitim verildi mi?	51	25,5	21	10,5	1	0,5	72	36	52	26	3	1,5	123	61,5	73	36,5	4	2

Yıllık düzenlenmesi gereken ilk yardım, iş sağlığı ve güvenliği, afet güvenliği eğitimi halk kütüphanelerinin yaklaşık yarısı (%51,5) tarafından düzenlenmektedir. Afet/acil durum öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılması gerekenlere yönelik verilen bu tür eğitimlerin halk kütüphanelerinde yeterince düzenlenmemesi gerek personel gerekse kullanıcı sağlığı açısından olumsuz görülmektedir. Ayrıca bu kapsamdaki eğitim programları genel olarak afet/acil halinde yapılması gereken genel bilgiler içermektedir. Genel bilgilendirmenin yanı sıra derme sağlığını konu alacak özellikli eğitimlerin halk kütüphanesi yöneticileri veya Genel Müdürlük tarafından düzenlenerek çevrimiçi olarak uzman kişilerce verilmesi gerekmektedir.

Özellikle iş sağlığı ve güvenliği konusunda eğitim veren halk kütüphanelerinde afet güvenliğine ilişkin eğitimler %63 oranında belgelendirilmektedir. Ancak bilgilendirmenin kalıcılaştırılması konusunda personele büyük oranda (%91,5) el kitabı dağıtılmadığı görülmektedir. Bunun temel nedeni hali hazırda bu konuya ilişkin bir el kitabının olmayışıdır. Genel Müdürlük bu konuda Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ile bir çalışma yaparak genel çerçevede bir el kitabının hazırlanmasına öncü olabilir. Hazırlanacak el kitabından yola çıkarak, ilgili halk kütüphanelerinin bölgesel ve mekânsal özelliklerine göre değerlendirmeler ekleyerek gerekli önlemleri almaları sağlanabilir.

Tablo 26’da yer alan verilere göre, halk kütüphanelerinin çoğunda (%83) personele dermenin iç ortam koşullarından korunması için önleyici tedbirlere yönelik eğitim programlarının düzenlenmediği anlaşılmaktadır. Olası afet/acil durumun önüne geçebilecek ve zararı azaltacak tedbirlere dair eğitim programlarının düzenlenmemesi halk kütüphanelerindeki kullanıcı ve derme sağlığını yaşanabilecek küçük çaplı olaylarda dahi korunmasız kılacaktır. İdiegbeyan-Ose ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan literatür taraması araştırmasında afet farkındalığı bakımından afetlerden etkilenen kütüphanelerin büyük bir bölümünde profesyonel olmayan kütüphanecilerin görev yaptığı belirtilmektedir. Bu durum afet sırasında neden dermenin büyük bir bölümünün kurtarılamadığını açıklamaktadır.

Halk kütüphanelerinin çoğunda (%68,5) özellikle temizlik görevlilerine dermenin iç ortam koşullarına uygun bakımı ve temizliğine yönelik verilmesi gereken eğitimlerin

verilmediği görülmektedir. Az da olsa halk kütüphanelerinde temizlik personelinin bulunmadığı (%8,5) halk kütüphanesi yöneticileri tarafından belirtilmektedir. Dermenin sürekli olarak devam eden ve hasara yol açan iç ortam koşullarından gerekli tedbirler alınarak korunması gerekmektedir. Bunun yanında özel olarak yangın anında personele nelerin yapılması gerektiği ile ilgili eğitim düzenleyen halk kütüphanelerinin oranı %61,5'tir. Dermenin korunması için alınması gereken her iki önlem için eğitim düzenleyen halk kütüphaneleri oranı yeterli değildir. Nadir olarak gerçekleşse de yangın anında yapılacakların personel tarafından bilinmesi önemli bir konudur çünkü olası bir yangın dermenin hemen hemen hepsini yok edebilecektir.

Özel olarak güvenlik görevlilerine verilmesi gereken acil durum ve doğa kaynaklı afetlere yönelik eğitimlerin yeteri kadar düzenlenmediği (%57,5) Tablo 26'dan anlaşılmaktadır. Rasaki (2019) Nijerya'daki üniversite kütüphaneleri arasında yaptığı araştırmasında %80 oranında kütüphane yönetiminin güvenlik görevlilerine ara sıra verilen eğitim dışında hiçbir eğitim programı düzenlemediğini vurgulamaktadır. Bu konuda önemli bir ayrıntı ilçe halk kütüphanelerinde bu oranın daha yüksek olmasıdır. İmkanlar doğrultusunda il halk kütüphanelerinde bu tür eğitimler düzenlenmekte olup ilçe halk kütüphanelerinin de gerek Genel Müdürlük gerekse AFAD tarafından desteklenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Tablo 26 ile ilgili en dikkat çekici bulgulardan bir diğeri bu eğitimlerin gereksiz olduğunu düşünen yöneticilerin bulunmasıdır. Bunun nedeni halk kütüphanelerinde görevli güvenlik görevlilerinin olmaması olarak belirtilmektedir.

Kütüphanelerin temel unsuru sayılan olan kütüphanecilerin bu ve benzeri eğitimlerde önemli yeri ve önemi vardır. Ancak eğitimlere katılım düzeyi yeterli değildir. Örneğin, halk kütüphanelerinin %76,5'inde kütüphaneci personelin ilk yardım sertifikası bulunmamaktadır. Halk kütüphanelerinde kütüphaneci personel sayısının artmasına rağmen sertifikası olan kütüphanecilerin %50'si çalıştıkları halk kütüphanelerinde tek kütüphaneci olarak görev yapmaktadır. İstatistiksel açıdan anlamlı sonuç çıkmasa da kütüphaneci sayısı yükseldikçe sertifikalı kütüphaneci sayısı azalmaktadır.

4.3.4. Materyal/Eşya/Mobilya/Donanım Güvenliği ile İlgili Bulgular

Tablo 27’de halk kütüphanelerindeki taşınır envanterin (malzemelerin) güvenliği ve bununla ilişkili olarak personel, kullanıcı ve derme sağlığı ile ilgili bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 27
Halk Kütüphanelerinde Materyal/Eşya/Mobilya/Donanım Güvenliği ile İlgili Bulgular

	İl Halk Küt.						İlçe Halk Küt.						Toplam						
	Evet		Hayır		Gereksiz		Evet		Hayır		Gereksiz		Evet		Hayır		Gereksiz		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Envanterin güvenliği için alınması gereken önlemler																			
Acil durumda her birimde/odada nelerin kurtarılacağını belirten öncelikli kurtarma listeleri veya ikaz var mıdır?	47	23,5	26	13	-	-	53	26,5	73	36,5	1	0,5	100	50	99	49,5	1	1	
Sel, Taşkın ve su baskınlarına karşı kitap rafları zeminden yeterli ölçüde yükseltildi mi?	36	18	36	18	1	0,5	77	38,5	48	24	2	1	113	56,5	84	42	3	1,5	
Kitapların temizlenebilmesi için "Bookshower" (kitap temizleme makinesi) var mıdır?	69	34,5	4	2	-	-	7	3,5	120	60	-	-	76	38	124	62	0	0	
Olası bir depreme/sarsıntıya karşı kitap rafları zemine ya da duvara sabitlendi mi?	37	18,5	32	16	4	2	80	40	43	21,5	4	2	117	58,5	75	37,5	8	4	
Kütüphanedeki eşya/donanım olası bir depremde/sarsıntıda istenmeyen hareketini engellemek üzere sabitlendi/desteklendi mi?	35	17,5	37	18,5	1	0,5	77	38,5	47	23,5	3	1,5	112	56	84	42	4	2	
Hırsızlığa karşı kitaplarda elektromanyetik veya RFID etiket var mıdır?	31	15,5	42	21	-	-	6	3	121	60,5	-	-	37	18,5	163	81,5	0	0	
Elektrik kesintisi esnasında elektronik donanımın zarar görmemesi için güç kaynağı var mıdır?	57	28,5	16	8	-	-	38	19	88	44	1	0,5	95	47,5	104	52	1	0,5	
Bilgisayarlar zeminden yüksekte midir?	72	36	1	0,5	-	-	126	63	1	0,5	-	-	198	99	2	1	0	0	
Düzenli olarak kütüphane verileri yedekleniyor mudur?	54	27	19	9,5	-	-	95	47,5	29	14,5	3	1,5	149	74,5	48	24	3	1,5	

Halk kütüphanelerinde hizmet sürekliliğinin sağlanması için alınması gereken önlemlerden bir diğeri olası afet/acil durumda öncelikli kurtarma listelerinin hazırlanarak buna yönelik ikaz levhaları ya da işaretlerinin uygun yerlere asılmasıdır. Yapılan ya da yapılacak iş ve işlemlere ait önemli belgelerin, ilgili teçhizatın vs. halk kütüphanelerinde hizmet sürekliliğinin sağlanması bakımından afet/acil durum halinde korunması ve kurtarılması gerekmektedir. Buna yönelik çalışmalar halk kütüphanelerinin yaklaşık yarısında (%49,5) tamamlanmamıştır. Yöneticiler tarafından halk kütüphanelerinin imkanları dahilinde kolayca halledilebilecek olan bu uygulamanın yeterince önemsenmediği söylenebilir.

İnsan ve derme sağlığını olası afet/acil durum halinde olumsuz yönde etkileyebilecek tehlikelerin büyük bir kısmı Tablo 27’de görülmektedir. Buna göre, özellikle deprem/sarsıntı durumunda eşyaların/malzemenin (dolap, tablo vs.) istenmeyen hareketini engellemek için sabitlemek ya da desteklemek gerekmektedir. Halk kütüphanelerinde buna yönelik çalışmaların yürütülme oranı %56’dır. Öncelikle insan sağlığı açısından bu gibi eşyaların/malzemenin sabitlenerek sarsıntı halinde yaralanmalara neden olmadan olayın atlatılması sağlanmalıdır. Yine, özellikle dermeye ciddi zarar verebilecek kitap raflarının halk kütüphanelerinin yarısından fazlasında (%58,5) olası bir depreme/sarsıntıya karşı zemine ya da duvara sabitlendiği görülmektedir. Yapısı gereği bu gibi düşme, devrilme, kayma, çarpma vs. durumlarında derme hemen hasar görebilecektir. Rafların yakınındaki çalışma masaları ya da raf aralarında kitap arayan kullanıcılar da bu gibi durumlarda tehlike altındadır. Ayrıca kitap rafları sel, taşkın ve su baskınlarına karşı zeminden yeterli ölçüde yükseltilmelidir. Halk kütüphanelerinin %56,5’inde kitap raflarının zeminden yeteri kadar yükseltildiği belirtilmektedir. Ancak ilçe halk kütüphanelerinde bu oran il halk kütüphanelerine göre daha yüksektir.

Dönemsel olarak salgın hastalıkların yaşanması veya halk kütüphanelerindeki tozlu iç ortam koşulları, kitaplar aracılığıyla insanlar arasında bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden olabilmektedir. Bu durumda halk kütüphanelerinde “bookshower” (kitap temizleme makinesi) bulundurulması ve kullanılması gerekmektedir. İl halk kütüphanelerinin hemen hemen hepsinde bulunan bu makinelerin ilçe halk kütüphanelerinde yer almaması olumsuz bir durumdur. Maliyet açısından düşünüldüğünde Genel Müdürlük bütçesinden rahatlıkla karşılanabilecek kitap

temizleme makinelerinin ilçe halk kütüphanelerine de temin edilmesi gerekmektedir. Ayrıca tozlu ortamlarda üreyebilecek bakteriler dermeye ciddi zararlar verecektir. En azından halk kütüphanelerinde kullanıcıların yoğun olmadığı saatlerde bu makinenin personel tarafından kullanılması ve dermenin temizlenmesi sağlanmalıdır. Dermeyi tehlikeye sokabilecek diğer konu hırsızlık durumlarında yaşanmaktadır. Bu gibi durumlara engel olma bakımından kitaplara elektromanyetik veya RFID etiket yapıştırılmalı ve gerekli donanımlar ile bilgisayarlar aracılığıyla tanımlamalarının yapılması gerekmektedir. Halk kütüphanelerinin çoğunda (%81,5) elektromanyetik veya RFID etiket kullanılmamaktadır. Buradan hareketle dermenin çalınmasını önleyici gerekli tedbirlerin alınmadığı belirtilebilir. RFID etiketlerin daha maliyetli olduğu gerçeğinden hareket edilirse, dermenin hırsızlık olaylarından korunabilmesi için en azından elektromanyetik etiketlerin halk kütüphaneleri tarafından kullanılması sağlanmalıdır.

Halk kütüphanelerindeki hizmet sürekliliğini sağlamak için olası elektrik kesintisi ve sel/su baskını tehlikelerine karşı elektronik donanımın korunması gerekmektedir. Buna göre, olası elektrik kesintisine karşı halk kütüphanelerinde güç kaynağı kullanımı (%47,5) oldukça düşüktür. Özellikle ilçe halk kütüphanelerinin %69,3'ünde güç kaynağı kullanılmadığı belirtilmektedir. Diğer taraftan sel/su baskınlarına karşı halk kütüphanelerinin hemen hemen tamamı (%99) bilgisayarları zeminden yüksekte konumlandırmıştır. Yine hizmet sürekliliğinin sağlanması bakımından verilerin yedekleniyor olma oranı (%74,5) oldukça yüksektir. Çevrimiçi çalışan KOHA Otomasyon Sisteminde yaşanabilecek aksaklıklar ya da internet bağlantısının kesilmesi nedeniyle ulaşılamayacak otomasyon sisteminden verilerin belirli aralıklarla yedeklenmesi de kullanıcılara sürekli hizmet verebilmek bakımından önemlidir.

4.3.5. Kritik Sistemlerin Güvenliği ile İlgili Bulgular

Bu bölümde halk kütüphanelerinde personel, kullanıcı ve derme sağlığını korumak için kurulması gereken kritik sistemlerin güvenliği ile ilgili bulgular, yangın özelinde afeti önlemek için gerekli sistemlerin kurulumu ve bakımı kapsamında değerlendirilmiştir.

4.3.5.1. Halk Kütüphanelerinde Yangına Bağlı Sistemlerin Kurulması ve Bakımı ile İlgili Bulgular

Halk kütüphanelerinde olası yangın tehlikesini önlemek ve hasarı azaltmaya yönelik sistemlerin kurulması ve bakımı ile ilgili bulgular Tablo 28’de sunulmaktadır.

Tablo 28
Halk Kütüphanelerinde Yangına Bağlı Sistemlerin Kurulması ve Bakımı ile İlgili Bulgular

Yangına bağlı sistemlerin kurulumu ve bakımı	İl Halk Küt.								İlçe Halk Küt.								Toplam							
	Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer		Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer		Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kütüphane içerisinde yangın algılama sistemi mevcut mudur?	57	28,5	16	8	-	-	-	-	48	24	78	39	1	0,5	-	-	105	53	94	47	1	1	0	0
Yangın ikaz sisteminin sesi işyerinin her yerinden duyulabiliyor mudur?	58	29	15	7,5	-	-	-	-	54	27	65	32,5	8	4	-	-	112	56	80	40	8	4	0	0
Yangın uyarı butonunun mecburi olduğu yerlerde sesli ve ışıklı uyarı sistemi zorunludur. Kütüphanede sesli ve ışıklı uyarı sistemi mevcut mudur?	48	24	24	12	1	0,5	-	-	37	18,5	86	43	4	2	-	-	85	42,5	110	55	5	2,5	0	0
Kütüphane içerisinde yangın söndürme sistemlerinden en az biri (sabit boru tesisatı, yangın dolapları sistemi, su püskürtme, hidrant sistemi, yağmurlama sistemi vb.) mevcut mudur?	49	24,5	24	12	-	-	-	-	47	23,5	77	38,5	1	0,5	2	1	96	48	101	50,5	1	0,5	2	1
Yangın algılama ve söndürme sistemi ile tüplerin, yangın dolaplarının, hortumların ve vanaların “6 ayda” bir periyodik kontrolleri yapılıyor ve belgesi düzenleniyor mudur?	46	23	26	13	1	-	-	-	48	24	75	37,5	2	1	2	1	94	47	101	50,5	3	1	2	1

Yangın sırasında elektrik kesilmesi halinde devreye girecek ve yangın sistemini besleyecek jeneratör veya joker pompa var mıdır?

34 17 39 19,5 - - - - 21 10,5 102 51 1 0,5 3 1,5 55 27,5 141 70,5 1 0,5 3 2

Duman tahliyesinde kullanılacak havalandırma sistemi, basınçlama fanları, duman çekiş bacaları, duman kesiciler ve duman bölmelerinden en az biri mevcut mudur?

19 9,5 54 27 - - - - 21 10,5 100 50 4 2 2 1 40 20 154 77 4 2 2 1

Tablo 28’de görüldüğü üzere halk kütüphanelerinde çıkan yangın sonrasında kullanıcı ve duman tahliyesi, kullanıcıları yangın halinde uyarma amaçlı kullanılan sistemlere dair veriler yer almaktadır. Olası bir yangın tehlikesine karşı kütüphane içerisinde yangın algılama sisteminin hali hazırda kurulu ve çalışır olması gerekmektedir. Halk kütüphanelerinin yaklaşık olarak yarısında (%52,5) söz konusu sistem kullanılmaktadır. Ancak ilçe halk kütüphanelerinde yangın algılama sisteminin yüksek oranda (%61,4) kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Yangın algılama sistemlerine bağlı olarak çalışması gereken ikaz sistem sesinin, halk kütüphanelerinin %40’ında kütüphane içerisindeki her alandan duyulmadığı belirtilmektedir. Diğer bir deyişle, halk kütüphanelerinin yaklaşık olarak yarısının yangın algılama sistemi kullanmadığı ve ikaz sesinin kütüphane alanının her yerinden duyulmadığı düşünülürse, gerek personel gerekse kullanıcı yangın ihtimaline karşı uyarılamayacak ve bu durum yangının büyümesi halinde ağır can kayıplarına neden olabilecektir. İkaz sistemleri dezavantajlı (özel gereksinimli) grupları düşünerek sesli ve ışıklı uyarı sistemlerinden oluşmalıdır. Halk kütüphanelerinin %55’inde sesli ve ışıklı uyarı sistemlerinin kullanılmadığı görülmektedir. Görme veya işitme engelli vatandaşların kütüphane kullanımı sırasında böyle bir olayın meydana gelmesi bu tür uyarı sistemi kullanmayan halk kütüphanelerinde onları zor duruma sokacaktır.

Yangınla birlikte oluşacak dumanın bina içerisinden anında tahliye edilmesi için kullanılan havalandırma sistemi, basınçlama fanları, çekiş bacaları, duman kesiciler ve duman bölmelerinden en az birinin mevcut olduğu halk kütüphanelerinin oranı %20’dir. Bu sistemlerden en az birinin mevcut olduğu halk kütüphanelerinin %35’i 2011 ve sonrasında inşa edilmiştir. Ancak 2011 yılı ve sonrasında inşa edilen halk kütüphanesi binalarında bu sistemlerden en az birinin kullanılma oranı %28’dir. Restore edilen ve bu sistemlerden en az birinin kullanıldığı halk kütüphanelerinin %88,9’u yine 2011 ve sonrasında restore edilmiştir. Ancak 2011 yılı ve sonrasında restore edilen halk kütüphanelerinin sadece %21’inde bu sistemlerden en az biri kullanılmıştır. Bu ve benzeri sistemlerin yangın sırasında sürekli olarak çalışabilmesi için halk kütüphanelerinde jeneratör veya joker pompa kullanılması gerekmektedir. Olası bir elektrik kesintisinde sistemler devre dışı kalabilir. Halk kütüphanelerinin %70,5’inde jeneratör veya joker pompa kullanılmadığı ise Tablo 28’de gösterilmektedir. Kullanım oranı il halk

kütüphanelerinde yaklaşık olarak yarı yarıya iken ilçe halk kütüphanelerinde oldukça düşüktür (%10,5).

Halk kütüphanelerinde yaşanabilecek yangın tehlikesine karşı alınması gereken diğer bir önlem, yangın söndürme sistemlerinin (sabit boru tesisatı, yangın dolapları, hidrant sistemi, yağmurlama sistemi vb.) bulunması, gerektiğinde kullanılması ve periyodik bakımlarının yapılmasıdır. Halk kütüphanelerinin yaklaşık olarak yarısında (%50,5) yangın söndürme sistemlerinden en az birinin bulunmadığı Tablo 28'den anlaşılmaktadır. Küçükcan (2005) araştırmasında İstanbul'daki üniversite kütüphane binalarında su püskürtme sisteminin %9,5, hortum %66 ve gaz sisteminin %19 oranında olduğunu saptamıştır. Yangın söndürme sistemlerinden en az birinin bulunmadığı ve diğer kamu kurum/kuruluşlarıyla iş birliği sağlamayan halk kütüphanesi oranı %36'dır. Bu kütüphanelerde olası bir yangın sırasında gerek personel gerek kullanıcı gerekse derme sağlığı korumasız kalacaktır. Bu ve benzeri sistemlerin periyodik olarak 6 ayda bir kontrollerinin uzman kişilerce yapılması ve belgelendirilmesi gerekmektedir. Tablo 28'de halk kütüphanelerinin yaklaşık olarak yarısında (%50,5) bu kontrollerin yapılmadığı sonucuna varılsa da sistemlerin var olduğu fakat kontrollerinin yaptırılmadığı halk kütüphanelerine bakıldığında bu oran farklı çıkmaktadır. Bir başka deyişle, var olan bu ve benzeri sistemlerin 6 ayda bir yapılması gereken kontrollerinin yapılmadığını belirten yönetici oranı %27'dir.

4.3.5.2. Halk Kütüphanelerinde Afeti Önlemek İçin Kurulan Sistemler ve Bakımı ile İlgili Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde halk kütüphanelerinde yaşanabilecek olası afet/acil durumu önlemek için kurulan sistemler ve bakımına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 29*Halk Kütüphanelerinde Afeti Önlemek İçin Kurulması Gereken Sistemler ve Bakımı ile İlgili Bulgular*

Afeti engellemek için kurulması gereken sistemler ve bakımları	İl Halk Küt.								İlçe Halk Küt.								Toplam							
	Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer		Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer		Evet		Hayır		Gereksiz		Diğer	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Isıtma sisteminin yıllık bakımları düzenli olarak yapılmakta mıdır?	61	30,5	11	5,5	1	0,5	-	-	85	42,5	37	18,5	4	2	1	0,5	146	73	48	24	5	3	1	1
Kalorifer kazanlarının üç aylık devre dışı kalmalardan sonraki çalışmaya başlamadan önce ve her halde yılda bir periyodik kontrolü yaptırılıyor mudur?	33	16,5	33	16,5	7	3,5	-	-	35	17,5	68	34	22	11	2	1	68	34	101	50,5	29	14,5	2	1
Doğalgaz ve LPG kullanılan mekanlarda gaz kaçağı alarm cihazı var mıdır?	43	21,5	25	12,5	4	2	1	0,5	44	22	59	29,5	22	11	2	1	87	43,5	84	42	26	13	3	2
Kütüphane binası güvenlik kameralarıyla takip ediliyor mudur?	72	36	1	0,5	-	-	-	-	104	52	23	11,5	-	-	-	-	176	88	24	12	0	0	0	0
Kütüphane binasında paratoner var mıdır?	35	17,5	36	18	2	1	-	-	25	12,5	95	47,5	2	1	5	2,5	60	30	131	65,5	4	2	5	3
Paratoner tesisatının “yılda bir” periyodik kontrolü ve iletkenlik ölçümü yapılarak raporu düzenleniyor mudur?	10	5	55	27,5	8	4	-	-	12	6	93	46,5	19	9,5	3	1,5	22	11	148	74	27	13,5	3	2
Havalandırma tesisatlarının üç ayda bir genel temizlik ve kontrolü ile günlük temizliği yapılıyor mudur?	20	10	45	22,5	8	4	-	-	26	13	74	37	26	13	1	0,5	46	23	119	59,5	34	17	1	1

Elektrik tesisatının “yilda bir” periyodik kontrol ve bakımı yapılarak uygunluk raporu düzenleniyor mudur?	21	10,5	52	26	-	-	-	-	25	12,5	93	46,5	6	3	3	1,5	46	23	145	72,5	6	3	3	2
Klimaların periyodik bakımı yapılıyor mudur?	43	21,5	25	12,5	5	2,5	-	-	63	31,5	49	24,5	15	7,5	-	-	106	53	74	37	20	10	0	0
Topraklama tesisatının “yilda bir” periyodik kontrolü ve iletkenlik ölçümü yapılarak raporu düzenleniyor mudur?	16	8	57	28,5	-	-	-	-	24	12	94	47	6	3	3	1,5	40	20	151	75,5	6	3	3	2
Asansörlerin makine mühendisine üç ayda bir periyodik kontrolleri ile TS Hizmet Yeterlilik Belgesi sahibi kişi ya da kuruluşlara aylık bakımları yaptırılıyor mudur?	28	14	27	13,5	18	9	-	-	19	9,5	70	35	37	18,5	1	0,5	47	23,5	97	48,5	55	27,5	1	1

Tablo 29’da afet/acil durum yaşanmaması için olayın gerçekleşmesinden önce alınması gereken önlemlerden bazıları; sistemlerin periyodik kontrolleri, güvenlik kameraları, alarm cihazları ve paratoner ile ilgili veriler yer almaktadır. Buna göre, halk kütüphanelerinin %65,5’inde paratoner bulunmadığı belirtilmiştir. Ancak bazı durumlarda bu gibi sistemlerin zorunlu olmasına rağmen uygulamada kullanılmamasının anlaşılır sebepleri olabilir. Örneğin, halk kütüphanesi binasının yakınında ve yükseklik olarak daha yüksek olan diğer binalarda paratoner olması halinde kütüphane binasına başka bir paratoner bulundurulmasına gerek olmayabilir. Paratoner kullanılmayan halk kütüphanelerinde yöneticilerin bu konu üzerinde gerekli araştırmaları yaparak ilgili sistemin kütüphane binasına kurulması (etraftaki diğer binalarda yoksa ya da ihtiyacı karşılamıyorsa) sağlanmalıdır. Paratoner kullanılan halk kütüphanelerinin %36,7’si yıllık periyodik kontrollerin ve iletkenlik ölçümlerinin yapılarak raporlandığını belirtmektedir. Tablo 29’da göze çarpan diğer bir konu da paratoner tesisatı kontrollerinin yapılmasını gereksiz gören yöneticilerin olmasıdır. Paratoner kullanımını gereksiz gören halk kütüphanesi yöneticilerinin yukarıdaki nedenlerden dolayı bu cevabı verdiği düşünülebilir.

Isıtma sistemlerinin çalışma prensibi olarak doğalgaz ve LPG kullanılan kazan dairelerinde gaz kaçağına yönelik alarm cihazının kurulması ile gereken önlemin alınması gerekmektedir. Buna karşılık, halk kütüphanelerinin sadece %43,5’inde gaz kaçağına yönelik alarm cihazlarının var olduğu belirtilmiştir. Bu tür sistemlerin zamanla eskiyeceği ve mekanik parçalarının sorun çıkarabileceği düşünüldüğünde alarm cihazlarının ne denli önemli olduğu tartışmasızdır. Ayrıca halk kütüphanelerinin yaklaşık olarak yarısında (%50,5) kış dönemindeki kullanımdan sonra devre dışı kalan kalorifer kazanlarının yılda bir periyodik bakımlarının yapılmadığı görülmektedir. Hem alarm cihazı olmayan hem de periyodik kalorifer kazanı bakımları yaptırmayan halk kütüphanesi oranı ise %27,5’tir. Bu alarm cihazını ve yıllık bakımları gereksiz gören yöneticilerin birçoğu görev yaptıkları halk kütüphanelerinde kazan dairesi olmaması nedeniyle bu cevabı vermiştir. Bunun yanında halk kütüphanelerinin %73’ü ısıtma sistemlerinin (doğalgazlı, sıvı-katı yakıt, elektrikli ısıtıcı vs.) yıllık bakımlarını genel olarak yaptırmaktadır.

Yangın tehlikesine yol açabilecek diğer konular ise; elektrik, topraklama tesisatının ve klimaların periyodik kontrol ve bakımlarıdır. Halk kütüphanelerinin yaklaşık olarak

yarısında (%53) klimaların düzenli olarak periyodik bakımlarının yapıldığı belirtilmektedir. Klimaların makine aksamında zamanla yaşanabilecek sorunların önüne geçmek ve yangın tehlikesini önlemek için düzenli olarak bakımlarının yaptırılması gerekmektedir. İç ortam sıcaklığını ve nemini standart seviyelerde tutmak için gerekli iklimlendirme sistemlerinin olmadığı kütüphaneler için klimalar önemli bir yer tutmaktadır. Rasaki (2019) Nijerya'daki üniversite kütüphanelerinin %85'inde sıcaklık ve nemi düzenlemek için klimaların kullanıldığını belirtmektedir. Ayrıca elektrik ve topraklama tesisatının yılda bir periyodik olarak kontrollerinin uzman kişilerce yapılması ve raporlanması yangın riskine karşı alınması gereken önlemlerdendir. Ancak halk kütüphanelerinde yüksek oranda (elektrik tesisatı için %72,5-topraklama tesisatı için %75,5) bu bakımların yaptırılmadığı görülmektedir.

Hırsızlık ve vandalizm tehlikesine karşı halk kütüphanelerinin %88'inde güvenlik kameralarının kullanıldığı ve görüntülerin belirli sürelerle kayıt altına alındığı Tablo 29'dan anlaşılmaktadır. Güvenlik kamera sistemlerinin halk kütüphanelerinde yüksek oranda kullanılıyor olmasının caydırıcı olma özelliği nedeniyle, derme sağlığını tehdit eden olaylar daha az yaşanacaktır. Derme sağlığının yanında kullanıcı ve personel sağlığı açısından değerlendirilmesi gereken diğer bir konu, asansörlerin üç ayda bir periyodik bakımlarının yapılmasıdır. Araştırma kapsamındaki halk kütüphanelerinin yaklaşık dörtte birinde asansör bulunmamaktadır. Geriye kalan ve asansör kullanan halk kütüphanelerinin %61,1'inde periyodik bakımların yaptırılmadığı görülmektedir.

4.4. KYGM'NİN AFET RİSK YÖNETİMİ VE AFET YÖNETİMİNE YAKLAŞIMI VE KONU HAKKINDAKİ ÇALIŞMALARI İLE İLGİLİ BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kütüphaneler Daire Başkanı Ahmet ALDEMİR ile 9 Aralık 2021 tarihinde afet risk yönetimi ve afet yönetimine ilişkin Genel Müdürlüğün yaptığı çalışmalar ve konuya yaklaşımına dair yapılan görüşmeden elde edilen verilere yer verilmiştir.

4.4.1. KYGM ile Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları Arasında İşbirliği Çerçevesi

KYGM'nin AFAD başta olmak üzere afet risk yönetimi ve afet yönetimi konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili iş birliği içerisinde olduğu, fakat bu konuda Genel Müdürlük tarafından yetkilendirilmiş bir üst yönetici olmadığı belirtilmektedir. AFAD'la iş birliği kapsamında AFAD'ın fonksiyon ve faaliyetlerinin topluma tanıtılması ve bu konuda farkındalığın oluşturulması amacıyla görüşmeler yapılmış ve devam etmektedir.

Kütüphaneler arası iş birliği kapsamında bir çalışmanın henüz yasal çerçeve içerisinde yapılamadığı, bu konuda İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin Valilik kanalıyla yapılacak çalışmalara destek verdiği belirtilmektedir. Bu kapsamda, kütüphanelerin merkezi bütçe ile yönetiliyor olmasından dolayı gerek teçhizat gerekse personel bakımından afet bölgesine kendi kararlarıyla destek veremeyeceği anlaşılmaktadır. Birçok kütüphanede yaşanan personel sıkıntısı da göz önüne alındığında bu tür çalışmaların sürdürülebilir olmadığı görülmektedir. Genel Müdürlüğün afet sonrasında kütüphaneleri yönlendirememesinin bir diğer nedeni olarak hızlı karar alınamaması gösterilmektedir. Bir başka deyişle, afet sonrasında müdahale aşaması için yerel olarak yapılacak uygulamaların Genel Müdürlük tarafından alınacak kararlarla gerçekleştirilmesi uzun süreceğinden, konuya dair çalışmaların Valilikler bünyesinde yapılması uygun görülmektedir. Afet yönetimi açısından da bu yaklaşım doğru ve hızlı karar alınabilmesi için faydalı olacaktır.

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) konusunda Genel Müdürlük tarafından çalışmaların yapıldığı belirtilmektedir. Bu konuda KYGM tarafından yatırım programları kapsamında projeler hazırlanmış ve sunulmuş fakat henüz kabul görmemiştir. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile gerekli görüşmeler yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. CBS'nin tüm kütüphaneler için hazırlanarak özellikle afet risk yönetimi konusunda kütüphane yöneticilerine fayda sağlayacak şekilde geliştirilmesi önemli bir konudur. Örneğin, afetin yaşandığı bölgede ihtiyaç duyulabilecek depolama alanlarının CBS ile belirlenmesi ve olası afet durumunda dermenin derhal bu depolara taşınarak sağlığının korunması ve hizmet sürekliliğinin sağlanması hem bilgi kirliliğini önleyecek

çalışmaların yürütülmesini sağlayacak hem de kütüphanenin yeniden inşası gerektiğinde zaman kazandıracaktır.

4.4.2. Afet Risk Azaltma ve Hazırlık Önlemleri

Halk kütüphanelerinde afet zararlarını önlemek için kütüphanelerin yeniden inşasının gerektiği durumlarda, konumunun değiştirildiği, personelin gerekli şekilde bilgilendirildiği ve içerideki malzeme üzerinde çalışmaların yapıldığı belirtilmektedir. Bina yapım aşamasında ilgili uzmanlarca afet yönetimi konusunda gerekli yasal düzenlemeler ile birlikte yapısal elemanların maliyeti ile ilgili çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir. Buna karşılık, gerek bina tefrişatı öncesinde gerekse afet yönetimi açısından bu zamana kadar yapısal olmayan elemanların afet sonrasında gördüğü/görebileceği zarara ilişkin bir maliyet hesabının yapılmadığı belirtilmektedir.

Afet risk yönetimi aşamasında halk kütüphanelerinde düzenlenebilecek önleyici tedbirlere yönelik çalışmaların halk kütüphanesi yönetici ve personeli tarafından yapılması gerektiği düşünülmektedir. Her bölgeye/yerleşime göre değişen afet tehlikeleri ve özellikleri Genel Müdürlük tarafından takip edilemeyeceği ve olası afet durumunda yerel olarak anında müdahale edilemeyeceği için bu tür çalışmalar yerleşimlerdeki kütüphane yöneticilerine bırakılmış durumdadır. Ancak, özellikle kitapların yere yakın konumlandırılmaması için özel olarak Genel Müdürlük tarafından çalışmaların yürütüldüğü belirtilmektedir. Gerek toz gerekse sel/su baskını riskine karşı rafların yapım aşamasında buna dikkat edildiği ve personelin bilgilendirildiği belirtilmiştir. Buna karşın olası afet halinde yapılacaklara ilişkin afet yönetimi ve planının Genel Müdürlük tarafından hazırlanmadığı ya da bir kılavuz oluşturulmadığı görülmektedir.

4.4.3. Afet Risk Azaltma Konusundaki Kurum İçi Çalışmalar

Türkiye’de bugüne kadar yaşanmış afet/acil durumlarının halk kütüphanelerine verdiği maddi/manevi zarara ilişkin KYGM arşivlerinde bilgi bulunmamaktadır ve bu konuda bir araştırma yapılmasında fayda görülmektedir. Bu kapsamda yapılacak araştırmaların yerelde Valilikler aracılığıyla yürütülmesi gerekmektedir. Böyle bir durumda kurulan

afet/acil durum koordinasyon merkezleri ve görevlendirilen kurumlar Genel Müdürlüğün sahip olduğundan daha fazla ve kayıtlı bilgiye sahiptir. Afet sonrasında Valiliklerce gösterilen birimlere gerekli ödeneklerin tahsis edildiği belirtilmektedir. Örneğin Sinop ve Kastamonu'da 2021'de yaşanan sel felaketinden sonra Valiliklerce kurulan koordinasyon birimlerindeki İl Kültür ve Turizm Müdürleri ihtiyaçları doğrultusunda talepte bulunmuş ve diğer ödenekler durdurularak öncelikli hale gelen afet bölgelerine yönlendirilmiştir. Genel Müdürlük tarafından özel bir bütçe ayrılmamasına rağmen afet bölgesinden gelen talepler için pozitif ayrımcılık yapıldığı görülmektedir.

Yeni inşa edilecek halk kütüphanesi binalarının projelendirme aşamasında özellikle iç tefrişat konusunda kütüphaneci personel mekânsal organizasyon kapsamında bu sürece dahil edilmektedir. Kütüphanecilere faaliyet kalitesi ve fonksiyonun sürekliliği bakımından iç tefrişin nasıl olması gerektiği konusundaki istekleri, kullanıcı taleplerinin neler olduğu gibi sorular yöneltilmekte ve verilen cevaplar doğrultusunda hareket edilmektedir. Bu durumun Genel Müdürlüğe farklı bir bakış açısı kazandırdığı da düşünülmektedir. Ancak afet risk yönetimi ve afet yönetimi konusunda Genel Müdürlük tarafından kütüphane personeline eğitim-uygulama programının düzenlenmesi için bir çalışma olmadığı belirtilmektedir. Özellikle taşrada bu konularda eğitimlerin verilmesinde fayda görülmektedir. Ayrıca iş sağlığı ve güvenliği, acil durum yönetimi, kazaların önlenmesi, raporlanması ve incelenmesi, güvenlik ve çevre yönetim sistemleri konularında eğitim programlarının düzenlenmesi, bu programların yerelde halk kütüphanelerinin paydaş kurumlarla iş birliği içerisinde yapılması uygun görülmektedir.

Halk kütüphanelerindeki yönetici konumunda bulunan personele veya müdürlere Halk Kütüphanelerinde Mimari Uygulamalar Çalıştayı'nda (2017) yer alan çalışma gruplarının birinde "Türk Kütüphanelerinde Acil Durum ve Risk Yönetimi" başlığı altında bilgilendirme programı düzenlenmiştir. Burada yer alan maddelerden büyük bir çoğunluğu halk kütüphanesi yöneticilerinin uygulaması gereken önlemler arasındadır. Örneğin, afet acil durum planlaması, tatbikat yapılması vs. halk kütüphanesi yöneticilerinin uygulamaya koyması gereken önlemlerdendir. Ancak her yıl yapılması gereken yangın tatbikatı bile halk kütüphanelerinin çoğunda (%79) yapılmamıştır (bkz. Tablo 22). Çalıştay sonucunda Genel Müdürlüğe düşen görevler arasında yer alan rehber ve afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında yazılımın 2021 yılı itibarıyla henüz

hazırlanmadığı belirtilmektedir. Yazılı bir rehber olmamasına rağmen personelin sözlü olarak bilgilendirildiği ve bir yazılım henüz hazır olmasa da kullanılabilir teknolojik aletlerin olduğundan bahsedilmiştir. Yeni yapılacak halk kütüphanesi binalarının projelendirilme aşamasında iklimlendirme sistemleri üzerine çalışmaların yürütüldüğü ve uygulamaya konulduğu belirtilmiştir.

Çalıştay maddelerinde yer alan özellikle dermeyi koruma standartları konusunda da kayda değer bir gelişme olmadığı söylenebilir. Halk kütüphanelerindeki dermenin ödünç verilen, güncel kaynaklardan oluşması, mali olarak her zaman her yerde bulunabilir olması ve eşsiz eserler olmadığı düşünülmesi nedeniyle bu tür çalışmaların öncelikle yürütülmediği belirtilmektedir. Bununla birlikte, IFLA standartlarına göre halk kütüphanelerinde bir kitabın ömrü ortalama olarak 2,5 sene olarak belirtilmekte ve kullanıma dayalı mutlaka yıpranma payının olduğu düşünülmektedir. Ödünç verilen dermenin kullanılması konusunda personelin kullanıcılara gerekli bilgiyi vermeleri gerekmektedir. Ayrıca iade edilen kitabın kontrol edilerek işleminin yapılması da bu gibi dermeye zarar verecek durumları ortadan kaldıracaktır. Halk kütüphanelerindeki yazma eserler Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Bölge Müdürlüklerine devredildiği için bu konuda özel bir çalışmanın olmadığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, halk kütüphanelerinin bazılarında (Sinop İl Halk Kütüphanesi Dr. Rıza NUR Araştırma Odası) özel derme olduğu ve bu dermelerin özel bölümlerde yer aldığı görülmektedir.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde yer alan IFLA PAC Merkezleri gibi uzmanlık alanlarına göre koruma stratejileri geliştiren ve uygulayan merkezlerin Türkiye’de kurulması Genel Müdürlük gündeminde değildir. Ancak Milli Kütüphanede patologların görev yaptığı ve gerekli durumlarda müdahale edildiği belirtilmektedir. Özellikle yazma eserlerin halk kütüphanelerinden devri ile bu konuda özel bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Rami Kütüphanesinde yazma eserler için bir şifahane inşa edileceği ve gerekli durumlarda kullanılacağı düşünülmektedir.

Genel Müdürlük tarafından yeni inşa edilecek binaların proje aşamasında gelecek yıllar için oluşturulan akademik afet yönetim senaryolarının yeterince takip edilmediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, sahada yerel yöneticiler tarafından verilen özel durum bilgileri değerlendirmeye alınmaktadır. Örneğin, terör saldırısı sonrasında Siirt İl Halk

Kütüphanesi'nin yeniden inşa edilmesi aşamasında binanın yapılması düşünülen yerin şehir merkezinde hareket yoğunluğu olan bir bölgede olması nedeniyle, projede yapılan değişikliklerle hizmet sürekliliği bakımından daha uygun başka bir yer belirlenmiştir. Özetle, projelendirme aşamasında özgün olarak üretim yapılmasa da özel bir olay varsa dikkate alındığı anlaşılmaktadır.

Halk kütüphanesi binalarının Bakanlığın yatırım binaları için çıkardığı Yönetmelik çerçevesinde gerekli deprem tespitlerinin yapılarak dayanıklılık raporlarının alındığı belirtilmektedir. Bu kapsamda gerekli güçlendirme çalışmaları yapılmakta ve devam etmektedir. Örneğin, Cebeci İlçe Halk Kütüphanesi binası yapılan testler sonucunda çürük raporu almış ve derhal taşınmıştır. Bu esnada eğer müstakil bir bina tahsis edilecekse taşınma işlemleri yapılmadan önce deprem testleri yapılarak performans raporu alındığı ve yatırımın daha sonra yapıldığı belirtilmiştir. Kısacası ihtiyaçlara ve yatırımlara göre yıkım, güçlendirme ve yeniden inşa paralellik arz etmektedir.

Genel Müdürlük tarafından olası afet/acil durumlarda bölgedeki kütüphanenin kullanılamaz hale gelmesinden dolayı oluşabilecek bilgi ihtiyacının kiralama ve gezici kütüphane yöntemi ile giderilmesi planlanmaktadır. Kiralama yöntemi için Cumhurbaşkanlığına acil durumlarda resmi yazı ile başvurulmakta olduğu ve tasarruf tedbirleri olsa bile bu konuda Cumhurbaşkanlığının kiralama yöntemine izin verdiği belirtilmiştir. Olası afet/acil durumlarda çevredeki illerden hemen gezici kütüphane görevlendirilmekte ve bölgeye yönlendirilmektedir. 2022 yılı içerisinde 67 il halk kütüphanesi gezici kütüphane hizmeti vermektedir. 2023'te ise tüm illerde gezici kütüphane hizmetinin verilmesi hedeflenmektedir. Bu gibi durumlarda hizmet sürekliliğinin önemini Patin (2020) araştırmasında gözler önüne sermiştir. Amerika'daki halk kütüphaneleri arasında yapılan araştırmada, afetlerden sonra kütüphanelerin düzenli kullanıcılarına ek olarak yeni kullanıcıların da geldiği belirtilmektedir. Bu durumu, Kütüphane Müdürü "genellikle kütüphaneyi kullanmayan insanlar bile kütüphane kullanmaya geliyordu. Bu oldukça heyecan vericiydi" şeklinde açıklamaktadır. Afetlerden sonra insanlar, aldıkları bilgilerin hem güvenilir hem de uygulanabilir olduğundan emin olmak için kütüphanelere başvurmuştur. Amerika örneğinde olduğu gibi afet sonrasındaki bilgi ihtiyacının karşılanmasında en önemli ve güvenilir kamu kurumu kütüphanelerdir. Bu nedenle hizmet sürekliliğinin gerek kiralama gerekse gezici

kütüphane yöntemiyle sağlanıyor olması yerelde özellikle bilgi kirliliğini önlemek için önemlidir. Bu durumu Kütüphane Direktörü “bizim kilit rolümüz internet ve bilgi hizmetleri sağlamaktır” diyerek açıklamaktadır.

4.4.4. Bina, Personel, Derme ve Kullanıcı Açısından Koruma Politikaları

Genel Müdürlük tarafından özel olarak koruma başlığı adı altında çalışmaların yapılmadığı fakat yapılan tüm yatırımların mutlaka genel bir koruma kapsamında yapıldığı belirtilmektedir. Ancak kütüphane dermelerinin olası afet/acil durumlara karşı mevcut yasal sınırlamalar nedeniyle sigortalanamadığı verilen bilgiler arasındadır. Kütüphane dermeleri için çıkarılabilecek mevzuat ile afet öncesi alınması gereken önleyici tedbirlerin önemli aşamalarından olan sigortalama işlemlerinin yapılması yolunu açacaktır. Kaynakların doğru kullanılabilmesi ve hizmet sürekliliğini sağlamak için sigortalama çalışmalarının Genel Müdürlük tarafından zaman kaybetmeden yasal zemine oturtulması gerekmektedir. Afet/acil durumun verdiği zararı azaltmakla ilgili yükümlülüğün, dermenin yerine konulması için özel çaba harcamak yerine, ilgili sigorta şirketlerine devredilmesiyle sürecin hızlandırılması sağlanmalıdır. Bundan dolayı halk kütüphanelerinin verileri düzenli olarak yedeklenmelidir. Ayrıca halk kütüphaneleri için örnek afet/acil durum simülasyonu hazırlanmalı ve uygulamalı eğitim programları düzenlenmelidir. Genel Müdürlük tarafından halen böyle bir çalışmanın yapılmadığı fakat farkındalık geliştirme için olumlu bir çalışma olacağı belirtilmiştir.

Yazılı ve basılı dermenin korunmasının yanı sıra dijital verilerin korunması da halk kütüphanelerinde hizmet sürekliliğinin sağlanması için önemli bir adım olarak görülmektedir. Dijital veriler, Bakanlık bünyesinde kurulan Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğünden (BTGM) önce, TÜRKSAT tarafından yedeklenmekte ve sunucularda tutulmaktaydı. BTGM'nin kurulması ile birlikte dijital veriler Bakanlık sunucularında yedeklenmektedir. Bakanlık sunucularının yine ilgili binalarda yer alması afet/acil durumda bu verilerin kaybolmasına neden olabilir. Bakanlığın bu gibi durumlara karşı bağımsız bir veri kurtarma merkezini de devreye sokması gerekmektedir. Merkez teşkilatını etkileyebilecek bir afet/acil durum sonrasında taşradaki tüm halk kütüphaneleri bu durumdan olumsuz etkilenecektir. Veri kurtarma merkezinin yapılması ve çok kısa

sürede çalışmaya başlaması ile birlikte halk kütüphanelerinde verilen hizmetlerin devam etmesi sağlanacaktır.

4.4.5. Kütüphane Binalarının Yapımında Yer Seçimi

Araştırmada, kütüphane binalarının yapımına başlanmadan önce gerekli zemin etütlerinin yapılarak bölgenin özellikle deprem riskine karşı dayanıklılığının araştırıldığı belirtilmiştir. Zemin etütleri sonrasında elde edilen verilere göre hassas bölgelerde kullanılan malzemelerin de değişiklik gösterdiği, bu çalışmaların ise teknik uzmanlar ve mimarların tavsiyeleri doğrultusunda yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Bu koşullarda bina yapım maliyetlerinin değiştiği belirtilmiştir. Ayrıca güçlendirme çalışmaları kapsamında da afet/acil durum risklerinin göz önüne alındığı ve projelendirildiği görülmektedir. Son zamanlarda Genel Müdürlüğün güçlendirmeler yerine, daha kalıcı çözüm olarak, mevcut binanın yıkılarak yenisinin yapılması yolunu tercih ettiği görülmektedir. Bu bakış açısıyla, afet risk yönetimi ve afet yönetimi kapsamında halk kütüphanesi binalarının yeniden yapılması, olası afet durumlarında insan ve derme sağlığını koruyabilecek sağlam yapıların oluşmasını sağlamaktadır.

Yer seçimi bakımından, özel durumların gündeme gelmesi halinde, söz konusu bölgelerde/yerleşimlerde yer alan halk kütüphanelerine gerekli proje ve bütçe desteğine öncelik sağlanmaktadır. Örneğin, 6-8 Ekim 2014 tarihlerinde meydana gelen olaylar sırasında halk kütüphanelerine yönelik gerçekleştirilen kundaklama saldırılarına karşı Siirt ve Şırnak İl Halk Kütüphaneleri ile Muş Varto, Diyarbakır Lice İlçe Halk Kütüphanelerine acil olarak bütçe ayrılmıştır. Siirt İl Halk Kütüphanesi ve Lice İlçe Halk Kütüphanesi derhal kiralık ve hizmet sürekliliği bakımından daha uygun binalara taşınmıştır. Aynı şekilde, Şırnak'ta yeni kütüphane binasının bir başka bölgede inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda Kültür Merkezi olarak da hizmet veren Varto İlçe Halk Kütüphanesinin faaliyetine devam edebilmesi ve gerekli tefrişin yapılabilmesi için hemen ödenek çıkarılmıştır.

Bulgular ve değerlendirme bölümünde, araştırma kapsamında elde edilen verilerden yola çıkarak halk kütüphanesi binaları ve personel durumu, halk kütüphanelerinin afet risk yönetimi ve afet yönetimi açısından değerlendirilmesi (afet risk azaltma ve hazırlık

önlemleri, çevresel faktörlerin etkisini azaltmak için alınması gereken önlemler, yangınla mücadele kapsamında alınması gereken önlemler, yönetici/personel sorumluluğu, ilgili kanun ve yönetmelikler çerçevesinde halk kütüphanelerinin durumu, personel ve kullanıcı güvenliği, personelin sağlık durumu ve alması gereken eğitimler, yapısal olmayan elemanlara yönelik önlemler, kritik sistemlerin güvenliği), yöneticilerin bu konu hakkındaki düşünceleri ile KYGM'nin bu konulara yaklaşımı ve çalışmaları (kamu kurum ve kuruluşları ile yapılacak işbirlikleri, afet risk azaltma ve hazırlık önlemleri, bu konuda yapılan kurum içi çalışmalar, koruma politikaları ve bina yapımında yer seçimi) ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde ise bulgular ve değerlendirme bölümünde yer alan veriler ışığında genel olarak sonuçlara yer verilecektir. Bu sonuçlar doğrultusunda halk kütüphanelerinin afet risk yönetimi ve afet yönetimi açısından iyileştirilmesi için öneriler sunulacaktır.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tez çalışmasında elde edilen bulgulara dayanarak, ortaya çıkan sonuçlar il ve ilçe halk kütüphanelerine göre iki grup şeklinde değerlendirilecektir. KYGM'ye bağlı 1215 halk kütüphanesi (geçici kapalı olanlar hariç) arasından 81 il ve 747 ilçe olmak üzere toplam 828 il ve ilçe halk kütüphanesine anket çalışması gönderilmiş ve 73 il ve 127 ilçe olmak üzere toplam 200 halk kütüphanesi ankete yanıt vermiştir. İl ve ilçe halk kütüphanesi yöneticileri ile gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

- Araştırma kapsamındaki halk kütüphanelerinde görev yapan yöneticilerin büyük bir bölümü lisans eğitim seviyesine sahiptir. Lisansüstü eğitim seviyesinde olan yöneticilerin oranı ise bir hayli düşüktür. Bunun yanı sıra ilçe halk kütüphanelerinde lisans düzeyinin altında eğitim seviyesine sahip yönetici oranı oldukça yüksektir ve lisans eğitim seviyesinde ise, ağırlıklı olarak bölüm mezunu olmayan yöneticilerin görev yaptığı görülmektedir.
- Görev süreleri bakımından değerlendirildiğinde, halk kütüphanesi yöneticilerinin büyük bölümü buldukları kütüphanede 0-5 yıldır görev yapmaktadır.
- İl halk kütüphanelerinde bölüm mezunu personel sayısı ortalaması 4,52'dir. İl halk kütüphanelerinin yarısı bu ortalamanın altındadır. İlçe halk kütüphanelerinde ise bölüm mezunu personel sayısı ortalaması 1,24'tür. İlçe halk kütüphanelerinin büyük bir bölümü bu ortalamanın altında kalmaktadır. Bölüm mezunu çalışmayan ilçe halk kütüphanesi sayısı da oldukça yüksektir.
- Araştırmaya konu kütüphane binaları yapısal özellikleri bakımından değerlendirildiğinde, 1999 depremleri ve sonrasında 2011 yılına kadar bina yapım ve restorasyon çalışmaları ciddi anlamda yetersiz kalmıştır. 2011 yılı sonrasında geçen on yıllık sürede yapılan çalışmalar afet risk yönetimi açısından eksiklikleri olsa da ciddi anlamda fayda sağlamıştır. Bu sürede restore edilen kütüphane binalarının sayısı oldukça yüksektir.

- Halk kütüphanesi binalarının büyük bir çoğunluğu betonarme binalardan oluşmaktadır. Bu durum afet risk yönetimi ve afet yönetimi açısından kütüphane yöneticilerinin elini güçlendirmektedir. Bu yapılarda diğer yapı türlerine göre önleyici tedbirler almak, ısı kontrolünü sağlıklı koşullarda gerçekleştirebilmek daha kolay olmaktadır.
- Halk kütüphanelerinin büyük bölümü doğalgaz ile ısıtılmaktadır. Ancak ilçe halk kütüphaneleri arasında katı yakıt kullanılanların sayısı da azımsanmayacak orandadır.
- İl ve ilçe halk kütüphanelerinde klimalı soğutma sistemleri kullanılmakla birlikte kütüphanelerin önemli bir bölümünde herhangi bir soğutma sistemi bulunmamaktadır.
- Araştırma kapsamında, halk kütüphanesi yöneticilerinin büyük bir çoğunluğu görev yaptıkları kütüphanelerin bilgi-beceri, eğitim, uygulama, yerel olanaklar, iş birlikleri ve ilgili diğer hususlar dikkate alındığında, afet hazırlıklı, dayanıklı ve yeterli olduğunu düşünmemektedir. Yetersizliğin de ötesinde, halk kütüphanelerinin beşte birinin afete karşı hiç hazırlıklı olmadığı düşünülmektedir.
- Halk kütüphanelerinde görevli yönetici ve personelin yarısından fazlası afet/acil durum yönetimi konusunda eğitim almış ve bu eğitimleri sertifikalandırmıştır. Ancak halk kütüphaneleri yönetici görüşlerine göre, yönetici ve personelin afetlere hazırlık, uygulama ve yeterlik konularında eksiklikleri olduğu düşünülmektedir. Bazı durumlarda birbirini tetikleyebilecek afetlerin de yaşanabileceği düşünüldüğünde yönetici ve personelin her duruma hazırlıklı ve yeterli olması gerekmektedir.
- Halk kütüphanelerinin afetlere karşı hazırlıklı ve yeterli olmamasının nedenleri arasında ilk sırada bina yetersizlikleri/sorunları gelmektedir. Sırasıyla bu konudaki eğitim ve uygulama yetersizliği, personel sayısı ve personelin bu konudaki bilgi-beceri eksikliği de halk kütüphanelerinin afetlere karşı hazırlıklı ve yeterli olmamasının diğer nedenlerini oluşturmaktadır. Halk kütüphanelerinde görevli bölüm mezunu personel sayısı ortalamasının altında kalan kütüphanelerin büyük bir çoğunluğu afete karşı hazırlıklı ve yeterli olmama nedeni olarak personel sayısı ve bilgi-beceri eksikliğini göstermektedir.

- Halk kütüphanesi yöneticilerinin büyük bölümü kütüphaneleri yeterli hale getirme sorumluluğunun yerel yönetimlerde olduğunu düşünmektedir. Bu kapsamda, halk kütüphanelerinde afet risk yönetimi ve afet yönetimi konusunda iş birliği yapılan kuruluşların yarısını yerel yönetimler oluşturmaktadır. Bu yaklaşım yerel gereksinimlerin belirlenmesi ve afet halinde yaşanabilecek olumsuzlukların giderilmesi bakımından önemlidir. İl halk kütüphanesi yöneticileri genel olarak kütüphaneleri afete karşı hazır ve yeterli duruma getirme konusunda kendilerini doğrudan sorumlu olarak görmemektedir. İlçe halk kütüphanesi yöneticileri ise bu konuda KYGM'nin daha fazla sorumluluk sahibi olduğunu düşünmektedir.
- Halk kütüphanesi yöneticilerinin büyük bir çoğunluğu afet risk yönetimi ve afet yönetimi ile ilgili mevzuatın tam anlamıyla yeterli olmadığını düşünmektedir.
- Olası afet/acil durum öncesi alınması gereken önlemler ve hazırlık çalışmaları halk kütüphaneleri için kapsamlı ve derin araştırmalar gerektiren stratejik bir öncelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşamsal önem taşıyan afet risk yönetimi üzerinde özenle durulması ve dikkatli çalışılması gereken bir süreçtir. Yaşanabilecek olumsuzlukları gidermek için en önemli yöntem afet riskini önleyici, azaltıcı tedbirlerin düzenli ve sürdürülebilir biçimde alınmasıdır. Halk kütüphanelerinin afet risk azaltma ve hazırlık önlemleri konularında genel olarak yeterli düzeyde oldukları belirtilmiştir.

Afet risk azaltma ve hazırlık önlemleri konularında halk kütüphanelerinin özelliklerine uygun olumlu sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Halk kütüphanelerinin üçte ikisinin acil durum planlaması vardır. Afet risklerinin, gerekli önleyici prosedürlerin, uygulanacak stratejilerin, personel sorumluluklarının vb. önceden belirlendiği planların var olması önemli bir konudur. Böyle bir planın olması ve tatbik edilmesi, aynı zamanda, olası afet/acil durumunda paniği ortadan kaldıracak, dermede oluşabilecek hasarı ve kurtarma maliyetlerini azaltacaktır.
- Halk kütüphanelerinin büyük bir bölümünün içerisinde ya da çevresinde son beş yılda büyük bir olay veya afet meydana gelmemiştir.

- Halk kütüphanelerinin çoğunda yüzey zemininde halı, kilim vb. materyal kullanılmamaktadır.
- Halk kütüphanelerinin büyük bir çoğunluğunda dönel kapı kullanılmamaktadır.
- Halk kütüphanelerinin genelinde elektrik panolarının kapakları mevcut ve kapalı durumdadır.
- Halk kütüphanelerinin büyük bir bölümünde elektrik fiş ve prizleri sağlam durumdadır.
- Halk kütüphanelerinin çok büyük bir bölümünde izolesi hasarlı elektrik kabloları kullanılmamakta ve çıplak uçlu kablolardan enerji alınmamaktadır. Yine hasar yaratabilecek zeminlerde kablolar yüksekte geçirilmekte ya da yerden geçirilen kablolar zırhla korunmaktadır.
- Halk kütüphanelerinin hemen hemen hepsinde ehliyetli elektrikçi dışında elektriğe müdahale edilmemektedir.
- Yangına neden olabilecek kağıt, karton, kumaş vd. yanıcı maddeler için önlem alınmakta, dağınık vaziyette bırakılmamaktadır.

Afet risk azaltma ve hazırlık önlemleri konularında halk kütüphaneleri için olumsuz sonuçlar ise aşağıdaki gibidir:

- Halk kütüphanelerinin yarısından fazlası bina çevresindeki acil durum ve tehlike kaynaklarını belirlememiştir.
- Halk kütüphanelerinin yarısında acil eylem planı ve tahliye prosedürü hazırlanmamıştır. Halk kütüphanelerinin, bölüm mezunu görevli personel sayısı ortalamaya yakın olan, beşte dördünde ise acil eylem planı ve tahliye prosedürünün hazırlandığı görülmektedir.
- Halk kütüphanelerinin neredeyse tümü olası acil durum ve afete karşı sigortalanmamıştır.
- Halk kütüphanelerinin büyük bir bölümünde güvenlik görevlisi bulunmamaktadır.
- Halk kütüphanelerinin yarısından fazlasında acil çıkış/kaçış planları ya hazırlanmamış ya da uygun yerlere asılmamıştır.

- Halk kütüphanelerinin büyük bir çoğunluğunda iş kazası ya da ramak kala olay kayıtları tutulmamaktadır.
- Halk kütüphanelerinin yarısından fazlasının giriş katı zemininde elektrik tesisatı bulunmaktadır.
- Halk kütüphanelerinin cam veya vitrin camları film ile kaplanmamıştır.
- Halk kütüphanelerinin çok büyük bölümünde kum torbaları bulunmamaktadır.
- Halk kütüphanelerinin yaklaşık olarak üçte ikisinde check-valve (tek yönlü valf) kullanılmamaktadır.
- Çevresel faktörlerin ve iç ortam koşullarının halk kütüphanelerinde görevli personel ve derme üzerinde olumsuz kalıcı etkilerini azaltmak için önlemler yeterli değildir. Bu önlemlerin en önemlileri noktasal okumalar veya sürekli kaydediciler vasıtasıyla ölçümlerin yapılması ve bu doğrultuda çalışmaların yürütülmesidir. Araştırma kapsamında halk kütüphanelerinin büyük bir çoğunluğunda noktasal okuma veya sürekli kaydediciler ile bu değerlerin takip edilmediği görülmektedir.
- Halk kütüphanelerinin genelinde yangınla mücadele kapsamında gerekli önlemlerin alındığı görülmektedir. Yangın önleme ve müdahale önlemleri alma konusunda ilçe halk kütüphaneleri il halk kütüphanelerinin gerisinde kalmıştır, örnek olarak,
  - Sayıca fazla olmamakla birlikte ilçe halk kütüphanelerinde seyyar yangın söndürme cihazları bulunmamaktadır.
  - İlçe halk kütüphanelerinin yarısında yangın önleme ve söndürme yönergesi hazırlanmamıştır.
  - Halk kütüphanelerinin üçte birinde yangın hortumları dolapta vanaya bağlı vaziyette değildir.
  - Halk kütüphanelerinin büyük bir bölümünde yangın battaniyesi bulunmamaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin üçte birinde yangın alarm düğmeleri çalışır durumda değildir.
  - Halk kütüphanelerinin beşte ikisinde yangın ekibinde bulunanların isim listesi ile yapacakları görevler ilan edilmemiştir.

- Afet risk azaltma konusunda araştırma kapsamındaki halk kütüphanelerinde görevli yönetici ve personelin sorumluluklarını yeterli seviyede yerine getirmedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum ilçe halk kütüphanelerinde daha düşük seviyelerdedir. Personelin sayı ve nitelik olarak durumu göz önüne alındığında bu sonucun kaçınılmaz olduğu görülmektedir:
  - Halk kütüphanelerinin üçte biri olası afet/acil duruma karşı paydaş kurum ve kuruluşlarla iş birliği temasında bulunmamıştır.
  - Halk kütüphanelerinin büyük bir bölümünde derme ve acil durum planlarıyla ilgili bilgilerin kılavuz haline getirilmediği görülmektedir.
  - Halk kütüphanesi yöneticilerinin beşte üçü 2022 yılı içerisinde afet yönetim planı hazırlamanın hedefleri arasında olduğunu belirtmiştir.
  - Halk kütüphanelerinin yarısında çeşitli yollarla gelen kitapların hijyen açısından böcek, haşere vs. kontrolleri yapılmamaktadır. İl halk kütüphanelerine kıyasla ilçe halk kütüphaneleri bu kontrolleri daha yüksek oranda gerçekleştirmektedir.
  - Halk kütüphanelerinin çoğu olası afet/acil durumda dermenin taşınacağı koruyucu depo alanlarını belirlememiştir. Aynı şekilde, halk kütüphanelerinin beşte dördü dermenin kurtarılma önceliklerini belirlememiştir. Yine halk kütüphanelerinin büyük bir bölümünde dermenin önemli parçalarını korumak için koruyucu kutuları ve kütüphanelerin beşte dördünün tahliye aşamasında gerekli ikmal kutularını temin etmediği görülmektedir.
  - Halk kütüphanesi yönetici ve personeli genel olarak mevsimsel değişiklikleri ve erken uyarı sistemlerini takip etmemektedir.
  - Halk kütüphanesi yöneticilerinin büyük çoğunluğu iş sağlığı ve güvenliği konusunda faaliyet planı ve raporu hazırlamamaktadır.
  - Afet risk azaltma konusunda önlem almak için halk kütüphanesi yöneticilerinin büyük bir bölümü Genel Müdürlükten resmi yazı ile herhangi bir talepte bulunmamıştır.
  - Tüm bu olumsuzluklara karşılık, halk kütüphanelerinin genelinde dağınık vaziyette kağıt, karton, kumaş vb. yanıcı maddeler bulunmamakta ve

barkod/sırt etiketlerini korumak için kullanılan şeffaf yapıştırıcılar standartlara uygun olarak temin edilmektedir.

- Yasal olarak zorunlu olmasına karşın afet risk azaltma konusunda ilgili kanun ve yönetmeliklerden yola çıkarak tamamlanması gereken uygulamaların araştırma kapsamındaki halk kütüphanelerinde tam anlamıyla uygulanmadığı görülmektedir.
  - Halk kütüphanelerinde elektrik panolarının kapakları büyük ölçüde kapalı tutulmakta, gaz ve elektrik ana şalterlerinin yerini gösteren işaretlemelerin genel olarak yapıldığı görülmektedir.
  - Halk kütüphanelerinin dörtte birinde elektrik panolarının altında yalıtkan paspas bulunmamaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin büyük bölümünde arama, kurtarma, yangınla mücadele ve tahliye ekipleri belirlenmiştir. Ancak halk kütüphanelerinin bir kısmı yangın ekibinde en az bir kişinin bulunması gerekliliğini yerine getirmemektedir.
  - Halk kütüphanelerinin genelinde itfaiyenin güncel kamu acil çağrı telefon numaraları ile Acil Durum Ekiplerinin görevleri ile isim ve adres bilgilerinin uygun yerlere asıldığı görülmektedir.
  - Olası yangın halinde müdahaleyi kolaylaştırmak için kütüphane binalarının ana girişlerine ve civarına park yasağı levhalarının halk kütüphanelerinin genelinde konulmadığı görülmektedir.
  - Özellikle ilçe halk kütüphanelerinin büyük bir bölümünde her yıl düzenlenmesi gereken yangın tatbikatları yapılmamaktadır.
  - Yangın ihtimaline karşı personel ve kullanıcıları uyarmak için kütüphane binalarında yer alması gereken yangın uyarı düğmeleri halk kütüphanelerinin beşte ikisinde bulunmamaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin yarısında kazan dairesi standartlara uygun tasarlanmamış ve kuru kimyasal tozlu yangın söndürme cihazları bulunmamaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin büyük bir bölümünde yeterli sayıda personel sertifikalı ilk yardım eğitimine sahip değildir.

- Halk kütüphanelerinin yarısının depreme duyarlılık/dayanıklılık raporu yoktur. 2011 yılı ve sonrasında inşa ya da restore edilen kütüphanelerin genelinde depreme dayanıklılık/duyarlılık raporu bulunmaktadır.
- Halk kütüphanelerinin personel, kullanıcı veya ziyaretçi güvenliği için alınması gereken önlemler konusunda önemli ölçüde yetersiz kaldığı görülmektedir. Olumlu uygulamalar olarak, 2020 ve 2021 yıllarında yaşanan pandemi nedeniyle halk kütüphanelerinin genelinde temassız ateş ölçer kullanılmaktadır. Halk kütüphanelerinin genelinde kapalı alanda sigara içilmesinin yasak olduğuna dair uyarı levhaları bulunmaktadır. Halk kütüphaneleri için merdiven basamaklarında bozukluk olan ve zeminde seviye farkı yaratan boşluk olan veya yükseklik olmayan kütüphane sayısının az olması da olumlu bir sonuçtur.
  - Halk kütüphanelerinin dörtte üçünde tehlikeli bölgelerin renkli şerit veya boyayla işaretlenmediği görülmektedir.
  - Halk kütüphanelerinin yarısında elektrik pano veya trafo kapaklarına gerekli ikaz levhaları asılmamıştır.
  - Halk kütüphanelerinin büyük çoğunluğunda açık ya da kapalı toplanma alanları belirlenmemiştir.
  - Halk kütüphanelerinin yarısından fazlasında girilmesi yasak bölgeler olması gereken şekilde işaretlenmemiştir.
  - Halk kütüphanelerinin çoğunda kütüphane raflarının köşe kısımlarına silikon koruyucular takılmamıştır.
  - Halk kütüphanelerinin yarısından fazlasındaki ilk yardım dolapları yeterli malzemeye sahip değildir.
  - Halk kütüphanelerinin genelinde acil durumlarda kullanıcılara uyarılarda bulunmak için megafon ya da ses sistemi bulunmamaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin çoğunda kullanıcıların eşyalarını koyabilecekleri emanet dolapları yoktur.
- Olası afet/acil durumda personel ve kullanıcıların tahliye edilmesi ile ilgili yapılması gereken uygulamalara bakıldığında halk kütüphanelerinin nispeten daha iyi durumda olduğu görülmektedir.
  - Halk kütüphanelerinin yarısından fazlasında acil çıkış kapıları dışa açılır özelliktedir.

- Halk kütüphanelerinin hemen hemen tamamında acil çıkış/kaçış yolları üzerinde geçişe engel malzeme bulunmamaktadır.
- Halk kütüphanelerinin beşte üçünde kaçış yolu kapıları standartlara uygun genişlik ve yüksekliktedir. Yine acil çıkış yolları ve kapılarını bulabilmek için gerekli işaretlemeler yapılmıştır.
- Diğer taraftan, halk kütüphanelerinin üçte ikisinde acil durum aydınlatma sistemi bulunmamaktadır.
- Araştırma kapsamındaki halk kütüphanelerinin büyük bir çoğunluğunda çalışanlara ait özlük dosyaları tutulmaktadır. Ancak halk kütüphanelerinde personelin sağlık durumu açısından olumsuz sonuçlar doğurabilecek durumlara ilişkin gerekli tedbirlerin uygulanmadığı görülmektedir.
  - Halk kütüphanelerinin genelinde personelin işe devam edip edemeyeceğine dair periyodik sağlık kontrolleri düzenli yapılmamaktadır. 6 ayda bir çekilmesi gereken göğüs filmleri çekilmemektedir. Yılda bir göz muayeneleri yapılmamaktadır. Meslek hastalıkları ile ilgili kayıtlar tutulmamaktadır.
  - Ayrıca halk kütüphanelerinin üçte ikisinde personel için fotokopi ve yazıcı gibi cihazlardan ayrı bir ortam sağlanmamış, beşte üçünde ise kişisel koruyucular zimmet karşılığında verilmemiştir.
- Araştırma kapsamındaki halk kütüphanelerinde genel olarak personele yönelik eğitimlerin düzenlenmediği ve kayıt altına alınmadığı anlaşılmıştır.
  - Halk kütüphanelerinin beşte üçünde güvenlik görevlilerine acil durum ve doğa kaynaklı afetlerle ilgili eğitim verilmediği görülmektedir. Az sayıda da olsa bazı halk kütüphanelerinde, özellikle ilçe halk kütüphaneleri, güvenlik görevlisi çalıştırılmamaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin genelinde temizlik personeline dermenin iç ortam koşullarından koruması için standartlara uygun bakım ve temizliğine yönelik eğitim verilmemiştir.
  - Halk kütüphanelerinin büyük bir bölümünde personele dermenin olumsuz iç ortam koşullarından korunması için proaktif/önleyici tedbirleri içeren bir eğitim verilmediği anlaşılmaktadır.

- Halk kütüphanelerinin yarısında yıllık periyodik olarak iş sağlığı ve güvenliği, ilk yardım ve afet güvenliği konularında eğitim programları düzenlenmemektedir. Öte yandan, eğitim verilen halk kütüphanelerinin üçte ikisinde eğitimler belgelendirilmektedir.
- Yangın anında yapılması gerekenlere yönelik eğitimler halk kütüphanelerinin büyük bölümünde verilmektedir.
- Halk kütüphanelerinin hemen hemen tamamında personele imza karşılığı iş güvenliği el kitabı verilmemiştir.
- Halk kütüphanelerinin dörtte üçünde kütüphaneci personelin ilk yardım sertifikası bulunmamaktadır.
- Halk kütüphanelerindeki taşınır envanterin güvenliği ile ilgili alınması gereken önlemler tam anlamıyla uygulanmamaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin yarısında taşınır envanterler arasında nelerin kurtarılacağına ait kurtarma listeleri belirlenmemiştir.
  - Halk kütüphanelerinin yarısından fazlası sel, taşkın ve su baskınlarına karşı kitap rafları zeminden yeteri kadar yükseltilmiştir.
  - İl halk kütüphanelerinin neredeyse tamamında kitap temizleme makinesi (bookshower) bulunmakta, ilçe halk kütüphanelerinin ise neredeyse hiçbirinde bulunmamaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin beşte üçünde kitap rafları deprem ya da sarsıntıya karşı zemine veya duvara sabitlenmiştir. Bununla birlikte eşya/donanımın sabitleyen veya destekleyen kütüphaneler ise yarıdan biraz fazladır.
  - Halk kütüphanelerinin çok büyük bir bölümünde elektromanyetik veya RFID etiket bulunmamaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin yarısında elektrik kesintisi halinde ilgili donanımın zarar görmemesi için güç kaynağı bulunmamaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin hemen hemen hepsinde bilgisayarlar zeminden yüksekte konumlandırılmıştır ve dörtte üçünde veriler düzenli olarak yedeklenmektedir.
- Yaşanabilecek olası yangın anında ve sonrasında duman tahliyesi ve kullanıcıları yangın halinde uyarma, anında veya sonrasında ise tahliye için kullanılması

gereken sistemlerin araştırma kapsamındaki halk kütüphanelerinde yeterince kullanılmadığı sonucuna varılmıştır.

- Halk kütüphanelerinin hemen hemen yarısında yangın algılama sistemleri kullanılmamaktadır. İlçe halk kütüphanelerinde bu durum daha da olumsuz seviyededir.
- Halk kütüphanelerinin yarısından fazlasında sesli ve ışıklı uyarı sistemleri bulunmamaktadır, beşte ikisinde yangın ikaz sistemlerinin sesi kütüphanenin her yerinde duyulmamaktadır.
- Halk kütüphanelerinin yarısında sabit boru tesisatı, yangın dolabı, hidrant, yağmurlama vb. gibi yangın söndürme sistemlerinden en az biri kullanılmamaktadır.
- Halk kütüphanelerinin sadece yarısında bulunan yangın algılama ve söndürme sistemleri, tüpleri, dolapları, hortumları ve vanalarının 6 ayda bir düzenli kontrollerinin yapılmadığı görülmektedir.
- Halk kütüphanelerinin çoğunda yangın esnasında elektrik kesilmesi halinde devreye girecek ve yangın sistemlerini destekleyecek jeneratör veya joker pompa bulunmamaktadır.
- Halk kütüphanelerinin büyük bölümünde duman tahliyesinde kullanılabilecek havalandırma sistemi, basınçlama fanları, çekiş bacaları, kesiciler ve duman bölmelerinden herhangi biri bulunmamaktadır.
- Araştırma kapsamındaki halk kütüphanelerinde afeti önlemek için periyodik bakımları yapılması gereken kritik sistemler üzerinde çalışmaların yeteri kadar yapılmadığı sonucuna varılmıştır.
  - Halk kütüphanelerinin genelinde ısıtma sisteminin yıllık bakımı düzenli olarak yaptırılmaktadır. Buna karşılık, halk kütüphanelerinin yarısında kalorifer kazanlarının periyodik bakımı yapılmaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin beşte üçünde havalandırma sisteminin periyodik bakımı yapılmamaktadır.
  - Halk kütüphanelerinin çoğunluğunda elektrik tesisatının periyodik bakımı yapılmamakta ve uygunluk raporu düzenlenmemektedir. Ayrıca halk kütüphanelerinin dörtte üçünde topraklama tesisatının periyodik

kontrolleri yapılmamakta ve iletkenlik ölçümü yapılarak rapor düzenlenmemektedir.

- Halk kütüphanelerinin yarısında klima bakımları periyodik olarak yapılmaktadır.
- Asansör bulunan halk kütüphanelerinin beşte üçünde bakımlar periyodik olarak yaptırılmaktadır.
- Halk kütüphanelerinin beşte ikisinde gaz kaçağı alarm cihazı, üçte ikisinde ise paratoner bulunmamaktadır. Paratoner bulunan halk kütüphanelerinin dörtte üçünde paratoner tesisatının periyodik bakımı yapılmamaktadır.
- Halk kütüphanelerinin büyük bir bölümünde kütüphane binası güvenlik kameralarıyla takip edilmektedir.

Sonuç olarak, il ve ilçe halk kütüphanelerinin afet risk yönetimi ve afet yönetimi açısından olumlu ya da olumsuz yönde farklılık gösterdiği konulardan bahsetmek mümkündür. Genel olarak afet risk azaltma ve hazırlık önlemleri, çevresel faktörler için alınan önlemler, yangınla mücadele, yönetici/personel sorumluluğu, mevzuata göre kütüphanenin durumu, insan sağlığı ve güvenliği, seminer ve eğitim programları düzenleme, taşınır envanter güvenliği ve kritik sistemlerin kurulumu konularında ilçe halk kütüphaneleri il halk kütüphanelerinin gerisinde kalmıştır.

Yasa gereği il halk kütüphanelerinde lisans mezunu yönetici görevlendirilmezken ilçe halk kütüphanelerinde ortaokul, lise ve ön lisans mezunu yöneticiler görev yapmaktadır. İl halk kütüphanelerinde bölüm mezunu yönetici oranı da oldukça yüksektir. Ayrıca bölüm mezunu personel sayısına bakıldığında ilçe halk kütüphanelerinde yeteri kadar bölüm mezunu personel istihdam edilmediği görülmektedir. Bu sorun kütüphanelerin afete karşı hazırlıklı ve yeterli olmama nedenleri arasında belirttikleri görüşlerden de anlaşılmaktadır. Bu durum kütüphanecilik hizmetlerinin yanı sıra afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularına yeteri kadar vakit ayıramayacağını açıkça gözler önüne sermektedir. Isıtma yöntemlerinden biri olan katı yakıt ilçe halk kütüphanelerinde oldukça yüksek oranda kullanılmaktadır. Yine soğutma yöntemi olarak ilçe halk kütüphanelerinde herhangi bir yöntemin kullanılmama oranı göze çarpmaktadır. İlçe halk kütüphaneleri lehine sayılabilecek konular ise; il halk kütüphanelerine göre böcek, haşere vs. gibi hijyen açısından yeni gelen kitapların kontrollerinin yapılması, rafların zeminden

yüksekte konumlandırılmış olması, afet/acil durum planı hazırlanmış olması ve yangın algılama sistemlerinin kullanılmadığıdır.

KYGM Kütüphaneler Daire Başkanı ile gerçekleştirilen görüşme kapsamında elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- KYGM tarafından başta AFAD olmak üzere afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında kamu kurum ve kuruluşları ile iş birliği yapıldığı fakat kurullarda görev yapacak üst yönetici yetkilendirilmediği anlaşılmıştır. Bu iş birlikleri kapsamında yasal çerçevede bir çalışma yürütülmemektedir. Halk kütüphanesi binalarının bulunduğu bölgeye göre yapılacak çalışmaların ve alınacak kararların daha hızlı olabilmesi için İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerince Valilik kanalıyla yürütülmesi gerektiği düşünülmektedir.
- Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) konusunda Genel Müdürlük tarafından T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile ortak çalışmalar yürütülmektedir. Yapılan çalışmalar yatırım programları kapsamında projelendirilmiş fakat henüz kabul edilmemiştir.
- Halk kütüphanesi binalarının yeniden inşası aşamasında afet zararlarını önlemek için gerekiyorsa konumunun değiştirildiği, personelin bilgilendirildiği ve taşınır envanter üzerinde çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Bu yönde uzman görüşleri alınarak yapısal elemanların maliyeti ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir. Ancak yapısal olmayan elemanların afet sonrasında gördüğü/görebileceği zarara ilişkin bir maliyet hesabı yapılmamaktadır.
- Genel Müdürlük afet risk yönetimi aşamasında halk kütüphanelerinde düzenlenebilecek önleyici tedbirlere yönelik çalışmaların yönetici ve personel tarafından düzenlenmesi gerektiğini düşünmektedir.
- Gerek toz gerekse su/sel baskınına karşı kitapların yere yakın konumlandırılmaması için rafların yapım aşamasında personel Genel Müdürlük tarafından bilgilendirilmektedir.
- Olası afet durumunda yapılacaklara ilişkin Genel Müdürlük tarafından hazırlanmış afet yönetimi ve planı niteliğinde bir kılavuz bulunmamaktadır.

- Genel Müdürlükte Türkiye’de yaşanmış afet/acil durumların halk kütüphanelerine verdiği maddi/manevi zararlarla ilgili kapsamlı araştırma, düzenli veri bulunmamaktadır.
- Afetin yaşandığı bölgede yer alan halk kütüphanelerinin zarar görmesi durumunda Valiliklerce yönlendirilen birimlere gerekli ödenekler pozitif ayrımcılık yapılarak tahsis edilmektedir.
- Afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında halk kütüphanelerinin yeniden inşa edilmesi sürecinde kütüphaneci personel binaların projelendirilme aşamasında iç tefrişat konusunda sürece dahil edilmektedir. Bu şekilde kullanıcı talepleri de dikkate alınmaktadır.
- Afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında Genel Müdürlük tarafından kütüphane personeline eğitim-uygulama programları düzenlenmesi için sürekli bir çalışma yapılmamaktadır.
- Halk kütüphanelerindeki yönetici konumunda bulunan personele veya müdürlere Halk Kütüphanelerinde Mimari Uygulamalar Çalıştayı’nda (2017) Genel Müdürlüğe düşen görevler arasında yer alan yazılı bir rehber, afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında yazılım hazırlanmamıştır.
- Yeni yapılan ya da yapılacak halk kütüphanesi binalarında proje aşamasında iklimlendirme sistemleri üzerine çalışmaları yürütülmekte ve uygulanmaktadır.
- Dermenin çoğunun ödünç verilen güncel kaynaklardan oluşması ve mali açıdan her yerde bulunabilir olması, eşsiz eser özelliğinde olmamasından dolayı koruma standartları geliştirilmemiştir. Ayrıca uzmanlık alanlarına göre koruma stratejileri geliştiren ve uygulayan merkezlerin Türkiye’de kurulması özellikle nadir eserlerin halk kütüphanelerinden devri sonrasında Genel Müdürlüğün gündeminde değildir.
- Genel Müdürlük tarafından yeni inşa edilecek binaların proje aşamasında gelecek yıllar için oluşturulan akademik afet yönetim senaryoları sistemli olarak takip edilmemektedir.
- Halk kütüphanesi binalarının Bakanlığın yatırım binaları için çıkardığı Yönetmelik çerçevesinde gerekli testler yapılarak depreme dayanıklılık raporları alınmıştır. Bu kapsamda çürük raporu alan binalar yıkılarak yeniden inşa edilmekte ve güçlendirilmesi gereken binaların güçlendirme çalışmaları

yapılmaktadır. Ancak son zamanlarda güçlendirme yerine, daha kalıcı çözüm olarak, mevcut binaların yıkılarak yenisinin yapılması tercih edilmektedir.

- Olası afet/acil durumlarda bölgedeki kütüphanenin kullanılamaz hale gelmesinden dolayı oluşan bilgi ihtiyacı kiralama ve gezici kütüphane yöntemi ile giderilmektedir.
- Halk kütüphaneleri dermesi olası afet/acil durumlara karşı mevcut yasal sınırlamalar nedeniyle sigortalanamamaktadır.
- KYGM tarafından halk kütüphanelerinin yararlanabileceği örnek afet/acil durum simülasyonu henüz hazırlanmamıştır.
- Halk kütüphanelerine ait veriler dijital ortamda korunmak üzere Bakanlığın (BTGM) sunucularında yedeklenmektedir.
- Halk kütüphanesi binalarının yapım aşamasında gerekli zemin etütleri yapılmakta ve bölgenin özellikleri deprem riskine karşı araştırılmaktadır.
- Halk kütüphanelerini tehdit eden özel durumlarla karşılaşılması halinde bölgedeki kütüphane binalarının ihtiyacı olan proje ve bütçe desteği sağlanmaktadır.

Türkiye jeolojik yapısı ve jeomorfolojik özellikleri gereği afet tehlike ve riskleri yüksek bir coğrafyadadır. Halk kütüphaneleri olası afet/acil durumda hizmet sürekliliğini sağlayabilmesi için her türlü koşula hazır olmak zorundadır. Bu doğrultuda halk kütüphanesi yönetici ve personeline büyük görev düşmektedir. Olası afet/acil durumun önlenmesi, risk ve zararın azaltılması ve gerekebilecek müdahale için hazırlık çalışmalarının yürütülmesi, eğitim programlarının düzenlenmesi, bilgi-beceri düzeyinin artırılması vb. konularında yeterli insani, fiziksel, teknik kapasite ve kaynakları geliştirmek halk kütüphanelerindeki dermenin ve insan sağlığının korunması için hayati önem taşımaktadır. Ancak araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı gibi afet/acil duruma yönelik çalışmaların tam anlamıyla yapılmadığı, afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında kaynakların ve imkanların bütünüyle kullanılmadığı anlaşılmaktadır.

Olası afet/acil durumda vatandaşların bilgi ihtiyacını hızlı, güvenilir ve kolay erişilebilir şekilde karşılamalıdır. Bu çerçevede halk kütüphanelerinde afet sonrası hizmet sürekliliği için gerekli tedbirler afet öncesinde alınmalıdır. Araştırmadan elde edilen sonuçlardan

yola çıkılarak geliştirilen öneriler il ve ilçe halk kütüphanelerine bu konuda bütüncül bir yaklaşımın gerekliliğine işaret etmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular ve sonuçlara dayalı olarak geliştirdiğimiz öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- İl halk kütüphanesi yöneticilerinin lisansüstü eğitim almaları teşvik edilmeli ve afet risk yönetimi alanında çalışmalar yürüten yöneticiler bilgi ve donanım olarak desteklenmelidir. İlçe halk kütüphanelerinde ise yapılan görevlendirmelerde eğitim düzeylerine dikkat edilmeli ve bölüm mezunu personelin görevlendirilmesine özen gösterilmelidir.
- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliğinin “Personel İlke ve Standartları” başlığı altında yer alan 13. maddesinin (b) fıkrası gereğince her kütüphanede en az bir kütüphaneci bulunmalıdır. Bu çerçevede, bölüm mezunlarının görev yapmadığı kütüphanelere en kısa zamanda uygun nitelikli personel görevlendirilmelidir.
- Afet risk yönetimi açısından kütüphane binalarının uygun yapım ve restorasyon çalışmalarına aynı şekilde devam edilmelidir. Yeniden inşa edilen kütüphane binalarının afet risk yönetimi ve afet yönetimi açısından güvenli bir yapı türünde inşa edilmeleri mutlaka dikkate alınmalıdır.
- Katı yakıt ve elektrikli ısıtma yöntemleri kullanan ilçe halk kütüphanelerindeki ısıtma sistemleri, iç ortam koşullarının da düzenlenmesi için doğalgazlı ısıtma sistemlerine dönüştürülmelidir.
- Özellikle sıcak yaz aylarında insan sağlığının ve dermelerin korunması için soğutma sistemleri kullanılmalı ve soğutma sisteminin olmadığı kütüphaneler en kısa sürede gerekli sistemleri kurmalıdır.
- Bilgi, istek ve donanım olarak afete karşı hazırlıklı, dayanıklı ve yeterli olmadığı düşünülen halk kütüphaneleri yöneticilerinin görev yaptıkları kütüphanedeki afet risk yönetimi ve afet yönetimi bakış açılarını değiştirmeleri gerekmektedir. Uzman kişilerden yardım alarak kütüphanelerdeki eksiklikleri belirlemeli ve gerekli ihtiyaçlar doğrultusunda bütçe talebinde bulunulmalıdır.
- Halk kütüphanelerinde yönetici ve personelin afetlere hazırlık, uygulama ve yeterlik düzeyleri artırılmalıdır. Olası afetlere karşı bilinçli bir şekilde hareket

edilmesi için yönetici ve personelin afet farkındalığı yüksek seviyede olmalıdır. Bu kapsamda, afet/acil durum yönetimi konusunda sertifikalı eğitim programlarına katılım sağlamayan halk kütüphaneleri yöneticileri ve personel için sertifikalı eğitim programları düzenlenmeli ve katılımları sağlanmalıdır.

- Halk kütüphanelerinin afetlere karşı hazırlıklı ve yeterli olabilmesi için bina yetersizlikleri ve sorunları, eğitim ve uygulama yetersizlikleri, personel sayısı ve personelin bu konudaki bilgi-beceri eksiklikleri ihtiyaç duyulan konu ve alanlarda, sürdürülebilir iş birlikleri ile giderilmelidir. Halk kütüphanesi yöneticilerinin bu konularda yetersiz gördüğü noktaları belirleyerek gerek KYGM'den gerekse yerel işbirlikleri ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından destek almaları ve eksiklikleri gidermeleri gerekmektedir. Bölgesel ihtiyaçları da göz önünde bulundurarak yerel yönetimlerle iş birlikleri artırılmalı ve koordineli bir şekilde çalışmalar yürütülmelidir. Yapılacak iş birlikleri ile kaynaklar verimli şekilde kullanılmalı ve personel eksikliği ortadan kaldırılmalıdır.
- İlçe halk kütüphanelerinde personel sayısı artırılmalı ve gerekli eğitimler verilmelidir. KYGM gereksinimler doğrultusunda il halk kütüphanelerine göre daha fazla ihtiyaçları olduğu için ilçe halk kütüphanelerine afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında daha fazla destek vermelidir.
- İl halk kütüphanesi yöneticilerinin de afet risk yönetimi ve afet yönetimi farkındalığının artırılması gerekmektedir. Böylece yaşanabilecek afetlere karşı daha hazırlıklı ve yeterli kütüphaneler oluşturulacak, derme ve insan sağlığı olabildiğince koruma altına alınacaktır.
- Afet risk yönetimi ve afet yönetimi ile ilgili mevzuatın halk kütüphaneleri bakımından yeterli ve uygulanabilir hale getirilmesi gerekmektedir. Genel çerçevede hazırlanan mevzuattan yola çıkarak gerek KYGM gerekse ilgili sivil toplum kuruluşları ile birlikte ortak çalışmayla halk kütüphaneleri için afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında yönetmelik, yönerge, afet/acil durum planı vs. hazırlanmalı ve uygulamaya geçirilmelidir.
- Günümüz koşullarında gözlemlenen, bürokrasideki kalıplar, yetersiz personel ve teknik altyapı gibi olumsuzlukların halk kütüphanelerinde teknolojilerin de desteğiyle yeniden yapılanmasını daha fazla geciktirmesi önlenmelidir.

- Halk kütüphaneleri afet/acil durum riskini en aza indirmek için önleyici tedbirler almalı ve olası afet/acil durumda olabildiğince hızlı ve etkili bir şekilde olaya müdahil olmalıdır.
- Afet yaşandıktan sonraki müdahale ve kurtarma aşamalarına odaklı reaktif yaklaşım yerine, afet risk değerlendirme ve azaltmaya afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılacak tüm çalışmalarda (afet yönetiminin –önleme/zarar azaltma, hazırlık, müdahale, iyileştirme- tüm evrelerinde) yer verilmesi ve planlamaların bu doğrultuda yapılması gerekmektedir.
- Afet risk azaltma, hazırlık ve önleyici tedbirler üzerinde ne kadar iyi çalışılırsa çalışılsın, ne kadar mevzuata uygun yapılırsa yapılsın, ne kadar uzman kişilerce belirlenirse belirlensin afet/acil durum halinde meydana gelebilecek hasar tümüyle engellenemeyebilecektir. Fakat alınacak önlemler ile afet/acil durumun etkileri, olası kayıp ve hasarlar azaltılabilecektir. Bu nedenle planlamada afet risk azaltma ve hazırlık çalışmalarına özellikle önem verilmelidir. Bu konularda uzman kişilerden yardım alarak afet/acil durum yönetim planı oluşturmaya ve profesyonel bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Buradan hareketle kısa, orta ve uzun vadede yapılması ve alınması gereken önlemlere dair öneriler aşağıda sunulmaktadır:
  - Halk kütüphanelerinde afet risk azaltma, önleme ve hazırlık aşamalarına önem verilmelidir. Bu doğrultuda kütüphanelerin kurulu olduğu ve hizmet verdiği yerleşimin afet tehlike ve riskleri belirlenmeli, kütüphanede gerekli tedbirler alınırken göz önünde bulundurulmalıdır.
  - Belirlenen riskler sonrasında elde edilen veriler ışığında, afet risk yönetimi çerçevesinde, belirlenen tehlike ve riskler değerlendirilmeli, önem sırasına göre risk faktörleri önceliklendirilmeli, daha sonra risk azaltıcı tedbirler alınarak, yöntem ve strateji geliştirilerek mevcut tehlikeler ortadan kaldırılmalı, kalıcı (artık) riskler kontrol altına alınmalı, yeni riskler önlenmelidir.
  - KYGM tarafından genel çerçevede, çatı plan özelliği taşıyan (afet yönetiminin -önleme/zarar azaltma, müdahale, iyileştirme- tüm aşamalarını kapsayan) ve tüm süreçlerde afet risk yönetimini esas alan bir kütüphane afet ve acil durum planı (KAP) hazırlanmalı ve halk

kütüphaneleri bu plan doğrultusunda, yerel tehlike, yerleşim ve kullanıcı özelliklerini dikkate alan, kendine özgü planları oluşturmalıdır.

- Afet/acil durum planlaması bulunmayan halk kütüphanelerinin hızlıca - uzman kişilerden destek alarak- kütüphanelere özel olarak hazırlanmış, önleme/zarar azaltma, müdahale ve kurtarma aşamalarına uygun stratejik, kapsamlı ve yazılı bir afet planı ile uygulamaya dönük kaçış planı, acil eylem planı ve tahliye prosedürü geliştirmeleri, oluşturmaları ve devreye sokmaları gerekmektedir. Bu uygulamaları desteklemek üzere, bina çevresindeki acil durum tehlike kaynakları da belirlenmelidir.
- KYGM tarafından halk kütüphanelerinde bölüm mezunu personel sayısı artırılarak ilgili plan ve prosedürün hazırlanmasına katkı sunulmalıdır. İlgili personel afet yönetim planı, kaçış planı, acil eylem planı ve tahliye prosedürü hazırlama ve geliştirmeye dahil edilmelidir.
- Yasal sorunlar, bürokratik engeller vb. aşılarak taşınmaz devlet mallarının sigortalama yolu açılmalı ve afet/acil durum haline karşı özellikle dermenin kurtarma maliyetleri ve hasarlı envanterin yeniden sağlanması aşamasındaki maliyet düşünülerek sigortalanması sağlanmalıdır.
- Güvenlik görevlisi bulunmayan kütüphanelere KYGM tarafından bu konuda eğitimli personel sağlanmalıdır.
- Kurumsal hafızanın korunması için yaşanan geçmiş afet/acil durumlar, iş kazaları ya da ramak kala olaylar raporlanmalı ve kayıt altına alınmalıdır.
- Giriş kat zemininde bulunan elektrik tesisatlarının oluşturabileceği hasar araştırılarak gerekli önlemler alınmalıdır.
- Güneş ışığının ve sarsıntı halinde yaşanacak kırılmaların dermeye verebileceği hasar düşünülerek dış cephe veya vitrin camları koruyucu filmlerle kaplanmalıdır.
- Sel ihtimaline karşı suyun girebileceği bölümlere yakın konumlandırılmış kum torbaları bulundurulmalıdır.
- Kanalizasyon geri basma ihtimaline karşı check-valve (tek yönlü valf) kullanılmalıdır.
- Halk kütüphaneleri yöneticileri tarafından çevresel faktörler ve iç ortam koşullarının oluşturabileceği hasarı azaltmak için noktasal okumalar veya sürekli

veri kaydediciler aracılığıyla takip edilmesi gerekmektedir. Elde edilen veriler ışığında değerler standart seviyelere çekilmeli, derme ve insan sağlığı açısından olumsuz sonuçlar doğurabilecek faktörler olabildiğince bertaraf edilmelidir. Böylece derme sağlığı iyileştirilebilecek ve olası maddi hasar azaltılabilecektir. Standart seviyelerde tutulan değerler insan sağlığı ve çalışma performansı açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır.

- İlçe halk kütüphanelerinde yangınla mücadele kapsamında alınması gereken önlemler üzerinde daha yoğun çalışmalar yapılması gerekmektedir. Özellikle, seyyar yangın söndürme cihazlarının bulundurulması, yangın önleme ve söndürme yönergesinin hazırlanması, yangın hortumlarının hazır bulunması, yangın alarm düğmelerinin çalışır durumda olması vb. konularında yürütülecek çalışmalar olası yangından dermeyi ve insan sağlığını koruma seviyesini yükseltecektir. Ayrıca yangın battaniyesi bulunmayan halk kütüphaneleri bu eksikliği acilen gidermelidir. Yasal olarak zorunlu görünen fakat araştırma kapsamında fazla önem verilmediği görülen yangın ekibinde yer alan kişilerin isim listesi uygun yerlere asılmalı ve yapacakları görevlerin derhal ilan edilmesi gerekmektedir.
- Halk kütüphanelerinde görevli yönetici ve personel afet risk yönetimi, afet yönetimi ve risk azaltma konularındaki tutumlarını değiştirmelidir. Her türden acil durum/afetin her an yaşanabileceği gerçeğiyle hareket edilmeli, hazırlıklı olunmalı ve bu konuda farkındalık artırılmalıdır. Özellikle ilçe halk kütüphanelerinde görevli yönetici ve personel afet risk azaltma konusunda eğitilmeli ve bilgilendirilmelidir.
  - Yukarıdaki duruma paralel olarak, öncelikli olarak ilçe halk kütüphanelerindeki personel, bilgi-beceri ve bina olanaklarının kısıtlı olmasından dolayı olası afet/acil duruma karşı paydaş kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği artırılmalıdır.
  - Üzerinde özenle yapılacak çalışmalarla birlikte derme ve acil durum planları ile ilgili bilgiler kılavuz haline getirilmelidir.
  - Halk kütüphanesi yöneticileri tarafından hedefleri arasında belirtilen kütüphane afet ve acil durum planı (KAP) hazırlık aşaması takip edilmeli ve diğer yöneticiler de bu konuda teşvik edilmelidir.

- Yönetici ve personel tarafından basit bir şekilde gerçekleştirilebilecek böcek, haşere vs. kontrollerinin yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde dışarıdan gelebilecek herhangi bir bakteri, uygun koşulları bulması halinde çoğalabilecek ve dermeye geri dönülemez zararlar verecektir.
- Halk kütüphanelerindeki dermenin kurtarıma önceliklerinin, basılı materyali ve diğer belgeleri olası afet/acil durumda güvenli bir alana taşımak üzere depolama alanlarının önceden belirlenmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, afet/acil durumda dermenin, özellikle önemli görülen parçaların, korunması için koruyucu kutuların ve tahliye için gerekli ikmal kutularının temin edilmesi gerekmektedir.
- Mevsimsel değişikliklerden ve olası afetlerden haberdar olabilmek için erken uyarı sistemleri ile desteklenen akıllı sistemler ve uydu iletişim sistemleri halk kütüphaneleri tarafından takip edilmelidir.
- Halk kütüphanesi yöneticileri tarafından hazırlıksız yakalanmamak için yıl içerisinde yaşanan ya da olası tüm afet/acil durumlar iş sağlığı ve güvenliği faaliyet veya planlarında da yer almalıdır.
- Bütün hazırlıklar tamamlanarak yönetici ve personel sorumluluğu gereği olumsuz sonuçlarla karşılaşmamak için Genel Müdürlükten gerekli bütçe taleplerinin yapılması gerekmektedir.
- Yaşanan her afet/acil durum sonrasında mevcut yasal düzenlemelerde değişiklik yapmak ya da baştan yazmak yerine bütüncül bir şekilde, önleyici yöntemler de düşünülerek yasal düzenlemeler oluşturulmalı ve halk kütüphaneleri tarafından eksiksiz bir şekilde uygulanması sağlanmalıdır.
  - Elektrik panosunun ya da tesisatın tamir edilme aşamasında yalıtkan paspas bulundurmeyen halk kütüphanelerinin olası kazaları önlemek için bu tür materyalleri temin etmeleri gerekmektedir.
  - Yangınla mücadele ekibinde en az bir kişinin bulunması gerekiyorken bu zorunluluğu yerine getirmeyen; ayrıca arama, kurtarma ve tahliye ekiplerini belirlememiş olan kütüphaneler en kısa sürede bu görevlendirmeleri yapmalıdır.
  - Olası afet/acil durumda yaşanabilecek panik hali de göz önüne alınarak her ne kadar biliniyor olduğu düşünülse de kurum içi ve kurum dışı acil

- çağrı telefon numaraları ve olayla ilgili ekiplerde yer alan görevlilerin isim ve adres bilgileri uygun yerlere asılmalıdır.
- Olaya müdahalede yaşanabilecek zaman kaybının önlenmesi için halk kütüphanesi binalarının ana girişine ve çevresindeki stratejik noktalara araç park yasağı levhalarının konulması gerekmektedir.
  - Her yıl düzenlenmesi gereken yangın tatbikatlarını düzenleyen halk kütüphanelerinin istisnasız bir şekilde bu tatbikatlara devam etmesi, tatbikatları gerçekleştirmeyen özellikle ilçe halk kütüphanelerinin ise paydaş kurumlarla iş birliği yaparak en kısa sürede gerçekleştirmeleri gerekmektedir.
  - Her ne kadar özellikle 400 m² ve iki kat üzeri binalarda zorunlu olsa da, halk kütüphanelerinin hepsinde yangın uyarı düğmelerinin bulunması ve çalışır durumda olması gerekmektedir.
  - Halk kütüphanelerindeki mevcut kazan daireleri belirlenen standartlara göre restore edilmeli ve yangın ihtimaline karşı bu alanlarda kuru kimyasal tozlu yangın söndürme cihazları bulundurulmalıdır.
  - Halk kütüphanelerinde görevli personele sertifikalı ilk yardım eğitimleri düzenlenmelidir.
  - Depreme duyarlılık/dayanıklılık raporu olmayan halk kütüphanelerinin bu raporu almaları, süresi bitenlerin ise yenilenmesi gerekmektedir.
- Afet risk yönetimi ve iş sağlığı ve güvenliği kapsamında alınması zorunlu önlemlerin insan sağlığı açısından değerlendirilerek zaman kaybetmeksizin tamamlanması gerekmektedir.
    - Olası kazaların verebileceği zararı önlemek için tehlikeli görülen bölgelerin risk oranına göre sarı, kırmızı veya siyah renklerle işaretlenmesi, gerekirse yazı ile desteklenmesi gerekmektedir.
    - Özellikle çocuk bölümü olan halk kütüphanelerinde elektrik pano ve trafo kapaklarına açık ve anlaşılır ikaz levhalarının asılması gerekmektedir.
    - Olası afet/acil durumda personel ve kullanıcıların güvende olabilecekleri açık ya da kapalı toplanma alanları belirlenmeli ve gerekli işaretlemeler yapılmalıdır.

- Özellikle il halk kütüphanelerinde yer alan yerel gazete, resmi yazışma vs. arşivlerine girilmesinin veya diğer girilmesi yasak olan bölgelerin uygun şekilde işaretlenmesi gerekmektedir.
- Olası acil durumda kullanıcıları doğru yönlendirebilmek için megafon ya da sesli uyarı sistemleri kurulmalı ve çalışır vaziyette tutulmalıdır.
- Kitap raflarının olası bir darbeye zarar verebilecek keskin uçlarına silikon koruyucular takılmalı, hem personel hem de kullanıcılar olası yaralanmalardan korunmalıdır.
- Bu ve benzeri yaralanmalara karşı halk kütüphanelerindeki ilk yardım dolaplarında gerekli ve yeterli malzeme yer almalıdır.
- 2021 yılı ve sonrasında inşa edilen ya da restore edilen binalar dahil olmak üzere, standartlara uygun kaçış yolu, acil çıkış kapı genişliği vs. olmadığı göz önüne alınmalı, hem eski binalar hem de yeni inşa edilecek binalarda standartlara uygun planlamalar yapılmalıdır. Ayrıca bina içerisindeki önemli noktalara kaçış yolu, acil çıkış kapısı vs. için standartlara uygun yönlendirici işaretlemeler yapılmalıdır.
- Halk kütüphaneleri olası afet/acil durumda personel ve kullanıcıların tahliye edilmesi ile ilgili yapılması gerekenler bakımından, acil çıkış kapılarının dışa açılması, kaçış yolu genişliği ve yüksekliği, acil çıkış yolları ve kapılarını gösteren gerekli işaretlemeler ve acil durum aydınlatma sistemi konularında geliştirilmelidir.
- Personelin sağlık durumu açısından alınması gereken önlemlere (sağlık kontrolleri, göğüs filmlerinin çekilmesi, göz muayenesi, meslek hastalıklarının kaydı, cihazlar için ayrı ortam oluşturulması) dair yeterli tedbirleri almayan halk kütüphanelerinin bu konuda iyileştirmelere gitmesi gerekmektedir. Bu düzenlemelerin yapılması ile birlikte personel hem fiziksel hem de ruhsal olarak rahatlayacak ve çalışma motivasyonunda artışa bağlı olarak daha verimli çalışacaktır.
- Personele yönelik afet/acil durumlar için düzenlenmesi gereken genel eğitimlerin yanı sıra dermeyi korumak için özel eğitimlerin de düzenlenmesi gerekmektedir. İlçe halk kütüphanelerinde bu konuda daha fazla ihtiyaç duyulmasından dolayı il halk kütüphanelerince ve Genel Müdürlük tarafından desteklenmesi gerekmektedir.

- Güvenlik görevlisi olmayan kütüphanelere Bakanlık ve Genel Müdürlük tarafından gerekli çalışmalar yapılarak atama sağlanmalıdır. Ayrıca güvenlik görevlisine sahip halk kütüphanelerinin gerekli güvenlik eğitimlerini düzenlemesi gerekmektedir.
- Personele, özellikle temizlik görevlilerine, dermenin kullanım süresini uzatmak ve dermeyi iç ortam koşullarından korumak için derme özelliğine göre uygun bakım ve temizliğe yönelik proaktif/önleyici tedbirleri içeren eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Dermenin korunması konusunda oryantasyon ve eğitim programlarının düzenlenerek özellikle kütüphaneci personelin teknik uzmanlığı geliştirilmelidir.
- İş sağlığı ve güvenliği, ilk yardım, yangın anında yapılacaklar ve afet güvenliği konularında periyodik olarak eğitimler düzenlenmeli ve belgelendirilmelidir. Özellikle kütüphaneci personele yönelik sertifikalı ilk yardım eğitimleri düzenlenmelidir. Ayrıca KYGM yöneticileri tarafından hizmet içi eğitim, çalıştaylar, seminerler vs. organize edilmelidir.
- KYGM ve AFAD iş birliği ile kütüphane afet güvenliği ve iş güvenliğini bütünleştiren temel bilgiler el kitabı (kılavuz) hazırlanmalı ve halk kütüphanesi yöneticileri tarafından yerleşimin özellikleri ve kütüphane şartlarına göre uyarlanarak personele dağıtılmalıdır.
- Halk kütüphanelerinde hizmet sürekliliğinin sağlanması için taşınır envanter güvenliği ile ilgili gerekli önlemler alınarak olası afet/acil durum sonrasında kullanılabilir olmaları sağlanmalıdır. Bu doğrultuda:
  - Halk kütüphanelerindeki taşınır envantere yönelik kurtarılma öncelikleri belirlenmeli ve listelenmelidir. Olası afet/acil durumda yaşanılacak kargaşa düşünüldüğünde hali hazırda listelerin olması ilgili personelin işini kolaylaştıracaktır.
  - Dermenin çalınmasını önlemek için elektromanyetik ya da RFID etiketlerin kitaplara zarar vermeden yapıştırılması gerekmektedir.
  - Sel, taşkın ve su baskınlarına karşı kitap raflarının zeminden yüksekte konumlandırılması gerekmektedir. Rafların zeminden yeteri kadar yükseltilemediği kütüphanelerde mümkünse zemine yakın raflara kitap

- yerleştirilmemesi gerekmektedir. Yeni yapılacak kütüphanelerde bu ve benzeri durumlar göz önüne alınarak raf tasarımı yapılmalıdır.
- İç ortam koşulları, salgın veya bulaşıcı hastalıkların önlenmesi için özellikle ilçe halk kütüphanelerine kitap temizleme makinesi (bookshower) temin edilmelidir.
  - Düşme, devrilme, çarpma vs. durumlarına karşı halk kütüphanelerindeki özellikle kitap rafları ve taşınır envanter insan ve derme sağlığını korumak için sabitlenmeli veya desteklenmelidir.
  - Elektronik donanımın ani elektrik kesintilerine karşı zarar görmemesi için en azından cihazları kapatabilecek süre yaratabilen güç kaynakları temin edilmelidir.
  - Olası internet kesintilerine ve çeşitli nedenlerle otomasyon sistemine erişim sorunlarına karşı halk kütüphaneleri yöneticileri tarafından hizmet sürekliliğini sağlamak için veriler düzenli olarak yedeklenmelidir.
- Araştırma kapsamındaki halk kütüphanelerinin yangın uyarı sistemleri ve tahliye sistemleri için gerekli çalışmaları yaparak eksikliklerini gidermeleri gerekmektedir. Afet/acil durumların etkisini azaltmak veya istenilen düzeyde tutarak hafifletmek için bu sistemlerin yeterli seviyede kullanılması gerekmektedir.
    - Yangın algılama sistemleri ve buna bağlı sesli ve ışıklı uyarı sistemlerinin halk kütüphanelerinde zaman kaybetmeksizin kurulması gerekmektedir. Özellikle özel gereksinimli (engelli) kullanıcılar için sesli ve ışıklı uyarı sistemlerinin en kısa sürede kullanılmaya başlanması gerekmektedir. Sesli ikaz sistemleri bulunan kütüphanelerin ikaz sesini kütüphane alanının tümünde duyulması için çalışmalar başlatılmalıdır. Buna bağlı olarak binanın farklı noktalarında duman dedektörleri kullanılmalıdır.
    - Özellikle “Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik” (“Binaların Yangından Korunması”, 2007) gereği kullanım alanı 2000 m²'den fazla olan binalarda zorunlu olan yağmurlama sistemlerinin kurulması, gerçekleştirilemiyorsa sabit boru tesisatı, hidrant vb. yangın söndürme sistemlerinden en az biri kullanılmalıdır. Ayrıca uzmanlar çoğu kütüphane binası için ıslak borulu yağmurlama sistemlerini önermektedir.

- Yangınla ilgili tüm sistemlerin 6 ayda bir periyodik bakımları ve kontrolleri düzenli olarak yapılmalıdır.
- Duman tahliyesinde kullanılacak olan havalandırma sistemi, basınçlama fanları, çekiş bacaları, kesiciler ve duman bölmelerinden en az biri mutlaka kullanılmalıdır. Yangının insan kaynaklı afet/acil durumlar içerisinde yer aldığı düşünülürse kullanıcıların çalışma alanları ile arşiv, depo vb. alanların havalandırma sistemleri ayrı olmalıdır. Yine iç hava kalitesinin yükselmesi, gaz ve toz için havalandırma ve iklimlendirme sistemlerinin kullanılması ve filtreleme yapılması gerekmektedir.
- Söz edilen bu ve benzeri sistemlerin yangın esnasında sorunsuz bir şekilde çalışabilmesi için olası elektrik kesintisine karşı jeneratör veya joker pompa hazır bulundurulmalı ve kullanılmalıdır.
- Halk kütüphanelerinde kullanılan kritik sistemlerin çeşitli nedenlerle bozulabilme ihtimaline karşı ve afet/acil duruma yol açmaması için periyodik bakımlarının belirlenen standart süreler içerisinde yapılması gerekmektedir. Gerekli görülen durumlarda tamiratının ve yenileme işlemlerinin yapılması gerekmektedir. Özellikle patlama ve yangına neden olabilecek kalorifer kazanı, havalandırma sistemi ve klima bakımlarının düzenli olarak yaptırılması ve takip edilmesi gerekmektedir. Yangın çıkarabilme ihtimalinin yanı sıra kütüphanelerde kullanılan elektronik cihazlara da zarar verebilecek topraklama ve elektrik tesisatı bakımlarına özenle dikkat edilmelidir.
  - Doğalgaz ve LPG kullanılan kazan dairelerinde mutlaka gaz kaçağı alarm cihazları bulundurulmalıdır.
  - Yıldırım düşmesi ihtimaline karşı hem yangından korunmak hem de elektronik cihazlara gelebilecek hasarı önlemek için binalarda paratoner olmalıdır.
- Bilgi arama davranışlarında yaşanan değişiklikler ve olası afet/acil durumlar düşünülerek halk kütüphanelerinde dermenin önemli görülen kitapları sayısallaştırılmalı veya dijitalleştirilmesi sağlanmalıdır.
- KYGM tarafından başta AFAD olmak üzere afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında kamu kurum ve kuruluşlarıyla yapılan iş birlikleri içerisinde yer alan kurullarda bir üst yönetici görevlendirilmelidir. Görevlendirilen üst yönetici ile

birlikte kurullarda yapılan çalışmalar yasal zemine oturtulmalıdır. Yürütülen çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılan bulgular Valilikler kanalıyla İl Kültür ve Turizm Müdürlükleriyle paylaşılmalıdır.

- KYGM kendisine bağlı olan halk kütüphaneleri adına afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında şemsiye görevi görmelidir.
  - CBS konusunda yürütülen çalışmaların ve projelerin önemi vurgulanmalı ve kabul görmesi sağlanmalıdır. Bu doğrultuda Genel Müdürlüğe bağlı halk kütüphaneleri CBS haritalarında konumlandırılmalıdır.
  - Halk kütüphanesi binaları için risk haritaları oluşturulmalı ve CBS'ye aktarılarak afet/acil durumda karar vericilerin daha hızlı karar verebilmesi sağlanmalıdır.
  - Hazırlanan afet/acil durum planları CBS'ye dahil edilmeli ve ilgili paydaşlara bilgi verilmelidir.

KYGM Kütüphaneler Daire Başkanı ile gerçekleştirilen görüşme kapsamında elde edilen sonuçlardan yola çıkarak öneriler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

- Halk kütüphanesi yönetici ve personelini görev yaptıkları kütüphanenin konum ve özelliklerine uygun kütüphane afet ve acil durum planı (KAP) geliştirmeye teşvik edilmelidir.
- Halk kütüphanelerinde gerekli yapısal elemanların afet sonrasında gördüğü/görebileceği zarara ilişkin maliyet hesabı Genel Müdürlük tarafından yapılmalıdır. Her türlü afet ve acil duruma karşı uzman desteği alınabilecek kurumlarla koordine bir şekilde çalışmalar yürütülerek modern tekniklere uygun düşük maliyetli yöntemler kullanılmalıdır. Kısacası yatırım ve bakım maliyetlerini azaltacak çözümler geliştirilmelidir.
- Afet risk yönetimi kapsamında, halk kütüphanelerinde yaşanabilecek afet/acil duruma karşı yönetici ve personelin tüm süreç ve uygulamalar bakımından daha özenli çalışması gerekmektedir.
- Olası afet durumunda yapılacaklara ilişkin afet müdahale yönetimi esasları ve planı Genel Müdürlük tarafından hazırlanmalı ve kılavuz haline getirilerek tüm kütüphanelere dağıtılmalıdır.

- Türkiye’de yaşanmış afet/acil durumların halk kütüphanelerine verdiği her türlü kayıp ve zararlar Valilikler bünyesinde kurulan koordinasyon merkezleri ve görevlendirilen kurumlarla iş birliği içerisinde Genel Müdürlük tarafından araştırılmalıdır.
- Yaşanmış afet/acil durumlardan sonra halk kütüphanelerinin gördüğü tüm kayıp ve zararın araştırılması ve kayıtların arşivlenmesi için Genel Müdürlükte bir birim kurulmalıdır.
- Kütüphane personeline -özellikle kütüphanecilere- afet risk yönetimi, afet yönetimi, iş sağlığı ve güvenliği, kazaların önlenmesi, raporlanması, incelenmesi, güvenlik ve çevre sistemleri ve afet planlaması konularında katılımlı tartışma ve değerlendirmenin gerçekleştirilebileceği seminer, eğitim programları, çalıştay vb. etkinlikler düzenlenmelidir.
- Personel her türden afet/acil duruma karşı, her türlü güvenli davranışla ilgili uygulamalı bilgiye sahip olarak, tetikte olmalıdır.
- Genel Müdürlük tarafından şemsiye görevi görebilecek şekilde, yazılı/basılı bir rehberin yanı sıra afet risk yönetimi ve afet yönetimi konularında bir yazılım da hazırlanmalıdır.
- Halk kütüphanelerindeki dermenin çoğunun ödünç verilebilen eserlerden oluşması nedeniyle geliştirilemeyen koruma standartlarının uygulanması amacıyla görevli personelin kullanıcıları yeterince bilgilendirmesi gerekmektedir.
- Her ne kadar halk kütüphanelerindeki nadir eserler devredilmiş olsalar da basım tarihi eski veya yeniden basımı olmayan kitapların korunması için bölgesel kurtarma atölyeleri kurulmalıdır. Bölgesel çalışma ortamlarının yanı sıra afet risk yönetimi, afet/acil durum yönetimi planlamalarından sorumlu bölgesel görevlilerin belirlenerek çeşitli eğitim programlarında buluşmalarını ve iletişim kurmalarını sağlamak için ortak ağ oluşturulmalıdır.
- Yeni inşa edilecek kütüphane binaları için akademik afet yönetimi senaryoları ve uluslararası gelişmeler takip edilmeli, izlenmeli ve katılım sağlanmalıdır. Özellikle yapısal olmayan elemanların seçiminde özenli ve dikkatli davranılmalıdır.
- Halk kütüphaneleri dermesi yasal sınırlamalar kaldırılarak yeni oluşturulacak mevzuat çerçevesinde önleyici tedbir amacıyla sigortalanmalıdır. Bu doğrultuda

şemsiye görevi gören KYGM halk kütüphaneleri adına mevzuatı oluşturmalı ve dermenin sigortalanmasını sağlamalıdır. Ancak sigorta yönteminden önce halk kütüphanelerinin uygulanabilir kütüphane afet ve acil durum planı (KAP) hazırlamaları gerekmektedir.

- Genel Müdürlük tarafından halk kütüphaneleri için örnek oluşturabilecek afet/acil durum simülasyonu hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
- Bakanlığın (BTGM) sunucularında yedeklenen halk kütüphanelerine ait dijital veriler afet risk yönetimi açısından düşünüldüğünde, merkez teşkilatın yer aldığı binanın haricinde ve olası afet/acil durumdan etkilenmeyecek uygun alanda/mekanda kurulabilecek veri kurtarma merkezinde yedeklenmelidir.
- Halk kütüphanesi binalarının yapım aşamasında zemin etütlerinin yapılması ve bölgedeki deprem riskinin araştırılmasının yanı sıra bölgenin iklim özellikleri de belirlenmelidir. Bu doğrultuda halk kütüphanesi yapılarının kurulu bulunduğu yerleşim/alan/bölgenin hidro-meteorolojik ve iklimsel özellikleri, varsa bu tehlikelerle ilgili afet geçmişi hakkında araştırma yapılmalı, bilgi toplanmalı ve yerel meteoroloji müdürlükleri ile işbirliği içerisinde hareket edilmelidir. Ayrıca binanın konumu gereği karşılaşılabilecek diğer riskler de belirlenmelidir. Bu konuda uzman kişilerden danışmanlık hizmeti alınmalı, güvenlik ile ilgili ihtiyaçlar belirlenmeli ve uygulanmalıdır.

Sonuç ve önerilerini paylaştığımız çalışmamızın desteklenmesi için konuyu ileriye taşıyacak çalışmaların yapılması gerekmektedir. Yeni araştırma konularına örnek olarak, son zamanlarda yapılan ya da ileri tarihlerde yapılacak olan halk kütüphanesi binalarında deneysel çalışmalar yürütülmelidir. Özellikle çevresel faktörler ve iç ortam koşullarının halk kütüphanelerinde en az bir yıl süreyle izlenmesi ve kayıt altına alınması çalışmamızı destekleyici yeni araştırma konuları arasındadır. Bu çerçevede seçilecek örneklerle halk kütüphanesi binalarının içinde ve çevresindeki farklı afet/acil durum risklerinin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve azaltılması üzerine yapılacak çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abareh, H. M. (2014). Survey of disaster preparedness by heads of academic libraries in North-Eastern Nigeria. *Global Journal Of Academic Librarianship*, 3(1), 45-57.
- Acil durum planlaması. (2021, 1 Mayıs). *United Nations Office for Disaster Risk Reduction Terminology* içinde. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/terminology/contingency-planning>
- Afet. (2021, 1 Mayıs). *United Nations Office for Disaster Risk Reduction Terminology* içinde. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/terminology/disaster>
- Afet risk yönetimi. (2021, 1 Mayıs). *United Nations Office for Disaster Risk Reduction Terminology* içinde. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/terminology/disaster-risk-management>
- Afet risk değerlendirmesi. (2021, 1 Mayıs). *United Nations Office for Disaster Risk Reduction Terminology* içinde. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/terminology/disaster-risk-assessment>
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD]. (2019). Hakkında. Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda>
- Afet yönetimi. (2021, 1 Mayıs). *United Nations Office for Disaster Risk Reduction Terminology* içinde. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/terminology/disaster-management>
- Ahenkorah-Marfo, M. ve Borteye, E. M. (2010). Disaster preparedness in academic libraries: The case of the Kwame Nkrumah University of Science and Tecnology Library, Kumasi, Ghana. *Library and Archival Security*, 23(2), 117-136.

- Ahrens, J. ve Rudolph, P. M. (2006). The importance of govermeance in risk reduction and disaster management. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 14(4), 207-220.
- Akçay, G. (2011). Kurumsal risk yönetiminde iç denetimin rolü ve kamu idarelerinde yaşanan gelişmeler. *Denetim*, 7, 25-46.
- Akkaya, M. A. (2017). Bilgi merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin önemi ve uygulanabilirliğine ilişkin bir durum değerlendirmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 31(4), 501-519. Doi: 10.24146/tkd.2017.23
- Akpınar, H. (2009, Ekim). *Enformasyon teknolojilerinde iş sürekliliği yönetimi ve felaket planlaması*. Risk Yönetiminde Başarı Faktörü: İş Sürekliliği Yönetimi Seminerinde sunulan bildiri, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Erişim adresi: http://haldunakpinar.com/felaket_planlamasi.pdf
- Akussah, H. ve Fosu, V. (2001). Disaster management in academic libraries in Ghana. *African Journal of Library Archives and Information Science*, 11, 1-16.
- Akyel, R. (2007). *Afet yönetim sistemi: Türk afet yönetiminde karşılaşılan sorunların tespit ve çözümüne ilişkin bir araştırma*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Albrecht, S. (2020). Assessing library facility security: No consultants required. *Public Library Quarterly*, 1-14. Doi: 10.1080/01616846.2020.1825918
- Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu Derneği [ANKOS], (2019, 7 Kasım). Bilgi merkezlerinde acil durum ve afetlere hazırlık [Video]. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=X2F-SC9fPjE>
- Ansari, K. A. (2008). Preparation of disaster management plan for libraries, archives and museums. *Pakistan Journal of Library and Information Science*, 39(2), 16-24.

- Arca, D. (2012). Afet yönetiminde coğrafi bilgi sistemi ve uzaktan algılama. *Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi*, 2(2), 53-61. Doi: 10.7212/zkufbd.v2i2.30
- Arnoult, J. (2020). *Assessment of Iraqi culturel heritage libraries and archives*. Erişim adresi: <http://archive.ifla.org/VI/4/admin/iraq2207.pdf>
- Ataman, B. K. (2008). Arşiv ve kütüphanelerde yangınla mücadele. *Bilgi ve Belge Araştırmaları*, 1, 1-21.
- Atatürk Kitaplığı'ndaki tarihi gazete nüshalarına jiletli tahribat. (2021, 27 Haziran). Erişim adresi: <https://www.sondakika.com/haber/haber-ataturk-kitapligi-ndaki-tarihi-gazete-nushalarina-14228223/>
- Atılğan, A. (2013, 5 Mart). Tarihi binalarda çıkan yangınlar. Erişim adresi: <https://www.arkitera.com/gorus/tarihi-binalarda-cikan-yaniginlar/>
- Aykaç, Ö. (2019, 12 Temmuz). Van'ın Kütüphane beklentisi sürüyor! Erişim adresi: <https://www.sehriyangazetesi.com/guncel/vanin-kutuphane-beklentisi-suruyor-h59440.html>
- Ayre, L. (2019). About this special issue on libraries and disasters. *Collaborative Librarianship*, 11(1), 1-3.
- Ayten, U. (1997). Hava kalitesi kontrolü ve ihtiyaca dayalı havalandırma. 3. *Ulusal Tesisat Kongresi ve Sergisi, 20-23 Kasım 1997, İzmir, Türkiye, Bildiriler* içinde (s. 859-866). İzmir: TMMOB Makina Mühendisleri Odası.
- Azaltma. (2021, 1 Mayıs). *United Nations Office for Disaster Risk Reduction Terminology* içinde. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/terminology/mitigation>
- Aziagba, P. C. ve Edet, G. (2008). Disaster-Control planning for academic libraries in West Africa. *The Journal of Academic Librarianship*, 34(3), 265-268. Doi: 10.1016/j.acalib.2008.03.011

- Balamir, M. (2007). Afet politikası, risk ve planlama. *TMMOB Afet Sempozyumu, 5-7 Aralık 2007, Ankara, Türkiye, Bildiriler içinde* (s. 31-43). Ankara: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası.
- Başdemir, H. ve Demirel, F. (2010). Binalarda pasif yangın güvenlik önlemleri bağlamında bir literatür araştırması. *Politeknik Dergisi, 13(2)*, 101-109.
- Beinhoff, L. A. (2008). Library earthquake preparedness planning: How to make sure that your library is ready for the “Big One”. *Journal of Library Administration, 31(1)*, 67-83. Doi: 10.1300/j111v31n01_05
- Benedict, A., Onyeke, O. E. ve Niyi, A. M. (2020). Strategies and policies for disaster management in academic libraries: A case study of Kduna State College of Education Library, Gidan-Waya. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 4595.
- Beşkonaklı, J. ve Ersen, A. (2012). Tarihi mirasın korunmasında endirekt-önleyici koruma ve önleyici bakım. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi, 8*, 3-19.
- Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik. (2007). *T.C. Resmi Gazete, 26735*, 19 Aralık 2007.
- Blue Shield International. (2021, 15 Mayıs). About us. Erişim adresi: <https://theblueshield.org/about-us/history/association-of-national-committees-of-the-blue-shield-ancbs/>
- Bulgurcu, H., İlten, N. ve Coşgun, A. (2005). Okullarda iç hava kalitesi problemleri ve çözümler. 7. *Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi, 23-26 Kasım, İzmir, Türkiye, 7. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve Sergisi Bildiri Kitabı içinde* (s. 601-616). Ankara: TMMOB Makina Mühendisleri Odası.
- Bulut, H. (2008). Isıtma sezonunda ofislerde iç hava kalitesinin araştırılması. *Tesisat Mühendisliği Dergisi, 105*, 28-37.

- Bulut, H. (2012). Havalandırma ve iç hava kalitesi açısından CO2 miktarının analizi. *Tesisat Mühendisliği Dergisi*, 128, 61-70.
- Bütünleşik Afet Yönetim Sistemi. (2021). Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi (AYDES). Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/butunlesik-afet-yonetim-sistemi>
- Caneva, G., Nugari, M. P. ve Salvadori, O. (1991). *Biology in the conservation of work of art*. Roma: ICCROM. Erişim adresi: https://www.iccrom.org/sites/default/files/2018-02/1991_caneva_biology_51352_light.pdf
- Corrigan, A. (2007). Disaster: Response and recovery at a major research library in New Orleans. *Library Management*, 29(4-5), 293-306. Doi: 10.1108/01435120810869084
- Cozens, S. (2015, 11 Mayıs). Quake leaves century-old library in ruins. *Gulf Times*. Erişim adresi: <https://www.gulf-times.com/story/438854/Quake-leaves-century-old-library-in-ruins>
- Çalışkan, Ö. (haz.) ve Kadioğlu, M. (ed.). (2009). *Depreme karşı yapısal olmayan risklerin azaltılması*. İstanbul: İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü.
- Çingı, H. (1990). Örneklem Kuramı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Çilingiroğlu, S. (2010). İç hava kalitesi. *Tesisat Mühendisliği Dergisi*, 115, 23-42.
- Çolaklar, H. (2020). Kütüphaneler ve bilgi merkezlerinde risklerin analizi ve risk yönetimi. A. H. Kuzucuoğlu, Y. Şeşen (Ed.). *Bilgi merkezleri: Sağlık ve afet bilgi yönetimi* içinde (s. 222-258). İstanbul: Hiperyayın.
- Durduran, S. S. ve Geymen, A. (2008). Türkiye’de afet bilgi sistemi çalışmalarının genel bir değerlendirmesi. 2. *Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu*, 13-15 Ekim 2008, Kayseri, Türkiye, *Bildiriler* içinde (s. 344-352). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

- Duruel, M. C. (2019). İşyeri afet ve acil durum planlarının önemi ve yönetimi. 6. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi, 1-3 Kasım 2019, Şanlıurfa, Türkiye, Bildiriler içinde* (s. 283-293).
- Eagen, A. (1991). Noise in the library: Effects and control. *Wilson Library Bulletin*, 65(6), 44-47.
- Echezona, R. I., Ugwu, C. I. ve Ozioko R. E. (2012). Disaster management in university libraries: Perceptions, problems and strategies. *Journal of Library and Information Science*, 2(1), 56-64.
- Eden, P. ve Matthews, G. (1996). Disaster management in libraries. *Library Management*, 17(3), 5-12.
- Eren, C. (2013). İş süreklilik planlarının test edilmesi: Örnek vaka çalışması. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49, 143-152.
- Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2009). Türkiye’de afet yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.
- Eserlerin yüzde 90’ı kurtarıldı. (2013, 30 Ocak). Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/eserlerin-yuzde-90i-kurtarildi/279778>
- Ezeanalı, B. (2017, 8 Ekim). Fire engulfs university of Jos Library. *Premium Times*. Erişim adresi: <https://www.premiumtimesng.com/news/more-news/212365-fire-engulfs-university-of-jos-library.html>
- Federal Emergency Management Agency [FEMA]. (2012). *Reducing the risks of nonstructural earthquake damage – A Practical guide*. Erişim adresi: <https://www.fema.gov/fema-e-74-reducing-risks-nonstructural-earthquake-damage>
- Federal Emergency Management Agency [FEMA]. (2019, 6 Mart). About the Agency. Erişim adresi: <https://www.fema.gov/about-agency>

- Fullerton, J. (2004). Disaster preparedness at the National Library of Australia. *ALEXANDRIA*, 16(3), 175-179. Doi: 10.1177/095574900401600307
- Galatasaray Üniversitesi'nin kütüphanesi kül oldu. (2013, 24 Ocak). Erişim adresi: <https://www.netgazete.com/fotogaleri/galatasaray-universitesi-nin-kutuphanesi-kul-oldu-4863/4>
- Gedik, K. Z. (2020). COVID-19 salgını: Tıp ve sağlık bilimleri kütüphanecilerinin afet yönetimi süreçlerindeki rolleri. A. H. Kuzucuoğlu, Y. Şeşen (Ed.). *Bilgi merkezleri: Sağlık ve afet bilgi yönetimi* içinde (s. 381-401). İstanbul: Hiperyayın.
- George, J. P. ve Datta, A. K. (2002). Development and validation of heat and mass transfer models for freeze-drying of vegetable slices. *Journal of Food Engineering*, 52, 89-93.
- Genocide Watch. (2015). The historical background of Boko Haram. Erişim adresi: <http://genocidewatch.net/2015/02/24/the-historical-background-of-boko-haram/>
- Gökçe, O., Özden Ş. ve Demir, A. (2008). *Türkiye'de afetlerin mekansal ve istatistiksel dağılımı afet bilgileri envanteri*. Ankara: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Afet Etüt ve Hasar Tespit Daire Başkanlığı.
- Gönüllü, M. T., Bayhan, H., Avşar, Y. ve Arslankaya, E. (2002). YTÜ Şevket Sabancı Kütüphane Binası iç ortam havasındaki partiküllerin incelenmesi. 4. *GAP Mühendislik Kongresi (Uluslararası Katılımlı)*, 6-8 Haziran 2002, Şanlıurfa, Türkiye, *Bildiriler* içinde (s. 1384-1389). Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- Güler, Ç. (2002). Kapalı ortam hava kirliliği. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 12, 25-32.
- Güler, H. (2008). Zarar azaltmanın temel ilkeleri. M. Kadioğlu, E. Özdamar (Ed.). *Afet yönetiminin temel ilkeleri* içinde (s. 35-50). Ankara: Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı.

- Gültek, A. S. (2020). Bilgi merkezlerinin ölçeğine göre yangın güvenliği yönetimi modelleri. A. H. Kuzucuoğlu, Y. Şeşen (Ed.). *Bilgi merkezlerinde risk ve kriz yönetimi* içinde (s. 125-133). İstanbul: Hiperyayın.
- Gündoğdu, F. D. (1995). *Tarihi çevrelerde afet risk yönetimi için bir model önerisi*. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Güneş, G. (2009). *Bilgi ve belge merkezleri çalışanlarının iş ortamından kaynaklanan sağlık şikayetleri ve risk faktörleri*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Güneş, G., Bozkurt, E., Sönmez, S. ve Çakır, N. (2015). Kütüphanelerde iç hava kalitesinin incelenmesi: Marmara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi. *Bilgi Dünyası*, 16(2), 222-241.
- Gürbüz, K. (2020). Afet taşkın verisi ve taşkın yönetimi: Almanya ve İtalya örnekleri. A. H. Kuzucuoğlu, Y. Şeşen (Ed.). *Bilgi merkezleri: Sağlık ve afet bilgi yönetimi* içinde (s. 281-304). İstanbul: Hiperyayın.
- Harding, L. (2013, 28 Ocak). Timbuktu mayor: Mali rebels torched library of historic manuscripts. *The Guardian*. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2013/jan/28/mali-timbuktu-library-ancient-manuscripts>
- Harris, S. Y. (2021). Covid-19 impact on the Caribbean academic library: Jamaica's preliminary response to people, place, product and services. *Library Management*. Doi: 10.1108/Im-10-2020-0144
- Hazırlık. (2021, 1 Mayıs). *United Nations Office for Disaster Risk Reduction Terminology* içinde. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/terminology/preparedness>
- Hockett, T. J. (2020). *Determining the impacts of exercise participation on disaster response*. Master Thesis, Liberty University, Lynchburg.

- Holden, M. (2002). An ounce of prevention: İntegrated disaster planning for archives, libraries and record centres. *Libraries and the Academy*, 3(1), 169-171. Doi: 10.1108/01604950310470028
- Hsu, S. S. (2010, 2 Nisan). National disaster exercises, called too costly and scripted, may be scled back. Erişim adresi: <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/04/01/AR2010040103746.html>
- Husna, H. (2015, 25 Şubat). ISIS burns Mosul Library. *Christian Science Monitor*. Erişim adresi: <https://www.csmonitor.com/Books/chapter-and-verse/2015/0225/ISIS-burns-Mosul-library-Why-terrorists-target-books>
- Idiegbeyan-Ose, J., Izuagbe, R., Ifijeh, G., Ilogho, J., Iwu-James, J. ve Osinulu, I. (2018). Library disasters in developing countries: A literature review of experiences and way forward. *Bilgi Dünyası*, 19(2), 275-296. Doi: 10.15612/BD.2018.687
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2011). *Kütüphane malzemesinin bakım ve kullanımında IFLA ilkeleri* (Çev. Ş. N. Somer; Yay. Haz. E. P. Adcock). Erişim adresi: <https://www.ifla.org/files/assets/pac/ipi/ipi1-tr.pdf>
- Issa, A. O., Aliyu, M. B., Adedeji, A. F. ve Rachel, A. B. (2012). Disaster preparedness at the State Public Library, Ilorin, Kwara State, Nigeria. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 712.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği. (2013). *T.C. Resmi Gazete*, 28681, 18 Haziran 2013.
- İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik. (2013). *T.C. Resmi Gazete*, 25134, 10 Haziran 2003.
- İyileştirme. (2021, 1 Mayıs). *United Nations Office for Disaster Risk Reduction Terminology* içinde. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/terminology/recovery>

İzmir'in Belleği Deprem Tehdidi Altında. (2012, 1 Aralık). Erişim adresi: <https://www.bbyhaber.com/bby/2012/12/01/izmirin-bellegi-deprem-tehdidi-altinda>

Japan International Cooperation Agency (JICA). (2002). *The study on a disaster prevention / mitigation basic plan in Istanbul including seismic microzonation in the Republic of Turkey*. Erişim adresi: http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/SubSites/DepremSite/PublishingImages/JICA_ENG.pdf

Kadioğlu, M. (2008a). Modern, bütünleşik afet yönetiminin temel ilkeleri. M. Kadioğlu, E. Özdamar. *Afet yönetiminin temel ilkeleri* içinde (s. 1-34). Ankara: Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı.

Kadioğlu, M. (2008b). Sel, heyelan ve çığ için risk yönetimi. M. Kadioğlu, E. Özdamar. *Afet yönetiminin temel ilkeleri* içinde (s. 251-276). Ankara: Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı.

Kadioğlu, M. (2018). *Afet affetmez*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Kadioğlu, M. (2019). *Havadan sudan: Doğru bilinen yanlışlar*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Kahn, M. (1995). Disaster prevention and response for special libraries: An information kit. *Special Libraries Association*, 64-69.

Karaca, F., Alagha, O. ve Gören, S. (2009). Bir derleme çalışması: İç ortam hava kalitesinin müzeler ve tarihi bina envanterinde bulunan eserlere etkilerinin araştırılması, risk değerlendirmesi ve uygun kontrol sistemlerinin önerilmesi.9. *Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi, 6-9 Mayıs, Ankara, Türkiye, 9. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve Sergisi Bildiri Kitabı* içinde (s. 599-608). Ankara: TMMOB Makina Mühendisleri Odası.

Kaur, T. (2009). Disaster planning in university libraries in India: A Neglected area. *Department of Library and Information Science*, 110(3-4), 175-187. Doi: 10.1108/03074800910941365

- Kaur, T. (2016). Disaster management in university libraries of India and Pakistan. *Pakistan Journal of Information Management and Libraries*, 17, 155-161. Doi: 10.47657/201617903
- Kemaloğlu, M. (2015). Türkiye’de afet yönetiminin tarihi ve yasal gelişimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 52, 126-147.
- Kiraz, M. N. (2018). Arşiv ve kütüphanelerde nadir eserleri koruma sorunları ve temel öneriler. *Art-Sanat Dergisi*, 9, 161-175.
- Knisely, S. ve Behrhorst, S. (2006). Disaster planning for your library. *Nebraska Library Associations*, 37, 8-14.
- Kocaeli, F. ve Eskici, B. (2017). İç Anadolu Bölgesi müzelerinde önleyici koruma sorunları üzerine bir değerlendirme. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 1(20), 52-64.
- Komut, M. (2013). İş sürekliliği organizasyonu. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49, 101-116.
- Korkmaz, A. (2007). Hastane iklimlendirme sistemlerinde filtre seçimi ve filtrenin önemi. *Tesisat Mühendisliği Dergisi*, 87, 59-62.
- Kostagiolas, P., Araka, I., Theodorou, R. ve Bokos, G. (2011). Disaster management approaches for academic libraries: An issue not to be neglected in Greece. *Library Management*, 32(8-9), 516-530. Doi: 10.1108/01435121111187888
- Köse, A. (2020). İstanbul sel ve su baskınları operasyon planı. A. H. Kuzucuoğlu, Y. Şeşen (Ed.). *Bilgi merkezlerinde risk ve kriz yönetimi içinde* (s. 206-258). İstanbul: Hiperyayın.
- Kötü haber Ortaylı’dan: Altı bin kitap kül oldu. (2013, 25 Ocak). Erişim adresi: <https://www.arkitera.com/haber/kotu-haber-ortaylidan-alti-bin-kitap-kul-oldu/>

- Kuzucuoğlu, A. H. (2011). *İstanbul Beylerbeyi Sarayında risk analizleri ve koruyucu tedbir önerileri*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2014a). Arşiv ve kütüphanelerdeki risklere yönelik pasif korumanın önemi. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(3), 338–351.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2014b). Müze, kütüphane ve arşiv binalarında izleme çalışmalarının önleyici konservasyon açısından önemi. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, 2(1), 120–138.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2014c). Arşiv binalarında risklere yönelik koruma çalışmaları: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivleri örneği. *Arşiv Dünyası Dergisi*, 16(17), 6–15.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2014d). Kültürel miras sektöründe risk transferi. *Akademik Bakış Dergisi*, 44.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2014e). Risk management in libraries, archives and museums. *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal*, 15(5), 277–294.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2014f). Kütüphanelerde yapısal olmayan malzeme kaynaklı riskler. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 2, 21–38.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2015). Müze, kütüphane ve arşiv binalarında afetlere yönelik tedbirler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 1–12.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2015a). Müze, kütüphane ve arşiv binalarında proaktif önlemler. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 4(11), 226–237.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2017). Kültürel mirasa yönelik önleyici koruma: Memori anketi örneği. *Art-Sanat Dergisi*, 7, 337–362.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2019a). Müzelerde koruma politikaları. *Unimuseum*, 2(2), 40–44.

- Kuzucuoğlu, A. H. (2019b). Müze saraylar için önleyici / pasif koruma. *Art-Sanat*, 11, 241–253. Doi: 10.26650/artsanat.2019.11.0010
- Kuzucuoğlu, A. H. (2020a). Afet yönetiminde bilgi merkezi uzmanlarının sorumlulukları. A. H. Kuzucuoğlu, Y. Şeşen (Ed.). *Bilgi merkezleri: Sağlık ve afet bilgi yönetimi* içinde (s. 259-280). İstanbul: Hiperyayın.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2020b). Bilgi merkezlerinde acil müdahale ekiplerinin oluşumu. A. H. Kuzucuoğlu, Y. Şeşen (Ed.). *Bilgi merkezlerinde risk ve kriz yönetimi* içinde (s. 314-328). İstanbul: Hiperyayın.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2021). Bilgi merkezi yönetimini etkileyen unsurlar: Afetlet ve kriz yönetimi. E. Yılmaz, L. Kanık (Ed.). *Bilgi merkezlerinde yönetim-1* içinde (s. 817-839). İstanbul: Hiperyayın.
- Kuzucuoğlu, A. H. ve İlkışık, M. (2019). Bilgi merkezleri acil durum ve afet bilgi sistemi. 6. *International Earthquake Symposium, 25-27 Eylül, Kocaeli, Türkiye, Bildiriler* içinde (s. 108-112).
- Kuzucuoğlu, A. H. ve Karatepe, Y. (2016). Sürdürülebilir acil durum planlaması. *Uluslararası 8. İş Sağlığı Konferansı, 8 Mayıs, İstanbul, Türkiye, Bildiriler* içinde (s. 947-953).
- Kuzucuoğlu, A. H. ve Polat, M. (2014). Önleyici koruma kapsamında hava kirliliğinin iç ortamlardaki kültürel mirasa etkisinin araştırılmasında pasif örnekleyiciler. *Restorasyon Yıllığı Dergisi*, 10, 58–77.
- Kuzucuoğlu, A. H. ve Şeşen, Y. (2020). Protecting information centers from disasters: A strategic emergency model proposal. *The Archival World*, 7(1), 15–25.
- Küçükcan, B. (2005). *Üniversitelerde kütüphane binaları kullanım verimliliğinin yapı biyolojisi açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Küçükcan, B. (2008). Kütüphane binaları: Deprem ve diğer afetlere hazırlık. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 39-52.

Kütüphane'nin 50 yıllık arşivini de yaktılar. (2014, 11 Ekim). Erişim adresi: <https://www.haber7.com/guncel/haber/1209635-kutuphanenin-50-yillik-arsivini-de-yaktilar>

Kütüphaneler öğrencilerin ders çalışacağı alanlar değilmiş! (2015, 6 Nisan). Erişim adresi: <https://www.bbyhaber.com/bby/2015/04/06/kutuphaneler-ogrencilerin-ders-calisacagi-alanlar-degilmis>

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). *2021 yılı idare faaliyet raporu*. Erişim adresi: <https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/94121,2021-yili-idare-faaliyet-raporupdf.pdf?0>

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. (2022). *Halk kütüphaneleri genel istatistikler*. Erişim adresi: <https://kygm.ktb.gov.tr/TR-310238/2021-yili-istatistikleri.html>

Layne, S. P. (2014). *Safeguarding cultural properties: Security for museums, libraries, parks, and zoos*. Waltham, MA: Elsevier. Erişim adresi: https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=ESuSAGAAQBAJ&oi=fnd&pg=P1&ots=dUQ4GZgiE_&sig=LT9B3OSAbO2FxYISdBMhxVdxrF8&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Leblebici, Ö. (2014). Afetlerde kamu yönetiminin rolü ve toplum temelli afet yönetimine doğru. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 457-477. Doi: 10.17218/husbed.95613

Leitner, G. (2021, 20 Nisan). IFLA statement on University of Cape Town Library fire. Erişim adresi: <https://www.ifla.org/node/93830?og=32>

- Li, Y. ve Chen, Z. (2003). A balance-point method for assessing the effect of natural ventilation on indoor particle concentrations. *Atmospheric Environment*, 37(30), 4277-4285. Doi: 10.1016/s1352-2310(03)00527-2
- Lyll, J. (1993). Disaster planning for libraries and archives: Understanding the essential issues. *Pan-African Conference on the Preservation and Conservation of Library and Archival Materials, 21-25 Haziran, Nairobi, Kenya.*
- Matthews, G. (2005). Disaster management: Sharing experience, working together across the sector. *Journal of Librarianship and Information Science*, 37(2), 63-74. Doi: 10.1177/0961000605055356
- Matthews, G. ve Eden, P. (1996). Disaster management training in libraries. *Library Review*, 45(1), 30-38.
- Matthews, G., Smith, Y. ve Knowles, G. (2007). Disaster management in archives, libraries and museums. *ALEXANDRIA*, 19(1), 1-22.
- McIlwaine, J. (2006). *IFLA disaster preparedness and planning: A Brief manual*. Paris: IFLA-PAC.
- Morgan, G ve Smith, J. G. (1997). Disaster management in libraries: The role of a disaster plan. *South African Journal of Libraries and Information Science*, 65(1), 62-71.
- Moskova'da kütüphane yangını: Binlerce nadir eser alevde kül oldu... (2015, 31 Ocak). Erişim adresi: <https://turkrus.com/68121-moskovada-kutuphane-yangini-binlerce-nadir-eser-alevlerde-kul-oldu-xh.aspx>
- Moustafa, L. H. (2013). Disaster management plans in Middle East Libraries and Archives in time of war: Case studies of Iraq and Egypt. *Library and Archival Security*, 26(1-2), 15-35. Doi: 10.1080/01960075.2014.908689

- Moustafa, L. H. (2015). Endangers culture heritage: A survey of disaster management planning in Middle East libraries and archives. *Library Management*, 36(6-7), 476-494. Doi: 10.1108/Im-04-2015-0010
- Muir, A. ve Shenton, S. (2002). If the worst happens: The use and effectiveness of disaster plans in libraries and archives. *Library Management*, 23(3), 115-123. Doi: 10.1108/01435120210697216
- Murr Television. (2014, 4 Ocak). *Lebanon loses 78000 books to terrorism*. Erişim adresi: <https://stateofmind13.com/2014/01/04/lebanon-loses-78000-books-to-terrorism-tripolis-infamous-al-saeh-library-burned/>
- National Emergency Management Association [NEMA]. (2021, 7 Mayıs). Who Are We. Erişim adresi: <https://www.nemaweb.org/index.php/home/what-is-nema>
- Nepal Library relief fund. (2021). *ala.org*. Erişim adresi: <http://www.ala.org/aboutala/offices/nepal-library-relief-fund>
- Neufert, E., Özaslan, Ç. (ed.), Tercüme, G. (çev.). (1974). *Yapı tasarım bilgisi*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Newman, D. ve Harris, S. (2015). *Lessons in disaster recovery from Hurricane Ivan: The case of the University of West Indies (UWI) Mona Library*. IFLA World Library and Information Congress, 15-21 Ağustos 2015, Cape Town, South Africa. Erişim adresi: <http://library.ifla.org/1253/1/223-newman-en.pdf>
- Nijerya'da 300'den fazla öğrencinin kaçırıldığı saldırıyı Boko Haram üstlendi. (2020, 15 Aralık). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55315401>
- Nwokedi, G. I., Panle, P. P. ve Samuel, N. (2017). Disaster management and preparedness: A case study of University of Jos Library. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 1590.

- O'Brien, G., O'Keefe, P., Rose, J. ve Wisner, B. (2006). Climate change and disaster management. *Disaster*, 30(1), 64-80. Doi: 10.1111/j.1467-9523.2006.00307.x
- Odabaş, H. ve Odabaş, Z. Y. (2007). Belge yönetiminde afet planlaması. *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 24-26 Ekim 2007, Ankara, Türkiye, Bildiriler içinde* (s. 254-260). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Onu, B. C. (2005). Disaster management in nigerian polytechnic libraries of the 21st century: The way forward. *Alvana Journal of Library and Information Technology*, 1.
- Önleme. (2021, 1 Mayıs). *United Nations Office for Disaster Risk Reduction Terminology* içinde. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/terminology/prevention>
- Öz, Z. O. (1996). Kütüphanelerin mekansal organizasyonunda kütüphanecinin rolü. *Türk Kütüphaneciliği*, 10(2), 119-136.
- Özbudak, Y.B., Gümüş, B. ve Çetin, F. D. (2003). İç mekan aydınlatmasında renk ve aydınlatma sistemi ilişkisi. 2. *Ulusal Aydınlatma Sempozyumu ve Sergisi, 8-10 Ekim 2003, Diyarbakır, Türkiye, Bildiriler içinde*.
- Özdikmen, T. (2014). *Afet ve acil durum yönetimi saha uygulamalı afet yönetimi ve acil durum metodolojileri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Özgünler, M. (2018). Tarihi binalarda yangına karşı korunma ve mevzuatın irdelenmesi. *MAKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 14-21. Doi: 10.29048/makufebed.354779
- Özkul, B. ve Karaman, A. E. (2007). Doğal afetler için risk yönetimi. *TMMOB Afet Sempozyumu, 5-7 Aralık 2007, Ankara, Türkiye, Bildiriler içinde* (s. 251-260).Ankara: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası.

- Patin, B. (2020). What is essential?: Understanding community resilience and public libraries in the United States during disasters. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 57(1), 1-11. Doi: 10.1002/pra2.269
- PKK'lı Teröristlerin Yaktığı Kütüphane Yenilenip Açıldı. (2017, 3 Mayıs). Erişim adresi: <https://www.haberler.com/pkk-li-teroristlerin-yaktigi-kutuphane-yenilenip-9572222-haberi/>
- Preservation and Conservation Strategic Programme [PAC]. (2021). About PAC. Erişim adresi: <https://www.ifla.org/about-pac>
- Ramanathan, C. ve Crawley, W. (2021). Conceptualizing disaster preparedness interventions and research: What does literature have to do with it? *Families in Society*, 1-18. Doi: 10.1177/1044389420978115.
- Rasaki, O. E. (2019). Disaster management practices in selected university libraries in Nigeria. *Journal of the Institute of Conservation*, 42(2), 151-167. Doi: 10.1080/19455224.2019.1604395
- Rattan, P. (2013). Role of library and information centres in disaster management. *Library Philosophy and Practice*, 10, 1-10.
- Riedlmayer, A. (1995). Erasing the past the destruction of libraries and archives in Bosnia-Herzegovina. *Review of Middle East Studies*, 29(1), 7-11. Doi: 10.1017/S0026318400030418
- Sacchi, E. (2005). Air quality monitoring at historic sites: Redefining an environmental classification system for gaseous pollution. *ASHRAE Journal*, 47(8), 40-46.
- Sahoo, J. (1990). Preservation of library materials: Some preventive measures. *OHRJ*, XLVII (1), 102-114.

- Sarıtürk, M. (2018). Kamu yönetiminde iş sürekliliği. 3. *Eurasian Conference on Language and Social Sciences, 27-29 Haziran 2018, Antalya, Türkiye, Bildiriler Kitabı* içinde (s. 395-413).
- Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 2015-2030. (2015). *UNDRR*. Erişim adresi: http://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf
- Shafack, R. M. (2021). Securing library and information resources: The situation in two state university libraries in Cameroon. *European Journal of Education and Pedagogy*, 2(1), 25-31. Doi: 10.24018/ejedu.2021.2.1.13
- Shaheen, M. A. (2008). Earthquake effects on educational institutions and libraries of Azad Kashmir. *Library Review*, 57(6), 449-456. Doi: 10.1108/00242530810886724
- Sinha, A. K. (2003). Development of an integrated disaster management system in India: Importance of reliable information. *The Information Conference on Total Disaster Risk Management, 2-4 December, Kobe, India*, (s. 2-4).
- Soysal, A. ve Demiral, Y. (2007). Kapalı ortam hava kirliliği. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(3), 221-226.
- Sunil, A. ve Kumar, P. (2009). Preservation of library materials: Problems and Perspective. *DESIDOC Journal of Library and Information Technology*, 29(4), 37-40. Doi: 10.14429/djlit.29.260
- Superio, D. L., Abaday, E. M., Oliveros, M. G., Delgado, A. S., Palcullo, V. E. ve Geromiano, J. F. (2019). Fire+water+bombs: Disaster management among academic libraries in Marawi City, Lanao del Sur, Philippines. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 41, 1-8. Doi: 10.1016/j.ijdr.2019.101311

- Superio, D. L., Alayon, B. ve Oliveros, M. G. (2019). Disaster management practices of academic libraries in Panay Island, Philippines: Lessons from Typhoon Haiyan. *Information Development*, 35(1), 51-66. Doi: 10.1177/0266666917725905
- Şencan, İ. Ve Doğan, G. (2017). *Bilimsel yayınlarda kaynak gösterme, tablo ve şekil oluşturma rehberi: APA 6 kuralları*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği. Erişim adresi: http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf
- Şırnak'ta Kütüphanede Patlama, 6 Yaralı Var. (2015, 25 Aralık). Erişim adresi: <https://m.bianet.org/bianet/print/170510-sirnak-ta-kutuphanede-patlama-6-yarali-var>
- Şırnak'ta kütüphane ve kültür merkezi yakıldı. (2015, 25 Aralık). Erişim adresi: <https://www.bbyhaber.com/bby/2015/12/25/sirnakta-kutuphane-ve-kultur-merkezi-yakildi>
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü. (2017). *Acil durum planı hazırlama rehberi*. Erişim adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/medias/5435/acil-durum-plan%C4%B1-haz%C4%B1rlama-rehberi.pdf>
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2018). *Türkiye'de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri*.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2019). *Stratejik plan 2019-2023*. Erişim adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/Stratejik-Plan-2019-2023.pdf>
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2020). *Afet yönetimi kapsamında 2019 yılına bakış ve doğa kaynaklı olay istatistikleri*. Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Kurumsal-Raporlar/Afet_Istatistikleri_2020_web.pdf

- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Afet yönetiminde etkinlik, 10. Kalkınma planı özel ihtisas komisyonu raporu*. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/10_AfetYonetimindeEtkinlik-3.pdf
- T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2017). *Halk kütüphanelerinde mimari uygulamalar çalıştay raporu*. Erişim adresi: https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73129,4-hk-mimari-uygulamalarpdf.pdf?0&_tag1=CA975091227E3BA8D99A0C9DD25223C4D6EF257F&crefer=FF85ACCCFA77EE5FEC9BFE58E7E18148B33E41567E7A5FD2E8CCD0876D50FBE6
- Tadilattaki Kütüphanede Yangın Çıktı. (2013, 30 Temmuz). Erişim adresi: <https://www.haberler.com/tadilattaki-kutuphanede-yangin-cikti-4887378-haberi/>
- Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu. (1943). *T.C. Resmi Gazete*, 5310, 21 Ocak 1943.
- Tercan, B. (2018). Koruma politikaları: Tarihi, kültür ve doğa varlıklarının afetlere karşı korunması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, 299-318.
- Tezgider, G. (2008). Yerel yöneticiler/saha uygulamaları için afet risk yönetimi ve zarar azaltma stratejileri. M. Kadioğlu, E. Özdamar (Ed.). *Afet yönetiminin temel ilkeleri* içinde (s. 209-216). Ankara: Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı.
- Tezgider, G. (2019a). Afet yönetimi sisteminin tarihsel gelişimi. B. Özmen (Ed.). *Afet yönetimi 2* içinde (s. 1-35). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Tezgider, G. (2019b). Uluslararası afet yönetimi politikaları. B. Özmen (Ed.). *Afet yönetimi 2* içinde (s. 180-210). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Tozla Mücadele Yönetmeliği. (2013). *T.C. Resmi Gazete*, 28612, 05 Kasım 2013.
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı (2021a, 15 Ocak). *Kitaplarda küf*. Erişim adresi:

http://www.kitapsifahanesi.yek.gov.tr/Content/UploadFile/Doc/kutuphanelerde_kuf.pdf

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı (2021b, 15 Ocak). *Kütüphane koleksiyonları için temel koruma bilgileri*. Erişim adresi: <http://www.kitapsifahanesi.yek.gov.tr/Content/UploadFile/Doc/K%C3%BCt%C3%BCphanelerdeTemelKoruma.pdf>

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı (2021c, 15 Ocak). *Kütüphanelerde böcek*. Erişim adresi: <http://www.kitapsifahanesi.yek.gov.tr/Content/UploadFile/Doc/K%C3%BCt%C3%BCphanelerdeB%C3%B6cek.pdf>

Uluğ, A. (2009). Nasıl bir afet yönetimi? *TMMOB İzmir Kent Sempozyumu, 8-10 Ocak 2009, İzmir, Türkiye, Bildiriler Kitabı* içinde (s. 1-18). İzmir: Türk Mühendisler ve Mimar Odaları Birliği.

United Nations Office for Disaster Risk Reduction [UNDRR]. (2005). United Nations Inter-Agency Secretariat of the International Strategy for Disaster Reduction, World Conference on Disaster Reduction, Hyogo Framework for Action 2005-2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters, 12-22 Jan 2005, Kobe, Hyogo, Japan.

United Nations Office for Disaster Risk Reduction [UNDRR]. (2021, 1 Mayıs). Afet riski azaltma tarihindeki kilometre taşları. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/about-undrr/history#60s>

United States Geological Survey [USGS]. (2021, 2 Mart). Why are we having so many earthquakes? Has naturally occurring earthquake activity been increasing? Does this mean a big one is going to hit? OR we haven't had any earthquakes in a long time; does this mean that the pressure is building up for a big one? Erişim adresi: <https://www.usgs.gov/faqs/why-are-we-having-so-many-earthquakes-has-naturally->

[occurring-earthquake-activity-been?qt-news_science_products=0#qt-news_science_products](#)

Van İl Halk Kütüphanesi ne zaman açılacak! (2016, 21 Mayıs). Erişim adresi: <https://www.bbyhaber.com/bby/2016/05/21/van-il-halk-kutuphanesi-ne-zaman-acilacak>

Wong, Y. L. ve Green, R. (2006). Disaster planning in libraries. *Journal of Access Services*, 4(3-4), 71-82.

Yaman, F. (2021, Ocak). *İş sürekliliği yönetimindeki insan kaynakları planlaması ile stratejik insan kaynakları yönetimindeki yedekleme planlaması entegrasyonu*. 8. Uluslararası El Ruha Sosyal Bilimler Konferansında sunulan bildiri, Mutah Üniversitesi, Ürdün. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/profile/Fatih-Yaman-7/publication/349662353_INTEGRATION_OF_SUCCESSION_PLANNING_IN_STRATEGIC_HUMAN_RESOURCES_MANAGEMENT_WITH_HUMAN_RESOURCES_MANAGEMENT_PLANNING_IN_BUSINESS_CONTINUITY_MANAGEMENT/links/603a82cb4585158939d580f4/INTEGRATION-OF-SUCCESSION-PLANNING-IN-STRATEGIC-HUMAN-RESOURCES-MANAGEMENT-WITH-HUMAN-RESOURCES-MANAGEMENT-PLANNING-IN-BUSINESS-CONTINUITY-MANAGEMENT.pdf

Yaman, M. ve Çakır, E. (2018). Dijitalleşen dünyada akıllı afet ve acil durum uygulamaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1124-1138. Doi: 10.15869/itobiad.399043

Yangında nadir kitaplar da yandı. (2013, 23 Ocak). Erişim adresi: <https://www.dunyabulteni.net/guncel/yanginda-nadir-kitaplar-da-yandi-h244022.html>

Yatkın, S. ve Bayram, A. (2007). İzmir havasında partikül madde kirliliği: Ölçüm ve değerlendirme. *DEÜ Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 9(2), 15-27.

- Yaylacı, C. T. (2015). *Türkiye’deki afet ve acil durum yönetimi uygulamaları: Bir alan araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Yeh, F., McMullen, K. D. ve Kane, L. T. (2010). Disaster planning in a health sciences library: A grant-funded approach. *Journal of the Medical Library Association*, 98(3), 259-261. Doi: 10.3163/1536-5050.98.3.016
- Yıldırım, S. (1995). *Kütüphanelerde aydınlatma ve teknolojik gelişmelerin kütüphane aydınlatmasına etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, A. (2012). Türkiye’de afetlerde karşılaşılan sorunlar. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 61-81.
- Yücel, G. (2015). Afet öncesi zarar azaltma çalışmaları ve kütüphaneler: İstanbul Halk Kütüphaneleri. *Elektronik Çağda İçerikten Mimariye Kütüphaneler Sempozyumu, 1-3 Ekim 2015, Ankara, Türkiye, Bildiriler içinde* (s. 114-120). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Zach, L. (2011). What do I do in an emergency? The role of Public Libraries in providing information during times of crisis. *Science and Technology Libraries*, 30(4), 404-413. Doi: 10.1080/0194262x.2011.626341
- Zaveri, P. (2015). Digital disaster management in libraries in India. *Library Hi Tech*, 33(2), 230-244. Doi: 10.1108/Iht-09-2014-0090
- Zıvrallı, İ. ve Cabbar, Ü. N. (2015). Kültür varlıklarında risk yönetimi; gelişimi, güncel durum ve öneriler.5. *Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu, 1-3 Ekim 2015, Erzurum, Türkiye, Bildiriler içinde* (s. 155-170).

EKLER

EK 1. TÜRKİYE'DEKİ HALK KÜTÜPHANELERİ AFET YÖNETİMİ DEĞERLENDİRME FORMU

1. Eğitim düzeyiniz:
2. Mezun olduğunuz bölüm:
3. Bu kütüphanedeki görev süreniz:
4. Kütüphanenizde kütüphanecilik, arşivcilik, dokümantasyon ve enformasyon veya bilgi ve belge yönetimi mezunu personel sayısı:
5. Kütüphane binasının yapılış tarihi:
6. Kütüphane binasının bakım/onarım ve restorasyon tarihi (hiç restore edilmemişse boş bırakınız):
7. Kütüphane binasının türü (kargir, yığma, betonarma, çelik, ahşap (tarihi) vb.):
8. Kütüphane binasını ısıtma yöntemi:
9. Kütüphane binasını soğutma yöntemi:
10. Kütüphanenin statüsü nedir?
1 ( ) İl 2 ( ) İlçe
11. Her açıdan düşündüğünüzde (bina, personel, önlemler, bilgi vb.) kütüphanenizin olabilecek afetlere (deprem, yangın, sel, ter vb.) karşı ne kadar hazırlıklı, dayanıklı ve yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?
1 ( ) Tümüyle 2 ( ) Büyük ölçüde 3 ( ) Kısmen 4 ( ) Hiç hazırlıklı değil
12. Halk kütüphanelerinin afetlere karşı sahip olmaları gereken yeterlilikler, yapmaları gerekenler ve hazırlıklar konusunda kütüphaneci/yönetici olarak ne kadar yeterli olduğunuzu düşünüyorsunuz?
1 ( ) Tümüyle 2 ( ) Büyük ölçüde 3 ( ) Kısmen 4 ( ) Hiç hazırlıklı değil
13. Halk kütüphanelerinin afetlere karşı sahip olmaları gereken bilgi-beceri, yeterlilikler, yapmaları gerekenler ve hazırlıklar konusunda personelinizin ne kadar yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?
1 ( ) Tümüyle 2 ( ) Büyük ölçüde 3 ( ) Kısmen 4 ( ) Hiç hazırlıklı değil
14. Kütüphanenizin afetlere karşı hazırlıklı ve yeterli olmadığını düşünüyorsanız bunun nedenleri nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
1 ( ) Bu konuda üst yönetimler düzeyinde farkındalık eksikliği
2 ( ) Bina yetersizlikleri/sorunları

3. ( ) Personel sayısı yetersizliği ve personelin bu konudaki bilgi-beceri yetersizlikleri
4. ( ) Bütçe yetersizlikleri
5. ( ) Bu konudaki eğitim ve uygulama yetersizliği
6. ( ) Merkezi yönetim anlayışı?
7. ( ) Diğer (Açıklayınız).....
15. Halk kütüphanelerinde afet/acil durum yönetimi konusunda siz ve personeliniz hiç hizmet içi vb. sertifikalı bir eğitim aldınız mı?
- Yönetici Personel
1. ( ) Evet 2. ( ) Hayır 1. ( ) Evet 2. ( ) Hayır
16. Sizce halk kütüphanelerinde afetlerle ilgili önlemleri almak ve kütüphaneyi bu konuda yeterli hale getirmek öncelikle kimin sorumluluğundadır?
1. ( ) KYGM'nin
2. ( ) Yerel (Vali, kaymakam, belediye başkanı vb.) yöneticilerin
3. ( ) İl halk kütüphanelerinin
4. ( ) AFAD'ın
5. ( ) Diğer (Açıklayınız).....
17. Kütüphanenizde afet yönetimi ile ilgili eğitim, hazırlıklar, uygulamalar vb. konularda daha çok hangi kuruluşlarla işbirliği yapıyorsunuz?
1. ( ) KYGM
2. ( ) Yerel yönetimler (Valilik, kaymakamlık, belediye başkanlığı vb.)
3. ( ) Sivil toplum kuruluşları
4. ( ) Diğer (Açıklayınız).....
18. Sizce halk kütüphanelerinde afet yönetimi ile ilgili mevzuat uygun ve yeterli midir?
1. ( ) Evet 2. ( ) Hayır 3. ( ) Kısmen

No	Afet Risk Azaltma ve Hazırlık Önlemleri ve Organizasyonu ile İlgili Hususlar	Evet	Hayır	Gereksiz	Açıklayınız (İsteğe bağlı)
1.	Kütüphanenin kurulu olduğu yerleşimdeki tüm acil durum ve afet tehlike kaynakları belirlendi mi?	☐	☐	☐	
2.	Kütüphanenin acil durum planlaması var mıdır?	☐	☐	☐	
3.	Kütüphane dermesi olası bir acil durum ve doğa kaynaklı afete karşı sigortalı mıdır?	☐	☐	☐	

4.	Bir sorunun ilk haberini genellikle güvenlik personeli alır. Kütüphanede bundan sorumlu güvenlik personeli var mıdır?	☐	☐	☐	
5.	Acil eylem planı ve tahliye prosedürü hazırlandı mı?	☐	☐	☐	
6.	Kaçış planları A3 kağıda çizilmiş olarak uygun yerlere asıldı mı?	☐	☐	☐	
7.	Son beş yıl içerisinde kütüphane ve çevresinde herhangi bir büyük olay veya afet meydana geldi mi?	☐	☐	☐	
8.	Önceden yaşanmış iş kazası ya da ramak kala olay kayıtları raporlandı mı?	☐	☐	☐	
9.	Kütüphanede halı, kilim vb. yüzey zemini örten materyal kullanılıyor mudur?	☐	☐	☐	
10.	Kütüphane giriş ve çıkışlarında dönel kapılar kullanılmakta mıdır?	☐	☐	☐	
11.	Binanın giriş katının zemininde elektrik tesisatı bulunuyor mudur?	☐	☐	☐	
12.	Elektrik panolarının kapakları mevcut ve kapalı durumda mıdır?	☐	☐	☐	
13.	Elektrik fiş ve prizleri sağlam durumda mıdır?	☐	☐	☐	
14.	İzolesi hasarlı elektrik kabloları kullanılıyor mudur?	☐	☐	☐	
15.	Fişsiz çıplak uçlu kablolar prize sokularak enerji alınıyor mudur?	☐	☐	☐	
16.	Islak, keskin, sıcak vb. zeminlerde elektrik kabloları yüksekte geçiriliyor ya da yerden geçirilenler zırhla korunuyor mu?	☐	☐	☐	

17.	Ehliyetli elektrikçi dışında elektriğe müdahale ediliyor mudur?	☐	☐	☐	
18.	Kütüphanedeki camlar ve/veya vitrin camları film ile kaplandı mı?	☐	☐	☐	
19.	Sel tehlikesine karşı kum torbaları bulunuyor mu?	☐	☐	☐	
20.	Kanalizasyonun geri basmasına karşı check-valve (tek yönlü valf) kullanılıyor mudur?	☐	☐	☐	
21.	Kütüphane içerisindeki ışık düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	☐	☐	☐	
22.	Kütüphane içerisindeki sıcaklık düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	☐	☐	☐	
23.	Kütüphane içerisindeki renk düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	☐	☐	☐	
24.	Kütüphane içerisindeki parlaklık düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	☐	☐	☐	
25.	Kütüphane içerisindeki radyasyon düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	☐	☐	☐	
26.	Kütüphane içerisindeki nem düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	☐	☐	☐	
27.	Kütüphane içerisindeki hava kirliliği düzeyi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	☐	☐	☐	

28.	Kütüphane içerisindeki gürültü düzeyi ve sismik hareketler noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	☐	☐	☐	
29.	Kütüphane içerisindeki toz seviyesi noktasal okumalar veya sürekli veri kaydedicilerle takip ediliyor mudur?	☐	☐	☐	
30.	Her bölümde yeterli sayıda köpüklü, CO2'li, bikarbonat tozlu vd. etkili maddeler içeren seyyar yangın söndürme cihazı var mıdır?	☐	☐	☐	
31.	Yangın önleme ve söndürme yönergesi hazırlandı mı?	☐	☐	☐	
32.	Yangın söndürme tüplerinin yeri işaretlendi mi?	☐	☐	☐	
33.	Yangın söndürme tüplerinin üzerinde periyodik kontrollerinin yapıldığını gösteren etiketleri asılı mıdır?	☐	☐	☐	
34.	Yangın söndürme ekipmanlarının önünde engel var mıdır?	☐	☐	☐	
35.	Yangın hortumları dolapta vanaya bağlı vaziyette midir?	☐	☐	☐	
36.	Yangın battaniyesi var mıdır?	☐	☐	☐	
37.	Yangın alarm düğmesi çalışır durumda mıdır?	☐	☐	☐	
38.	İşyerinde yangın ekibinde bulunanların isim listesi ile bunların yangın anında yapacakları görevler ilan edildi mi?	☐	☐	☐	
39.	Olası bir acil durum ve doğa kaynaklı afet halinde olağan iş sağlığı ve güvenliğine ek olarak yapılması gerekenler için paydaş kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği sağlandı mı?	☐	☐	☐	

40.	Kütüphane nesnelere ve acil durum planlamalarıyla ilgili bilgiler kılavuz haline getirildi mi?	☐	☐	☐	
41.	Önceden yaşanmış iş kazası ya da ramak kala olay kayıtları raporlandı mı?	☐	☐	☐	
42.	Yıl başında yıllık İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) faaliyet planı hazırlandı mı?	☐	☐	☐	
43.	Yıl sonunda yıllık İSG faaliyet raporu düzenlendi mi?	☐	☐	☐	
44.	İşyerinde dağınık vaziyette kağıt, karton, kumaş, üstübu gibi yanıcı maddeler bulunuyor mudur?	☐	☐	☐	
45.	Özel koleksiyonlarımız için acil durum ikmal kutuları mevcut mudur?	☐	☐	☐	
46.	Bir afet yönetim planı hazırlamak, içinde bulunduğumuz yılda kütüphane yönetiminin hedefleri arasında mıdır?	☐	☐	☐	
47.	Dermenin önemli parçaları için koruyucu kutular mevcut mudur?	☐	☐	☐	
48.	Yeni gelen kitaplar böcek, pestler ve hijyen açısından kontrol ediliyor mudur?	☐	☐	☐	
49.	Dermedeki materyallerin kurtarılma öncelikleri belirlendi mi?	☐	☐	☐	
50.	Afet olasılığına karşı dermenin taşınması için geçici bir depo belirlendi mi?	☐	☐	☐	
51.	Mevsimsel değişiklikler izleniyor mudur?	☐	☐	☐	
52.	Erken uyarı sistemi bulunuyor ya da takip ediliyor mudur?	☐	☐	☐	

53.	Kütüphanenin afet ve acil durum konularında duyduğu ihtiyaçlar çerçevesinde Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğüne resmi bir yazı ile başvuruldu mu?	☐	☐	☐	
54.	Barkod ve sırt etiketlerini korumak için kullanılan şeffaf yapıştırıcılar standartlara uygun mudur?	☐	☐	☐	
55.	Olası acil durum ve doğa kaynaklı afete yönelik olarak binanın güvenlik ve kontrol sistemlerinin bulunduğu yerlere itfaiyenin güncel kamu acil çağrı telefon numaraları yazıldı mı?	☐	☐	☐	
56.	Yangına müdahaleyi kolaylaştırmak adına binanın ana girişine ve civarına park yasağı levhaları ve işaretleri konuldu mu?	☐	☐	☐	
57.	Her yıl düzenli olarak yapılması gereken yangın tatbikatı yıl içerisinde yapıldı mı?	☐	☐	☐	
58.	Yangın alarm düğmesi var mıdır?	☐	☐	☐	
59.	Arama, kurtarma, yangınla mücadele, tahliye vd. ekipleri belirlendi mi?	☐	☐	☐	
60.	Yangın ekibinde bulunan en az bir kişi var mıdır?	☐	☐	☐	
61.	Kütüphane Acil Durum Ekiplerinin görevleri ile isim ve adres listeleri bina içinde kolayca görülebilecek yerlerde asılı mıdır?	☐	☐	☐	
62.	Kazan dairesi yangına en az 120 dakika dayanıklı bölmelerle ayrılmış ve duman bacalarına sahip olmalıdır. Kütüphanedeki kazan dairesi bu standartlara uygun tasarlandı mı?	☐	☐	☐	

63.	Kazan dairesinde en az 1 adet 6 kg'lık çok maksatlı kuru kimyasal tozlu yangın söndürme cihazı var mıdır?	☐	☐	☐	
64.	İşyerinde yeterli sayıda sertifikalı ilk yardımcı var mıdır?	☐	☐	☐	
65.	Kütüphanenin depreme duyarlılık/dayanıklılık raporu var mıdır?	☐	☐	☐	
66.	Gaz ve elektrik ana şalterleri kolayca görünecek şekilde işaretli midir?	☐	☐	☐	

No	Kullanıcı/Ziyaretçi Güvenliği ile İlgili Hususlar	Evet	Hayır	Gereksiz	Açıklayınız (İsteğe bağlı)
1.	Engellere çarpma, düşme ya da nesnelerin düşme tehlikesinin bulunduğu yerler; birbirini takip eden sarı ve siyah ya da kırmızı ve beyaz renkli şerit veya boyayla işaretlendi mi?	☐	☐	☐	
2.	Elektrik pano kapakları ve trafo kapıları üzerine elektrik çarpma tehlikesini belirten, ıslak elle ve görevli dışında müdahale edilmemesi için gerekli ikaz levhaları asıldı mı?	☐	☐	☐	
3.	Kütüphane alanı içerisinde açık ve kapalı toplanma alanı belirlenmiş ve işaretlendi mi?	☐	☐	☐	
4.	Girilmesi yasak olan yerler uygun şekilde işaretledi mi?	☐	☐	☐	
5.	Kütüphane raflarının köşe kısımlarına silikon koruyucu takıldı mı?	☐	☐	☐	
6.	Merdiven basamaklarında ayak takılmasına yol açacak bozukluk var mıdır?	☐	☐	☐	

7.	Zeminde tedbir alınmamış seviye farkı yaratan boşluk veya yükseklikler var mıdır?	☐	☐	☐	
8.	İlk yardım dolabının içinde yeterli malzeme var mıdır?	☐	☐	☐	
9.	Kullanıcıların kütüphaneye girişlerinde ateş ölçer ile temassız bir şekilde ateşleri ölçülüyor mu?	☐	☐	☐	
10.	Kütüphanede yaşanabilecek herhangi bir acil durumda kullanıcılara ulaşmak için megafon ya da ses sistemi bulunuyor mudur?	☐	☐	☐	
11.	Kullanıcıların çanta vd. eşyalarını koyabileceği emanet dolapları var mıdır?	☐	☐	☐	
12.	İlk yardım dolabındaki malzeme ve ilaçların son kullanma tarihleri geçti mi?	☐	☐	☐	
13.	Tüm kapalı alanlarda sigara içilmesinin yasak olduğuna dair işaretlemeler yapıldı mı?	☐	☐	☐	
14.	Acil çıkış kapıları dışı açılır nitelikte midir?	☐	☐	☐	
15.	Kaçış yolları üzerinde geçişe engel malzeme bırakıldı mı?	☐	☐	☐	
16.	Kaçış yolu kapıları en az 80 cm genişliğinde ve 200 cm yüksekliğinde olmalıdır. Kütüphanede bulunan kaçış kapıları bu standartlara uygun mudur?	☐	☐	☐	
17.	Kullanıcılar için acil çıkış yollarını ve kapılarını kolayca bulabilmeleri için gerekli işaretler bina içerisine konuldu mu?	☐	☐	☐	

18.	Acil durum aydınlatma sistemi (afet ve acil durum esnasında ışıklardan bazılarının yanmasını sağlayan sistemler) var mıdır?	☐	☐	☐	
-----	---	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--

No	Çalışanların Güvenliği ile İlgili Hususlar	Evet	Hayır	Gereksiz	Açıklayınız (İsteğe bağlı)
1.	Çalışanların, işe devamlarında bir sakınca olup olmadığına dair yılda bir periyodik sağlık kontrolleri yaptırılıyor mudur?	☐	☐	☐	
2.	Tozlu işlerde çalışanların 6 ayda bir göğüs filmleri çekiliyor mudur?	☐	☐	☐	
3.	Ekranlı araçlarla çalışanların yılda bir göz muayeneleri yaptırılıyor mudur?	☐	☐	☐	
4.	Kütüphane çalışanlarının meslek hastalığı ile ilgili kayıtlar tutulmakta mıdır?	☐	☐	☐	
5.	Fotokopi ve yazıcı gibi özel amaçlı makine veya cihazlar için ayrı bir ortam sağlandı mı?	☐	☐	☐	
6.	Çalışanlara maske, eldiven, iş gözlüğü, siperlik, emniyet ayakkabısı, baret, emniyet kemeri gibi doğru kişisel koruyucular zimmet karşılığı veriliyor mudur?	☐	☐	☐	
7.	Güvenlik görevlilerine acil durum ve doğa kaynaklı afetle ilgili eğitim verildi mi?	☐	☐	☐	
8.	Temizlik görevlilerine eserlerin iç ortam koşullarına uygun bakımı ve temizliği için bir eğitim verildi mi?	☐	☐	☐	
9.	Personele nesnelere olumsuz iç ortam koşullarından korumak için	☐	☐	☐	

	proaktif/önleyici önlemleri içeren bir eğitim verildi mi?				
10.	Yıllık ilk yardım, iş sağlığı ve güvenliği ve afet güvenliği eğitim programları düzenleniyor mudur?	☐	☐	☐	
11.	Personele imza karşılığı iş güvenliği el kitabı dağıtıldı mı?	☐	☐	☐	
12.	İş sağlığı ve güvenliği eğitimi belgelendiriliyor mudur?	☐	☐	☐	
13.	Kütüphaneci personelin ilk yardım sertifikası var mıdır?	☐	☐	☐	
14.	Çalışanlara ait kimlik, ikametgâh, sağlık raporları, fotoğraf, adli sicil kaydı bilgilerinin yer aldığı özlük dosyaları var mıdır?	☐	☐	☐	
15.	Çalışanlara yangın anında yapılacaklar yönelik eğitim verildi mi?	☐	☐	☐	

NO	Materyal/Eşya/Mobilya/Donanım Güvenliği ile İlgili Hususlar	Evet	Hayır	Gereksiz	Açıklayınız (İsteğe bağlı)
1.	Acil durumda her birimde/odada nelerin kurtarılacağını belirten öncelikli kurtarma listeleri veya ikaz var mıdır?	☐	☐	☐	
2.	Sel, taşkın ve su baskınlarına karşı kitap rafları zeminden yeterli ölçüde yükseltildi mi?	☐	☐	☐	
3.	Kitapların temizlenebilmesi için "Bookshower" (kitap temizleme makinesi) var mıdır?	☐	☐	☐	
4.	Olası bir depreme/sarsıntıya karşı kitap rafları zemine ya da duvara sabitlendi mi?	☐	☐	☐	

5.	Kütüphanedeki eşya/donanım olası bir depremde/sarsıntıda istenmeyen hareketini engellemek üzere sabitlendi/desteklendi mi?	☐	☐	☐	
6.	Hırsızlığa karşı kitaplarda elektromanyetik veya RFID etiket var mıdır?	☐	☐	☐	
7.	Elektrik kesintisi esnasında elektronik donanımın zarar görmemesi için güç kaynağı var mıdır?	☐	☐	☐	
8.	Bilgisayarlar zeminden yüksekte midir?	☐	☐	☐	
9.	Düzenli olarak kütüphane verileri yedekleniyor mudur?	☐	☐	☐	

No	Kritik Sistemlerin Güvenliği ile İlgili Hususlar	Evet	Hayır	Gereksiz	Açıklayınız (İsteğe bağlı)
1.	Kütüphane içerisinde yangın algılama sistemi mevcut mudur?	☐	☐	☐	
2.	Yangın ikaz sisteminin sesi işyerinin her yerinden duyulabiliyor mudur?	☐	☐	☐	
3.	Yangın uyarı butonunun mecburi olduğu yerlerde sesli ve ışıklı uyarı sistemi zorunludur. Kütüphanede sesli ve ışıklı uyarı sistemi mevcut mudur?	☐	☐	☐	
4.	Kütüphane içerisinde yangın söndürme sistemlerinden en az biri (sabit boru tesisatı, yangın dolapları sistemi, hidrant sistemi, yağmurlama sistemi vb.) mevcut mudur?	☐	☐	☐	
5.	Yangın algılama ve söndürme sistemi ile tüplerin, yangın	☐	☐	☐	

	dolaplarının, hortumların ve vanaların “6 ayda” bir periyodik kontrolleri yapılıyor ve belgesi düzenleniyor mudur?				
6.	Yangın sırasında elektrik kesilmesi halinde devreye girecek ve yangın sistemini besleyecek jeneratör veya joker pompa var mıdır?	☐	☐	☐	
7.	Duman tahliyesinde kullanılacak havalandırma sistemi, basınçlama fanları, duman çekiş bacaları, duman kesiciler ve duman bölmelerinden en az biri mevcut mudur?	☐	☐	☐	
8.	Isıtma sisteminin yıllık bakımları düzenli olarak yapılmakta mıdır?	☐	☐	☐	
9.	Kalorifer kazanlarının üç aylık devre dışı kalmalardan sonraki çalışmaya başlamadan önce ve her halde yılda bir periyodik kontrolü yaptırılıyor mudur?	☐	☐	☐	
10.	Doğalgaz ve LPG kullanılan mekanlarda gaz kaçağı alarm cihazı var mıdır?	☐	☐	☐	
11.	Kütüphane binası güvenlik kameralarıyla takip ediliyor mudur?	☐	☐	☐	
12.	Kütüphane binasında paratoner var mıdır?	☐	☐	☐	
13.	Paratoner tesisatının “yılda bir” periyodik kontrolü ve iletkenlik ölçümü yapılarak raporu düzenleniyor mudur?	☐	☐	☐	
14.	Havalandırma tesisatlarının üç ayda bir genel temizlik ve kontrolü ile günlük temizliği yapılıyor mudur?	☐	☐	☐	

15.	Elektrik tesisatının “yilda bir” periyodik kontrol ve bakımı yapılarak uygunluk raporu düzenleniyor mudur?	☐	☐	☐	
16.	Klimaların periyodik bakımı yapılıyor mudur?	☐	☐	☐	
17.	Topraklama tesisatının “yilda bir” periyodik kontrolü ve iletkenlik ölçümü yapılarak raporu düzenleniyor mudur?	☐	☐	☐	
18.	Asansörlerin makine mühendisine üç ayda bir periyodik kontrolleri ile TS Hizmet Yeterlilik Belgesi sahibi kişi ya da kuruluşlara aylık bakımları yaptırılıyor mudur?	☐	☐	☐	

EK 2. GÖRÜŞME SORULARI

1. AFAD'a bağlı kurullarda Genel Müdürlükten yetkilendirilmiş bir üst yönetici bulunuyor mu? Yoksa bu konuda bir girişiminiz var mı?
2. Afet ve acil durum yönetimi konusunda kütüphaneler arası işbirliği yapılması için bir çalışma var mı? (Örneğin afetin yaşandığı bölgedeki diğer kütüphanelerin zarar gören kütüphaneye destek sağlaması gibi.)
3. Genel Müdürlüğün yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde coğrafi bilgi sistemleri üzerine bir çalışması var mıdır?
4. Afetlerin kütüphanelere verdiği ekonomik zarar Genel Müdürlük tarafından araştırılmakta mıdır?
5. Afet ve acil durumlarla ilgili önlemleri almak işini yerel yöneticilere bırakma düşünceniz var mı?
6. Afet yönetimi ile ilgili kütüphanelere ayrılan özel bir bütçe var mı? Yoksa ayırmayı düşünüyor musunuz?
7. Kütüphane binalarının iç tefrişatında kütüphaneci mekânsal organizasyon aşamalarına dahil ediliyor mu?
8. Yeni inşa edilecek binaların proje aşamasında gelecek yıllar için oluşturulan akademik afet yönetim senaryoları takip ediyor mu?
9. Herhangi bir afet ve acil durumda bölgedeki kütüphanenin kullanılamaz hale gelmesinden dolayı oluşacak bilgi ihtiyacı nasıl karşılanacaktır? Buna yönelik bir gezici kütüphane çalışmanız vs. var mıdır?
10. Genel Müdürlüğün kütüphane yöneticileri, kütüphaneciler ve diğer çalışanlar ile sadece afet yönetimi konusunda bir eğitim-uygulama çalışması var mıdır? Yoksa yapılması planlanıyor mu?
11. Halk Kütüphanelerinde Mimari Uygulamalar Çalıştayı'nda (2017) yer alan çalışma grubunun "Türk Kütüphanelerinde Acil Durum ve Risk Yönetimi" başlığı altında yer alan yeni önerilerin birçoğu uygulan(a)mamıştır. Buradaki engel ya da engeller nelerdir?
12. Dünyanın çeşitli ülkelerinde IFLA PAC Merkezleri bulunmakta ve her birinin koruma stratejilerine göre uzmanlık alanları bulunmaktadır. Örneğin, Çin Milli Kütüphanesi kağıt tabanlı belgelerin korunması ve muhafazası konusunda

- uzmandır. Türkiye’de böyle bir çalışma yapılarak önde gelen kütüphanelere koruma stratejileri ile ilgili uzmanlık eğitimlerinin verilmesi ve merkezlerin oluşturulması Genel Müdürlüğümüzün çalışmaları arasında mıdır?
13. Halk kütüphanesi çalışanları için iş Sağlığı ve Güvenliği, acil durum yönetimi, kazaların raporlanması ve incelenmesi, güvenlik ve çevre yönetim sistemlerini içeren eğitim seminerleri düzenlemeyi düşünüyor musunuz?
  14. Tüm halk kütüphanesi binalarının depreme karşı dayanıklılık raporları var mıdır? Yıkım ya da güçlendirme çalışmaları tamamlanmış mıdır?
  15. Tüm halk kütüphanelerinin afetlere karşı hazırlık ve uygulama planları var mıdır?
  16. Genel Müdürlüğün Felaket Kurtarma Merkezi var mıdır? Yoksa kurmak gibi bir projesi var mıdır?
  17. Koruma kapsamında hangi çalışmalar yürütülüyor?
  18. Kütüphaneler için örnek afet simülasyonu kurulması düşünülüyor mu?
  19. Dijital veriler herhangi bir afete yönelik dayanıklı bir koruma alanında mı?
  20. Dijital veriler düzenli olarak yedekleniyor mu?
  21. Kütüphane koleksiyonlarını Genel Müdürlük tarafından toplu olarak sigortalamayı düşünüyor musunuz?
  22. Kütüphanelere yönelik afet zararları önleme çalışmaları var mı?
  23. Yapısal olmayan sistemlerin deprem etkisi altında işlevlerinin hayati önemi yanında; bir yapı projesinin toplam maliyeti içindeki payı yaklaşık %85-90 olmaktadır. Bina tefrişatı konusunda afet yönetimi açısından bu maliyetler hesaplanıyor mu? Ya da bu kaybı yaşamamak için gerekli önlemler alınıyor mu?
  24. Var olan yapılarda düzenlenecek proaktif (önleyici) önlemlere yönelik çalışmalarınız var mı? Varsa nelerdir?
  25. Kütüphaneler için afet yönetimi ve planının nasıl hazırlanacağı hakkında bir kılavuz oluşturma düşüncesi var mı?
  26. Yeni kütüphanelerin inşa aşamasında bölgenin iklim özellikleri göz önünde bulunduruluyor mu?
  27. Kütüphane binaları için yer seçerken dere yatakları, fay hatları, heyelan alanları, yüksek enerji hatları ve deniz kenarı gibi riskli alanlar dikkate alınıyor mu?
  28. Yeni kütüphaneleri inşa ederken yer seçimi aşamasında yaşanabilecek herhangi bir olumsuzluk (eylem, patlama, gösteri vs.) göz önünde bulunduruluyor mu?

29. Kütüphane binalarını inşa etmeden önce yakınında var olan binaları afet yönetimi açısından inceleniyor mu?

EK 3. ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Tarih: 02/11/2021

Sayı: E-15853172-300-00001845721

00104701

Sayı : E-35853172-300-00001845721
Konu : İdris Semih KAYA (Etik Komisyon İznü)

2.11.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 12.10.2021 tarihli ve E-12908312-300-00001813990 sayılı yazınız.

Enstitümüz Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden İdris Semih KAYA'nın Prof. Dr. Bülent YILMAZ danışmanlığında hazırladığı "Türkiye'deki İl Halk Kütüphanelerinin Afet Yönetimi Açısından Yönetici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 26 Ekim 2021 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 4B1E8E3A-003C-433A-AD5F-2E168AA6C5A40

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/bu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Sevdâ TOPAL

E-posta: yazind@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Bilgiyaar İşlemesi

Aç: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 03123051008

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Kayı: hacettepeuniversitesi@bu01.kap.tr

EK 4. GENEL MÜDÜRLÜK İZNI

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü

Sayı : E-84872991-044-1923334

23.11.2021

Konu : Anket İzni

BİLECİK VALİLİĞİNE
(İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

İlgi : Bilecik Valiliği (Bilecik İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)'nin 05.11.2021 tarihli ve E-85836379-350-1883509 sayılı yazısı.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Anabilim Dalı'nda, "Türkiye'deki İl Halk Kütüphanelerinin Afet Yönetimi Açısından Yönetici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" konusunda yüksek lisans tezi yapan Bilecik İl Halk Kütüphanesi Müdür Vekili İdris Semih KAYA'nın, tez çalışmasında kullanılmak üzere halk kütüphanelerinde görev yapan kütüphanecilere anket uygulama talebini konu alan ilgi yazı ve ekleri incelenmiştir.

2012/7 sayılı Kütüphane Hizmet Esasları Genelgesi 4. Maddesi gereğince; kütüphanelere tarafınızca ulaştırılacak olan söz konusu çevrim içi anket formunun, ilgili kütüphane müdürlüklerinin denetiminde ve koordinasyonunda, gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması Genel Müdürlüğünüzce uygun görülmüş olup anket sonuçları doğrultusunda hazırlanacak raporun bir kopyasının Bakanlığımıza gönderilmesi hususunda bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Ali ODABAŞ
Bakan a.
Genel Müdür V.

Ek: Kütüphane Listesi

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: 7769632C-41D6-45F9-9B28-A91D7637D89BA
Bahçelievler Mahallesi, İsmet İnönü Bulvarı, No: 4, 06490 Çankaya/Ankara
Telefon No:(0312) 470 80 00 Faks No:(0312) 309 89 96
e-Posta: kygm@kltur.gov.tr İnternet Adresi: www.kygm.gov.tr

Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/>

Bilgi için: Burçül SAĞA
Kütüphanecisi
Telefon No: (312) 470 82 67

EK 5. ORJİNALLİK RAPORU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 03/06/2022</p> <p>Tez Başlığı: Türkiye'deki Halk Kütüphanelerinin Afet Yönetimi Açısından Yönetici Görevlerine Göre Değerlendirilmesi</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 296 sayfalık kısmına ilişkin, 03/06/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnicin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 4 'tür.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç 4- ☐ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelmeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Tarih ve İmza 03/06/2022</p> <p>Adı Soyadı: İdris Semih KAYA Öğrenci No: N19133007 Anabilim Dalı: Bilgi ve Belge Yönetimi Programı: Bilgi ve Belge Yönetimi</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;">_____ Prof. Dr. Bülent YILMAZ</p>

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF INFORMATION MANAGEMENT**

Date: 03/06/2022

Thesis Title : Evaluation of Disaster Management in Public Libraries in Turkey in terms of Executive Opinion

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 03/06/2022 for the total of 296 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 4 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature
03/06/2022

Name Surname: Idris Semih KAYA
Student No: N19133007
Department: Information Management
Program: Information Management

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

_____
Prof. Dr. Bülent YILMAZ